

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

**MEVLÂNÂ HÂCE NAÎMULLAH BEHRÂYİÇÎ'NİN *MA'MÛLÂT-I
MAZHARİYYE* İSİMLİ ESERİ'NİN TÜRKÇE TERCEMESİ'NİN
TRANSKRİPSİYON VE TAHLÎLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hatice GARGU

BURSA - 2015

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

**MEVLÂNÂ HÂCE NAÎMULLAH BEHRÂYİÇÎ'NİN *MA'MÛLÂT-I
MAZHARİYYE* İSİMLİ ESERİ'NİN TÜRKÇE TERCEMESİ'NİN
TRANSKRİPSİYON VE TAHLÎLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hatice GARGU

**Danışman:
Doç.Dr. Abdullah KARTAL**

BURSA - 2015

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Tasavvuf Bilim Dalı'nda 701223017 numaralı Hatice Gargu'nun hazırladığı "Naîmullah Behrâyiçî'nin *Ma'mûlât-ı Mazhariyye* Adlı Eseri'nin Türkçe Tercemesinin Transkripsiyon ve Tahlili" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 16.01/2015 günü 16.00 - 16.00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının başarılı (başarılı/başarısız) olduğuna oybirliği (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Doc. Dr. Abdülkadir Kartal

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. İhsani Oruçoğlu

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa KARA

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

16./01./2015

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Hatice Gargu
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Temel İslâm Bilimleri
Bilim Dalı : Tasavvuf
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : X + 192
Mezuniyet Tarihi : / 01 / 2015
Tez Danışman(lar)ı : Doç.Dr. Abdullah Kartal

Naîmullah Behrâyiçî'nin *Ma'mûlât-ı Mazhariyye* Adlı Eseri'nin Türkçe Tercemesinin Transkripsiyon Ve Tahlîli

Hindistanlı sûfî Naîmullah Behrâyiçî şeyhi Mazhar Cân-ı Cânân'ın hayatı ve tasavvufî uygulamalarını ortaya koymak amacıyla Farsça olarak *Ma'mûlât-ı Mazhariyye* adıyla bir eser kaleme almıştır. Söz konusu eser Mazhar'ın hayatı yanında kurucusu olduğu Mazhariyye tarikatı'nın usûl ve erkânı ve buradan hareketle bağlı bulunduğu Müceddidiyye ve Nakşbendiyye tarikatları hakkında nice bilgileri ihtivâ etmektedir. Nakşbendî meşâyihinin silsilelerinden vefât tarihlerine, Müceddidiyye tarikatı'nın vahdet-i şuhûd meselesindeki görüşünden Mazhariyye dergâhı'nda geçen Ramazan ayına kadar, bir tarikatın dünü ve o gününe dair hemen her veçhesi gözler önüne serilmiştir. Bu itibarla Nakşbendiyye-Müceddidiyye-Mazhariyye tarikatına dair merak edilen hemen her konunun yer aldığı bu eser temel bir başvuru kaynağı olma özelliğini hâizdir.

Anahtar Sözcükler:

Naîmullah Behrâyiçî	Ma'mûlât-ı Mazhariyye	Mirza Mazhar Cân-ı Cânân
Müceddidiyye	Nakşbendiyye	Mazhariyye

ABSTRACT

Name and Surname : Hatice Gargu
University : Uludağ University
Institution : Institute of Social Science
Field : Basic Islamic Sciences
Branch : Tasawwuf
Degree Awarded : Master
Page Number : X + 192
Degree Date : / 01 / 2015
Supervisor (s) : Assoc. Prof. Abdullah Kartal

The transliteration and analysis of the work “*Ma‘mûlât-ı Mazhariyye*” of Mawlana Khawace Naîmullah Behrâyiçî

Naimullah Behrâyiçî, an Indian Sufî, composed his work *Ma‘mûlât-ı Mazhariyye* in Persian in order to demonstrate the life and practice of his sheikh Mazhar Cân-ı Cânân. That work gives detailed information about the life of Mazhar and the procedures of Mazhariyya order, as well as Mujaddidiyya and Naqshbandiyya. Besides, it set lights to various aspects of an order. Therefore this work is a basic reference for Naqshbandiyya-Mujaddidiyya-Mazhariyya order.

Keywords:

Naîmullah Behrâyiçî   Ma‘mûlât-ı Mazhariyya   Mirza Mazhar Jân-i Jânân
Mujaddidiyye   Naqshbandiyya   Mazhariyya

ÖNSÖZ

Nakşebendîlik, tarikatlar tarihi açısından nazar-ı dikkate alındığında dünya müslümanlarının en çok rağbet ettiği tarikatlardan biridir denebilir. Nitekim Nakşebendîlik Hindistan'dan Balkanlara Avustralya'dan Kafkaslara kadar geniş bir yayılma alanını hâvî olmuştur. Hüsn-i kabul gördüğü toplumların dînî, siyâsî, kültürel ve sosyal hayatında önemli tesirler icrâ etmiş, dinin sadece vicdanlarda değil fikrî ve siyâsî alanda da büyük role sahip olduğunun bizzat temsilcisi olmuştur. Hâcegân ekolüyle teşekkül sürecine giren Nakşebendiyye, Şâh-ı Nakşebend ile esas kimliğini kazanmıştır. Bununla birlikte zaman içerisinde silsilede yer alan meşâyih kendi neşveleriyle ancak esas bünyeden ayrılmadan çeşitli ekoller vücuda getirmiştir. Bu ekollerden en etkilisi ve kendinden sonra gelecek kollara tesirini icrâ eden İmâm-ı Rabbânî tarafından oluşturulan Müceddidiyye kolu olmuştur. Öte taraftan Müceddidî silsilede yer almakla birlikte Müceddidîliğin merkezini Pencap'tan Delhi'ye taşıyan ve kendi zamanında tarikatın yayılmasında önemli görevler icra eden Mazhar Cân-ı Cânân da kendi adıyla anılan Mazhariyye kolunu kurmuştur.

Bu çalışmanın esâsını teşkil eden *Ma'mûlât-ı Mazhariyye* adlı eser Hindistanlı sûfi Naîmullah Behrâyiçî tarafından 1205/1790-91 yılında Farsça olarak kaleme alınmıştır. Eser Behrâyiçî'nin şeyhi Mazhar Cân-ı Cânân'ın siyer, ahvâl, ahlâk ve âdâtı'nın yanında Nakşebendiyye-Müceddidiyye tarikatı'nın tarih ve esâslarına ait verdiği bilgilerle bu alana dair temel kaynak olma özelliğine sahiptir.

“*Ma'mûlât-ı Mazhariyye* Adlı Eserin Türkçe Tercemesi'nin Transkripsiyon ve Tahlîli” başlıklı bu çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Girişte Nakşebendiyye, Müceddidiyye ve Mazhariyye, birinci bölümde eserin müellifi, eser ve tercemesi hakkında bilgi, ikinci bölümde ise terceme eserin transkripsiyonu verilmeye çalışılmıştır.

Bu vesile ile öncelikle danışman hocam Doç. Dr. Abdullah Kartal'a, *Ma'mûlât-ı Mazhariyye* adlı eserin Türkçe tercemesi'nin elimize ulaşmasına ve bu konuda çalışma yapmamıza vesile olan Ecz. Mustafa Aydın, araştırmacı-yazar Mümin Yıldıztaş ve Dr. Necdet Yılmaz'a, eserin transkripsiyonu esnâsında Farsça beyit ve ifâdelerin okunması ve yazılmasında önemli katkılarından dolayı Prof. Dr. Necdet Tosun'a, terceme metnin mukabelesini yaptığımız Yrd. Doç. Dr. İlhami Oruçoğlu'na, hadislerin kaynağını bulmada yardımcı olan Dr. Mutlu Gül'e, eserde yer alan Urduca beyitlere yaptığı terceme ile Prof. Dr. Abdülhamit Birişik'a ve son olarak Dr. Kadir Turgut ve Murat Çelik'e en hasbî duygularıyla teşekkür ederim.

Husûsen bu fânî hayatımda öğrenciliğimin getirdiği sorumluluğu îfâ etmede maddî ve mânevî desteklerini üzerimden eksik etmeyen kıymetli aileme sonsuz teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1
I. NAKŞBENDİLİK	1
II. MÜCEDDİDİLİK	4
A. İmâm-ı Rabbânî:.....	4
B. Müceddidilik:	6
III. MAZHARİYYE	7
A. Mirza Mazhar Cân-ı Cânân	7
B. Mazhariyye.....	12
BİRİNCİ BÖLÜM	17
I. MUHAMMED NAİMULLAH BEHRÂYİÇÎ	17
II. MA‘MÛLÂT-I MAZHARİYYE.....	19
A. Eserde yer alan konu başlıkları:	19
B. Behrâyiçî'nin Eserini Yazarken İstifâde Ettiği Kaynaklar:	22
C. Eserin İçeriği:	23
1. Tarikata Dair.....	23
a. Bir Şeyh'e neden bey'at edilir:.....	23
b. Kâmil Ve Mükemmil Şeyhin Vasıfları.....	23
c. Tashîh-i Akâid	24
d. Hukûk-ı Pîr Ve Âdâb-ı Mürîd	25
e. Tarikat Âdâbı.....	26
f. Pîr-i Evvel Hayatta İken Pîr-i Sâniye Yönelmek.....	26

2. Nakşbendiyye Tarîkatına Dair.....	27
a. Nakşbendiliğin Esâsını Oluşturan İstılahlar	27
b. Zikir	29
3. Müceddidiyye'ye Dair.....	30
a. Makam-ı Aşere	30
b. Letâif-i Aşere ve Sülûk-ı Müceddidiyye	31
c. Vahdet-i Vücûd Ve Vahdet-i Şuhûd Meselesi	31
d. İmâm-ı Rabbânî'nin Hatmi.....	32
D. Değerlendirme:.....	33
III. MA‘MÛLÂT-I MAZHARİYYE’NİN TÜRKÇE TERCEMESİ	33
İKİNCİ BÖLÜM MA‘MÛLÂT-I MAZHARİYYE METNİ	36
SONUÇ	189
EKLER.....	190
KAYNAKLAR.....	195
ÖZGEÇMİŞ	197

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
a.e.	Aynı eser
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.md.	Adı Geçen Madde
a.g.tb.	Adı Geçen Tebliğ
a.g.tz.	Adı Geçen Tez
a.s.	Aleyhisselam
a.y.	Aynı yer
b.a.	Eserin bütününe atf
Bkz.	Bakınız
bkz. aş.	Eserin kendi içinde aşağıya atf
bkz. yuk.	Eserin kendi içinde yukarıya atf
C.	Cilt
çev.	Çeviren
der.	Derleyen
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
ed.	Editör
h.	Hicrî
haz.	Hazırlayan
H.z.	Hazreti
k.g.	Karşı görüş
karş.	Karşılaştırınız
k.v.	Kerremallahu vecheh
m.	Miladî
md.	Madde
nu.	Numara
p.	Page
r.a.	Radiyallahu anh
S.	Sayı
s.a.v.	Sallallahu aleyhi ve sellem
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya
Trc.	Terceme eden
ty.	Basım tarihi yok
v.dğr.	Ve diğerleri

vb.	Ve benzeri
vd.	Ve devamı
Vol.	Volume
vr.	Varak
vs.	Vesaire
y.y.	Basım yeri yok

GİRİŞ

Bu kısımda; *Ma'mûlât-ı Mazhariyye*'nin ana temasını oluşturan Mazhariyye tarikatı'nın arka planını daha iyi tanımak amacıyla bağlı bulunduğu tarikat geleneği Nakşbendiyye'nin Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'ye kadar olan tarihî süreci, Müceddidiyye ve Mazhariyye hakkında bilgi vermeye çalışılacaktır.

I. NAKŞBENDİLİK

Nakşbendiyye'nin Müceddidî kolunu Anadolu'ya taşıyan Muhammed Murad Buhârî (v.1142/1729) Nakşbendiyye tarikatını “hiçbir ilâve veya eksiltme olmaksızın Ashâb'ın yolu” olarak tarif eder.¹

Her tarikat köken itibariyle Hz. Peygamber (s.a.v.)'e dayanmaktadır. Bu sebeple İslâmiyet kadar kadîm bir geçmişe sahip olan tarikatlar, Hz. Peygamberle başlatmak suretiyle oluşturdukları silsileleri ile kendilerine güçlü bir meşrûiyet zemini tesis etme yoluna gitmişlerdir. Kimi tarikatlar silsilelerinin ikinci halkasını Hz. Ali (k.v.) (v.40/661) kimileri de Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk (r.a.) (v.13/634) ile devam ettirmişlerdir. Nakşbendî tarikatı her ne kadar Alevî silsileye “silsetü'z-zeheb” sahip olsa da Hz. Ebû Bekir kanalıyla devam eder.

Nakşbendî silsilesi Hz. Ebû Bekir'den sonra Selmân-ı Fârisî, Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekir ve Ca'fer-i Sâdık'tan Bâyezîd-i Bistâmî'ye geçer. Bâyezîd Bistâmî'ye (v.261/875) kadar tarikat Hz. Ebû Bekir'e nisbetle Bekriyye veya Sıddîkiyye olarak adlandırılmıştır. Bâyezîd ile tarikatın merkezi Horasan'a intikal etmekle kalmamış Bistâmî'nin Tayfûr ismine nisbetle Tayfûriyye adını almıştır. Bâyezîd Bistâmî kendisinde sekr hali galip meczûb bir sûfi olduğu vechile hem kendinden önceki Sıddîkiyye hem de sonraki Hâcegân ekolünden ayrılmaktadır. Bu dönem Ebu'l-Hasan Harakânî, Ebu'l-Kâsım Gürgânî ve Ebû Ali Fârmedî ile Hâceler dönemi olarak kabul edilen Yûsuf Hemedânî'ye (v.535/1141) kadar devam eder. Hâce ünvanını ilk alan Yûsuf Hemedânî olmasına karşılık bazı kaynaklar Hâcegân ekolünün

---

¹ Hamid Algar, *Nakşbendilik*, İstanbul 2013, s.16

Abdülhâlık Gücdüvânî (v.575/1179) ile başladığını bildirir.² Yûsuf Hemedânî'nin kendisinden sonra silsilesini devam ettiren iki önemli halifesi vardır. Biri Ahmet Yesevî (v.562/1167) diğeri Abdülhâlık Gücdüvânîdir. Ahmet Yesevî Orta Asya'da yarı göçebe Türk kabileleri arasında tarikatın yaygınlaşmasında önemli hizmetler ifâ etmiştir. Diğer yandan ise Abdülhâlık Gücdüvânî ile tarikat Mâverâünnehir ve özellikle Buhârâ ve civarında yaygınlık kazanmıştır. Yesevî ve Gücdüvânî aynı şeyhe intisap etmiş olmalarına rağmen zikir konusunda farklı yöntemlere sahiptir. Ahmed Yesevî, müntesiplerinin sert mizacına daha uygun olduğu gerekçesiyle bir çeşit cehrî zikir olan testere zikri olarak da bilinen zikir-i erre'yi uygulamış, bununla birlikte halvet esasını devam ettirmiştir. Öte yandan Gücdüvânî bazı kaynaklara göre Hızır (a.s.)'dan devraldığı hafî zikri tatbik etmiş, halvet yerine halvet der-encümen prensibini getirmiştir.³ Tarikata getirdiği diğer bir yenilik ise Kelimât-ı Kudsiyye adı verilen sekiz ilkedir. Bunlar hûş der dem, nazar ber kadem, sefer der vatan, halvet der encümen, yâd kerd, bâz geşt, nigâh dâşt, yâd dâşt'tır.⁴ Bazı kaynaklarda Gücdüvânî'den sonra onbire çıkan bu prensiplerden vukûf-ı zamânî, vukûf-ı adedî ve vukûf-ı kalbî'yi Şâh-ı Nakşbend'in getirdiği bilgisi yer alır.⁵

Hâcegân ekolü Abdülhâlık Gücdüvânî'den sonra Hâce Ârif Rîvgerî, Hâce Mahmud İncir Fagnevî, Hâce Ali Râmîtenî, Hâce Baba Muhammed Semmâsî ve Seyyid Emir Külâl ile birlikte Bahâeddîn Nakşbend'e kadar devam eder. Bahâeddîn Nakşbend (v.791/1389) ile birlikte tarikatın adı Nakşbendiyye adını almıştır. Nakşbend, Kemhâcılık adı verilen bir tür kumaş sanatıdır. Hâce Bahâeddîn ve babası bu işle iştigal etmelerinden dolayı Nakşbendî nisbesi ile anılmışlardır. Hâce Bahâeddîn, Baba Muhammed Semmâsî ve Emîr Külâl ile mânevî irtibat kurmuştur. Baba Semmâsî Bahâeddîn'in manevî terbiyesini mürîdi Emîr Külâl'e havale etmiştir.⁶ Şâh-ı Nakşbend Hâcegân yolunun tâkipçisi olduğu halde müntesipleri tarafından kendi ismiyle anılan Nakşbendî tarikatının pîri kabul edilir. Onun kendi ismiyle anılan bir tarikatın kurucu piri olarak kabul edilmesinde en belirleyici faktör, şeyhi Emir Külâl'in uyguladığı cehrî zikir yerine hafî zikri tatbik etmesidir. Hafî zikir, Hâcegân yolunun en belirleyici özelliklerindedir. Nitekim Hâce Bahâeddîn'in hafî zikri Üveysiyet yoluyla Abdülhâlık Gücdüvânî'den devraldığı belirtilmiştir. Bahâeddîn Nakşbend sadece zikir hususunda değil, halvet, riyâzet, semâ ve musîkî gibi konuları kendi uslubuyla yorumlamıştır. Emîr Külâl'in dergâhında halvet, manevi bir eğitim metodu olarak

² Necdet Tosun, **Bahâeddîn Nakşbend**, İstanbul 2012, s.32

³ Necdet Tosun, **a.g.e**, s.45

⁴ Şeyh Muhammed Abdullah el-Hânî, **el-Behçetü's-seniyye**, Kahire 1319/1901, s.50-56

⁵ Necdet Tosun, **a.g.e**, s.334

⁶ Necdet Tosun, **a.g.e**, s.99

uygulanırken o, pîri Gücdüvânî'den aldığı telkin ile halvet der-encümen prensibini benimsemiştir. Zira ona göre esas olan bir köşeye çekilip uzlet hayatı yaşamak değil, cemiyet içerisindeyken gönlü Hakk ile berâber kılabilmezdır. Şâh-ı Nakşbend nefsi terbiye etme amacına mebni olan katı riyâzet biçimini uygulamaktan kaçınmış, bunun aksine لقمه را چرب یعنی "lokmayı yağlı ye işini güzel tut"⁷ demiştir. Sûfiler arasında tartışılan bir konu olan semâ bahsinde نه این کار میکنم و نه انکار⁸ yani "bu işi ne yaparım ne de inkâr ederim" demiştir. Binâenaleyh Şâh-ı Nakşbend, temsilcisi olduğu Hâcegân yolunun zamanla değişime uğrayan esaslarını, bu yolun pîri kabul edilen Gücdüvânî'den Üveysiyet yoluyla aldığı telkin neticesinde aslına rucû ettirerek bu yolda etkin bir kimlik kazanmıştır.

Bahâeddîn Nakşbend'in üç önemli halifesi vardır. Bunlardan biri kendisinden sonra silsilede yer alan ve aynı zamanda damadı olan Alâeddîn Attâr diğerleri Muhammed Pârsâ ve Yakub Çerhî'dir.⁹ Alâeddîn Attâr'dan sonra silsile Yakub Çerhî kanalıyla Ubeydullah Ahrâr ile devam eder. Ahrâr'ın (v.895/1490) Nakşbendiye tarikatının mânevî ve siyâsî kimliğiyle öne çıkan ilk şahsiyeti olduğu söylenebilir.¹⁰ Bu sâyede zaman içerisinde siyâsî tavrı daha da netleşecek olan Nakşbendîlik, tasavvufun sadece kâmil bir insan yetiştirme aracı değil aynı zamanda erdemli insanların bir araya gelerek oluşturacakları sosyal bir düzen inşa etme işlevi olduğu anlayışını ilk olarak Ahrâr'ın şahsiyetinde çarpıcı bir biçimde ortaya koymuştur. Bununla birlikte Nakşbendîlik Ubeydullah Ahrâr ile ana yurdu Orta Asya'da hakim bir tarikat olmakla kalmamış onun yetiştirdiği halifeler ile Anadolu, Hicaz ve İnan'ın batı bölgelerinde yayılma göstermiştir. Nitekim Ahrâr'ın iki halifesi Simavlı Abdullah İlâhî ve Emîr Külâl'in torunlarından Şeyh Ahmed Buhârî ile Nakşbendîlik Osmanlı topraklarına taşınmıştır. Diğer yandan Hindistan'da Nakşîliğin ilk olarak Ahrâr sülâlesi ile varlık gösterdiği ileri sürülür.¹¹

Ahrâr'dan sonra silsilede sırayla Muhammed Zâhid, Derviş Muhammed, Hâce Muhammed İmkenegî, Muhammed Bâkî Billâh ve İmâm-ı Rabbânî Ahmed-i Sirhindî gelir. İmâm-ı Rabbânî (v.1034/1624) ileride daha geniş ele alınacağı üzere Hindistan'da kendi zamanının bidatleriyle mücadele etmesi ve şeriat ve sünnete bağlılık konusunda üstün gayretleri neticesinde "ikinci bin yılın müceddidi" anlamında Müceddid-i Elf-i Sâni ünvanına nâil olmuştur.¹² Güçlü bir şekilde savunduğu şeriat ve kendine mahsus tasavvuf anlayışıyla mezkûr tarikat içerisinde etkin bir konum elde eden İmâm-ı Sirhindî kendinden sonra silsilede

⁷ Naîmullah Behrâyiçî, **Ma'mûlât-ı Mazhariyye**, trc. bilinmiyor, yazma eser, vr.69a

⁸ Naîmullah Behrâyiçî, **a.g.e.**, vr.81b

⁹ Ya'kub Çerhî ile ilgili geniş bilgi için bkz. Ahmed Cahid Haksever, **Ya'kub Çerhî: hayatı, eserleri ve tasavvuf anlayışı**, İstanbul 2009, İnsan yayınları

¹⁰ Hamid Algar, **a.g.e.**, s.27

¹¹ Hamid Algar, **a.g.e.**, s.34

¹² Müceddidlik ile ilgili konu başlığı açılacağı için burada esaslarından bahsedilmemiştir.

yer alan meşâyihın Nakşbendî-Müceddidî olarak anılmasını sağlamıştır. Nakşbendî-Müceddidî silsile İmâm-ı Rabbânî'den sonra oğlu Muhammed Ma'sûm ve torunu Şeyh Seyfeddîn, Nûr Muhammed Bedâûnî ve Mazhar Cân-ı Cânân ile devam eder. Mazhar Cân-ı Cânân (v.1195/1781) takipçisi olduğu Müceddidîliğe bağlı olmakla birlikte şahsına mahsus birkaç farklı uygulama ile kendi ismiyle anılan Mazhariyye kolunun kurucusu kabul edilmiştir.¹³ Cân-ı Cânân yaşadığı XII/XVIII. yüzyılda etkin ve yetkin bir sûfî olmasının yanında yazdığı Farsça ve Urduca şiirler ile şöret bulmuştur.¹⁴ Ancak kendisi şairlik yönüyle ön plana çıkmaktan çekinmiştir.¹⁵ Mazhar Cân-ı Cânân'ın kendinden sonraki halifesi Abdullah ed-Dihlevîdir. Dihlevî (v.1240/1824) şeyhinin vefâtından sonra türbesi yanında inşa ettirdiği dergâhın post-nişini olmuş ve burayı Hindistan'ın en önemli Müceddidî merkezi haline getirmiştir. Kendisinden sonra hilâfet görevini Irâklî sûfî Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî (v.1242/1827) devralmıştır. Bağdâdî, İmâm-ı Rabbânî'den sonra tarikatta en etkili ve yaygın bir kol olan Hâlidiyye kolunun kurucusu olmuştur. Yetiştirdiği halifeler dünyanın çeşitli yerlerine giderek Nakşbendiyye'nin yayılmasında önemli hizmetler görmüştür.

II. MÜCEDDİDİLİK

A. İmâm-ı Rabbânî:

İmâm-ı Rabbânî, Müceddid-i Elf-i Sâni ve Sıla ünvânlarıyla anılan Ahmed-i Sirhindî 971/1564 senesinde Hindistan'ın Delhi ile Lahor şehirleri arasında bulunan Sirhind kasabasında dünyaya geldi. İlk dînî eğitimini Kâdirî ve Çiştî şeyhlerinden olan babası Şeyh Abdülâhad'dan alan Sirhindî, küçük yaşlarda zâhirî ilimleri öğrenmiş ve hıfzını tamamlamıştır. Aynı zamanda hadis hocası olan Ya'kub Keşmirî'ye intisab ederek Kübrevî'ye tarikatına bağlandı. İlim tahsilinden sonra on yedi yaşında iken baba ocağı Sirhind'e geri döndü. Yaklaşık üç yıl sonra şeyhi Ya'kub Keşmirî'nin aracılığıyla Agra'ya gidip Bâbürlü hükümdarı Ekber Şâh'ın sarayına girdi.¹⁶ O sıralarda Hindistan'a Bâbür hükümdarlarından Ekber Şâh hakim idi. Ekber Şâh Müslümanlık, Hıristiyanlık ve Hinduizm dinlerinden oluşan karma bir din ihdâs etme amacında idi. Din-i İlâhî adı verilen bu yeni dine göre İslâm Peygamberi'nin gelişinin üzerinden bin yıl geçmiş ve İslâmiyet tabîî ömrünü tamamlamıştı. Bu dinde güneşe tapılır, reenkarnasyona inanılır ve domuz eti helal sayılırdı. Bununla birlikte Ekber Şâh'ın bürokratlarından olan Ebu'l-Fazl el-Allâmî peygamberliğin

¹³ Mazhariyye ile ilgili konu başlığı açılacağı için burada kısaca temas edilmiştir.

¹⁴ Hamid Algar, a.g.e, s.41

¹⁵ Nâimullah Behrâyiçî, a.g.e, vr.9a

¹⁶ Hamid Algar, a.g.e, s.544

gerekli olmadığına dair iddiada bulunmuş, bu gelişme üzerine Sirhindî, nübüvvetin manası, mucize, peygamberliğin gerekliliği ve son peygamberin peygamberliğinin isbatı gibi konuları ele aldığı *İsbât-ı Nübüvve* adlı eserini kaleme almıştır. Aslında yaşanan bu gelişmeler; Ebu'l-Fazl'ın peygamberlik işlevini ortadan kaldırma ve siyâsî otorite tarafından Dîn-i İlâhî'yi ihdâs etme çabaları, İslâmiyet'in uygulanabilirliğini ortadan kaldırma amacına mebni görünmektedir. Şeyh Ahmed-i Sirhindî, böyle bir ortamda şerâatin her zaman ve her şartta geçerli olduğunu ve onun bidatlerden arındırılarak saf sünnet yolu üzere yaşanmasının esas olduğu fikri üzerinde durarak bu yolda hem dînî, hem siyâsî mücâdele vermiştir. Sirhindî sadece Hindu Müslümanların bidatlerle bozulmuş dinî uygulamalarını ıslâh etmekle kalmamış, diğer yandan toplumda etkin konumda olan Şîî taifesinin Ehl-i Sünnet akaidine uygun olmayan inançlarının eleştirisini yapmıştır. Bu amaçla *Redd-i Revâfız* olarak da bilinen *Redd-i Şîa* adlı eserini yazmıştır.

Şeyh Sirhindî Agra'dan memleketi Sirhind'e döndü. Bu dönüşünde babası Şeyh Abdülahad'a intisap etti ve kendisinden Kâdirî ve Çiştî tarikatlarının icâzetini aldı. Babasının vefâtından sonra 1008/1599'da Hac vazifesi için yolculuğa çıktı. Seyahat esnasında Delhi'ye uğradı, o sırada Hindistan'da Nakşbendîliğin temsilcisi olan Bâkî Billah ile karşılaştı. Ve şeyhin teklifi üzerine birkaç ay yanında kaldı. Hac mevsimi geçtiği için tekrar Sirhind'e döndü. Bir yıl sonra Bâkî Billah'ı ziyarete geldiğinde kendisinden Nakşbendîlik icâzeti aldı ve onun halifesi olarak Sirhind'e geri döndü. Böylece Ahmed-i Sirhindî, Kübreviyye, Kâdiriyye, Çiştîyye ve Nakşbendiyye icazetlerini kendisinde cem etmiş oldu.

Ekber Şâh'ın 1014/1605 yılında vefât etmesi üzerine oğlu Cihângîr idâreyi devraldı. İmâm-ı Rabbânî o sırada yazdığı bir mektubunda Cihângîr'den İslâm padişahı olarak söz etmiştir. Ne var ki Cihângîr, İmâm-ı Rabbânî'nin mektuplarında Hz. Ebû Bekir'in makamını geçtiğine işaret eden sözlerini sebep göstererek kendisini Golivyâr kalesine hapsedtirdi. Ancak Şeyh Sirhindî'nin halifelerine ait eserlerde bu olaya; Cihângîr'in yakın çevresinde bulunan Şîî bürokratların İmâm-ı Rabbânî'nin kendilerine olan muhalif tutumundan rahatsızlık duymaları ve bu nedenle padişahı onun aleyhinde kışkırtmaları, bununla birlikte ordu içerisinde Sirhindî'nin müntesiplerinin çoğalmaya başlaması sebep olarak gösterilir.¹⁷

Sirhindî bir yıl süren hapis cezasının ardından Cihângîr'e İslâm'ın emirlerine göre devleti idare etmesi yönünde tavsiyede bulunmak amacıyla bir müddet sarayda kalır. Ömrünün son zamanlarında münzevi bir hayat süren İmâm-ı Rabbânî Ahmed-i Sirhindî 1034/1624 yılında doğduğu Sirhind'de vefât eder ve oraya defnedilir.

¹⁷ Necdet Tosun, **İmâm-ı Rabbânî Ahmed Sirhindî**, İstanbul 2013, s.24-29

B. Müceddidilik:

İmâm-ı Rabbânî, şeyhi Bâkî Billah'dan sonra yer aldığı Nakşbendiyye silsilesinde kendi ismiyle anılan Ahmediyye yahut Müceddidiyye ana kolunun kurucusu olmuştur. Hayatıyla ilgili ele aldığımız bölümde yer aldığı üzere öncelikle zâhirî ilimleri öğrenen Ahmed-i Sirhindî ardından marifet ilmine yönelmiştir. Sahip olduğu şeriat ilmi sayesinde yaşadığı tasavvufî tecrübelerin ve keşfi bilgilerin salâhiyetini test etmiştir. Bidatlerden arındırılmış, sünnete ittiba esasına dayanan şeriat anlayışı onun sadece dînî hayatının değil aynı zamanda tarikat anlayışının da esasını teşkil etmiştir. İmâm-ı Rabbânî'ye göre tarikat başlı başına amaç değil, şeriatın kâmil bir şekilde yaşanması için sadece vasıta işlevini görür. Yine ona göre şeriatın doğru bir şekilde anlaşılıp yaşanması için ilk şart Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat itikadına sahip olmaktır. Bu itikadı yerleştirmek için zamanının Şiî fırkasıyla mücâdele vermiştir. Yaşadığı toplumda sadece şeriatın ana ekseninden çıkmış olan İslâmî gruplara değil, aynı zamanda Hinduizm'e karşı da net bir tavır almıştır. Zira Hindu ananelerinin uygulanışını bidat saymış Müslümanlara bundan sakıncaları hususunda salık vermiştir.

Müceddidiyye ekolünü belirginleştiren ve tarikatlar arasında özel bir hüviyete kavuşturan diğer bir husus, varlık konusuna getirdiği yaklaşımdır. Ahmed-i Sirhindî, Nakşbendiyye geleneği içinde İbn Arabî'den itibaren kabul gören varlık anlayışına kendi edindiği keşfi bilgi ve tasavvufî tecrübe neticesinde yeni ve farklı bir yorum getirmiştir. Kısaca “varlığın birliği” olarak tarif edilen vahdet-i vücûd'u seyr u sülûkda sadece bir aşama ve hakikate ulaşmada düşük bir mertebe kabul ederek, onun yerine vahdet-i şuhûd'u temellendirmeye çalışmıştır.¹⁸

İmâm-ı Rabbânî kutub kavramı yerine hemen hemen aynı anlamlar yüklediği “kayyûm” tabirini kullanmış ve kendisinin ilk kayyûm olduğunu belirtmiştir. Binâenaleyh kendisiyle birlikte dört kayyûm vardır. Bunlar kendisinden sonra Nakşbendî-Müceddî silsilede yer alan Muhammed Ma'sûm, Şeyh Seyfeddîn ve Nûr Muhammed Bedâûnî'dir. Sirhindî'yi farklı kılan diğer bir husus da letâif konusu ile ilgili açıklamaları olmuştur.¹⁹

¹⁸ Hamid Algar, “Nakşbendilik”, **DİA**, İstanbul 2006, c.XXXII, s.338

¹⁹ Bu konu ile ilgili açıklayıcı bilgi ileriki sayfalarda gelecektir.

III. MAZHARİYYE

A. Mirza Mazhar Cân-ı Cânân

Doğumu:

Nakşebendiyye-Müceddidiyye tarikatının Mazhariyye kolunun kurucusu Hindistanlı mutasavvıf Şemseddîn Habîbullah Mirza Mazhar Cân-ı Cânân b. Mirza Cân b. Abdissübhân Dihlevî, 11 Ramazan 1111/2 Mart 1700 başka bir kaynağa göre 1 Ramazan 1110/3 Mart 1699 tarihinde, ailesi Dekken'den Ekberâbâd'a (Agra) göç ederken Malva sınırında bulunan Kâlâbâğ'da dünyaya geldi. Muhammed b. Hanefiyye yoluyla Hz. Ali (k.v.) soyundan geldiğini ileri süren Mirza Mazhar'ın ailesi, Afganistan'dan Hindistan'a gidip Bâbürlü İmparatoru Hümâyün'un hizmetine giren ilk kabile olan Kaşgal kabilesine mensuptur. Bu aile Ekber Şah'ın hükümdarlığı sırasında bir isyana karıştığı için gözden düşmüş, ancak Evrengzîb döneminde Mirza Mazhar'ın babası Mirza Cân'ın askeri bir göreve tayin edilmesiyle itibarını tekrar kazanmıştır.²⁰ Rivâyete göre Mazhar'ın doğduğunu işiten Evrengzîb "Peser pederin cânı mesabesindedir. Bu peserin pederinin nâmı Mirzâ Cândır. Peserinin nâmınıda Cân-ı Cân diye kararlaştırdık" demiştir.²¹ Fakat bu isim halk arasında Cân-ı Cânân (Câncânân) olarak değiştirilmiş, Farsça ve Urduca şiirlerinde kullandığı "Mazhar" mahlası da zamanla adının bir parçası olmuştur. Lakabları Şemseddîn Habîbullah'dır. Bu yüzden tarikatlarına Şemsiyye-Mazhariyye adı verilmiştir.

Babası: Mirza Mazhar'ın babasının nâmı Mirza Cân'dır. Cân ismi mahlasıdır. Soyu on-dokuz vâsita ile Muhammed b. Hanefiyye'den Hz. Ali'ye ulaşır. Evrengzîb'in hakimiyeti döneminde askerî görevde bulunan Mirza Cân, bir Çiştî şeyhine intisabından sonra görevinden ayrılarak Dekken'den Ekberâbâd'a göç etmiştir.²² Bununla birlikte Kâdiriyye tarikatı sülûkunu Abdurrahman Kâdirî'den almıştır. Mirza Cân zamanının ilim ve itibar sahibi kimseleri arasındaydı. Tasavvufa dair ibretli ve hoş sözleri vardır.

Annesi: Mirza Mazhar'ın annesi Dekken'e bağlı Picapur şehrinin ileri gelen itibar sahibi bir ailesinden gelir. İffetli, takva sahibi, Hakk aşığı bir hanımdı. Cömertlikte naziri yoktu. Sahib oldukları himmet ve iffet vasıfları sayesinde her zaman Mirza Cân'ın takdir ve övgülerine mazhar oldu.²³

Hocaları ve Şeyhleri:

---

²⁰ Hamid Algar, **a.g.e.**, s.567

²¹ Naîmullah Behrâyiçî, **a.g.e.**, vr. 5b

²² Hamid Algar, **a.g.e.**, s.567

²³ Naîmullah Behrâyiçî, **a.g.e.**, vr.10b

Mirza Mazhar babasının vefâtından sonra onsekiz yaşında Seyyid Nûr Muhammed Bedâûnî'den Nakşbendiyye tarikatı zikrini aldığını ve yirmi yaşında tebdil-i libâs kılındığını söylemiştir.²⁴ Cân-ı Cânân'ın Şeyh Bedâûnî'ye intisab etmesi şöyle anlatılır: Mazhar bir gün dostlarıyla birlikte bir mecliste otururken içlerinden biri, Bedâûnî'nin üstün vasıflarından bahseder. Bunun üzerine Mazhar'ın içinde bu zât'a karşı şiddetli bir görme iştiyâkı uyanır. Hemen o meclisten ayrılarak Şeyh'in huzuruna varır. Şeyh adeti olduğu üzere kendisine gelen tâliblerin salâhiyet ve istidâdını anlayıp istihâreden sonra karar vermesine karşın Mazhar'a daha orada zikir ilka eder. Mazhar bu hadiseden sonra Şeyhin hizmetine girer. Bedâûnî'ye dört sene hizmetten sonra velâyet-i kübrâ mertebesine erişmiş, hırka ve icâzet almıştır.²⁵ Şeyhinin 11 Zilkade 1135/13 Ağustos 1723'de Delhi'de vefât etmesi²⁶ üzerine altı sene mezâr-ı şeriflerinde mücâvir olup Üveysiyet yoluyla velâyet-i ulyâ'ya ulaştı. Şeyhinin vefâtından altı sene sonra kendisini rüyada gördü ve ona şöyle buyurdu: "Maksûd Hakk'dır ve Hakk nâ-mütenâhîdir. Bunun için mütenâhî olan ömrü tamamıyla talebde sarf edip Maksûd'u elde etmek gerekir."²⁷

Bu nasihatden sonra Mazhar ilk iş olarak, hadis ilminde hocası olan Hz. Cîv'in hizmetine müracaat etti. Hz. Cîv'in kendisinin keşf kuvveti olmadığını beyan etmesi üzerine ondan sadece hadis ilmi tahsil etti. Ancak Mazhar bu hadis derslerinde bile kendisine bâtinî feyzin ulaştığını ifâde eder. Bundan sonra önce İmâm-ı Rabbânî'nin torunu Abdülahad Sihriñdî'nin halifesi Şâh Gülşen'e, onun yönlendirmesi ile İmâm-ı Rabbânî'nin torununun torunu Muhammed Zübeyr'e müracaat etti. Muhammed Zübeyr kendisine şöyle dedi: "Size hakiki nisbet Nur Muhammed Bedâûnî'den ulaşmıştır. Bu nisbeti muhafaza ediniz ki elbette semeresi zuhur edecektir."²⁸ Bundan sonra İmâm-ı Rabbânî'nin torunu Muhammed Sıddîk'ın büyük halifesi Hâfız Sa'dullah Sâhib'in hizmetine girdi. Oniki sene hizmetinde bulundu. Şeyh Hâfız'ın 1152/1740'de vefâtlarından sonra Sihriñdî'den Delhi'ye gelen Abdülahad Sihriñdî'nin halifesi Şeyh Muhammed Abid Sünnâmî'ye intisâb etti. Sünnâmî, Mirza Mazhar'ı velâyet-i ulyâ'dan kemâlât-ı nübüvvet'e, yedi sene zarfında da hakikat-ı salât'a eriştirdi. Bununla birlikte Kâdiriyye, Çiştîyye ve Sühreverdiyye tarikatları'ndan dahi icâzet verdi. Mazhar, Sünnâmî'nin 1160/1747-48 yılındaki vefâtına kadar onbir sene sohbetinde bulundu. Bundan sonra Müceddidiyye dergâhında otuzbeş sene tâlibânın irşâd ve terbiyesiyle meşgul oldu.

²⁴ Naîmullah Behrâyiçî, **a.g.e.**, vr. 11a

²⁵ Naîmullah Behrâyiçî, **a.g.e.**, vr.11a-11b

²⁶ Hamid Algar, "Bedâûnî, Nur Muhammed", **DİA**, İstanbul 1992, c.V, s.296

²⁷ Naîmullah Behrâyiçî, **a.g.e.**, vr.11b

²⁸ Naîmullah Behrâyiçî, **a.g.e.**, vr.12a

Mirza Mazhar, Kâdiriyye ve Çiştîyye tarikatları nisbetinin Üveysiyet yoluyla Kutb-ı Rabbânî Şeyh Abdulkadir Geylânî ve Kutbuddîn Bahtiyar Kâkî'den hâsıl olduğunu ifade etmiştir.²⁹

Hadis kitaplarını Şeyhu'l-muhaddisîn Şeyh Abdullah b. Sâlim Mekkî'nin talebesi Hacı Muhammed Efdal Sâhib'in huzurunda okudular ve Kıraat ilmini Şeyhu'l-kurrâ Şeyh Abdulhâlık Mısrî'nin şâkirdi Hâfız Abdurresûl Karî'den sened tuttular.³⁰

İcâzetleri:

Mirza Mazhar'a Nakşbendiyye nisbeti ilk olarak Nur Muhammed Bedâûnî'den, Bedâûnî'ye Şeyh Seyfeddin'den, Şeyh Seyfeddin'e babası ve aynı zamanda İmâm-ı Rabbânî'nin oğlu Muhammed Ma'sûm'dan ulaşmıştır. Mirza Mazhar'ın diğer icâzeti ise Muhammed Âbid Sünnâmî'dendir. Sünnâmî, Şâh Gül ile ma'rûf Şeyh Abdülahad'dan, o da hem babası hem de İmâm-ı Rabbânî'nin oğlu Muhammed Saîd'den icâzet almıştır. Şâh Gül diğer taraftan amcası Muhammed Ma'sûm'dan yüce feyizlere nâil oldu. Bu itibarla Mazhar, Müceddidiyye'nin her iki silsilesinde de yer almaktadır.³¹ Bu iki şeyhin her biri, Hazreteyn ile meşhûr Muhammed Saîd ve Muhammed Ma'sûm, kendi babaları Kayyûm-ı Rabbânî Müceddid-i Elf-i Sâni Ahmed-i Sahrindî'den icâzet aldı. Diğerleri:

Cân-ı Cânân Nakşbendiyye, Kâdiriyye, Çiştîyye ve Sühreverdiyye tarikat icâzetlerini üç vâsıta ile Câmî'-i Cemî'-i Turuk-ı Mezkûre ve Meşhûre İmâm-ı Rabbânî'den almıştır.³²

Halifeleri:

Mirza Mazhar otuz yılı aşkın süredir sürdürdüğü irşad faaliyetleri neticesinde çok sayıda halife yetiştirmiştir. Yetiştirdiği halifelerin önde gelenleri şunlardır:

Senâullah Pânîpetî

Naîmullah Behrâyiçî

Abdullah ed-Dihlevî

Senâullah Osmânî

Mîr Müselmân

Fazlullah

²⁹ Naîmullah Behrâyiçî, **a.g.e.**, vr.12b

³⁰ Naîmullah Behrâyiçî, **a.g.e.**, vr.11a-12b

³¹ Seyyid Muhammed Hoca Efendi, **Tasavvuf Tarikatlar ve Silsileleri**, İstanbul 2005, c.III, s.287

³² Naîmullah Behrâyiçî, **a.g.e.**, vr.17b

Ahmedullah

Muhammed Murad

Gulâm Kâkî

Kalenderbahş

Muhammed Cemil

Senâullah Senbheli³³

Şairliği:

Mazhar Cân-ı Cânân, başlangıç halinde duyduğu aşırı mahabbetin sebep olduğu cunûnluk haletinden naşi halinden haber veren mısralar terennüm ettiğini bu sayede namının şairliğe çıktığını, ancak Nakşbendî tarikatına girişinden sonra sünnetin hilâfına dair hiçbir şeyin kendisinden zuhûr etmediğini, binâenaleyh şiir ve söz söyleme zevkinin kendisinde zâil olduğunu ifade eder ve devamında der ki: “Halkdan inzivâ ve önümüzde olan âhret yolculuğuna tedbirden başka hiç bir şey bu câna şirin görünmez.”³⁴ Mazhar’ın şiirde maharetini göstermesi açısından şöyle bir olay nakledilir: Gönül ehlinde bir zât bir gün Mazhar’ın hadis ilminde hocası Hacı Muhammed Efdal hazretleri’nin huzurunda arz ederki: Mirza Mazhar’ın terennüm ettiği şiir gönüle tesir eder, kalbe feyiz verir ve kalb bundan ziyade haz duyar. Ancak diğer azizanın şiirleri böyle değildir. Bunun sebebi nedir? Hacı Muhammed Efdal şöyle cevap verir: “Mirza Mazhar Allah eri, gönül ve derd ehlidir. Her ne terennüm ederse gönül derdinden terennüm eder bu yüzden dinleyen kişiye tam olarak tesir eder.” Bu esnada meclise Mirza Mazhar gelir. Hacı Muhammed Efdal kendisine, “bu zât sizin şiirinizi dinlemeyi arzulamaktadır” der. Bunun üzerine Mazhar birkaç şiir okur ve okuduğu şiirlerden gerek o zât, gerekse mecliste hazır olanlar büyük bir zevk duyar ve kendisini medh ü senada bulunurlar. Bu cihettendir ki Mazhar’ın şiirine “şiir-i meşrû” derler ve “makbûl-i ehl-i dil” tesmiye ederler.³⁵

Hakkında Yapılan Eserler:

Mirza Mazhar’ın kendisine nisbet edilen Farsça ve Urduca şiirleri’nin yer aldığı *Dîvân*’ı ve *Mesnevî*’sinin varlığı bilinmekle birlikte müridleri tarafından onun hayatı, görüşleri ve uygulamalarını konu alan eserler yazıldığı gibi mektuplarının derlendiği ve adına ithaf edilen eserler meydana getirilmiştir.

³³ Abdülmecîd Hânî, *el-Hadâiku’l-verdiyye*, trc. Abdülkadir Akçiçek, İstanbul 1986, s.8

³⁴ Nâimullah Behrâyiçî, *a.g.e.*, vr.9a

³⁵ Nâimullah Behrâyiçî, *a.g.e.*, vr.9b

Naîmullah Behrâyiçî, Mazhar'ın hayatı, görüşleri ve uygulamaları hakkında *Ma'mûlât-ı Mazhariyye* (Kanpur 1275/1858) ve *Beşârât-ı Mazhariyye* adıyla iki kitap kaleme almıştır. Abdullah Dihlevî yine Mazhar hakkında *Makâmât-ı Mazhariyye* (İstanbul 1986) adıyla bir eser yazmıştır. Senâullah Pânîpetî te'lif ettiği *Tefsîru Mazharî* adlı Arapça tefsiri (I-X, Quetta 1412/1991; Urdu tercümesi, I-XII, Karaçi 1980) Mirza Mazhar'a ithaf etmiştir. Mazhar'ın mürîdlerini irşad amacıyla Farsça olarak yazdığı mektuplar *Kelimât-ı Tayyibât* adlı eserde derlenmiştir.³⁶

Vasiyeti:

Mazhar Cân-ı Cânân önde gelen halifelerinden Senâullah Pânîpetî'ye tevdi ettiği vasiyet-nâmesi'nde, kendisinin Cenâb-ı Hakk'ın kullarından sadece biri ve görevinin Allah'ın ismini kullarına talim etmek olduğunu belirttikten sonra yârân ve mürîdânına şu vasiyetde bulunur: “Allah azze ve celle'den başka maksûd ve O'nun Resûl'ü Hz. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'den başka matbû' edinmeyiniz. Son nefesinize kadar sünnete ittibada say u gayret içinde olasınız. Dervişânın bilindik âdetlerinden ve dünya ehli ile ünsiyetden ictinâb ediniz. Ve ulûm-ı dînî ile meşguliyetden kendinizi mazur bilmeyiniz.”³⁷ Nitekim Cân-ı Cânân tüm hayatı boyunca vasiyet ettiği bu hususların bizzat uygulayıcısı ve takipçisi olmuştur. Son nefesine kadar sünnete ittiba etmiş, cenazesinin techiz ve tedfin işlemlerinde bile sünnete uyulmasını vasiyet etmiş ve müslümanları zor durumda bırakan her türlü örfî uygulamayı terk etmiştir.

Şehâdeti:

Mirza Mazhar, 1195 Muharremü'l-Harâmî'nin yedisinde Şîî bir grup tarafından göğsüne aldığı tabanca kurşunu ile yaralandı. Zamanın sultanı suçluları her ne kadar araştırdıysa da haklarında bir delil bulamadı. Ve Mazhar'a suçluların bulunması halinde kısas uygulanacağı teminatını verdi. Ancak Mazhar, onların kısasa tabi tutulmamasını bilakis kendisinin ecdadının sünnetine uymasına vesile oldukları için affettiğini bildirdi. Yaralandığı günden üç gün sonra yani Muharrem ayının onuncu günü 1195/1781'de şehadet şerbetini içti. Cenâzeye çok sayıda sevenleri ve ileri gelenler katıldı. Delhi'de Çitli Gur mahallesinde bulunan Hz. Bibi Sâhibe'nin hazîresine defnedildi.³⁸

Yerine Geçen Halifesi:

³⁶ Hamid Algar, “Mazhar Cân-ı Cânân”, **DİA**, İstanbul 2003, c.XXVIII, s.195-196

³⁷ Naîmullah Behrâyiçî, **a.g.e.**, vr.93b-94a

³⁸ Naîmullah Behrâyiçî, **a.g.e.**, vr.91b

Mazhar Cân- Cânân'ın vefâtı'ndan sonra Delhi'deki Müceddidî-Mazharî dergâhı'nın post-nişini Abdullah ed-Dihlevî olmuştur. Şah Gulam Ali olarak da bilinen Abdullah ed-Dihlevî'nin Mazhar'ın türbesinin yanına inşâ ettirdiği dergâh Hindistan'ın en önemli Müceddidî merkezi haline gelmiştir. Abdullah ed-Dihlevî ile kol, Dihleviyye olarak anılmıştır. İngilizler'in 1857'deki Hint ayaklanmasını bastırması sırasında yıkılan dergâh Şah Gulâm Ali'nin silsilesinden gelen Şah Ebu'l-Hayr tarafından onarılmıştır. Kendisine nisbetle Dergâh-ı Şah Ebu'l-Hayr olarak tanınan dergâh bugün de faaliyetlerini sürdürmektedir. Şah Ebu'l-Hayr ayrıca Mirza Mazhar, Abdullah ed-Dihlevî ve Ebû Saîd'in (v.1250/1834) kabirlerini aynı alanda toplamıştır.³⁹

B. Mazhariyye

Mirza Mazhar'ın Ahlâkî Vasıfları ve Yaşantısı:

Mazhar'ın ahlâkî vasıflarına geçmeden önce birkaç cümle ile şemâili hakkında bilgi vermek gerekirse; boyu uzunca idi. Önü yırtmaçlı gömlek giyer ve imâmeyi sünnet olduğu şekliyle bağlardı. Yani imâmesinin ucunu iki omuz arasına salardı.⁴⁰

Mirza Mazhar mirzâiyyet tavrına ve nazik bir mizaca sahipti. Herkese karşı gülyüzlülük gösteririr, sözü yumuşak ve nazik söylerdi. Hiç kimseyi gıyabında kötü sözle anmaz, böyle yapan kişiyi kendine dost edinmezdi. Kendisinin ayıbını araştıranlara gücenmez, tam aksine ayıb ve kusurunu gören kişilerin kendi kusurunun farkına varmasına vesile olduğunu söyleyerek bundan hoşnud olurdu.

Yemeğini pazardan satın alır ve mülkiyeti kendisine ait olmayan kiralık bir evde yaşardı. Zamanının yönetici ve ileri gelenlerinin kendisi için yaptırmak istedikleri ev ve dergâh teklifini geri çevirir, hediyelerini kabul etmez ve davetlerine icâbet etmezdi. Zengin evlerinden gelen yemekleri bâtınının safâsı için yemezdi. Yârânın fâizli akçe alarak verdiği ziyâfetleri hoş görmez ve onları bundan men ederdi. Bununla birlikte toplumda var olan kimyâ ve dest-i gayb gibi uğraşlardan mürîdânını sakındırırdı. Umûmî davetler yanında sûfilerin merasimlerine dahi iştirâk etmezdi. Örneğin bir azizin vefât yıl dönümünde yapılan “urs” adı verilen merâsimi dahi dînî bir takım sakıncalarından dolayı hoş görmezdi. Hint kültürünün sünnete uygun olmayan hiçbir uygulamasını kat'î surette uygulamadığı gibi müntesiplerini de bu konuda tahzîr ederdi.⁴¹

Tasavvufî Kişiliği:

³⁹ Hamid Algar, “Mazhar Cân-ı Cânân”, **DİA**, İstanbul 2003, c.XXVIII, s.196

⁴⁰ Nâimullah Behrâyiçî, **a.g.e**, vr.85a

⁴¹ Nâimullah Behrâyiçî, **a.g.e**, vr.82a-82b

Mazhar, Behrâyiçî'ye yazdığı bir tavsiye mektubu'nda der ki: “Ey tâlib-i Hakk! Hazret-i Muhammed Mustafâ -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- 'e mütâbaatda libâs-ı takvâ ve tahâreti ârâste kıl. Ve akîde-i Ehl-i Sünnet ve Cemâate mülâzemetle zulmet-i hevâ ve bid'atden taşra gel. Ve hemîşe kendi ahvâlini Kitâb ve Sünnet'e arz eyle. Eger kabûl olunursa makbûldür ve eger redd olunursa merdûddur. Ve her hadîs-i sahîh ki, nazar-güzârın ola. Mehmâ-emken anınla ale'd-devâm âmil olmağa sa'y eyle. Ve illâ her ne kadar ki kâdir olasın o mertebe amelden gerü kalma. Egerçi tamâm-ı ömrde bir kere dahi olursa anın nûrundan mahrûm kalmayasın. Ve halvete mülâzemetle safâ-yı vakt hâsıl eylemek gerekdir. Fakîr bu müddet-i ömrde kesb itmiş olduğum amel, safâ-yı vaktidir. Ve bir kimse ki bir nesne bula, safâ-yı vaktiden bulmuşdur. Ve râh-ı talebde ser-germ ve mukayyed olmak gerekdir. Her ne tutarsan muhtasar tut. Ve her nirede olursan Hudâ ile ol. Ve câdde-i şerîat ve tarîkat-ı müstakîme üzre sâbit kadem olasın. Ve meşâyih-ı kirâm'a mahabbetde cebel gibi râsîh ve üstüvâr ol. Ve huzûr-ı pîrde gayra müteveccih olmamak ve bir kimseye iltifât itmemek gerekdir. Velev bir kimsenin hitâbına cevâb için iltifât dahi olursa.”⁴²

Ehl-i Sünnet akidesine sahipti. Sohbetlerindeki feyze nâil olan bir çok Şîî, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat mezhebine dahil olmuştu. Bu sebeble kendisi “Sünnî-yapan” anlamında “Sünnî-terâş” lakabıyla meşhur idi.⁴³

İlim ehli bir cemaat Mazhar'a tarikatlar içerisinde neden Müceddidiyye'yi seçtiğini sorarlar. Bunun üzerine o: “Bu tarikatı Kitâb ve sünnete bağlı buldum. Ve Kitâb ve sünnetin sübutu ise kat'îdir. Her ne ki kat'î bir şeye bağlıdır o da kat'îdir. Bu yüzden bu tarikat kat'îdir.” cevabını vermiştir.⁴⁴

Hayatını Hz. Peygamber'in sünneti, selef-i sâlihîn'in ve meşâyih-ı Nakşbendiyye'nin âdâtına ittiba etmek suretiyle geçiren Cân-ı Cânân, bu hususta tâlib ve yârânına nasihat ederdi. Ashâb-ı Kirâm, selef-i sâlihîn ve meşâyih-ı kibâr'a büyük hürmet gösterir ve derin bir muhabbet duyardı. Nitekim müridlerine, “Sizin için iki halden endişe içindeyim. Biri dünya ehli ile ihtilât etmeniz, diğeri pîrân hakkında sû-i itikad içinde olmanızdır.”⁴⁵ buyurarak zaruret hali olmaksızın dünya ehli ile irtibat kurmanın ve meşâyih'e hürmetsizliğin kendilerinin manevî hallerine büyük zararlar vereceğine dikkat çekmişti. Mirza Mazhar'ın Ashâb'a olan mahabbeti o derece idi ki Ashâb'ın birini diğere tercih etmeden her birini eşit derecede sevmeyi Ehl-i Sünnet itikadının kemâli olarak kabul ediyordu. Bu sevgiyi tasvir

⁴² Naîmullah Behrâyiçî, a.g.e, vr.75b-76a

⁴³ Naîmullah Behrâyiçî, a.g.e, vr.85a

⁴⁴ Naîmullah Behrâyiçî, a.g.e, vr.87b

⁴⁵ Naîmullah Behrâyiçî, a.g.e, vr.37a

etmesi açısından kendisi başından geçen şöyle bir hadise anlatır: “Bir gün yolda giderken Şîilerin mersiye-hânânlarından bir cemaate rastladım. İçlerinden biri Hz. Ömer (r.a.) hakkında edebe yakışmayan sözler sarfetti. Bunun üzerine öfkeme hakim olamadan yerimden sıçradım ve o kişinin boğazına yapıştım. Hiddetimden boğazını kesecektim ki Hz. Hasan hürmetine benden imdât istedi. Ben de onun adını duyar duymaz kendisine şefkat gösterdim ve boğazını bıraktım. İşte o günden beri kendimi hakiki anlamda Ehl-i Sünnet ve Cemaat itikadına sahib olduğumu bilirim. Nasıl ki Hz. Ömer’e sövüldüğünde kalbime öfke ve hiddet hakim olduysa aynı şekilde Hz. Hasan’ın adı zikredildiğinde gönlüme şefkat ve merhamet galib geldi.”⁴⁶ Mazhar’ın yaşadığı bu hadise Şîilerin o zamanki toplumda etkin bir şekilde varlıklarını sürdürdüklerini gösteren bir işârettir. Onun mürîdânına Ehl-i Sünnet itikadına ve sünnete sıkı sıkıya sarılmaları konusundaki uyarıları mezkûr gruba alınan bir tepki olarak algılanacağı gibi bu durumun ciddiyetini göstermesi açısından da oldukça mânîdardır.

Mirza Mazhar şöyle buyurur: “Bir yere ki peygamber-i Hudâ -salla’llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Hazretleri kadem-i mübâreklerini koymuşlardır, Hazret-i Sıddîk-ı Ekber oraya baş koymuşlardır. Ve bir yere ki Hazret-i Sıddîk -radiya’llâhu teâlâ anhu- kademlerini koymuşlardır, Hazret-i Müceddid -kaddesa’llâhu teâlâ sırrahû- oraya baş koymuşlardır. Ve bir yere ki Hazret-i Müceddid -kaddesa’llâhu teâlâ sırrahû- kademlerini koymuşlardır, fakîr oraya baş koymuşum.”⁴⁷ Bu sözleriyle Mirza, selefi İmâm-ı Rabbânî yoluna baş koyduğunu ve şu iki yerde yaptığı uygulama hariç tutulursa o yolda herhangi bir tasarrufa gitmediğini bildirir. Birisi teveccüh halinde bedenini biraz hareket ettirmesi diğeri nefes sayısı ile teveccüh vermesidir. Nitekim bu tavır dahi bazı Nakşbendî şeyhlerinin uygulamasıdır. Teveccüh halinde bedenin biraz hareket etmesi teveccüh tesirinin müteveccehun ileyhin kalbine daha kuvvet ve süratle ulaşmasına, teveccühü nefes adediyle kayıtlandırması da yârâna müsâvi derecede teveccühün verilmesine sebebiyet verir. Binâenaleyh bu amel vesilesiyle tâliblerin istidat farklılıkları ortaya çıkar.⁴⁸

Mirza Mazhar, kulun Cenâb-ı Allah’ın nimetlerine mazhar olması hâlinde bunu ikrâr etmesini şükür kabilinden sayar. Aksi takdirde şükürün hakkının zayi edilmiş olacağını söyleyerek bu anlamda kendisine Yüce Allah’ın vermiş olduğu manevî lütufları şöyle ifâde eder: “Emsâl ve akrândan veya muâsır olan yârândan vâkıa mutâbık olarak teşhis-i makâm eden yahud sâliki bu tarikanın cemi makâmâtından geçiren ve yahud tafra üslubuyla aşağı dairenin tamamından mukaddem daire-i bâlâ’ya îsâl eden ve yahud gâibana işrak tavrıyla

⁴⁶ Naîmullah Behrâyiçî, a.g.e, vr.34b

⁴⁷ Naîmullah Behrâyiçî, a.g.e, vr.85a

⁴⁸ Naîmullah Behrâyiçî, a.g.e, vr.85a

tayy-ı makâmât ettiren bir zât görüldüğü yoktur.”⁴⁹ Zâhirî ve bâtınî ilimleri kendisinde mezcetmiş, âlim-i müctehid ve muhaddis Şâh Veliyyullah Dihlevî, Mazhar’ın çağdaşdır ve kendisi hakkındaki kanaatlerini şöyle dile getirir: “Mirza Mazhar gerek Hindistan, gerek Arab beldelelerinde kendi zamanının şeriat ve tarikatda istikamet sahibi, Kur’ân ve Sünnete tabi ve tâlibânı irşâd hususunda yüce şânı olan tek kişisidir.”⁵⁰ Bu ifâdelerden anlaşıldığı üzere Şâh Veliyyullah ile Mazhar arasında yakın bir ilişki olduğu ortadadır. Naîmullah Behrâyiçî, Şâh Veliyyullâh’ın Mazhar’a yazmış olduğu mektupların ekseri suretinin kendi nezdinde bulunduğunu ve onun bu mektuplarda Mazhar’ın istikamet ve kerem sahibi bir zât olduğuna delâlet eden ifâdeler kullandığını haber verir.⁵¹

Mazhar Cân-ı Cânân’ın tâlibin nefsine karşı nasıl bir tutum içinde olmasına dair yaklaşımı:

Cân-ı Cânân nefsin hadd-i zâtında mü’min olduğu hakikatine dikkat çekerek mü’min bir kula hizmet etmek ne kadar gerekliyse tâlibin nefsine karşı muamelesinde son derece katı tutumlardan kaçınarak onun hakkına riayet etmesi gerektiğini belirtir ve şöyle der: “Nefisle mücâdelede ona istediği şeyi hemen vermemelidir. Arzu ettiği şey kendisine vaad edilmeli ve bu vaad arzusunu unutana kadar devam etmelidir. Ancak nefis arzusundan vazgeçmeyecektir. İşte bu durumda hevasını kesmek için mübah olması şartıyla o isteği tatmin edilmelidir.” Nitekim bununla ilgili olarak başından şöyle bir hadise geçer: Bir gün nefsi kendisinden süt ile pirinç talebinde bulunur. Ve bu isteğini yerine getirecek kişinin her ne haceti var ise yerine geleceğini söyler. Bunun üzerine Mazhar bu hadiseyi bir azize anlatır. Aziz nefsin bu ihtiyacını büyük bir iştiyakla yerine getirir. Bir kaç gün geçtikten sonra aziz gelir ve şöyle der: “Bir süredir gönlümde bir hacet vardı. Bu amelin bereketiyle Hakk teâlâ hâcetimi kabul buyurdu” Elbette bu durum kâmil nefis için söz konusudur.⁵²

Semâ:

Mazhar Cân-ı Cânân’ın takipçisi olduğu Nakşbendiyye-Müceddidiyye ekolü, sünnetin hilâfi olarak kabul ettikleri semâyı kabul etmezler. Ancak Mirzâ Mazhar bu konuya kendi mizacı ve keşfi doğrultusunda şöyle bir yaklaşım getirir: Cenâb-ı Hakk’ın kendisine ihsân etmiş olduğu kabiliyet neticesinde diğer zevkler gibi semâ zevkine nail olduğunu ve sırrına tevdi edilen; “Semâ rikkati, rikkat rahmeti netice olarak semâ rahmeti celbeder” hakikatine

⁴⁹ Naîmullah Behrâyiçî, a.g.e, vr.86a

⁵⁰ Naîmullah Behrâyiçî, a.g.e, vr.86b

⁵¹ Naîmullah Behrâyiçî, a.g.e, vr.86b

⁵² Naîmullah Behrâyiçî, a.g.e, vr.77a-77b

mebni olarak semâyı ne inkar ne de onun uygulayıcısı olacağını belirtir. Bu yaklaşımını Şâh-ı Nakşbend'in "bu işi ne yaparım ne de inkâr ederim" sözüyle teyid eder.⁵³

Yukarıda çalışmamızın esasını teşkil eden ve Mazhar Cân-ı Cânân ve onun temsilcisi olduğu Nakşbendiyye-Müceddidiyye-Mazhariyye tarikatı hakkında kaynak değeri taşıyan *Ma'mûlât-ı Mazhariyye* adlı eser ışığında Mazhar Cân-ı Cânân'ın tasavvufî düşünce ve uygulamalarının bütünü oluşturduğu Mazhariyye hakkında ana hatlarıyla bilgi verilmeye çalışılmıştır. Zikri geçen eserde Ehl-i Sünnet itikadına sahip, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sünnetine bağlı, ulûm-i şer'îyye'yi esas alan, Ashâb, selef-i sâlihîn ve meşâyihâ fikrî ve pratik anlamda hürmet ve mahabbet hisleriyle bağlı olan bir sûfî portresiyle karşı karşıyayız. Bu sadâkati Şîilere karşı takındığı tavrından bid'at ve Vahdet-i Şuhûd konusuna kadar hemen her vechede müşâhede edilmektedir.

Son olarak şunu belirtmek gerekir ki, Mazhar Cân-ı Cânân hakkında ilk elden kaynak kabul edilen *Ma'mûlât-ı Mazhariyye*'de, geçtiğimiz asrın son çeyreğinden itibaren Nakşbendîlik Tarihi alanında yaptığı çalışmalar ile adından söz ettiren bir araştırmacının yazdığı yazılarda Mazhar ile ilgili olarak öne sürdüğü; "Mazhar'ın dikkate değer bir yönü Sirhindî'nin tam tersi Hinduizm'e göz yuman bir tavır içinde olmasıdır. Nitekim Hinduları monoteistik bir inanç içinde görmüş ve Sirhindî'nin onlara yönelik putperestlik ithamlarını reddetmiş, Ramaçandra ve Krişna'nın Peygamber olmalarının mümkün olabileceğini söylemiş ancak aynı hoşgörüyü Şîilere karşı göstermemiştir."⁵⁴ vb. ifadelerini tasdik ve te'yîd edici bir bilgiye tarafımızdan tesâdüf edilmemiştir.

---

⁵³ Naîmullah Behrâyiçî, **a.g.e.**, vr.81b

⁵⁴ Hamid Algar, "Mazhar Cân-ı Cânân", **DİA**, İstanbul 2003, c.XXVIII, s.196; Hamid Algar, "Nakşbendîlik", **DİA**, İstanbul 2006, c.XXXII, s.338-339; Hamid Algar, **a.g.e.**, s.569

BİRİNCİ BÖLÜM

I. MUHAMMED NAİMULLAH BEHRÂYİÇÎ

Hâce Naîmullah Behrâyiçî, 1153/1740-41 yılında Hindistan'ın Behrâyiç şehrinde dünyaya geldi. Neseb itibariyle Hz. Ali'nin (k.v.) soyundan geldiği ileri sürülmektedir. Amelde Hanefî, tasavvufî meşreb bakımından Müceddidî-Mazharîdir. Zâhirî ilimleri tamamladıktan sonra bâtinî ilimleri elde etmek maksadıyla Mirza Mazhar Cân-ı Cânân'ın Delhi'de bulunan dergâhına gitti. Burada kaldığı dört yıl süresince seyr u sülûkunu tamamlayarak kemâl ve tekmile mertebesine ulaştı ve irşâd icâzeti aldı. Ve aldığı bu icâzetle görevini îfâ etmek üzere memleketi Behrâyiç'e döndü.¹

Şeyhleri: Naîmullah Behrâyiçî, tarikat ta'lim ve terbiyesi, bey'at, hırka ve irşâd icâzetini Mirza Mazhar Cân-ı Cânân'dan aldığını ifâde ederek sözlerine şöyle devam eder: "Ama bu tarikatın zikri Cân-ı Cânân'ın halifesi Muhammed Cemîl'den ulaşmıştır. Ve hırka-i ridâ rüya aleminde Hz. Ebû Bekir es-Siddîk'dan vâsıl olup Mes'ûd Gâzî ve Abdurrahîm Leknevî'nin mezâr-ı şerifleri mücâveretinden mânevî latîfeler istifâde edilmiştir."²

İcâzetleri: Behrâyiçî, Nakşbendiyye, Kâdiriyye, Çiştîyye ve Sühreverdiyye tarikatları icâzetlerini şeyhi Mirza Mazhar'dan, diğer tarikat icâzetlerini ise başka şeyhlerden aldığını ve Mirza Mazhar'ın zikredilen tarikat icâzetlerini, Câmî'-i Cemî'-i Turuk-ı Meşhûre ve Mezkûre İmâm-ı Rabbânî'den aldığını ifâde etmiştir.

Behrâyiçî, tevekkül hususunda geniş bir bilgiye sahipti. Teveccüh esnâsında mürîdin kalbine mâsivâdan bir şey girecek olsa onu hemen def etme kudretine sahip olup mürîdlerini az bir teveccühle zâkir ve tasavvufla meşgul ederdi. Feyizli sohbetleri dinleyenlere tesir eder onların kötü hallerinin değişmesine vesile olurdu.

Naîmullah Behrâyiçî, Leknev şehrinin Bengâlî mahallesinde bir süre ikamet etmiş ve bu süre zarfında orada bir mescid bina ederek irşâd faaliyetlerine devam etmiştir. Bu faaliyet neticesinde çok sayıda halife yetiştirmiştir. Behrâyiçî'nin önde gelen halifelerinden biri, Kalkute yakınlarında bulunan Etek'de yaşayan ve burada Müceddidîliğin yayılmasında etkili olan Hz. Mevlevî Muhammed Ahsen diğeri Mevlevî Murâdullah Tânîserî'dir.

¹ Saiyid Athar Abbas Rizvi, **A History Of Sufism In India**, Vol.II, Lahore 2004, s.247

² Naîmullah Behrâyiçî, **a.g.e**, vr.13a

Naîmullah Behrâyiçi, Behrâyiç'de 5 Safer 1218/27 Mayıs 1803 tarihinde vefât etti. Mezâr-ı şerîfi ma'rûf ve meşhûrdur. Yerine post-nişin olarak Murâdullah Tânîser'i geçti.³

Eserleri: Behrâyiçi, Mazhar'ın şahsî, dînî ve tasavvufî yönlerini anlattığı ve bazı söz ve mektuplarına yer verdiği *Beşârât-ı Mazhariyye* (t.1204-1206) (İngiltere Kütüphane Müzesi hat nüshası no.220) ve *Ma'mûlât-ı Mazhariyye* (t.1205) (Kanpur 1275/1858), (Rahimüddin Tarab Dihlevî Urduca tercemesini yaptı ve adını Mahzen-i Hakikat verdi) adlı iki eser kaleme almış bununla birlikte *Enfâsü'l-ekâbir*; Nakşbendiyye tarîkatı'nın mahiyeti ve dereceleri (Leknev 1291/1874), *Envârü'z-zamâir*, Dervişlik manasının hakikati (Leknev 1291/1874); *Risâle-i Şemsiyye-i Mazhariyye*, Nakşbendiyye-Mazhariyye tarikatı'nın ilkeleri, *Rukaât-ı Kerâmet-i Saâdet-i Mirza Mazhar*, Mirza Mazhar'ın 63 mektubu; *Risâle Der Neseb-i Hod* (t.1208), kendi hâl şerhi ve Mazhar Cân-ı Cânân'a bağlanmanın hakikati gibi eserler te'lif etmiştir. Behrâyiçi bu eserlerini Farsça kaleme almıştır.⁴

Mevlevî Murâdullah Tânîserî: Hz. Ömer'in (r.a.) soyundan gelen Mevlevî Murâdullah verilen bilgiler ışığında 1166/1752-53 tarihinde Tânîser'de doğduğu tahmin edilmektedir. Murâdullah Tânîser'in babası Mevlevî Kalenderbahş Tânîserîdir. Bu zât Behrâyiçi'nin şeyhi olan Mirza Mazhar'ın halifesi idi. Bu sayede Murâdullah küçük yaşlarda babası ile birlikte Mazhar Cân-ı Cânân'ın sohbetlerine iştirak etti. Murâdullah'ın gençlik döneminde iki elem verici hadise cereyân etti. Biri Mazhar Cân-ı Cânân'ın şehadeti diğeri ise Tânîser'in işgali idi. Bu işgal hadisesinden dolayı Tânîser'den Leknev'e göç etti. Burada Naîmullah Behrâyiçi'nin mânevî terbiyesinde tasavvufî eğitimini tamamlayarak şeyhin halifesi ve post-nişini olma payesine ulaştı. Murâdullah Tânîserî, kırk yıl belki daha aşkın bir süre Müceddidiyye-Mazhariyye yolunda say-i himmet etmiş, şirk ve bid'atlarla mücâdele ederek sünnet-i seniyyeye uymak yolunda büyük çaba sarfetmiştir. Onun gerek zâhirî gerekse bâtinî yönü zamanın ulemâ ve urefâsı tarafından hüsn-i kabul görmüştür. Seksen iki yaşındayken 1248/1832-33 yılında vefât etti.⁵

³ Naîmullah Behrâyiçi, **Ma'mûlât-ı Mazhariyye**, trc. bilinmiyor, yazma eser, vr.3b-4b

⁴ Muhammed İkbâl Müceddidî, "Behrâyiçi", **Dânişnâme-i Cihân-ı İslâm**, Tehran 1999, c.IV, s.802

⁵ Behrâyiçi, **a.g.e.**, vr.4a-4b

II. MA‘MÛLÂT-I MAZHARİYYE

Naîmullah Behrâyiçî, Nakşbendiyye-Müceddidiyye'nin Mazhariyye kolunun kurucusu ve aynı zamanda şeyhi Şemseddîn Habîbullah Mirza Mazhar'ın siyer, ahvâl, ahlâk ve âdâtını ve Nakşbendiyye-Müceddidiyye tarikatına ait esas ve uygulamaları tüm yönleriyle ele aldığı *Ma'mûlât-ı Hânkâh-ı Şemsiyye-i Mazhariyye* adıyla kapsamlı bir eser te'lif etmiştir. *Ma'mûlât-ı Mazhariyye* olarak bilinen eser Farsça kaleme alınmış ve Mazhar'ın şehadetinden on yıl sonra 1205/1790-91 yılında tamamlanmıştır.

Behrâyiçî eserine hareket noktası olarak başladığı Mazhariyye koluna ait uygulamaları ortaya koyarken bu uygulamaların Nakşbendiyye-Müceddidiyye yolundaki kaynaklarını dayanak göstermiştir. Diğer taraftan Mazhar'a ait birkaç husûsî uygulamadan bahsederek Mazhariyye'nin esas itibarıyla ana damara bağlı bir yol olduğunu gözler önüne sermiştir.

Ma'mûlât-ı Mazhariyye, Mazhar'ın hayatı, tasavvufî düşünce ve uygulamaları hakkında geniş bilgi vermesinin yanında temsilcisi olduğu Nakşbendîlik-Müceddidîlik ekolünün tarih, düşünce ve pratiklerini sistemli bir şekilde ortaya koyması itibarıyla dikkate şâyân bir eserdir. Binâenaleyh özelde Müceddidiyye-Mazhariyye genelde Nakşbendîlik hakkında verdiği malûmatla kaynak değeri taşır.

A. Eserde yer alan konu başlıkları:

- 1- Mazhar Cân-ı Cânân'ın Nesebi
  - a- Annesi
  - b- Dedesi
  - c- Ninesi
- 2- Mazhar'ın Tasavvufî Eğitimi ve Şeyhleri
- 3- Hazerât-ı Nakşbendiyye Silsilesi
- 4- Hazerât-ı Nakşbendiyye'nin vefât tarihleri
- 5- Hazerât-ı Kâdiriyye Silsilesi
- 6- Hazerât-ı Çiştîyye-Sâbiriyye Silsilesi
- 7- Hazerât-ı Çiştîyye-Nizâmiyye Silsilesi
- 8- Hazerât-ı Sühreverdiyye Silsilesi

- 9- Hazerât-ı Kübreviyye Silsilesi
- 10- Diğer Kâdiriyye Silsilesi
- 11- Medâriyye ve Kalenderiyye Silsilesi
- 12- Kâmil ve Mükemmil Şeyhin Alâmeti ve Gönül Ehlinin Marifeti
- 13- Mürîd Kabul Etmek ve Tevbe Vermek
- 14- Kadınların Bey'atı
- 15- Makâm-ı Aşere
- 16- Pîr-i Evvel Hayatta İken Pîr-i Sâni'ye Yönelmek
- 17- Tashîh-i Akâid
- 18- Hukûk-ı Pîr Ve Âdâb-ı Mürîdi Bilmek
- 19- Âdâb-ı Tarîkat
- 20- Nakşbendiyye Tarîkatı'nda Kullanılan Istilâhlar (Kelimât-ı Kudsiyye)
- 21- Müceddidiyye Tarîkatı'nın Sülûku Ve Letâif-i Aşere
- 22- Murâkabe
- 23- Nefy ü İsbât Zikri
- 24- Râbıta
- 25- Teveccüh Vermek Ve Mürîdin Bâtınına Zikr İlkâ Etmek
- 26- Zâhirî Ve Bâtınî Hastalıkları Gidermek
- 27- Ehl-i Nisbet Ve Diğerlerinin Bâtın Hâllerini Bilmek
- 28- Ahvâl-i Meyyiti Anlamak
- 29- Havâtır Üzerine İşrâf Etmek
- 30- Tevbe Ve Salâh Ve Takvâ'yı İfâza Etmek
- 31- Celb-i Menfaat Ve Selb-i Mazarrat
- 32- Hatm-i Hâcegân
- 33- Hatm-i Hazret-i Müceddid
- 34- Meşâyıh Ve Azîzânın Ruhlarına Fâtiha

- 35- Olan Her Hastalık Ve Derd İçin Muska
- a- Çocuk
  - b- Sıtma
  - c- Kızamık
  - d- Göz
  - e- Suçiçeği
  - f- Hastanın Şifâsı
  - g- Zirâatın Muhâfazası
  - h- Uyku Rahatsızlığı
  - ı- Boğaz Şişliği
  - i- Bevâsîr
- 36- İstincâ
- 37- Abdest
- 38- Namaz
- 39- (Teşehhüdde) İşâret Parmağını Kaldırmak
- 40- Zarûrî Namazın Rekat Sayısı
- 41- Teheccüd Namazı
- 42- Teheccüd Namazının Fazileti Ve Ona Teşvîk Etmek
- 43- Teheccüd Namazında Kırâat
- 44- Namazın Âdâbı Ve Cemâatin Fazileti
- 45- İstihâre Namazı
- 46- Tesbih Namazı
- 47- Cum‘a Namazı
- 48- (Cum‘a Namazında) Birinci Hutbe
- 49- (Cum‘a Namazında) İkinci Hutbe
- 50- Bayram Namazı

- 51- Terâvih Namazı
- 52- Ramazan Ayı Orucu Ve Onun Fazileti
- 53- İtikâdiyye-i Tevhîd-i Vucûdî Ve Tevhîd-i Şuhûdî Meselesi
- 54- Sülûkta Zarûrî-Faydalı Nasihat Ve Vaazlar
- 55- Mazhar'ın Yârân Ve Azîzâna Yazdığı Mektuplar
- 56- Naîmullah Behrâyiçi'ye Yazdığı Mektup
- 57- Mazhar'ın Siyer Ve Ahvâl Ve Ahlâk Ve Âdâtı
- 58- Mazhar'ın Şehâdeti

B. Behrâyiçi'nin Eserini Yazarken İstifâde Ettiği Kaynaklar:

İmâm-ı Rabbânî *Mebde ve Meâd* risâlesi ve *Mektûbât'ı*

Muhammed Ma'sûm'un *Mektûbât'ı* ve *Risâleler'i*

Mazhar Cân-ı Cânân'ın *Dîvân'ı* ve *Mesnevî'si*

Şah Veliyyullah Dihlevî'nin *Kavl-i Cemil* risâlesi

Senâullah Pânîpetî'nin Şah Veliyyullah Dihlevî'nin *el-Makâle* risâlesine yazdığı
Hâşiye

Senâullah Pânîpetî'nin *Kitâbü'n-necât an tarîkı'l-guvât'ın mulahhası*

Sifru's-Saâde

Mevlevî Gulâm Yahyâ *Kelimâtü'l-Hakk*

Şeyh Abdülahad'ın mektubu

Mollâ Câmî'nin *Serrişte-i Devlet* risâlesi

Naîmullah Behrâyiçi eseri hitâma erdirdikten sonra pîrdâşları Senâullah Pânîpetî ve Abdullah ed-Dihlevî'den eseri mütâlaa etmelerini talep etmiş, bu talep neticesinde eser Mazhar Cân-ı Cânân'ın iki büyük halifesi Pânîpetî ve Dihlevî tarafından hüsn-i kabul ve övgüye mazhar olmuştur. Hâce Naîmullah eserin sonuna Mazhar'ın Senâullah Pânîpetî'de bulunan vasiyetini ilâve etmiştir. Bu itibarla eser Mazhar Cân-ı Cânân'ın üç değerli halifesinin tasdik ve te'yîdini fâiz olarak hâtemü'l-miske ulaşmıştır.

C. Eserin İçeriği:

1. Tarikata Dair

Hız. Peygamber (s.a.v.)'in hadislerinde dünyaya karşı yüz çevirme yahut kayıtsızlık olarak bilinen zühd ve bu hali yaşayan zahidlerden övgüyle bahsedilmiş ve bu övgüye mazhar olmak isteyenler kendilerine yaşama biçimi olarak zühdü tercih etmişlerdir. Bu itibarla şeriata uymak ve Hız. Peygamber (s.a.v.)'in sünnet-i seniyyesine ittiba etmek esasına dayanan tasavvuf, ilk dönemlerde dünyevileşmeye karşı bir tavır olarak gelişen zühd ardından tasavvuf ve daha sonra tarikatlar dönemine ayrılmıştır.⁶ Binâenaleyh *Ma'mûlât-ı Mazhariyye* tasavvufun tarikatlar şeklinde kurumsallaşması ve husûsen Nakşbendiyye-Müceddidiyye-Mazhariyye tarikatına ait itikâdî, fikrî ve amelî uygulamaları tüm veçheleriyle ortaya koyması itibariyle ehemmiyete şâyân bir eserdir. Genel olarak tarikatlara dair verdiği bilgiler şu şekildedir:

a. Bir Şeyh'e neden bey'at edilir:

Tasavvuf yoluna girmek isteyen bir Hakk talibi öncelikle acele etmeden kendi meşrebine uygun, zâhiren şeriatla kâim, bâtinen tasavvufî feyizlere nâil kâmil ve mükemmil bir şeyhi arayıp bulması gerekir. Eğer murâd edilen bir mürîd ise bu takdirde şeyhinin kendisini arayıp bulması durumu söz konusudur.⁷ Allah'ı murâd eden mürîd, bir şeyhe bey'at etmeden önce neden bir şeyhe bey'at etmesi gerektiği, şeyhin hangi vasıfları hâiz olacağı ve intisap ettiği şeyhin ve onun gösterdiği yolun âdâbının neler olduğu gibi hususları bilmesi ve ona göre davranması eğitimin salâhiyeti açısından büyük önem taşır. Başta şunu belirtmekte fayda var ki, maksûd Hakk ve O'nun Resûlü'ne ittiba etmektir. Mürşid, Maksûd'a ulaşmakta sadece bir elçidir. Mürîd, mürşid kabul ettiği zâta intisabından sonra kendisinden şer'î hükümler asla sâkıt olmamaktadır. Maksûduna vâsıl olduğunda dahi şer'î mükellefiyetler bağlayıcılığını devam ettirir.

b. Kâmil Ve Mükemmil Şeyhin Vasıfları

Naîmullah Behrâyiçî, Senâullah Pânîpetî'nin Şâh Veliyyullâh'ın *el-Makâletü'l-vad'iyye fi'n-nasîha ve'l-vasıyye* adlı eserine yazdığı *Hâşiye*'den iktibasla kâmil ve mükemmil şeyhin özelliklerinin şu şekilde olduğunu haber verir:

1- Bir kişinin harikulâde hallere sahip ve havâtıra muttali olması şeyh olması için geçerli sebep değildir. Asıl itibar edilmesi gereken husus Kitab ve sünnete uygun bir şekilde yaşaması ve kendisi hakkında muttâkî olduğuna hüküm verilmesidir.

⁶ Hasan Kamil Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul 2010, s.17

⁷ Naîmullah Behrâyiçî, *a.g.e.*, vr.38b

2- Sohbeti tesirli olmalıdır. Dinleyenlerin Allah ve Resûlüne ve Hakk dostlarına karşı mahabbetini, salih amel işlemek için iştiyâkını ve günahlardan uzak durmada sabrını artırmalıdır. Devamlı huzûr ve âgâhlık hâsıl olmalı, kibir, ucb, hased, hubb-i mâl ve hubb-i câh vb. kötü vasıfları ortadan kaldırmalı ve ihlâs, sabır, şükür, rızâ ve hubb fi'llâh ve buğz bi'llâh gibi ahlâk-ı hamîdeyi netice vermelidir.

3- Kendisine vârid olan ahvâl ve vâridâtı şeriat mizanıyla tartmalı, makbûl ise kabul merdûd ise red etmelidir.

4- Zâhirî yönden muttaki olduğuna itikad edilen her kişinin sohbeti müteessir olmayabilir. Bu takdirde kendi mîzâcına uygun zât-ı kâmilî bulmalı ve sohbetini ganimet bilmelidir. Zira “Maksûd Hakk’dır, âdem değildir”.

c. Tashîh-i Akâid

Bir şeyhe bey’at eden bir mürîdden tevbe alındıktan ve zikir ilkâ edildikten sonra yapılan ilk nasihatlerden biri itikadını Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat mezhebi muktezasınca tashih etmesi, öğrenilmesi zarûrî olan fikhî ahkamı öğrenmesi ve bu ilmin mucibiyle amel etmesidir. Bir kulun iki cihân kurtuluşuna ermesi için Allah’ın (c.c.) varlığına ve birliğine ve Hz. Peygamber (s.a.v.)’in Yüce Allah’ın kulu ve elçisi olduğuna imân etmesi kâfi görülmüştür. Mazhar Cân-ı Cânân buyururlar ki: “Bu zamanda iki fırkanın imanı mahfûz ve müsellemdir. Biri Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat akâidinin tafsilatına Kitab ve sünnet uygunluğu üzere kemâl derecede vâkıf ve âgâh olup ictihad derecesine ulaşanlar, diğeri mezkûr mezhebin itikad esaslarının künhüne vâkıf olmayıp, sabah uyandıkları zaman “Allah vâhid’dir, Hz. Peygamber (s.a.v.) hak resûl ve çehâr yâr-ı güzîn ve sâir âl ü ashâb şeksiz ve şüphesizdir” diyerek inanan erbab-ı sanat ve bunun dışında olan avâm-ı nâsıdır. Sahibi oldukları icmâlî iman kendilerinin kurtuluşu için yeterlidir. Bir de bu iki fırka arasında bir fırka vardır ki onlar tezebzüb içindedirler ve dünyada ve ahirette hüsrana uğrayan onlardır.”⁸

Eserde icmâlî imânın yeterlilik şartlarından biri kabul edilen; çehâr yar-ı güzîn ve âl ü ashâb’a şeksiz ve şübhesiz iman ve kendilerine duyulan mahabbetin itidal üzere ve eşit olması, hiç kuşkusuz Cân-ı Cânân’ın “Pes kemâl-i akide-i Ehl-i Sünnet ve Cemaat budur ki; âl ü ashâb’a olan mahabbet mizanının her dü kefesi berâber ola ve birinin diğere üzere asla tercih ve galebesi olmaya”⁹ sözleri temel alınarak beyân edilmiştir. Mazhar’ın yaşadığı toplumda Şiflerin mevcudiyeti ve onların Ashâb’a olan bî-edebâne hal ve sözleri nazar-ı dikkate

⁸ Naîmullah Behrâyiçî, a.g.e, vr.34b-35a

⁹ Naîmullah Behrâyiçî, a.g.e, vr.34b-35a

alındığında, Ashâb'a olan itikad ve mahabbeti neden imanın gereklerinden saymış olduğu vuzûhiyet kazanacaktır.

d. Hukûk-ı Pîr Ve Âdâb-ı Mürîd

Behrâyîçî'nin tarikatin âdâbından kabul edilen pîr'in hukuku ve mürîdin âdâbına dâir İmâm-ı Rabbânî'nin *Mebde ve Meâd* adlı risâlesinden istifâde ederek aktardığı bilgiler ifâdenin akışını bozmamak adına eserin tercemesinden aynıyla aktarılmıştır:

“Hukûk-ı pîr, sâir erbâb-ı hukûkun hukûkunun fevkindedir. Belki in‘âmât-ı Hakk Subhânehû Teâlâ ve ihsânât-ı Resûl -aleyhi ve alâ âlihî es-salavâtu ve't-teslîmât- 'dan sonra hukûk-ı pîr, hukûk-ı dîgerâna nisbet olunamaz. Belki pîr-i hakîkî Hazret-i Resûl menzilesindedir, salla'llâhu teâlâ aleyhi ve alâ âlihî. Vilâdet-i sûrî her-çend vâlideynden müstefâddır ammâ vilâdet-i ma‘nevî pîr'e müteallıktır. Hayât-ı vilâdet-i sûrî çend rûzedir ve vilâdet-i ma‘nevî'nin hayâtı ebedîdir. Mürîdin necâsât-ı ma‘nevîsi için pîr kendi kalb ve rûhu ile kennâslik ider ve anın işkenbesini tathîr buyurur. Teveccühât-ı pîrde ba‘zı mürîdâna nisbetle vâki‘ ve mahsûs olur ki anların necâsât-ı bâtnesini tethîrde sâhib-i teveccühe dahi bir televvüs sirâyet ider ve tâ bir zamâna kadar mükedder kılar. Pîr vesîlesiyle Cenâb-ı Hudâ azze ve celle Hazretleri'ne vuslat müyesser olur, ki bu vuslat cemî‘ saâdet-i dünyeviyye ve uhreviyye'nin mâ fevkıdır. Ve kezâlik pîr vesîlesiyle bi't-tab‘ habîs olan nefis-i emmâre müzekkâ ve mutahhar olur ve emmârelikden itmînâna irişür ve küfr-i cibillîden İslâm-ı hakîkiye gelür. Mısra‘:

گر بگویم وصفان بیحد بود

Eğer onun vafını söylemeye kalksam sonu gelmez”¹⁰

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, vasıflarının anlatılarak bitirilemeyeceği ve hakkının neredeyse ödenmesi mümkün olmayan bir şahıs olarak nitelediği pîre karşı mürîdin yerine getirmesi gereken âdâbı yine aynı eserde şöyle ifâde eder: Öncelikle mürîd pîrine tam bir teslimiyetle bağlanarak nefisini pîrinde ifnâ etmelidir ve kendi saadetini onun rızâsında ve şekâvetini gayr-i rızâsında bilmelidir ve pîrînin tekdîrinden son derece sakınmalıdır ki dünyâ ve ahiretde zarara sebebiyet verir. Pîrinin üstünlük ve kemâline inanarak sû-i itikaddan sakınmalıdır. Ancak pîrini, şeriatta üstünlüğü zikredilen zâtlar üzerine tafdîl eylememelidir. Zira mahabbet ifrâtı mûcibdir ve bu dahi zemm edilmiştir. Bu hakikatı dikkate alarak Şîf ve Hıristiyanların düştüğü duruma dûçâr olmamalıdır. Diğer yandan Mirza Mazhar “Yârânın zelle ve taksîri sebebiyle nâ-ümîd olmazım. Ancak iki şeyden ki biri dünyâ ehli ile ihtilâti

¹⁰ Naîmullah Behrâyîçî, a.g.e, vr.36b-37a

diğeri pîrân hakkında sû-i itikadıdır. Zira bu ikisi helâk edici hastalıklardandır ve devâsı yoktur” buyurur. Mürîdin fitratında taklîd ve mütâbaat özelliği ne kadar güçlü olursa yüksek derecelere vâsıl olması da o nisbette kolay olur. Mürîd her muradına pîrini taklid etmek suretiyle nâil olur. Nitekim Hz. Ebû Bekir (r.a.) kendilerinde taklîd ve teb’iyyet özelliği ziyâde olduğu için “Reîs-i Sıddîkân” olmuştur.¹¹

e. Tarîkat Âdâbı

Her ilmin istenilen gayeye ulaşmak için kendi değerlerine göre ta’yîn ettiği bir usûlü vardır. Usûlün önemine binâen “usûlsüz vusûl olmaz”, “vusûlümüz usûlümüzdür” gibi sözler söylenmiştir. Tarîkat yolunun önderleri kendi yollarının usulünü açıklamak üzere “et-Tarîku küllühû edebün” yani “yol edebden ibârettir” diyerek Maksûd’a ulaşmanın tek yolunun edeb olduğunu beyân etmişlerdir. Binâenaleyh tarîkat yoluna giren hakk tâlibi öncelikle pîrinin hukûkuna ve onun salık verdiği dînî ve tasavvufî esaslara edeble riâyet etmelidir. Eğer mürîd bu hususda kusûr gösterirse kusurunu kabul etmeli ve onun telâfisine gayret etmelidir. Bu durumda kendisi mazur kabul edilir. Aksi takdirde kusurunu kabul etmez ve telafisi için gayret göstermezse meşâyihın berekâtından mahrûm olur. Bununla birlikte kemâl mertebesine erişen bir mürîd pîrine muhalefet edebilir ve kendi ilhâmının gereğiyle amel edebilir. Ve bu sû-i edeb değil bilâkis edebın ta kendisidir. Nitekim İmâm Ebû Yusuf, ictihad derecesine ulaştıktan sonra “Bundan sonra Ebû Hanîfe’yi taklid etmek hatadır ve doğru olan kendi re’yine uymaktır”. demiştir.¹² Kanaatimize göre sûfiler “yol edebden ibârettir” sözüyle edebın Maksûd’a ulaşmada diğervâsıtalar gibi bir vasıta ve esas gayenin Hakk olduğuna dikkat çekmek istemişlerdir.

Naîmullah Behrâyiçî, tarîkat âdâbına dair İmâm-ı Rabbânî’nin *Mektûbât* ve *Mebde ve Mead* adlı eserinden istifâde ederek aktardığı hususların aynı şekilde Şemsiyye Mazhariyye dergâhı’nda uygulandığını belirtmiştir.

f. Pîr-i Evvel Hayatta İken Pîr-i Sâniye Yönelmek

Tasavvufî yola girmek öncelikle bir şeyhe intisâb etmek suretiyle olur. Peki mürîd bir şeyhe intisâbından sonra başka bir şeyhe ihtiyaç duyar mı, duyarsa ne yapmalıdır? Bu konuya açıklık getirmek üzere İmâm-ı Rabbânî bir mektubunda şunları ifâde eder: Maksûd Hakk Subhânehû ve Teâlâ’dır ve pîr Cenâb-ı Hakk’a vesiledir. Eğer bir tâlib kendi rüşdünü başka bir pîrde görür ve onun sohbetinde kalbinin cem’iyyetini bulursa, pîrinin hâl-i hayatında onun izin ve ruhsatı olmaksızın diğervşeyhin meclisine varıp irşâd ve hidâyet talep etmesi câizdir.

¹¹ Naîmullah Behrâyiçî, a.g.e, vr.36b-38a

¹² Naîmullah Behrâyiçî, a.g.e, vr.40b

Ancak evvelki pîrini inkar etmemeli ve kendisini hayırla yâd etmelidir. Bir diğer mektubunda ise Hazret-i Hâce Ahrâr'dan naklen aktardığı sözlerle şu hususlara değinmiştir: Pîr mahiyeti itibariyle tek değildir, müteaddiddir: pîr-i ta'lim, pîr-i sohbet ve pîr-i hırka gibi. Pîr-i ta'lim mürîde şeriat ve tarikatı öğretirken, pîr-i sohbet sohbetiyle irşâd eder, pîr-i hırka ise tarikat icâzetini verir. Bu hususiyetler farklı pîrlerde mümeyyiz olduğu gibi tek bir pîrin şahsında da toplanabilir. Bu takdirde bu pîr kâmil ve mükemmil olur ki en arzu edileni budur. Pîr-i ta'lim'e intisâb eden bir mürîd, pîr-i sohbetin meclisinde kalbi teskin ve ruhu huzura kavuştuğunda pîrinin ruhsatı olmadan ancak onu da gücendirmeden sohbetinden feyiz aldığı diğer pîre intisâb etmesinde beis görülmemiştir. Şâh-ı Nakşbend Buhara ulemasından bu duruma cevâz veren bir fetvâ almıştır.¹³

Mazhar Cân-ı Cânân bu konuda selefini te'yîd edici şu ifâdeleri kullanır: “Fakir, seyr-i sülûk esnâsında kendi meşâyihime duyduğum itikad o derece kavi ve mahabbetim büyüktü ki, Mehdi zuhur etmiş olsa kendi meşâyihime ittibadan geri dönmezdim. Kim ki bizim meşâyihimiz gibi kâmil ve mükemmil şeyhe vâsıl olursa diğer bir pîre rucû etmeye. Ancak pîr-i nâkîsdan rucu zarûrîdir. Zira onda sohbe kabiliyet yoktur ve onunla sohbet tutmak kendi istidâdını zayi etmektir.”¹⁴

2. Nakşbendiye Tarikatına Dair

a. Nakşbendîliğin Esâsını Oluşturan İstilahlar

Müellifimiz Behrâyîçî, Nakşbendî tarikatının esâsını teşkil eden istilahlara dair verdiği bilgiyi, pîrdaşı Mevlânâ Senâullâh Pânîpetî'nin *Kitâbü'n-necât an tarîkı'l-guvât* adlı esere yapmış olduğu *mulahhasından* özetle iktibâs etmiştir. Zikredilen kelimeler şunlardır:

i. Vukûf-ı Kalbî: İki manaya gelir ki biri kalbin zikir esnasında Hakk Teâlâ'ya vâkıf ve âgâh olması diğeri kalbin zikrin mefhumundan gâfil olmamasıdır. Bu iki mana *Reşehât*'dan alınmıştır.¹⁵

ii. Vukûf-ı Adedî: Her nefesde tek olmasına riayetle nefy ü isbât zikrinden ibâretedir. Şâh-ı Nakşbend “vukûf-ı adedî ilm-i ledünnî'nin evvelidir.” buyurmuşlardır.

iii. Vukûf-ı Zamânî: İki manaya gelir. Biri sâlik her an aldığı nefesin huzur ile mi yahut gaflet ile mi geçtiğine âgâh olur. İkincisi kul her vakitte kendi ahvâline vâkıf olup

¹³ İmâm-ı Rabbânî Ahmedü'l-Fârûkî es-Sirhindî, **el-Mektûbât**, İstanbul 2013, c.I, s.73

¹⁴ Naîmullah Behrâyîçî, **a.g.e.**, vr.33a-34a

¹⁵ Bahâeddîn Nakşbendî'nin tasavvufî görüş ve sözlerini ihtivâ eden bir eseri günümüze kadar ulaşmamıştır. Ona ait düşünceleri kendisine dair yapılan te'lif eserlerden öğrenmekteyiz. Bunların başlıcaları: Fahreddîn Ali Sâfî'nin *Reşehât*'ı, Câmî'nin *Nefehât*'ı en önemlisi Muhammed Pârsâ'nın (v.822/1419) *Risâle-i Kudsiyye*'sidir., Hamid Algar, “Bahâeddin Nakşibend”, **DİA**, İstanbul 1991, c.IV, s.459

Rabbine itaat hâlinde ise şükür, ma'siyet hâlinde ise af diler. Aynı şekilde kabz halinde istiğfâr bast hâlinde şükür gerekir. Sûfiyye buna “muhasabe” adını verir.

iv. Hûş der-dem: Nefesin gafletle hurûc etmemesidir. Ubeydullâh Ahrâr, bu tarîkatda nefesin muhafazasının çok önemli görüldüğünü belirtmiştir. Nitekim Hâce Nakşbend buyururlar ki: Nefesin duhûlünde ve hurûcunda ve iki nefes arasında muhafaza etmelidir.

v. Nazar ber-kadem: Yolda giderken gözünü ayağının üzerinden ayırmamaktır. Zira nazar ber-kadem olmak nazarı dağınıklıktan ve uygunsuz yerlere bakmaktan alıkoyar. Böylece nazarı kontrol altına almak aslında gönlü mâsivâdan muhafaza etmek amacına mebnidir.

vi. Sefer der-vatan: Beşerî sıfatlardan melekî sıfatlara sefer etmektir. Nakşbendî meşâyih bilinen anlamda seferi ancak kâmil ve mükemmil bir şeyhi arayıp bulmak koşuluyla izin vermişler başka bir niyetle yapılan seyahate ise cevaz vermemişlerdir.

vii. Halvet der-encümen: Zâhirde halk ile bâtında Hakk ile olmaktır. Bu hâl diğer tarikatlarda müntehlere müyesser olurken bu tarîkatda ise mübtedîlere hâsıl olur. Bu durum Nakşbendîliğin “indirâcü'n-nihâye fi'l-bidâye” ilkesiyle alakalı bir durumdur. Nakşî şeyhleri halvetde şöhret, şöhretde âfet vardır diyerek çile bedeline halveti tercih etmişler ve çilede hasıl olan bereketin halvet der-encümende olacağı kanaatini taşımışlardır.

viii. Yâd-kerd: Dil yahut kalb zikriyle meşgul olarak kişinin tekellüfle gafletten kurtulmasıdır. Sûfilerin ıstılâhında mutlak zikir kelime-i tevhîd, bu tarîkâda ise kelime-i tevhîd ve ism-i Zât'dır.

ix. Bâz-geşt: Zâkirin “Lâ ilâhe illâh” zikrini kalbiyle söyledikten sonra akabinde dil ile “İlâhî Ente maksûdî ve rızâke matlûbî” yani “İlâhî benim maksûdum Sensin ve ben Senin rızânı isterim” demesidir.

x. Nigâh-dâşt: Zikir ile Allah'dan gayrısından hattâ isim ve sıfatlarından dahi gâfil olma derecesine eremektir. Bazıları nigâh-dâşt'ın, kelime-i tayyibe'nin zikri esnâsında havâtırı muhafaza etmek olduğunu söylemişlerdir.

xi. Yâd-dâşt: Bahâeddîn Nakşbend yâd-dâşt'ı şöyle tanımlar: “Zevâle ermeyecek şekilde sürekli Cenâb-ı Hakk'dan âgâh olma hâlidir”.¹⁶

¹⁶ Nâimullah Behrâyiçî, a.g.e, vr.41a-43b

b. Zikir

Tarikatların esasını oluşturan en önemli husus zikirdir. Çeşitli tarikatlara göre değişen zikir çeşitleri olmakla birlikte zikrin asıl gayesi kalbin devamlı surette Hakk ile beraber olarak huzur bulması ve unutmaktan kurtulmasıdır.¹⁷ Nakşbendiyye tarikatında üç çeşit zikir vardır: Murâkabe, Nefy u İsbât ve Râbîta.

Bu zikir yollarının her birinden murâd, zikir esnâsında bütün zâhirî ve bâtinî güç ile kalbe teveccüh etmek ve havâtıra gelen mâsivayı def etmek suretiyle kalbe vâkıf ve âgâh olmaktır ve bu sayede makam-ı müşâhedeye ve tecelliyât-ı zâtiyye'ye erişmektir. Aşağıda bu zikir çeşitleri hakkında eser çerçevesinde bilgiler verilmeye çalışılacaktır.

i. Murâkabe

Muhammed Ma'sûm bir mektubunda murâkabe kelimesini şöyle açıklamıştır: Murâkabe, muhâfaza manasında rekâbetden yahud intizâr manasında rukûbetden alınmıştır. Nakşbendiyye-Müceddidiyye ıstılâhında murâkabe, “gözleri yumup latîfe-i aşere'den bir latîfe tarafına müteveccih olarak Mebde-i Feyyâz'dan bir feyzin erişmesini beklemektir.” şeklinde tabir olunur. Sa'deddîn Kâşgârî'den rivâyetle Cüneyd Bağdâdî şöyle buyurur: Murâkabe babında benim üstâdım kedidir. Şöyle ki vaktiyle bir kedi gördüm; bir fare deliğinin önünde oturmuş ve avına öylesine yönelmişti ki âdetâ kılı dahi kıpırdamıyordu. Şaşkınlıkla ona bakarken ansızın sırrıma şöyle nidâ olundu: “Ey düşük himmetli! Ben senin maksudun olmakta bir fareden aşağı değilim sen de beni taleb etmekte bir kediden aşağı olma!” o hadiseden sonra murakabeye çalışırım.¹⁸

ii. Nefy ü İsbât Zikri

Nefy ü isbât zikrinden kasıt “Lâ ilâhe illa'llâh” kelime-i tayyibesidir. Zâkir, “Lâ” kelimesiyle bütün muhdesâtı hattâ kendi varlığını dahi nefyeder. “İlla'llâh” kelâmıyla da sadece Zât-ı A'lâ'nın baki olduğu gerçeğini izhâr eder. İmâm-ı Rabbânî kelime-i tevhid zikrinin ehemmiyetini şöyle beyân eder: Lâ ilâhe illa'llâh olmasaydı Cenâb-ı Hakk'a kim yol gösterirdi? Tevhîd çehresinden nikabı kim açardı? Cennet kapıları nasıl açılırdı? Bu kelime, tecelliyât-ı zılâlden tecelliyât-ı sıfâta tecelliyât-ı sıfâtdan tecelliyât-ı Zât'a erişdirir. Müceddidiyye yolunun rehberi İmâm-ı Rabbânî'nin zikri geçen ifâdeler ve daha ziyadesiyle önemine işaret ettiği Nefy ü İsbât zikrinin uygulanış biçimini Senâullah Pânîpetî *Kitâbü'n-necât an-tarîkı'l-guvât*'ın *mulahhasında* şöyle anlatır: Sâlik abdestli olarak kibleye yönelmiş bir vaziyette bağdaş kurarak yahut iki dizi üzerinde oturur. Ellerini uylukları üzerine koyar ve

¹⁷ Zafer Erginli (editör), **Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Trabzon 2006, s.1259

¹⁸ Nâimullah Behrâyiçî, **a.g.e**, vr.46b-47b

kalb tarafına yönelerek havâssını cem eder. Gözlerini yumup nefesini göbeği altına habseder ve “Lâ” kelimesini göbeği tarafından yukarıya doğru tâ dimağa kadar çeker ve dimağdan yukarıya doğru yükseldiğini tasavvur eder. Ve “Îlâhe” lafzını sağ kolu tarafına omuz hizasına indirir ve “Îlla’llah” sözünü kuvvetli bir şekilde kalbi üzre darb eder. Öyle ki onun harareti bütün bedene ulaşır. Ancak kelime-i tevhidin zikrinde zikir sayısının tek olmasına riâyet eder ve zikir esnasında yanındaki kişi ne ile meşgul olduğunu anlamayacak derecede zikrini gizler, sesini yükseltmez.¹⁹

iii. Râbıta

Râbıta; Mürîdin, ruhaniyetinden feyz alacağına inanarak şeyhinin sûretini (şeklini) zihninde tasavvur etmesidir.²⁰ Mürşid, kendisi görüldüğünde Yüce Allah’ın zikredildiği ve Cenâb-ı Hakk’ın meclis arkadaşı olan kimsedir. Böyle bir zâtın didârından ve sohbetinden istifâde etmek ve onun meclisinde hâsıl olan keyfiyeti muhâzafa etmek kibrit-i ahmer’den daha evlâdır. Ancak bu pîrin gaybeti zamanında elde edilen melekenin muhâfazası yahut da arzu edilen hâlete erişmek için Nakşbendiyye meşâyih “Sâdıklarla birlikte olun” (Tevbe 9/119) gibi âyetler ve “Kişi sevdiğiyle berâberdir” gibi hadislerle dayanarak râbıtaya cevâz vermişlerdir.²¹ Bu itibârla râbıta Nakşbendiyye ıstılahlarındandır.²²

3. Müceddidiyye’ye Dair

a. Makam-ı Aşere

Behrâyiçî, Hakk yolu sâliklerinin seyr u sülûk adı verilen yolculuklarının on makamdan oluştuğunu belirterek bu makamları şu şekilde sıralar: Bu makamlardan ilki tevbe sonuncusu rızâdır ve bu iki makam arasında sekiz mertebe vardır ki onlar zühd, tevekkül, kanâat, uzlet, mülâzemet-i zikir, teveccüh, sabr ve murakabedir. Bunlar “usûl-i aşere” olarak isimlendirilir. Bu mertebelerin aşılması seyr u sülûkda âlem-i halk’ın tezkiyesine öncelik verenler için bizzat vücuda gelirken seyr-i cezbî’ye öncelik verenlerin yolunda ise âlem-i emr’in tasfîyesi dahilinde gerçekleşir. Müellif konuya açıklık getirmek amacıyla olsa gerek İmâm-ı Rabbânî’nin *Mebde ve Meâd* adlı risâlesi’nden verdiği bilgilerle konuyla ilgili şunları öğrenmekteyiz. “Bu tarîkatda Maksûd’a ulaşmak ancak makam-ı aşerenin aşılmasına bağlıdır. Makam-ı rızâ’nın üzerinde ru’yet-i uhrevî dahi olsa hiçbir makam yoktur. Ve rızânın hakikati

¹⁹ Naîmullah Behrâyiçî, **a.g.e.**, vr.48a-49b

²⁰ Nakşbendiyye tarikatı’nın Hâlidîyye kolunun kurucusu Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî (v.1242/1827) râbıtaya yeni bir yorum getirerek, râbıtayı “şeyhin sûretinin mürîdin gözleri arasında (zihinde) tasavvur edilmesi” olarak tanımlamış ve râbitanın irtihalinden sonra bile sadece kendine yapılabileceğini söylemiştir. Hamid Algar, “Hâlid el-Bagdâdî”, **DİA**, İstanbul 1997, c.XV, s.284

²¹ Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, İstanbul 2012, s.289

²² Naîmullah Behrâyiçî, **a.g.e.**, vr.49b-50a

tam anlamıyla ahirette hâsıl olacaktır. Fakat diğer makamlar ahirette söz konusu değildir. Makam-ı aşere'nin aşılması esnasında üç farklı tecellî meydana gelir. Bunlar tecelliyât-ı ef'âl, tecelliyât-ı sıfât ve tecelliyât-ı zât'dır. Rızâ makamı hariç olmak üzere diğer hepsi tecelliyât-ı ef'âl ve tecelliyât-ı sıfât'a bağlıken makam-ı rızâ tecellî-i zât ve mahabbet-i zâtîyye'ye bağlıdır. Bununla birlikte İmâm-ı Rabbânî makam-ı aşere'nin sâlik-i meczûb için tafsîlî ve tertîb, meczûb-ı sâlik için ise İlâhî mahabbete giriftârlığından dolayı Cenâb-ı Allah'ın inayetiyle icmâlî olarak gerçekleşeceğini ifâde eder.²³

b. Letâif-i Aşere ve Sülûk-ı Müceddidiyye

İnsan eczâ-yı aşereden mürekkep bir varlıktır. Bunlardan beşi âlem-i halk'dan diğer beşi ise âlem-i emir'dendir. Âlem-i emir'de bulunanlar: kalp, sır, ruh, hafi ve ahfâ iken âlem-i halk'da ise nefis ve anâsır-ı erbaa bulunur. Âlem-i emr arşın üstünde ve lâ-mekânîden ibâretidir. Arşın hemen üstünde ve diğerlerinin altında bulunan latîfe kalptir. Kalp bulunduğu yer itibariyle âlem-i halk ile âlem-i emr arasında berzahtır. Kalp latifesinin mahalli sol memenin altında bulunan kalp adı verilen mudgadır. Nuru sarıdır ve velâyeti Hz. Adem (a.s.)'in zîr-i kademidir. Latîfe-i kalpten sonra sırasıyla ruh, sır, hafi ve ahfâ latîfeleri gelir. Ruh, sağ memenin altında bulunur. Nuru kırmızıdır ve velâyeti Hz. İbrahim (a.s.)'in zîr-i kademidir. Ruh'dan daha latîf olan ise sır'dır. Latîfe-i sır kalp ile sinenin orta yeri arasında yer alır. Nuru beyazdır ve velâyeti Hz. Musâ (a.s.)'in zîr-i kademidir. Hafi sırdan sonra gelir, ruh ile sinenin orta yeri arasında yer alır. Nuru siyahdır ve velâyeti Hz. İsa (a.s.)'in zîr-i kademidir. Sinenin tam orta yerinde ise ahfâ bulunur, hepsinden latîf ve güzeldir. Nuru yeşildir ve velâyeti Hz. Muhammed (s.a.v.)'in zîr-i kademidir. Âlem-i emir'deki urûcdan sonra üç daire ve bir kavsi içeren Velâyet-ı Kübrâ mertebesinin birinci dairesi başlar. Buradan ileriye urûc edilip asl-ı aslî'l-asl da seyr vaki olduğunda muamele nefis ile gerçekleşir ve nefis burada itminân ve rızâ makamına ulaşır. Bundan sonra Velâyet-i Ulyâ mertebesi gelir ve bu mertebede muâmele ateş, hava ve su unsurlarıyla gerçekleşir. Eğer bu mertebeden fazl-ı İlâhî ile Kemâlât-ı Nübüvvet'e terakki olunur ve seyr vaki olursa muamele toprak unsuruyla gerçekleşir.²⁴

c. Vahdet-i Vücûd Ve Vahdet-i Şuhûd Meselesi

Mazhar Cân-ı Cânân'ın müridlerinden Mevlevî Gulâm Yahyâ, şeyhinin işareti ile vücûdî ve şuhûdî tevhid konusunda yazdığı risâlede konuyu son derece özetleyici ve açıklayıcı mahiyette şu bilgileri vermiştir: Vahdet-i vücûd ve vahdet-i şuhûd dinin esasını

²³ Naîmullah Behrâyiçî, **a.g.e**, vr.31a-32b; İmâm-ı Rabbânî Ahmedü'l-Fârûkî es-Sirhindî, **el-Mektûbât**, İstanbul 2013, c.1, s.74

²⁴ Naîmullah Behrâyiçî, **a.g.e**, vr.43b-45b

oluşturan itikadî bir mesele değildir. Her iki mesele hadd-i zâtında hâdis ile kadîmin arasındaki ilişkiye dayanmaktadır. Kur'ân ve sünnete göre kâinat hâdis ve Cenâb-ı Allah Sâni' dir. Ancak yaratıcı ile yaratılmış arasında alaka-i ayniyet mi yoksa mahza gayriyyet mi olduğu şeriatda kesin olarak bildirilmemiştir. Bu itibarla her iki mesele hakkında itikadın vacib olduğu ileri sürülemez de bu iki konuya işaret eden hükümler bulunmaktadır. Sahabe-i Kirâm, tâbiin, tebeü't-tâbiin ve mütekaddimûndan olan sûfilerin sözlerine nazar edildiğinde bu iki mesele hakkındaki düşüncelerini sarahaten izah etmedikleri ancak telmihte buldukları görülür. Vahdet-i vücûd Şeyh-i Ekber İbn Arabî ve onun takipçileri tarafından revaç bulmuş ve te'lif ettikleri eserlerde bu konu işlenmiştir. Ancak bazılarının yanılttığı bir nokta vardır ki o da, bu meseleye itikadî dinin kemali saymaları ve şeriatın zâhirini rusûm-ı zâhiri olarak addetmeleridir. Şeriata ittiba etmek ümmet-i Muhammed'in esas vazifesi ve ebedi saadete ulaşmasının vesilesidir. Diğer yandan vahdet-i şuhûd ilk Şeyh Alâüddevlî es-Simnânî'den ikinci olarak İmâm-ı Rabbânî tarafından tedvin edilmiştir.

Hakk talibine düşen görev zâhiren ve bâtinen kâmil ve mükemmil olduğuna inandığı şeyhinin meseleyi kendisine ilka ettiği şekliyle kabul etmesi ve diğer tarafı tekzib etmemesidir. Zira her iki mesele keşfe dayanmaktadır. Kimi sûfiye seyr u sülûku esnâsında vahdet-i vücûd kimisine de vahdet-i şuhûd keşfolunmuştur. Keşf sahibine kendi keşfiyle amel etmesi câiz iken mukallid için muhalefet söz konusu değildir. Binâenaleyh söz konusu her iki mesele aklî veya itikadî değil keşfidir.

Mazhar Cân-ı Cânân sırf taklid ile bu meselede konuşma ve kitaplarla meşgul olmanın faydası olmadığı gibi hatta bazılarının zararı dokunabileceğini ifâde ederek bu kitapların yerine hadis ve tefsirle meşgul olmanın daha evla olduğunu belirtmiştir.²⁵

d. İmâm-ı Rabbânî'nin Hatmi

Maksadın hâsıl ve her türlü müşkilâtın çözüme kavuşması için evvelâ yüz kere salavât-ı şerîfe ondan sonra beşyüz kere lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh ve yine yüz kere salâvât-ı şerîfe çekilmesi tavsiye buyurulmuştur. Hizbü'l-Bahr duâsına devam etmek ve sabah namazından sonra her türlü belâdan emin olmak için evvelinde ve âhîrinde beş kere salâvât-ı şerîfe ile onbir yahud yüzbir kere Kureyş sûresini okumak Mazhariyye dergâhı'nın uygulamalarındandı.²⁶

²⁵ Nâimullah Behrâyiçî, a.g.e, vr.66b-68a

²⁶ Nâimullah Behrâyiçî, a.g.e, vr.53b

D. Değerlendirme:

Naîmullah Behrâyiçî'nin şeyhi Mazhar Cân-ı Cânân'ın vefâtı'ndan on yıl sonra 1205/1790-1791'de tamamladığı *Ma'mûlât-ı Mazhariyye* adlı eser; isminden de anlaşılacağı üzere XVIII.yy. Hindistan'ında Delhi'de Müceddidîliğin merkezi konumunda kabul edilen Şemsiyye-Mazhariyye Dergâhına ait uygulamaları ortaya koymak maksadıyla kaleme alınmıştır. Bu amaca mebni olarak hazırlanan eserde müellifimiz, Mazhariyye tarikatı'nın esas ve usulünün neler olduğuna dair haber verirken Müceddidî ve Nakşbendî şeyhlerinin te'lif ettiği eser, risâle, mektup vb. kaynaklardan istifâde etmiştir. Bu eserlerin en başında İmâm-ı Rabbânî'nin *Mektûbât*'ı ve *Mebde ve Meâd* adlı risâlesi ile Muhammed Ma'sûm'un *Mektupları* gelmektedir. Binâenaleyh ilgili eser Mazhar Cân-ı Cânân'ın abdest âdâbı'ndan gece ibadetine, vahdet-i şuhûd meselesindeki kanaatinden çeşitli hastalıklar için yazdığı muskalara kadar dînî ve tasavvufî hayatını teşkil eden tüm unsurların sarih ve delilleriyle ortaya koyulması ile dikkate şâyândır. Diğer yandan Mazhariyye tarikatı'nın bağlı bulunduğu tarikat geleneği Müceddidiyye ve Nakşbendiyye hakkında silsile-nâmelerden tarikat âdâbına, makam-ı aşereden kelimât-ı kudsiyye'ye kadar tarikatın tarihi, tasavvufî düşünce ve uygulamalarına dair hemen hiçbir bilgi eksik bırakılmamıştır. Bu itibarla söz konusu eser özelde Mazhar Cân-ı Cânân ve Müceddidiyye-Mazhariyye ve genel çerçevede Nakşbendiyye'ye dair yine bu geleneğe ait kaynaklardan istifâde ederek verdiği bilgiler ve işlediği konu başlıklarıyla kendi alanında temel bir başvuru kaynağı olma hakkına sahiptir.

III. MA'MÛLÂT-I MAZHARİYYE'NİN TÜRKÇE TERCEMESİ

Söz konusu eserde mütercim kendi ismini zikretmemekle beraber şeyhinin Mevlevî Murâdullah Tâniser ve onun Naîmullah Behrâyiçî'nin halifesi ve post-nişini olduğundan bahseder. Bu sayede mütercim şeyhinin şeyhi olan Naîmullah'ın eserini Osmanlı Türkçesine çevirmiştir. Terceme 1301/1884 yılında tamamlanmıştır.²⁷

Mütercim, *Ma'mûlât-ı Mazhariyye*'nin Farsça yazılması ve içinde Hindçe kelime ve örfî istilahların bulunması sebebiyle kendisinden yeterince istifade edilemediğini bu yüzden eseri genelin istifadesine sunmak amacıyla terceme ettiğini belirtir. Bununla birlikte terceme ederken âdâba riayet ederek herhangi bir tasarrufta bulunmadığını sadece anlamın daha iyi anlaşılması için bazı kelimelerin sayfa kenarında açıklandığını zikreder.²⁸

²⁷ Naîmullah Behrâyiçî, a.g.e, vr.94b

²⁸ Naîmullah Behrâyiçî, a.g.e, vr.2a

Mütercim eserin tercemesinde Murâdullah Tânîserî'nin mürîdlerinden biri olan Ebu'l-Hasan Nasîrâbâdî'nin şeyhine okuduğu ve tashih ettiği *Ma'mûlât-ı Mazhariyye* nüshası'ndan istifâde etmiştir. Zira Murâdullah mezkûr eserin metnini müellif Behrâyiçî'den dinlemiş idi.²⁹

Eser üç bölümden oluşur:

1. bölüm: Müellif ve eseri ve neden terceme edildiğine dair bilgi verilmiştir.
2. bölüm: Naîmullah Behrâyiçî ve halifesi aynı zamanda mütercimin şeyhi olan Murâdullah Tânîserî hakkında bilgi verilmiştir.
3. bölüm: *Ma'mûlât-ı Mazhariyye*'nin Tercemesi

Eserin sonunda biri Abdullah ed-Dihlevî diğeri onun halifesi Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'ye ait olmak üzere manzum şekilde kaleme alınmış Silsile-i Hâcegân yer alır.

Yazma Eserin Elde Edilişi Ve Özellikleri:

Ma'mûlât-ı Mazhariyye'nin Türkçe Tercemesi'ne Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevî'nin önde gelen halifelerinden Ankaralı Ahmed Hilmi Efendi'nin özel kütüphanesinde Dr. Necdet Yılmaz'ın yaptığı incelemeler neticesinde ulaşılmıştır.³⁰ Türkiye Kütüphaneleri veri tabanında yapılan taramada başka bir nüshasına tesadüf edilmemiştir.

Tercemesi 1301 tarihinde tamamlanan eser yine bu tarihlerde açık, okunaklı, güzel bir hatla istinsah edilmiştir. 97 varaktan oluşan eser nesih kırması hattıyla 23x16, 19x10 boyutlarında 20 satır olarak yazılmıştır.³¹

Mütercimin İstifâde Ettiği Kaynaklar:

Mütercim, tercemenin girişinde eseri terceme ederken metinde kapalı olan kelimelerin kendi tarafından sayfa kenarında açıklandığını ifâde etmiştir. Binâenaleyh bu bilgileri verirken bazı kaynaklardan istifâde etmiştir. İlgili kaynaklar şunlardır:

İsmail Hakkı Bursevî, *Kitâbü'l-Hitâb*

Şerh-i Hikem

Tercemetü't-Tarîkati'l-Muhammediyye

Mollâ Câmî, *Şerh-i Kasîde-i Hamriyye*

²⁹ Naîmullah Behrâyiçî, **a.g.e**, vr.4b

³⁰ Necdet Yılmaz, "Anadolu'da Bir Müceddidî Mensubunun Eseri: Naîmullah-ı Behraiçî'nin *Ma'mûlât-ı Mazhariyye*'sinin Türkçe Tercemesi" (sempozyum bildirisi-basılmamış), Uluslararası İmâm-ı Rabbânî Sempozyumu, İstanbul 2013

³¹ Necdet Yılmaz, adı geçen bildiri

Tercemetü'l-Burhân

Ali el-Kârî Şerhu'l-Fıkhu'l-Ekber

Şeyh Şa'râvî, *Minen*

Eserin Transkripsiyonunda Dikkat Edilen Hususlar Ve Çalışmaya Dair Birkaç Not

Bu çalışma dil ve edebiyat alanına dair olmadığından transkripsiyon esnasında özel noktalama işaretleri uygulanmamıştır. Bununla birlikte mütercimın eseri terceme ederken kullandığı ifâdelere aynıyla riâyet edilmiş, sadeleştirme yahut bir kaç istisnai durum dışında herhangi bir düzeltilmeye gidilmemiştir. Mesela طوندقلى tutdukları, ایتمك itmek, كتورمك getürmek, ایوجه iyüce, گیتدی gitdi, دیدی didi ki, انك anın, ایوب idüb şeklinde yazılmıştır. İki kelime arasında “ve” bağlacı yazılırken ilk kelime tek hece ise “u” veya “ü” tek heceden fazla ise “ve” ile bağlanmıştır. Metinde varak numaraları sayfa başlarına konulan köşeli parantez içinde [ ] belirtilmiş, sayfa başında devam eden bir dua veya tamlama var ise dua ve tamlamanın bitiminde gösterilmiştir.

Kaf (ق) ve gayın (غ) harflerinden sonra gelen seslilerin uzatmaları ā,ū,ī şeklinde gösterilmiştir. Gayın harfi “ğ”,ayın harfi kendisi sakin ve kendinden önceki harf sakin olduğu durumlarda ters apostrof (‘), hemze aynı şekilde kendisi sakin ve kendinden önceki harf sakin olduğunda apostrof (’) ile gösterilmiştir. Anlam bozukluğunu önlemek amacıyla حین hıyn, عید ıyd, ضیق dıyk kelimeleri okunduğu şekliyle ve Farsça kelimeler Osmanlı Türkçesi’nin telaffuzuna göre yazılmıştır.

Metin içerisinde anlamı verilmeyen âyetler dipnotta meâli, sûre ve âyet numaraları ile verilmiştir. Aynı şekilde yine metinde anlamı verilmeyen hadis, şiir ve kelâm-ı kibâr tarafımızdan terceme edilip dipnotta gösterilmiştir. Hadislerin kaynağı verilmeye çalışılmıştır.

Naîmullah Behrâyiçî, Mazhar Cân-ı Cânân ve Mazhariyye hakkında araştırma yapılırken mahdut ve tekrar kabilinden bilgilere ulaşılmış ve ilgili konular hakkında bilgi verilirken kapsamlı ve ilk elden kaynak olması hasebiyle en çok *Ma‘mûlât-ı Mazhariyye*’nin Türkçe Tercemesi’nden istifâde edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM
MA‘MÛLÂT-I MAZHARİYYE METNİ

SİLSİLE-İ HÂCEGÂN

[1a] Eser-i hâme-i Abdurrahmân

Ya'nî fâzıl lakab ammâ nâdân

[1b] بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وَبِهِ نَسْتَعِیْنِ

اللّٰهُمَّ يَا مَنْ الیه الطَّرُقُ بَعْدَ انْفَاسِ الخَلَائِقِ، صَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰی سَیِّدِنَا مُحَمَّدٍ المَنْعُوْتِ بِاَکْرَمِ الخَلَائِقِ، المَبْعُوْتِ رَحْمَةً
لِلصَّامَتِ وَالنَّاطِقِ، وَعَلٰی آلِهِ وَاَصْحَابِهِ وَاَتْبَاعِهِ مَا طَلَعَ نَجْمٌ وَذَرَّ شَارِقٌ

Ba'de-zâ vâreste-i kayd-ı tezkâr ve âzâde-i beyân ve iş'âr olduğu vechile Hazret-i Mevlânâ Hâlid-i Şehrezûrî ve Mevlânâ Muhammed Cân-ı Horâsânî Bâcûrî -kaddesa'llâhu rûhahümâ ve rezekanâ gabûkahümâ ve sabûhahümâ- iki ah-i ma'nevî-i muhterem ve intisâb-ı tarîka-i aliyyede tev'emlerdir ya'nî ikisi dahi "Bir câmdan içdiler şarâbı, Bir bâdenin oldular harâbı" neş'esince mürşid-i dîn penâh-ı âlî-câh Hazret-i Abdullâh Gulâm Alî Şâh-ı Dihlevî -kuddise sırruhû- 'dan icâzet-i irşâd ile hâiz-i şeref-i imtiyâz ve hil'at-i hilâfetle ser-efrâz olmuşlardır. Şâh-ı müşârun ileyh hazretleri'nin pîr-dâş-ı âlî-medâric ve refîk-ı tarîk-ı feyz-menâhici Mevlânâ Hâce Naîmullâh-i Behrâyiçî -kuddise sırruhû- cenâbları, pîr-i dest-gîr ve mürşid-i rûşen-zamîrleri Hazret-i Şemseddîn Habîbullâh Mîrzâ Mazhar Cân-ı Cânân -kaddesa'llâhu sırrahû- 'nun siyer ve ahvâl ve ahlâk ve âdâtını şâmil ve Tarîka-i Nakşîyye-i Müceddiyye'ye dâir nice ferâid-i fevâid-i feyz-âyât ve keşf u hall-i mübhemât ve mu'zalâtı müştemil ve avâm ve havâss hakkında dünyevî ve uhrevî envâ'-ı menâfii muhtevî *Ma'mûlât-ı Hânkâh-ı Şemsiyye-i Mazhariyye* nâmiyla bir kitâb-ı latîf tedvîn ve te'lîf buyurub müşârun ileyh Hazret-i Gulâm Alî Şâh ve sâir ecille-i hulefâdan olan ihvân-ı hakâik-âgâhın ma'rûz-ı enzâr-ı âlîleri olduk da âhir-i kitâb'daki tekmile unvânında mezkûr ve mestûr olduğu üzere cümlesi birden hüsn-i kabûle karîn ve takrîzât-ı [2a] latîfeler tahrîriyle takdîr ve tahsîn eylemişlerdir, *فَلِلّٰهِ دَرُّهُ وَعَلٰی اللّٰهِ اَجْرُهُ*, Fi'l-hakîka bu kitâb-ı müstetâb-ı âlî-şân hakkı bâtıldan fark u temyîz için mihekk-i imtihân ve nâkis ile kâmilin ayârını ta'dîl ve teşhîsde müstakîm bir mîzândır.

Li'l-mütercimi'l-fakîr: Eser-i pâk-i âlim-i âmil ya'nî Hâce Naîm o mazhar-ı zât tâlibâna delîl-i ilm ü amel, besdürür bu kitâb-ı Ma'mûlât. Lâkin ibârât-ı rengîn-edâsı fârisü'l-lehce olmak mülâbesesi ve bâ-husûs hasebü'l-îcâb ba'zı lügât-ı Hindîyye ve ıstılâhât-ı örfiyye bulunmak ilâvesiyle istifâde-i mevâid-i avâidinden çok kimselerin mahrûm oluşu esb-i harûn tabîata tâziyâne-i gayret olarak ta'mîm-i menfaat ve ان لم يكن

meziyyetini ihrâz niyetiyle âcizâne ve kâsırâne zebân-ı Türkî ile tercemesine cesâret olundu. Ve âdâbı riâyetle tasarrufât ve tekellüfâta müdâhale virilmeyüb hemân bi-hasebi'l-vüs' ve'l-imbân cezâlet-i ta'bîr ve selâset-i takrîri iltizâmla îfâ-yı hizmete ibtidâr ve esnâ-yı tahrîrde hâtır-güzâr olan ba'zı ufak tefek nesnelere ehl-i sâhil olduğumuz cihetle der-kenâr kılındı, والله الهادى الى سواء السبيل وحسبنا الله ونعم الوكيل

بسم الله الرحمن الرحيم

و صلى الله على خير خلقه محمد وآله واصحابه اجمعين

[3b] Mahfî olmaya ki bu kitâb-ı müstetâb a'nî *Ma'mûlât-ı Hânkâh-ı Âli-Câh-ı Şemsiyye-i Mazhariyye* -edâme'llâhu berekâtihâ- 'nın müellifi, sâhib-hâlât-ı sahîha ve makâmât-ı seniyye, cenâb-ı kıdve-i ashâb-ı sıdk u safâ, zübde-i erbâb-ı vera' ve takvâ, şems-i felek-i hidâyet ve irşâd, muhyî-i sünen-i Nebeviyye, kayyım-ı tarîka-i Ahmediyye Hazret-i Mevlevî Naîmullâh el-Alevî neseben ve'l-Hanefî mezheben ve'l-Müceddidî meşreben ve Behrâyiçî mevtinen. Ulûm-ı zâhirîyi tek milden sonra iktisâb-ı tarîka-i bâtiniyye kasdıyla kemer-beste-i himmet olarak Hazret-i sultânü'l-ârifîn ve burhânü'l-vâsılîn, hâdî-i gümrâhân ve masdar-ı füyûz-ı İzzid-i Mennân a'nî Mevlânâ ve İmâmünâ eş-Şehîd Hazret-i Mîrzâ Mazhar Cân-ı Cânân -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- 'nun âsitâne-i feyz-âşiyânelerine cebhe-sây-ı niyâz olub tamâm dört sene iktisâb-ı berekât-ı tarîka-i aliyye eylediler. Kesb-i sülûkda hâl-i velvele ve sarf-ı himmetlerine nihâyet yokdur. Andan bir şemme budur ki: İşbu dört sene zarfında vatanları cânibinden gelen hutût ve mekâtîbi şâyed vatan ve ehl-i vatana bir taalluk peydâ olur ve kâr-ı sülûkda fütûr vâki' olur hayâliyle mütâlaa-i mulâhızîne² buyurmazlardı. Ve füyûz ve berekât ahzinde cem'iyet-i tamâm ile dört sene müddeti bi'l-itmâm mertebe-i kemâl ve tek mîle fâiz ve icâzet-i mutlaka şerhini hâiz oldukları hâlde azm-i vatan buyurdular. Umûr-ı dîğerden kat'-ı nazar hizmet-i cismânîde bir mertebe bezl-i vücûd eylemişlerdi ki vakt-i ruhsatda pîr-i dest-gîr ve mürşid-i rûşen-zamîrleri -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- hazretleri'nde azîm-teessûf ve tehassür zuhûra geldi. Ol hazretin tevkîl ve kanâatlerine dinilür ki, zâhirdeki bî-ser u sâ mânlıklarıyla berâber bâb-ı tevekkülde yed-i tûlâ sâhibi idiler ve tâlibân-ı Hudâ'yı azıcık teveccüh ile zâkir ve şâgıl buyururlar idi. Hattâ az zamânda feyz-i sohbet-i pür-bereketlerinden meleke-i huzûr ve devâm-ı âgâhî hâsıl olurdu. Ol bir kimseler ki, müddet-i kalîle huzûrda kalurlardı tebeddül-i ahvâl ile âfitâb-ı âlem-tâb olurlardı. Ve o kadar zevk-i sahîhleri var idi ki esnâ-yı

¹ Bineğe binici olmasamda, Sizler için örtüler taşımaya çalışırım

² Farsça metinde "mülâhaza etmezlerdi" anlamında "mülâhaza ne mî fermûdend" ibâresi vardır. S.2

teveccühde yârân-ı tarîkatdan birinin kalbine hatarâtdan bir hatre hutûr itmiş olsa def'aten anın def'ine bir işâret [4a] buyururlar idi. Ol Hazret belde-i Leknev'de Bengâlî mahallesinde bir eyyâm ikâmet buyurub ve anda bir mescid binâ iderek tâlibân-ı Hakk'ı hidâyet ve irşâd ile iştigâl buyurdular. El-hâsıl hâlât-ı seniyye ve makâmât-ı aliyeleri tahrîrinden kalem kâsırdır -rezekana'llâhu Subhânehû ittibâahû ve şerrefenâ bi-esrâihî-. Vefât-ı şerîfleri belde-i Behrâyiç'de bin ikiyüz on sekiz sene-i hicriyyesinde vâki' oldu. Mezâr-ı mukaddesleri meşhûr ve ma'rûfdur. Zîr-i cenâh-ı himmetlerinde perverde olan tâlibânın ekseri kemâl ve tekmi'l menzilesine bâliğ olarak mücâz olmuşlardır. Lâkin iki buzurgvâr ecell-i hulefâ-yı âlî-mikdârlarındandır. Biri Hazret-i Mevlevî Muhammed Ahsen ki, Kalkute ittisâlinde vâki' Etek'de mütevattın olmuşlardır. Bu zât-ı vâlâ-şândan o mahrûsede tarîka-i Müceddidiyye -alâ sâhibihâ er-rıdvân ve't-tahıyye- pek çok revâc bulmuşdur. Ve dîgeri bu hakîrin mürşid ve pîr-i dest-gîri re'sü'l-evliyâ' ve tâcû'l-asfiyâ', senedü'l-kâmilîn ve seyyidü'l-ârifîn, âlim-i rabbânî, hakk-âgâh Cenâb-ı Mevlevî Murâdullâh, el-Fârûkî neseben ve el-Müceddidî el-Mazharî meşreben ve Tânîserî mevtinen, hazretleridir ki pîr ü mürşidleri müellif-i kitâb-ı müstetâb Hâce Naîmullâh -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- hazretleri, müşârun ileyhi halîfe ve câ-nişîn ve kurb-ı vefâtlarında külâh i'tâsı için kendi ehl-i hânesine vasiyet buyurdular. Ol kıdvetü'l-ulemâ' ve'l-asfiyâ'nın vasiyetleri hasebince zevce-i tâhireleri, müşârun ileyh hazretlerini atâ-yı külâh-ı hilâfet ile ser-efrâz buyurdular. Hâme-i dü-zebân hâlât ve makâmâtları tahrîrinden âciz ve kâsırdır. Hazret-i Îşân a'nî Hâce Murâdullâh Âlî-Şân cenâbları'nın vâlid-i buzurgvârı Hazret-i Mevlevî Kalenderbahş Sâhib Tânîserîdir ki Hazret-i Îşân-ı Şehîd a'nî Habîbullâh Mîrzâ Mazhar Cân-ı Cânân -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- hazretleri'nin şeref-i icâzetleriyle müstes'id halîfesi idi. Mahdûm-i girâmîleri müşârun ileyh Hâce Murâdullâh hazretlerini ahd-i sıgarında Hazret-i Îşân-ı Şehîd -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- 'nun huzûr-ı lâmiu'n-nûrlarına getürüb ol Hazret dahi müşârun ileyhi dâhil-i halka buyurdular. Hazret-i Îşân-ı Şehîd -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- 'nun vâkıa-i şehâdeti, müşârun ileyhin şâbbığı hengâmında zuhûra gelüb ve belde-i Tânîser dest-i zaleme-i seg-menişândan vîrân olduk da [4b] rüesâ-yı şehir bâ-ehl ü ıyâl dûr u dirâz memleketlere müteferrik oldular. Pîr ü mürşid-i dest-gîrimiz müşârun ileyh hazretleri dahi taraf-ı mahrûse-i Leknev'e teşrîf buyurub iktisâb-ı tarîka-i aliyye eyledikten sonra kendi pîr-i dest-gîrlerinin halîfe ve câ-nişîni oldular. Kırk sene ve belki daha ziyâde tervîc-i tarîka-i Müceddidiyye-i Mazhariyye için himmet buyurub âlemleri münevver eylediler. Âlem ve âlemiyânda âsâr-ı hidâyet ve irşâd âfitâb-ı âlem-tâb gibi ezher ve hüveydâ olub zulumât-ı şirk ü bid'atden necât bahş eylediler ve tezkiye-i nefis ve tehzîb-i bâtın ile terk ü tecrîd ve ittibâ'-ı sünnet-i seniyyeye reh-numûnluk buyurdular. Urefâ-yı zamân ve sulehâ ve etkiyâ-yı devrân, celâlet-i menzilet

ve te'sîr-i sohbet ve kemâlât-ı zâhirî ve bâtînîlerini bi'l-ittifâk teslîm eylediler. Sinn-i şerîfleri seksen ikiye vâsıl olub bin ikiyüz kırk sekiz sene-i hicriyyesinde vefâtları vukû' buldu, aleyhi'r-rahmetü ve'r-rıdvân

Bu nüsha-i müstetâb a'nî *Ma'mûlât-ı Hânkâh-ı Şemsiyye-i Mazhariyye*'nin musahhihi Ebu'l-Hasan Nasîrâbâdî, müşârun ileyh hazretlerinin şeref-i bey'at ve mülâzemet-i sohbetleriyle müddet-i medîde müşerref olarak ol cenâb-ı vâlâ'dan ta'lîm-i tarîkat icâzetine nâil olmuş ve huzûr-ı lâmiu'n-nûrlarında bu nüsha-i müteberrike'nin makâmâtını okumuşdur. Ve müşârun ileyh dahi bu nüsha-i müteberrikenin mezâmîn-i kerâmet-âgînini Cenâb-ı hidâyet-meâb müellif -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- 'dan istimâ' buyurmuşlardır.

و السلام على من أتبع الهدى والتزم متابعة المصطفى صلى الله تعالى عليه وعلى آله واصحابه بدور التجي وشموس
الهدى

[5a] بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله على ما اوتيت جوامع الكلم و امرت بان اصلى على محمد حبيبه وعلى اله واصحابه واسلم و اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له واشهد ان محمدا عبده ورسوله رضيت بالله ربا وبالاسلام ديننا وبمحمد صلى الله عليه وسلم نبيا وبشمس الدين حبيب الله مظهرا ونورا وخليلا وحبيبا

Ammâ ba'd bu muşt-ı hâkî haseben ve katre-i âbî neseben Muhammed Naïmullâh, Behrâyîçî vatanen Hanefî mezheben Nakşbendî meşreben dir ki: Şu te'lîf çend-kelimâtdır ma'mûlât-ı hânkâh-ı Şemsiyye-i Mazhariyye beyânında ki ezher mine's-şems ve nûrun alâ-nûrdur يهدى الله لنوره من يشاء , bu fakîr ile nisbet-i uhuvvet ve kabûl-i ferzendî-i tarîkat tutan nûr-ı dîde Kerâmetullâh ve Nûr Muhammed -bassarahüma'llâhu teâlâ bi-nûri kerâmetihî ve yakîni hidâyetihî- cenâblarının iltimâsları hasebiyle muharrer oldu, والله هو الموفق و المعين

Mukaddime: Ma'lûm ola ki ol saîd-i vakt ve mes'ûd-i zamân ya'nî Hazret-i Îşân-ı mâ -aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân- 'ın vilâdet-i bâ-saâdetleri bin yüz on bir sene-i hicriyyesinde vâki' olmuştur. Bir kavle göre onüçündedir lâkin rivâyet-i ûlâ sahîh olmak görünür. Nitekim Hazret-i Îşân kendi *Dîvân*-ı âlî-şân'ının unvânında beyân buyurmuşlar ki:

امروز که هزار و صد و هفتاد هجریست و مدت عمر بشصت رسید
تاریخ-ی حیرت و ممدت-ی عمر شصت و هفتاد هجریست و مدت عمر بشصت رسید
târîh-i hicrîdir ve müddet-i ömr altmışa irişmişdir demekdir. Ol zamân ki Sultân Evrengzîb Âlem-gîr -aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân- memâlik-i Dekken intizâmına müteveccih oldu. Hazret-i Îşân'ın vâlid-i buzurgvârı terk-i mansıb ve rûzgâr idüb alâik-i tamâm ile zimâm-ı teveccühü makarru'l hilâfe olan Ekberâbâd tarafına ma'tûf kıldı çünkü esnâ-yı râhda Malva hudûdunda vâki' Kâlâbâğ makâmına vurûd eyledi. Şehr-i Ramazân-ı Şerîf'in onbirinci Cum'a gecesi idi ki bu neyyir-i a'zâm ve âfitâb-ı muazzam matla'-ı saâdetden tulû' buyurdular. Nazm:

شکر لله بساعت مسعود

نور گیتی فروز شد موجود

وز طلوع جمال شمس الدین

از ثری ا تا بعرش شد مشهود

Terceme:

Hamdü'l'llâh ki sa'd-i sâatde

Nûr-ı âlem-furûz buldu vücûd

Çün tulû' itdi vech-i Şemseddîn

Ferşden oldu arşa dek meşhûd

Çün ol Hazret'in vilâdet-i bâ-saâdeti [5b] haberi Âlem-gîr'in sem'-i mübâreğine irişdi. Buyurdu ki: Peser, pederin cânı mesâbesindedir. Çünki bu peser-i hayr-eserin vâlid-i mâcidlerinin nâmı Mîrzâ Cândır. Peserinin nâmında Cân-ı Cân deyu mukarrer eyledik. İşte bu takrîb ile ol hazret bu isim ile müsemmâ oldular. Lâkin ammenin zebânında من اعطى hükmünce Cân-ı Cânân dimekle meşhûr ve ma'rûf ve Mazhar ile mütehallis ve Şemseddîn Habîbullâh ile mülakkablardır ve nesepleri Alevî ve mezhepleri Hanefîdir. Bu cihetdendir ki Hazret-i İştân'ın tarîkalarına Tarîka-i Şemsiyye-i Mazhariyye dirler ve ezher mine'ş-şems ve nûrun alâ-nûr tesmiye iderler ve kâlıb-ı bedende mütevârî ve muhtefî olan cân gibi tahayyül ve tasavvur iderler. Nitekim Hazret-i İrşâd-penâhî Mevlânâ Mevlevî Senâullâh Pânîpetî, ki ecell-i hulefâdan belki Hazret-i İştân'ın makâmına kâimdir, -مدّ الله تعالى ظلال كمالهم على رؤس الطالبين المحييين المخلصين- kendi tasnîfâtından bir kitâbın unvânında bu ma'nâyâ işâret buyururlar andan birkaç fıkra bi-aynihâ îrâd olundu:

قبله اهل كمال مخلص حضرت ذو الجلال قدوة اوليای عصر خلاصه اصفیای دهر در یگانة بحار معانی گوهر
شاهوار درگاه سبحانی در علوم ظاهر مثل شمس اظهر و در حقائق باطن مثل جان ارفع و استر دو اسم مبارکش کواهند برین
مدعا شب و روزش دو شاهد بر کمال تقوی ای کتاب همه دانی و ای تأویل متشابهاات قرآنی و ای سنت پیغمبری و ای
مظهر انوار سروری⁴

Mesnevî:

ای مرا چون مصطفی من چون عمر
از برای خدمتت بندم کمر
ای لقای تو جواب هر سؤال
از تو حل شود بی قیل و قال
ترجمانی هر چه مارا در دلست
دستگیری هر که پایش در گلست
تا قیامت گر بگویم این کلام
صد قیامت بگذرد این نا تمام

³ Kime ki yüksek bir derece verildi, Daha önce kendisi için bir isim verilmedi

⁴ İhlâslı kemâl sahibinin kıblesi, Hazret-i zü'l-celâl asrın evliyasının önderi, Zamanın asfiyâsının hulâsası, Mana denizlerinin yegâne incisi, Subhânî dergâhının çok değerli cevheri, Zâhir ilimlerinde en parlak güneş gibi, Bâtın hakikatlerinde en yüksek ve en kapalı cân gibi, Gece ve gündüzü kemâl ve takvâya iki şahiddir, Ey herşeyi bilen kitâp ve Ey Kur'ânî müteşâbihlerin te'vîli ve Ey Peygamber sünnetinin menbai ve Ey ebedî nurların mazharı

Terçeme:

Fi'l-mesel sen Mustafâsın ben Ömer

Hizmetin yolunda bağlandım kemer

Ey mülâkâtın cevab-ı her suâl

Şübhesinden hall olur bî-kıyl ü kâl

Kalbimiz hâline sensin tercümân

Dahi sensin dest-gîr-i âcizân

Söylesem ger bunu tâ yevme'l-kıyâm

Yüz kıyâmet geçer olmaz bu tamâm

Pîr-i mürşid bir Hakk-ı Hudâvend ni'met-i habîbu'llâh nâib-i resûli'llâh, من اعطى مكانا
Hazret-i Mîrzâ Cân-ı Cânân Hanefî mezheben [6a] ve Müceddidî
meşreben ve Şemseddîn lakaben مَدَّ اللهُ تَعَالَى ظِلَالَهُ جَلَالَهُ وَكَمَالَهُ وَقَدَسْنَا اللهُ بِبِرْكَتِهِ وَافْضَالَهُ اَنْتَهَى كَلَامَهُ
الشريف

müfâdı, bu mazhar-ı ezel ve şems-i enver şânında
ezher ve ebherdir ki, tâ hengâm-ı tufûliyyet ve şîr-hârelik hâletinde envâr-ı aşk-ı hakîkî ve
âsâr-ı kemâl-i buzurgu cebîn-i mübîn-i mübâreklerinde zâhir ve hüveydâ idi. Şöyle ki, hüsn
ü cemâle mazhar olanlarda cilve-i ma'şûku nizâre iderlerdi ve hûb-rûlar kucağına rağbet-i
tamâm ile atılıb anların kucağından ayrılmazlardı meger hîle ile firîfte idüb gerü olurlardı.
Ve dahi sinn-i şuûra resîde olduklarında güftâr-ı mevzûn inşâ ve ibdâ' iderlerdi. Bu
cihetdendir ki şâirlik ve perâkende nazarlık fakîrin hamîr-i tıynetindedir buyururlardı. Ve
çocukluk vaktinden ittibâ'-ı sünnet-i Nebvî'de cehd-i belîğleri var idi. Şöyle ki, bir gün
vâlid-i mâcidleri Hazret-İşân'ı kendi mürşidleri hizmetine götürdüler ittifâkan ol
buzurgvârdan hâlet-i sekr ü semâ'da namâz-ı asr u mağrib fevt oldu. Hazret-i İşân bu
ahvâli gördükde kendi kendilerine didiler ki, eger pederim beni bu buzurgvârın hizmetinde
bey'ata teklîf iderse kabûl itmesem gerekdir. Ve dahi hemân o sinde Sıddîk-ı Ekber -
radiya'llâhu teâlâ anhu- hazretlerinin kabûl-i nazar-ı âlîleri olmuş idiler. Bu müddeânın
şâhidi oldur ki, her ne zamân ki Hazret-i Sıddîk -radiya'llâhu teâlâ anhu- cenâbları'nın
nâm-ı mübârekleri der-miyân olurdu bî-ihiyâr ol Hazretin rengi tagayyür iderdi zîrâ sûret-i
müsemmâ bi-aynihî hâzır olurdu. Ve kezâlik Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ
sırrahu'l-a'lâ- 'nın rûh-ı şerîfleri nûrânî sûretle zâhir olur ve ilkâ-yı emr-i ma'rûf
buyururlardı. Ve Hazret-i İbrâhîm-i Halîlullâh -aleyhi's-selâm- 'ı dokuz yaşında rü'yâda

⁵ Subhânallah, kim ki mutludur annesinin karnında iken mutlu olandır

görüb dest-i şefkatle arkalarını sıgamışdı. Ve çün bu rü'yâyı pederleri merhûma nakl itdiler o günden sonra haklarında çok taltîf ve tevkîr buyururlardı hattâ Mîrzâ Sâhib'den gayrı ta'bîri lisâna getürmezlerdi. Ve dîger nevbet ki cennet-i a'lâyı tamâm-ı Enbiyâ -aleyhimü's-salâtü ve's-selâm- maiyyetinde rü'yâda gördüler. Yine Hazret-i İbrâhîm -aleyhi's-selâm- 'ın nisbet-i mukaddeseleriyle pek çok mevrîd-i eltâf-ı a'tâf oldular. Bu cihetle buyururlardı ki: Fakîr, İbrâhîmiyyü'l-meşreb olub Hazret-i Şeyh -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- cebrî, kasrî bizi Muhammediyyü'l-meşreb [6b] eylediler. Ve Hazret-i Peygamber-i Hudâ -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimizi dahi rü'yâda gördüler çün dilediler ki, kadem-bûs-i âlîleriyle müşerref olalar ol Hazret -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Hazret-i İşân'ın cebhesini kenâr-ı şerîflerinde tutub buyurdular ki: Kendi cebheni benim cebhem üzre sür. Ve yine ol Hazreti -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- rü'yâda gördüler ki, Hazret-i İşân'ı kucaklayub kendilerle berâber uyutmuşlar. Şöyle ki bu hâlet-i menâmiyye üç sâat mikdârı mümtedd olmuş ve bu ru'yetde der-miyân olan esrâr-ı nâz u niyâzı beyân ve ityâna bu evrâkın havsılasında vüs'at yokdur. Ve Hazret-i İşân -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- buyurdular ki: Bunlardan başka üç nevbet dahi Peygamber-i Hudâ -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimizi âlem-i rü'yâda gördüm. Her nevbet hâl-i isti'dâdîma münâsib olan sûret-i dîgerde zuhûr buyurdular. Şöyle ki ibtidâ-yı hâlde za'f-ı münâsebet cihetiyle emred sûretinde ve hâl-i tevassutda tevassut-ı hâl sebebiyle şâbb sûretinde ve hâl-i intihâda husûl-i münâsebet-i kemâl cihetiyle şeyh sûretinde müşâhede vâki' oldu. Ve bi'l-cümle defaâtle Peygamber-i Hudâ ve bîşter Enbiyâ -aleyhi ve aleyhim es-salâtü ve's-selâm- hazretlerini rü'yâda gördüle. Ve kezâlik sahâbe-i kirâm ve bu ümmetin evliyâ-yı izâmını dahi rü'yâlarında görüb anlardan Üveysiyet tarîkıyla ahz-ı füyûzât eylediler. Ve ol hazret hakkında ekser-i meşâyih "kessera'llâhu emsâlekum" deyu duâlar buyururlardı. Ve Hazret-i seyidü's-sâdât Seyyid Nûr Muhammed Bedâünî -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- ki Hazret-i İşân'ın evvelki pîridir, bir def'a Hazret-i İşân'ın pâ-pûşunu kendi dest-i mübârekleriyle doğrudub döndürdüler. Hazret-i İşân mahcûb olub özr dilediklerinde buyurdular ki: Niçün nâ-hoş olursunuz? Bizim tarîkımız ittibâ'-ı sünnet tarîkıdır ve Peygamber-i Hudâ -salla'llâhu aleyhi ve sellem- Hazretleri gâhîce sahâbe-i kirâm için sûret-i hizmet izhâr buyururlardı. Ben dahi bu niyet ile eger kendi yârânımdan birinin hizmetini idübde ecr ü sevâba ümîd-vâr olsam muzâyeka yokdur. Ve Hazret-i şeyhu's-şüyûh Şeyh Muhammed Âbid Sünnâmî, ki ol hazretin mürşididir, kemâl-i temkîn ve vakâr sâhibi iken bir def'a ol hazretin zânû-yı şerîfini bûs idüb [7a] buyururlar ki: Gûyâ iki âfitâb birbirine mukâbil oturmuşuz bâ-vücûd-i dikkat-i nazar öyle keşf idiyorum ki birinin dîgerden imtiyâzı ma'lûm olmaz. Subhâna'llâh! Zihî baht u saâdet ol mürîde ki hüsn-i isti'dâd ve kâbiliyeti sebebiyle huzûr-ı pîrde mertebe-i kemâl ve tekmîle resîde olub kendi pîrinin

cemî' kemâlât ve makâmâtına mürtekî olarak pîri ile hem-makâm ve hem-renk ola ve aceb nasîb ol pîr içün ki zûr-ı cezb ve kuvvet-i teveccüh ile mürîdini keşân keşân kendinin vâsıl olduğu makâmın noktasına irişdire. Ve diğer âlî-beşâretler ki şeyh-i müşârun ileyh Hazret-i İşân hakkında buyurmuşlardır. Bu muhtasarda anların tamâm-ı beyânlarına vüs'at yokdur. Ol cümledendir ki buyurmuşlar: İşân'ın nisbeti murâdiyyetdir ve nûr-ı ma'rifet ve teveccühlerinden bir âlem münevver olsa gerekir. Bu hâssa kutb-ı irşâdın havâssındandır ki şeyh-i müşârun ileyh hazretleri ana işâret buyurmuşlardır. Bu cihetdendir ki, Hânkâh-ı Âlî-câh-ı Şemsiyye-i Mazhariyye'ye müntesib olan tâlibân-ı Hudâ sür'at-i tamâm ile kat'-ı sülûk idüb serfân menzil-i maksûda irişürler. Ve Hazret-i Hacı Muhammed Efdal Siyâlkûtî, ki Hazret-i İşân'ın pîr-i sohbet ve ilm-i hadîsde üstâdları idi, çok kere Hazret-i İşân'a arz-ı ahvâl idüb buyururlardı ki: Hakk Subhânehû ve Teâlâ size nisbet-i keşfi atâ buyurmuşlardır ve bizde bu nisbet yokdur. Pes bizim ahvâl-i bâtınımıza nazar ideler ki ne gûnedir? Hazret-i İşân dahi ahvâlden her ne zâhir olursa arza irişdirirlerdi. Ve Hazret-i Hâfız Sa'dullâh Sâhib, ki kezâlik Hazret-i İşân'ın pîr-i sohbetleridir, ol hazret'e tevâzu' buyurub tamâm ayak üzre kalkardı çün hazret şermsâr olub özr-hâhlık eyledik de buyururdu ki: Ey Mîrzâ Sâhib! Kendi zararım havfından tevâzu' idiyorum. Hazret-i İşân'ın buradan kadr ü menziletini anlamak gerekir ki meşâyih-ı kirâm hazerâtının nisbetiyle haklarında ne gûne muâmelât zuhûra gelürmüş. Ve Hazret-i Şâh Veliyyullâh Sâhib, ki ulûm-ı zâhirî ve bâtînîde küberâ-yı asrdan idiler, Hazret-i İşân'ın tarîkasını sünnet-i seniyyeye kemâl-i mütâbaat cihetiyle çok sitâyiş iderlerdi ve mekâtîblerde elkâb-ı âliyeler yazarlardı. Ve Hacı Fâhir Sâhib İlâhâbâdî, ki muhaddis idi, dirlerdi ki: [7b] Hazret-i İşân'ın ittibâ'-ı sünnetde şân-ı azîm ve kadem-i müstakîmi vardır ve bu kavlin musaddiki oldur ki: Bir kere Peygamber-i Hudâ -salla'llâhu teâlâ ve sellem- Hazretlerini rü'yâda gördüm ki bir esb-i irâkî-i hâss zînet ve intizâmla ârâste ol Hazret'in -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- kapusunda istâde kılınmış. Sordum ki: Bu esb kimindir? Didiler ki: Bi'l-hâssa Hazret-i Peygamber içündür. Biraz vaktten sonra tekrâr sordum. Didiler ki: Mîrzâ Sâhib içündür. Ben ol esb-i hâssı ittibâ'-ı sünnet ile te'vîl iderim, ki Hazret-i İşân'ın bu husûsda nasîb-i kâmilî vardır. İşte bu iki zât-ı âlî-makâm ya'nî Hazret-i Şâh Veliyyullâh ve Hacı Fâhir Sâhib, ki muhaddis ve sadûklardır, ve müşârun ileyhimânın kelâmları Hazret-i İşân'ın makâm-ı ittibâ'-ı sünnet ve câdde-i şerîat ve tarîkat üzre istikâmetde hazz-ı vâfir ve nasîb-i kâmilî olduğuna şâhid-i âdildir. Ve dahi Mevlevî Senâullâh Senbhelî, ki ol Hazret'in hulefâsındandır, Server-i Âlem -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Hazretlerini rü'yâda görüb arz iderler ki: Hazret-i Mîrzâ Sâhib fakîrin pîr-i mürşididir; teblîğ-i ahkâm-ı şerîat ve tervîc-i tarîkatda cehd-i beliğ iderler, tarîka-i İşân

makbûl müdür? Buyurdular ki: نعم⁶, makbûldür. Ve Hazret-i Sıddîk-ı Ekber -radiya'llâhu teâlâ anhu- dahi o mahalde bu kelâmı tekellüm eylediler. Ve bu rü'yânın sıdkına alâmetdir ki ol vakt Hazret-i Resûl-i Ekrem -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- müşârun ileyh Senâullâh hazretleri'nin sarf-ı zarûrîleri için yevmiye bir rüpye va'd buyurmuşlar idi. Hemân yakîn vaktde bir azîz müşârun ileyhın nâmına yevmiye bir rüpye mukarrer kılub ve bir müddet cârî oldu. Ve dahi bir azîz ol Hazret'i -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- rü'yâda gördü; gûyâ Hazret-i İşân belde-i Pânîpet'de bir hânede cümle yârânlarıyla oturmuşlar ve ol Hazret -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- hâne kapusunda durub buyururlar ki: Ey Azîzân! Siz tarîkayı güzel tervîc itdiniz ve anın tahsîli sadedine düşdünüz. Hudâ mübârek eylesün şu iki menâm-ı beşâret-ittisâm kabûl-i a'mâl ve sıhhat-i makâm ve hâle delâlet ider. Bir vakt ki Hazîn ile mütehalls olan Şeyh Muhammed Alî vilâyet-i Hindustan'a geldi. Müsteidân-ı [8a] Hind'den bir kimseyi fenn ü şi'r ü sühanda hâtıra getürmedi fakat Hazret-i İşânla mülâkâtları olmadığı hâlde medh ü sitâyişlerini iderdi. Şöyle ki Mevlevî Kalenderbahşî -rahmetu'llâhi aleyh- ki ol Hazret'in ecell-i ashâbındandır, nakl iderlerdi ki, Sâmi Hân Şâir didi ki: Bir gün tarîk-ı âmmdan bir mekânda Şeyh Muhammed Alî Hazîn'in hizmetinde oturmuş idim. Nâ-gâh Hazret-i Mîrzâ Sâhib esb-süvâr olarak o yoldan geçdiler çün şeyhin nazarı Hazret-i İşân üzre düşdü sordu ki: Bu hangi civândır? Sâmi didi: Hazret-i Mîrzâ Cân-ı Cânândır. Şeyh didi ki: چشم بد دور که هم جانی و هم جانانی یا'nî göz değmesün cümle vücûdu ilm ü irfân ve cümle vücûdu cândır. Ve dahi bir buzurgvâr İşân hakkında buyurmuşlar ki: چشم بد دور که هم جانی و هم جانانی

Hâsıl-ı kelâm her kim ol Hazret'i -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- görürdü; cemâl-i Yûsufî ve kemâl-i sırr-ı Muhammedîlerinin şîftesi olub bî-ihyâr ﴿مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ﴾⁷ kerîmesi zebânı üzre cârî olurdu.

ZİKR-İ TARÎK-İ KEYFİYYET-İ NESEB-İ ÂN HAZRET

Ma'lûm ola ki, Hazret-i İşân'ın vâlid-i buzurgvârlarının nâmı Mîrzâ Cândır ibn-i Mîrzâ Abdissübhân bin Mîrzâ Muhammed Emân bin Şâh Baba Sultân bin Baba Hân bin Emîr Gulâm Muhammed bin Emîr Muhammed bin Hâce Rüstem Şâh bin Emîr Kemâleddîn Civânmerd ki, ondokuz vâsita ile Muhammed bin Hanefiyye tevassutuyla Cenâb-ı Velâyet-meâb Emîrül-Mü'minîn Aliyyü'l-Mürtezâ -radiya'llâhu teâlâ anhu- hazretlerine müntehî olur. Ve müşârun ileyh vâlid-i vâlâ-şânlarının tehallusu Cân'dır. Hübân-ı zamândan ve ekser-i ulûmda mâhir ve bâhir idiler. Ve sülûk-i tarîka-i aliyye-i Kâdiriyye'yi, cezb-i kavî ve te'sîr-i tâmma mâlik olub ekser-i halk bir nazarılarıyla bî-hûş

⁶ Evet

⁷ "Bu bir insan değildir. Bu ancak güzel bir melektir", Yûsuf 12/31

olan hizmet-i Şâh Hazret-i Abdurrahmân Kâdirî'den ahz itmişler idi. Ve müşârun ileyh vâlid-i mâcidlerinin kelimât-ı acîbe ve letâif-i garîbeleri vardır. Latîfe-i Evvel: Buyururlardı ki: Ey Mîrzâ Sâhib! Her kimin ki gönlü dâg-ı aşk ile kavrulub bişmeye anın [8b] hâşâk-ı tabîatı yanub pâk olmaz ve zemîn-i tiyeni mahabbet-i Îlâhî tuhmuna salâhiyet bulmaz. Zîrâ aşk-ı mecâzî aşk-ı hakîkînin süllem ve nerdbânıdır. Pes mâdem ki rişte-i aşk-ı mecâzîyi tavk kerden idüb kûçe ve bâzârda rüsvâ ve hor ve zâr olmayasın. Rûh-ı fakîr sizden râzî olmayacaktır. Lâkin bu aşk-ı mecâzî yolunda vesîleden gayrı bir emr-i dîger manzûr olmaya çün bu devlet vesîlesiyle matlab-ı hakîkîye bir yol açıla. Pâdişâh-ı pâdişâhân-ı ma'sûkân-ı a'lâ ve ednâ olan Hazret-i Mevlâ'nın yolunda cân-bâzlığı ihtiyâr itmek gerekdir ki, saâdet-i câvidânî ana merbûtdur. Bu makâma Hazret-i Îşân'ın şu beyti münâsibdir. Beyt:

تن زار مرا الفت ز کلفت رسته میسازد
که آتش مشت خار خشک را گلدسته میسازد

Terceme:

Tenim ülfet ile külfetden olur vâreste

Belî âteş hes ü hâşâkı ider güldeste

Ve Hazret-i Îşân -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- bülend-fıtratlık ve hoş-isti'dâdlığı ve teveccüh-i ma'nevî-i hazret-i vâlid-i buzurgvârları berekâtı belki mahz fazl-ı İzidî ile mertebe-i aşk-bâzîde aksâ-yı merâtib-i kemâle irişdiler ve cân-ı şîrîni râh-ı Hakk'da fedâ kıldılar ve dest-i nâ-hakk-perestân-ı bî-devletden âric-i medâric-i şehâdet-i ulyâ oldular. Ve kezâlik fenn-i şî'rde âlî dereceleri var idi ve harf-i aşk u derdden başka bir şey levh-i zebân üzre nakş itmediler ve şî'r zımnında garaz-ı dünyâ ve izhâr-ı hüneri aslâ der-miyân eylemediler ve gâhîce bir kimsenin medhi veya zemmi husûsunda zebân-âlûde olmadılar. Nitekim kendi mesnevîleri unvânında bu ma'nâya işâret buyururlar andan bir mikdârı bi-aynihî bu mahalde nakl olunur.

Mesnevî:

محمد چشم بر راه ثنا نیست	خدا در انتظار حمد ما نیست
محمد حامد حمد خدا بس	خدا مدح افرین مصطفی بس
به بیستی هم قناعت میتوان کرد	مناجاتی اگر باید بیان کرد
الهی از تو حب مصطفی را	[9a] محمد از تو میخواهم خدایا
سخن از حاجت افزونتر فضولیت	ذکر لب وامکن مظهر فضولیت

دماغم را ازین بو ها خبر نیست	ز تحریرم غرض عرض هنر نیست
اصول رقص بسمل می نگارم	طپیدن داری دل می نگارم
ذکر از هرچه گویم انفاقیبست	همین خون گرمیم در بزم ساقیبست
دماغ قصه خوانی هم ندارم	خیال لن ترانی هم ندارم

Terceme:

Hakk olmaz muntazır-ı hamd-i ibâde	Resûlu'llâh değil kayd-ı senâda
Hudâ medh-âferîn-i Mustafâ bes	Muhammed hâmid-i hamd-i Hudâ bes
Münâcâtı beyân itmekse niyet	Olur bir beytle dahi kanâat
Muhammeddir İllâhî bana matlab	Mahabbetdir O Zât-ı Pâke Yâ Rab
Fuzûlluktur dahi nutk itme Mazhar	Sühan hâcetden olmasun füzûn-ter
Değil arz-ı hüner bâdî-i tahrîr	Dimâğım bu kohulardan berîdir
Hemân sebt iderim dil ıztırâbın	Usûl-i raks bismil-i fasl u bâbın
Beni hûn-germ idendir bezm-i sâkî	Dîger her ne dir isem ittifâkî
Hayâl-i "len terânî" bende yok hem	Dimâğ-ı kıssa-hânî bende yok hem

Ve hem bu cihetden buyururlardı ki: İbtidâ-yı ahvâlde galeyân-ı mahabbetin îrâs eylediği hâlât-ı cünûndan nâşî mevzûn-nâleler iderdim ve bu takrîb ile kendi nâmımı şâirlikle çıkarmış idim. Hâtırdan geçerd ki, bir tarîk ki mezâk-ı fakîre münâsib olıserdir ya'nî şûr-nagamât ile mi yâhûd tavr-ı harâbât ile mi münâsebet tutacaktır anı ihtiyâr ideyim.⁸ Çünkü Hazerât-ı Nakşbendiyye -kaddesa'llâhu teâlâ esrârahumu'l-aliyye-silsilesine münselik ve mültezim oldum ol kadar kendi hâlimin mağlûbu oldum ki o keyfiyyetler bi-tamâmihâ gönülden meslûb oldu ve ittibâ'-ı sünnet hilâfına aslâ tâkat-i hareket kalmadı ve bir eser, ki tiynetden bâkî kalmışdır, ki eş'âr ve inşâdaki hazzı götürdü. Hâlâ meşâyih-ı kirâm -kaddesa'llâhu teâlâ esrârahum- hazerâtının hükmüyle otuz seneden beru irşâd-ı tâlibân ve ta'lîm ve terbiyet-i yârân ile meşgûlüz. Halkdan inzivâ ve der-pîş olan sefer-i âhiret tedbîrinden mâ-adâ hiçbir şey mezâk-ı cânda şîrîn görünmez. [9b] Nitekim bundan bir şemme kendi *Dîvân*-ı âlî-şânları'nın unvânında beyân buyurmuşlardır. Ve dahi bu cihetden buyururlardı ki: Şi'r ü sühan zevki yâdımızdan gitmişdir. Nakldir ki ehl-i dilden bir zât bir gün Hazret-i İşân'ın ilm-i hadîsde üstâzları olan Hacı Muhammed Efdal Hazretleri'nin hizmetinde arz iderler ki: Bir şi'r ki Hazret-i Mîrzâ

⁸ Şûr-nagamât, istimâ'-ı semâ'dan ibâret ve tavr-ı harâbât tarîk-ı fırka-i Melâmetiyye'ye işâretidir. Kezâ harrara li'l-mütercim

Sâhib -sellemehu'llâhu- inşâd iderler anın eserinin darbı dile irişür ve anın feyzi muttasıl kalbe gelür ve kalb için hazz-ı bisyâr hâsıl olur. Dîger azîzânın şi'ri böyle değildir ki bizim gönlümüz mezâkına her dem çâşnî-i lezzet bahş eylemez, bunun sebebi nedir? Hazret-i Hacı Sâhib buyurdular ki: Hazret-i İşân merdân-ı Hudâ ve ehl-i dil ve ehl-i derddendir. Her ne inşâd iderlerse derd-i dilden inşâd iderler bu ecilden müstemîne te'sîr-i tâmm bahş ider. Bu esnâda Hazret-i İşân teşrîf erzânî buyurdular. Hazret-i Hacı Sâhib ziyâde beşâşetle buyurdular ki: Sizin eş'ârınız istimâna bu azîzin kemâl-i iştiyâkı vardır. Ol vakt Hazret-i İşân birkaç şi'r okudular. Ol azîz ve sâir meclis-i şerîfde hâzır olanlar pek çok mütelezziz ve mahzûz olub bî-ihiyâr Hazret-i İşân'ın medh ü sitâyişine leb-güşâ oldular. Bu cihetdendir ki Hazret-i İşân'ın şi'rine, şi'r-i meşrû' dirler ve makbûl-i ehl-i dil tesmiye iderler.

Latîfe-i Düvvum: Buyururlardı ki: Fi'l-hakîka sohbet ve âşinâlık, resm ü âyîn-i merdândır. Nitekim bu fennin erbâbı bu husûsda kütüb ve resâil tedvîn [10a] eylemişlerdir lâkin bu bâbda cüzv-i a'zam cûşîş ve germiyetdir ya'nî her kimse ki andan germiyet bulunmuş olmaya üns ü ihtilâtı terk ideler zîrâ bu bâbda bed-nefs olmak nâ-pesendîdedir. Çünkü karâbetde olduğu gibi miyânede alâka-i hâk ü hûn yokdur ki elbette cûş eylesün. Ve bir nesne ki müsâhib ve âşinânın hâtır-pesendi olub nefsi için ihtiyâr eyleye her ne kadar tîb-i hâtır ile seni muhayyer kılsalarda gerekdir ki anı kendi nefsin için pesendîde görüb ihtiyâr itmeyesin ve azıcık zelev ve taksîr sebebiyle dil-âzârlık ve hâtır-şikenlik itmeyesin! Zîrâ ki âşinâlık nihâli müddet-i medîde perverişden sonra semere-i mertebe-i akrabiyyet kabiliyetini peydâ ider. Pes birden bire anı kat' eylemek mürüvvetden baîddir. Nazm:

جدائی ز احباب کردن خطاست

بریدن ز یاران خلاف وفاست

Terceme:

Gel cüdâ olma hatâdır ülfet-i yârândan

Bî-vefâlıkdır kesilmek sohbet-i İhvândan

Ve bir dostu muttasıf olmadığı sıfatla imtihân itmek gerekmez. Meselâ bahîli bezli-mâl ile tecrübe itmek olmaz zîrâ bahîl bu sıfatdan ârîdir. Hasîsden kâr-ı nefis gelmez. Ve kezâlik şahs-ı cebânı şecâatle imtihân lâyıq değildir, ki rûbâhdan kâr-ı şîr gelmez. Ve her kim ki zamân müsâid ve muvâfık olmadı anın âşinâsına gerekdir ki, anınla ülfet ve ihtilâtı ziyâde eyleye tâ ki rencîde-hâtır ve âzurde-derûn olmaya ve bunun aksi sûretinde hilâfı evlâdır.

Latife-i Sevvum: Buyurlardı ki: Nasıl ki bizim için Kurân-ı Mecîd'in ma'nâsını fehmdede ve ehâdis-i Mustafâ -salla'llâhu aleyhi ve sellem- 'i tedebbürde muhâverât-ı Arab'a vukûf ve ittılâ' zarûrîdir kezâlik bu diyârın merdûmleriyle mükâleme vaktinde muhâverâtdan meânî-i maksûdelerini fehm için vukûf-ı tâmm lâzımdır, tâ ki huzûr-ı ukalâda meânî-i maksûdeyi adem-i fehmden nâşî infiâl ve teessür [10b] görülmeye. Hazret-i İşân'ın vâlid-i mâcidlerinin şerh-i ahvâli bu muhtasara güncide olmakdan bâlâ-terdir ve li-hâzâ bu mikdâr üzre iktisâr olundu.

ZİKR-İ VÂLİDE-İ MÂCİDE-İ İŞÂN

Afife ve ehl-i takvâ ve Hudâ-ters ve Hudâ-perest idiler ve cûd ü sehâda bî-nazîr idiler. Bu cihetdendir ki vâlid-i buzurgvâr-ı Hazret-i İşân buyurlardı ki: Mîrzâ Sâhib, sizin vâlidenizin envâr ve evsâf-ı hamîdesinden benim kalbime pek ziyâde mehâbet müstevlî oluyor bi'l-hâssa muttasıfe oldukları himmet ve iffet sıfatlarından. Ve müşârun ileyhâ hazretleri Dekken muzâfâtından Pîcâpûr⁹ şeyh-zâdeleri hânedân-ı âlî reisânından idiler, rahmetu'llâhi teâlâ aleyhâ

ZİKR-İ CEDD-İ ŞERİF-İ İŞÂN

Müşârun ileyh hazretleri bâ-vücûd-i mansıb-ı pâdişâhî tarîka-i Çiştîyye'de makâmât-ı âliye sâhibi olub terbiye-i mürîdân iderlerdi. Cümle süvârîler ve piyâdeler belki hizmetkârân ve gayrılar kendilere refâkatle edâ-yı salât-ı teheccüd ve ihyâ-yı leyâlî iderlerdi.

ZİKR-İ CEDDE-İ ŞERİFE-İ İŞÂN

Veziir Esed Hân'ın hemşîre-i hâle-zâdı idiler ve Hazret-i İşân'ın cedd-i emcedleri şeref-i sohbet-i berekâtı, Ehl-i Sünnet ve Cemâat mezhebi ile müşerrefe oldular. Ol kadar safâ-yı bâtın tahsîl itmişlerdi ki, cemâdâtın tesbîhini işidirdiler ve muhadderât-ı mestûrâta Mesnevî-i Şerîf-i Mevlânâ-yı Rûmî dersini virirdiler. Ve dahi Ekber pâdişâhın kerîmesiyle Hazret-i İşân'ın cedd-i a'lâsı olan Mîrzâ Muhammed Emân hazretleri miyânelerinde akd-i izdivâc müyesser olmuşdu. Bu tarîkle Hazret-i İşân'ın cedd-i buzurgvârı Sâhib-kırân Timur hânedânının hafîdi olur.

[11a] ZİKR-İ TARİK-İ KEYFİYYET-İ KESB-İ SÜLÛK-İ ÂN HAZRET

Hazret-i İşân -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- buyurlardı ki: Fakîr, vâlid-i buzurgvârımın vefâtından sonra onsekiz yaşında zikr-i tarîka-i Nakşbendiyye'yi hizmet-i

⁹ Haritada Bicapur diye geçmektedir. Hazırlayan

seyyidü's-sâdât Seyyid Nûr Muhammed Bedâûnî -kuddise sırruhû- 'dan ahz idüb ve yirmi yaşında tebdîl-i libâs kılınmış.

Muharrir dir ki: Hazret-i Seyyid lafzından murâd bu evrâkın her ne niresinde gelürse Seyyid Nûr Muhammed Hazretleridir, rahmetu'llâhi aleyh. Hazret-i Seyyid hizmetine dört sene mülâzemetden sonra velâyet-i kübrâ beşâreti ve hırka ve icâzet-i mutlaka ile müşerref oldular. Çün Hazret-i Seyyid bin yüz otuz beş sene-i hicriyesi şehri-Zilkade'nin onbirinci günü bu dâr-ı fenâdan intikâl buyurdular. Hazret-i Îşân altı sene mezâr-ı şerîflerinde mücâvir olub Üveysiyet tarîkıyla kesb-i velâyet-i ulyâ eylediler. Nitekim Hazret-i Müceddid-i Elf-i Sânî -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû ve efâza aleyhâ birrahû-Cenâbları'nın bilâ-vâsıta nebîreleri ya'nî oğlunun oğlu Hazret-i Şeyh Muhammed Sıddîk-i Sihri'dî -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- 'nun ecell-i hulefâsından Şeyhu'l-Arab Şeyh Alî Kesîrî -rahmetu'llâhi aleyh- bu beşârete şehâdet eylediler.

Ve Hazret-i Îşân'ın Cenâb-ı Hazret-i Seyyid ile müşerref olması şu takrîb ile oldu ki, vâlid-i buzurgvârlarının irtihâlinden sonra teklîf-i ahbâb ile taleb-i dünyâ hayâlinde iki sene geçürdüler ve o zamânın ümerâsı ol Hazret'in ulüvv-i nesebine rağbeten kendi kerîmeleriyle akd-i muvâsalet temennâsını tutarlardı. Bu esnâda ol Hazret rü'yâda gördüler ki, gûyâ bir büyük zâtın mezârı ziyâretine gitmişler sâhib-mezâr kabrden çıkub kendi tâkyesini [11b] ol Hazret'in başına giydirdiler. Bu rü'yâdan sonra taleb-i dünyâ sevdâsını ser-i saâdet efserlerinden çıkardılar. İttifâkan bir gün ol Hazret'in devlet-hânesinde ahbâb müctemî' ve esbâb-ı tereb cem' olmuşdu. Dostândan bir şahs Hazret-i Seyyid'in -rahimehu'llâh- evsâf-ı şerîfesini der-miyân eyledi. Mücerred işitmekle Hazret-i Îşân'ın hâtırına iştiyâk-ı ziyâret istîlâ eyledi. Huzzâr-ı meclisin mûmâneatıyla berâber durmayub hemân âsitân-ı saâdet ziyâretine müteveccih olub şeref-i mülâkât buldular. Dostân tarafına der-kâr olan taalluk-ı hâtır sebebiyle acele kalkmak kasdını idüb arz eylediler ki: İnşâa'llah yine hizmet-i şerîfe irişsem gerekir. Ve Hazret-i Seyyid'in kâidesi bu idi ki: Salâhiyet ve isti'dâd anlayub da istihâre-i mesnûneden sonra tâlibe ta'lîm-i zikr buyururlardı. Bu kere Hazret-i Îşân der-hâst ü taleb itmeksizin irşâd itdiler ki, göz yumub cânib-i kalbe müteveccih olunuz. Pes bir teveccühde letâif-i hamseye zikr ilkâ idüb ruhsat buyurdular ve galebe-i zikr gâyet mertebeye irişdi. Çün sabâh-ı dîgerde Hazret-i Seyyid'in hizmetini kasd itdiler âdete binâen âyîneye nazar idüb kendilerini bi-aynihî Hazret-i Seyyid sûretinde muâyene buyurdular. Ve dahi Hazret-i Seyyid'in intikâlinden altı sene sonra ol Hazret'i rü'yâda görüb buyurdular ki: "Maksûd, Hakkdır ve Hakk gayr-ı mütenâhîdir. Pes mütenâhî olan ömrü tamâmıyla talebde sarf idüb Maksûd'u ele getürmek gerekir."

Hazret-i İşân bu emre imtisâlen evvelâ ilm-i hadîsde üstâdları olan Hazret-i Cîv'in¹⁰ hizmetine mürâcaat eylediler. Anlar cevâb virdiler ki: Siz kesb-i sülûku hizmet-i Hazret-i Seyyid'den alâ-sebîlî-basîra görmüşsüz ve bizim çendân kuvvet-i keşfimiz yokdur. Pes Hazret-i İşân, Cîv hazretleri'nin hizmetinde ancak ehâdîs-i şerîfe tahsîl idüb tayy-ı makâmâtdan ibâret olan tavr-ı teveccüh ile bu nisbetden bir nesne kesb itmediler. Lâkin buyururlardı ki: [12a] Sebak-ı hadîs esnâsında yine feyz-i bâtın irişirdi. Andan sonra nebîre-i Hazret-i Müceddid Şeyh Abdülahad Sihindî hazretleri'nin halîfesi Şâh Gülşen hazretleri'nin hizmetine gitdiler. Çün ma'lûm oldu ki, müşârun ileyh Şâh Gülşen hazretleri kendi yârânını nebîre-i nebîre-i Hazret-i Müceddid olan Muhammed Zübeyr hazretleri'nin hizmetine havâle iderler. Hazret-i İşân dahi hizmet-i Cenâb-ı Muhammed Zübeyr'e mürâcaat eylediler. Anlar buyurdular ki: Size nisbet-i sahîha Hazret-i Seyyid'den resîde olmuşdur. Hemân nisbeti muhâfaza idesiz ki elbette semeresi zuhûr idecekdir. Andan sonra sâbikan mezkûr olan Hazret-i Muhammed Sıddîk'ın büyük halîfesi Hâfız Sa'dullâh Sâhib hazretleri'nin hizmetine mürâcaat eylediler. İstihâre ile emrden sonra çün mâ-huve'l-murâd husûle geldi. Hazret-i Hâfız Cîv'in mülâzemetinde oniki sene geçürdüler ve bin yüz elli iki senesi şehr-i Şevvâl'in onuçünde Hâfız Cîv dâr-ı âhirete intikâl eyledikten sonra ânifen mezkûr olan Hazret-i Şeyh Abdülahad'ın halîfesi Hazret-i Şeyhu'ş-Şüyûh Şeyh Muhammed Âbid Sünnâmî Sihind'den Şâhchânâbâd'a teşrîf erzânî buyurdularında Hazret-i İşân Hazret-i Şeyh'in hizmetine mürâcaat eylediler. Bilmek gerekdir ki, Hazret-i Şeyh lafzından murâd Şeyh Muhammed Âbid'dir. El-hâsıl Hazret-i Şeyh -rahmetu'llâhi aleyh- Hazret-i Seyyid'in beşâretlerini bi-tamâmihâ müsellim tutub hemân âhir-i velâyet-i ulyâ ve âgâz-ı kemâlât-ı nübüvvet noktasından kesb-i makâmât itdirdiler ve yedi sene zarfında hakîkat-ı salâta irişdirdiler. Andan sonra bir kere dahi ibtidâdan intihâya kadar bir sene zarfında seyr-i murâdiyyet tavrıyla bu makâmâtdan dahi geçürüb husûsiyyât-ı Müceddidiyye olan hullet ve mahabbet ve mahbûbiyet ve zimniyyet-i kübrâ ve gayrılarıyla beşâretler virdiler ve tarîka-i Kâdiriyye ve Çiştiyye ve Sühreverdiyye'den dahi icâzet buyurdular. Bu esnâda hânkâh-ı âlî'nin ekser-i mübtedîlerini Hazret-i İşân'a ısmarladılar. Şöyle ki yârân-ı tarîkata ibtidâ-yı sülûkdan intihâsına [12b] kadar tayy itdirüb huzûr-ı Hazret-i Şeyh'e iletдикlerinde Hazret-i Şeyh yârânın cemî' beşârâtını müsellim tutdular ve gâibâna buyurdular ki: İşân'dan bir nice âlem münevver olsa gerekdir. Ol Hazret'in Hazret-i Şeyh -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- Cenâblarıyla sohbeti tamâm onbir sene olub vaktâ ki bin yüz altmış sene-i hicriyyesi Ramâzan-ı rahmet-feyezânının onsekizinde Hazret-i Şeyh bu deyr-i fânîden dâr-ı câvidânîye intikâl buyurdular. Ol Hazret himmet-i âliyelerini tâlibân-ı Hakk terbiyetine masrûf buyurub otuzbeş sene hânkâh-ı âlî-câh-ı Müceddidiyye'ye

¹⁰ Cî, cîv ve ciyû, Urduca'da "efendi" demektir. Hazırlayan

revnak-ı tâze ve revâc-ı bî-endâze bahş eylediler. Tâlibân-ı Hakk'dan yüze karîb zevâta teveccüh itmedikleri gün olmazdı. Ve buyurlardı ki: Nisbet-i tarîka-i Kâdiriyye ve tarîka-i Çiştîyye Üveysiyet tavrıyla Cenâb-ı Kutb-ı Rabbânî Hazret-i Şeyh Abdülkâdir el-Geylânî ve Cenâb-ı Hazret-i Hâce Kutbuddîn Bahtiyâr Kâkî'den hâsıl olmuştur. Ve kütüb-i ehâdîsi Şeyhu'l-Muhaddisîn Şeyh Abdullâh bin Sâlim Mekkî'nin bî-vâsıta tilmîzi olan Hacı Muhammed Efdal Sâhib hizmetinde indirdiler ve ilm-i kırâatı Şeyhu'l-Kurrâ' Müteveffâ Şeyh Abdülhâlık Mısırî'nin şâkirdi Hâfız Abdürresûl Kâri' Dihlevî'den sened tutdular.

[13a] ZİKİR-İ TARÎK-İ KEYFİYYET-İ SİLSİLE-İ ALİYYE-İ HAZERÂT-İ
NAKŞBENDİYYE

Ma'lûm ola ki fakîrin irtibât-ı sohbet ve bey'at ve bâ-hırka ve icâzet-i mutlaka ta'lîm-i terbiye-i tarîkası Hazret-i İşân Cenâblarındandır -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû-. Ammâ bu tarîkanın zikri halîfe-i Hazret-i İşân Muhammed Cemîl -kaddesa'llâhu sırrahu'l-celîl- 'den irişmişdir ve hırka-i ridâ âlem-i rü'yâda Cenâb-ı Emîrû'l-Mü'minîn Ebî Bekri's-sıddîk -radiya'llâhu teâlâ anhu- Hazretleri'nden dahi vâsıl olmuştur. Ve Hazret-i Sâlâr Mesûd Gâzî ve Pîr-i Neccâr ile meşhûr olan Şâh Abdürrahîm Leknevî Hazretleri'nin mezâr-ı şerîfleri mücâveretinden istifâde-i füyûzât kılınmıştır. Lâkin Cenâb-ı Âlî Hazret-i Sultân-ı Şühedâ Sâlâr Mesûd Gâzî nisbeti ile pek ziyâde mevrîd-i eltâf ve inâyât olmakdayuz. Ol cihetden ki bu fakîr müşârun iley Hazret-i Mesûd'un vilâyeti halkından olduğumun hukûkundan kat'-ı nazar ol mes'ûd-i zamân ile Hazret-i İşân'ın miyânelerinde husûsiyyet-i ulviyyet vâkî'dir. Mısırâ':

شاهان چه عجب گر بنوازند گدارا

Ve Hazret-i İşân için bu nisbet-i aliyye evvelâ Cenâb-ı Seyyidü's-Sâdât Seyyid Nûr Muhammed Bedâûnî'den resîde olmuştur ve Hazret-i Seyyid'e evvelâ Cenâb-ı Hazret-i Şeyh Seyfeddîn'den ki anlar vâlid-i vâlâ-şânları Urvetü'l-Vüskâ ile mülakkab Hazret-i Muhammed Ma'sûm'dan mücâz ve me'zûnlardır ve sâniyen Şeyh Abdülhakk Dihlevî'nin hafîdi ve Hazret-i Urvetü'l-Vüskâ'nın halîfe-i reşîdi olan Hazret-i Hâfız Muhammed Muhsin hizmetinden resîde olmuştur ve ekser-i ömrleri orada geçürmüşlerdir. Ve Hazret-i Seyyid irşâd icâzetini Hazret-i Şeyh Seyfeddîn'in ferzendi ve halîfe-i âlem-pesendi [13b] olan Hazret-i Muhammed A'zam hizmetinden bulmuşlardır. Ve bizim Hazret-i İşân'ın âhar icâzeti Cenâb-ı Şeyhu's-Şüyûh Şeyh Muhammed Âbid Sünnâmî Hazretlerindedir ve Hazret-i Şeyh'in icâzeti Delîlu'llâhî's-Samed ile mülakkab ve Şâh Gül ile ma'rûf olan Cenâb-ı Şeyh Abdülahad'dandır ki anlar dahi vâlid-i mâcidleri Hâzinü'r-rahme ile mülakkab Hazret-i Muhammed Saîd'den mücâzlardır ve yine Hazret-i Şâh Gül kendi amm-i buzurgvârları Hazret-i Muhammed Ma'sûm'dan iktisâb-ı beşârât-ı aliyye

eylemişlerdir. Ve bu iki buzurgvârın her biri ya'nî Hazreteyn ile meşhûr olan Hazret-i Muhammed Saîd ve Hazret-i Muhammed Ma'sûm, kendi vâlid-i mâcid-i hâlidü'l-mehâmidleri Kayyûm-ı Rabbânî Hazret-i Müceddid-i Elf-i Sâni Şeyh Ahmed-i Sihri - kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- Cenâblarından mücâzlarıdır. Ve İşân için bu tarîkanın icâzeti Hazret-i Hâce Bâkî Billâh'dan ve Hazret-i Hâce Bâkî Billâh mücâzlarıdır; Hazret-i Hâcegî Muhammed İmkenegî'den ve anlar kendi vâlidleri Hazret-i Dervîş Muhammed'den ve anlar hâlleri ya'nî dayıları Hazret-i Mevlânâ Zâhid'den ve anlar Hazret-i Hâce Ubeydullâh Ahrâr'dan ve anlar Hazret-i Hâce Mevlânâ Yakûb Çerhî'den ve anlar Hazret-i Hâce Alâeddîn Attâr'dan ve anlar Hazret-i Hâce Bahâeddîn Muhammed Nakşbend Cenâbları'ndan ve anlar Hazret-i Seyyid Emîr Külâl'den ve anlar Hazret-i Hâce Muhammed Baba Semmâsî'den ve anlar Hazret-i Hâce Azîzân Alî Râmîtenî'den ve anlar Hazret-i Hâce Mahmûd Encîrfağnevî'den ve anlar Hazret-i Ârif Rîvgerî'den ve anlar Hazret-i Hâce Abdülhâlık Gücdüvânî'den ve anlar Hazret-i Hâce Yûsuf Hemedânî'den ve anlar Hazret-i Hâce Ebû Alî Fârmedî'den ve anlar Hazret-i Hâce Ebu'l-Hasan Harakânî'den ve anlar Hazret-i Hâce Bâyezîd-i Bistâmî'den ve anlar rûh-ı Hazret-i İmâm Ca'fer-i Sâdık'dan ve Hazret-i İmâm Ca'fer-i Sâdık'a bu nisbet-i aliyye iki cânibden resîde olmuştur: Birisi âbâ-yı Girâmî Hazret-i İmâm Bâkır ve Hazret-i İmâm Zeyne'l-Âbidîn [14a] ve Hazret-i Seyyidü'ş-Şühedâ' İmâm Hüseyin -radiya'llâhu teâlâ anhu- ve Hazret-i Aliyyü'l-Mürtezâ -kerrema'llâhu vechehû- câniblerindedir ve Aliyyü'l-Mürtezâ -kerrema'llâhu vechehû- Hazretlerine Cenâb-ı Hazret-i Risâlet-penâh -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz'den ifâza buyurulmuştur. İkinci ceddi mâderîleri Hazret-i İmâm Kâsım bin Muhammed bin Ebî Bekri's-Siddîk -radiya'llâhu teâlâ anhu- cânib-i âlîsindedir ve Hazret-i İmâm Kâsım'a Hazret-i Selmân-ı Fârisî -radiya'llâhu teâlâ anhu- 'den ve Hazret-i Selmân-ı Fârisî'ye bâ-vücûd-i sahâbiyyet Hazret-i Siddîk-ı Ekber -radiya'llâhu anhu- Cenâbları'ndan ve Cenâb-ı Siddîk'a Hazret-i Seyyidü'l-Mürselîn ve Hâtemü'n-Nebiyîn Muhammedü'l-Mustafâ -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve alâ âlihî ve sellem- Efendimiz'den resîde olmuştur.

Bilmek gerekir ki Hazret-i Ebû Alî Fârmedî'nin tasavvufda iki tarafa intisâbı vardır. Birisi Şeyh-i Buzurgvâr Ebu'l-Kâsım Kürregânî Hazretlerinedir ki, üç vâsita ile Seyyidü't-Tâife Cüneyd-i Bağdâdî Hazretlerine ulaşur. Vesâit bunlardır: Şeyh Ebû Osmân Mağribî ve Şeyh Ebû Alî Kâtib ve Şeyh Ebû Alî Rûdbârî ve Hazret-i Cüneyd'e kendi dayıları Serî Sakatî Hazretleri'nden ve anlara Ma'rûf-i Kerhî Cenâbları'ndan mütevârisdir ve Hazret-i Ma'rûf-i Kerhî'nin dahi ulûm-ı bâtînîde intisâbı iki cânibedir: Birisi İmâm-ı Hümâm Alî Mûsâ er-Rızâ ve İmâm Mûsâ Kâzım ve İmâm Ca'fer-i Sâdık Hazretleri'nden tâ Hazret-i Peygamber-i Hudâ -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimize müntehî olur. Bu Hazerât-ı İşân'ın tarîkası, tarîka-i Eimme-i Ehl-i Beyt'dir. Bu tarîkaya nefâset ve

mergübiyyet cihetinden “Silsiletü’z-Zeheb” tesmiye iderler. Hazret-i Ma’rûf’un ikinci nisbeti Dâvûd-i Tâî Hazretlerinedir ve onların ahzı Habîb-i Acemî’den ve anlar Hasan-ı Basrî Hazretleri’nden ve Hasan-ı Basrî, Emîrû’l-Mü’minîn Hazret-i Mürtezâ -kerrema’llâhu vechehû- ’dan ve Îşân Hazretleri Cenâb-ı [14b] Risâlet-meâb -alâ sâhibihâ es-salâtu ve’s-selâm- hizmetlerinden ahz u istifâde buyurmuşlardır. Ve Hazret-i Hâce Ebû Alî Fârmedî’nin dîger nisbeti Hazret-i Hâce Ebu’l-Hasan Harakânî’denir. Nitekim âhir-i silsileye kadar ta’dâd ve beyân olundu. Ve Hazret-i Hâce Ebû Alî Fârmedî, şeyhinin şeyhine ya’nî kendinin şeyhi Ebu’l-Kâsım Kürregânî’nin şeyhi Hazret-i Ebu’l-Hasan Harakânî’ye irişmiştir.

Ve dahi bilmek gerekdir ki Bedâûn; şehr-i Berîlî’ye muttasıl Dehli muzâfâtından bir serkârdır. Sünnâm; sîn-i mühmelenin zammı ve nûn’un teşdîdiyle Sihrend tevâbiinden bir kasabadır. Sihrend; sîn-i mühmelenin kesri ve hâ’nın sükûnu ve râ-i mühmelenin fethiyle, Lahor ile Dehli beyninde azîm bir beldedir. Asıl nâmı Sihrend’dir “bîşe-i şîr” ma’nâsına. Lâkin Fârisî gûyân zebânında Serhind müsta’mil olmuştur. İmkeneg; Sebzevâr şehrine karîb bir mevzi’ ismidir. İmkene dahi dirler. Çerh; cîm-i fârisî ve râ-i mühmele ve hâ-i mu’ceme ile Gaznî tevâbiinden bir karyedir. Nakşbend, Kemhâcılık san’atına nisbetdir, ki Îşân ve peder-i vâlâ-şânları bu kâr ile meşgûl idiler, kezâ fî *Sefînetü’l-Evliyâ’*. Gicdûvân; gayn-ı mu’cemenin kesri ve cîm’in sükûnuyla, Buhârâ tevâbiinden bir mevziin ismidir. Encîrfağne; fâ’nın fethi ve gayn-ı mu’cemenin sükûnu ve nûn ile Buhârâ tevâbiinden bir karyedir. Rîvger; râ-i mühmelenin kesriyle yine Buhârâ tevâbiinden bir karyedir. Râmîtin; râ-i mühmelenin fethi ve mîm’in kesri ve yâ-i tahtiye ve tâ-i müsennâtın kesri ve âhirinde nûnla Buhârâ tevâbiinden bir kasabadır. Semmâsî sîn’in fethi ve mîm’in teşdîdi ve sîn-i sâniyenin kesriyle şehr-i Tûs tevâbiinden bir karyedir ki, hâlen Meşhed dirler ve lafz-ı mezkûrun nisbeti Semmâseyy’dir; sîn-i sâniyenin fethiyle. Rûdbârî bir nâhiyenin nisbetidir ki, Şeyh Ebû Alî’nin menşe-i usûlûdür. Kürregân; kâf-ı arabînin zammı ve râ-i mühmelenin teşdîdi [15a] ve kâf-ı acemî ve nûn ile Meşhed karyelerinden bir karyedir. Seriy; sîn’in fethi ve râ-i mühmelenin kesri ve yâ-i tahtâniyenin teşdîdi ile lugatda “civân-merd” ma’nâsınadır. Sakatî, ism-i mensûbdur; “sakat-fürûş” ma’nâsına ve sakat, hakîr metâa dirler.

ZİKR-İ AHVÂL-İ TÂRÎH-İ RIHLET-İ HAZERÂT-I NAKŞBENDİYYE

Hazret-i Server-i Enbiyâ -aleyhi’s-salâtu ve’s-selâm- Efendimizin vefâtı, hicretin onbirinci senesi mâh-ı Rebûlevvel’in onikinci günü yevm-i isneyndedir. Lâkin kavli-i sahîhde mâh-ı mezkûrun ikinci gününde vâki’dir. Hazret-i Sıddîk-ı Ekber -radiya’llâhu teâlâ anhu- Cenâbları’nın vefâtı, onüç sene-i hicriyyesi Cemâdiyelâhir’in yirmi-ikinci ve bir

kavle göre yirmi-üçüncü yevm-i isneyndedir. Hazret-i Ömerü'l-Fârûk -radiya'llâhu teâlâ anh- 'in vefâtı, yirmi-üç sene-i hicriyesi Muharremü'l-Harâm'ın gurre-i yevm-i isneyndedir. Hazret-i Osmân-ı Zî'n-Nûreyn -radiya'llâhu teâlâ anh- 'in vefâtı, otuzbeş sene-i hicriyesi Zilhicce'nin onsekizinci günü yevm-i Cum'adadır. Hazret-i Aliyyü'l-Mürtezâ -kerrema'llâhu teâlâ vechehû- 'nun vefâtı, hicretin kırkıncı senesi mâh-ı Ramazân-ı Şerîf'in ondokuzuncu günü yevm-i Cum'adadır. Hazret-i Selmân-ı Fârisî -radiya'llâhu teâlâ anh- 'in vefâtı, otuzüç sene-i hicriyesi Receb-i Şerîf'in onuncu günündedir. Hazret-i İmâm Kâsım bin Muhammed bin Ebî Bekri's-Sıddîk -radiya'llâhu teâlâ anh- 'in vefâtı, yüzyedi senesi Cemâdiyelevvel'in yirmidördüncü günündedir. Hazret-i İmâm Ca'fer-i Sâdık'ın vefâtı, yüzkırksekiz senesi Receb-i Şerîf'in onbeşindedir. Hazret-i Bâyezîd-i Bistâmî'nin vefâtı, ikiyüzaltmışbir senesi Şa'bân'ın ondördündedir. Hazret-i Ebu'l-Hasan Harakânî'nin vefâtı, dörtüzyirmibeş senesi Ramazân-ı Şerîf'in onbeşindedir. Hazret-i [15b] Ebû Alî Fârmedî'nin vefâtı, dörtüzyetmişyedi senesi Rebûlevvel'in dördündedir. Hazret-i Ebû Ya'kûb Yûsuf Hemedânî'nin vefâtı, beşyüzotuzbeş senesi Receb-i Şerîf'in yirmiyedisindedir. Hazret-i Abdülhâlık Gicduvânî'nin vefâtı, beşyüzetmişbeş senesi Rebûlevvel'in onikisindedir. Hazret-i Muhammed Ârif Rîvgerî'nin vefâtı, [?] gurre-i Şevvâl'dedir. Hazret-i Hâce Mahmûd Encîrfağnevî'nin vefâtı, [?] Rebûlevvel'in onyedisinde. Hazret-i Hâce Alî Râmîtinî'nin vefâtı, yediyüzonsekiz senesi Ramazân-ı Şerîf'in yirmiyedisindedir. Hazret-i Muhammed Baba Semmâsî'nin [?] Cemâdiyelâhir'in onundadır. Hazret-i Emîr Külâl'in vefâtı, yediyüzetmişiki senesi Cemâdiyelâhir'in onbeşindedir. Hazret-i Hâce Bahâeddîn Muhammed Nakşbend'in vefâtı, yediyüzdoksanbir senesi Rebûlevvel'in üçündedir. Hazret-i Hâce Alâeddîn Attâr'ın vefâtı, sekizyüziki senesi Receb'in yirmisi çehâr-şenbe gecesindedir. Hazret-i Mevlânâ Ya'kûb Çerhî'nin vefâtı, [?] Safer'in beşindedir. Hazret-i Hâce Ubeydullâh Ahrâr'ın vefâtı, sekizyüzdoksanbeş senesi Rebûlevvel'in yirmidokuzundadır. Hazret-i Mevlânâ Muhammed Zâhid Velî'nin vefâtı, [?] Rebûlevvel'in guresindedir. Hazret-i Mevlânâ Dervîş Muhammed'in vefâtı, [?] Muharrem'in ondokuzundadır. Hazret-i Hâce İmkenegî'nin vefâtı, [?] Şa'bân'ın yirmi-ikisindedir. Hazret-i Hâce Abdülbâkî Bâkî Billâh'ın vefâtı, binoniki senesi Cemâdiyelâhir'in yirmibeşindedir. Hazret-i Müceddid'in vefâtı, binotuzdört senesi Safer'in yirmisekizindedir. Hazret-i [16a] Muhammed Saîd Hâzinü'r-Rahme'nin vefâtı, [?] Cemâdiyelâhir'in yirmisekizindedir. Hazret-i Urvetü'l-Vüskâ Muhammed Ma'sûm'un vefâtı, binyetmişdokuz senesi Rebûlevvel'in dokuzundadır. Hazret-i Şeyh Abdülahad'ın vefâtı, [?] Zilhicce'nin yirmisekizindedir. Hazret-i Şeyh Seyfeddîn'in vefâtı, [?] Cemâdiyelevvel'in ondokuzundadır. Hazret-i Seyyid Nûr Muhammed'in vefâtı, binyüzotuzbeş senesi Zilka'de'nin onbirindedir. Hazret-i Şeyh Muhammed Âbid'in vefâtı, [?] mâh-ı Ramazân-ı

Şerîf'in onsekizindedir. Hazret-i İşân-ı mâ Mîrzâ Habîbullâh Mazhar'ın vefâtı, binyüzdoksanbeş senesi mâh-ı Muharremü'l-Harâm'ın onuncu günündedir.¹¹

ZİKR-İ TARÎK-I KEYFİYYET-İ SİLSİLE-İ HAZERÂT-I KÂDİRİYYE

Ma'lûm ola ki, Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-azîz- câmi-i cemî' turuk-ı meşhûre-i mezkûredirler. Tarîka-i celiyye-i Kâdiriyye'de icâzet-i aliyyeleri Cenâb-ı Şâh İskender'den ve anlara cedd-i buzurgvârları Hazret-i Şâh Kemâl Keythelî'den resîde olmuşdur ve hüve an-şeyhihî Seyyid Fudayl ve hüve an-şeyhihî es-Seyyid Gedâ-Rahmân ve hüve an-şeyhihî es-Seyyid Şemsiddîn ve hüve an-şeyhihî es-Seyyid Gedâ-Rahmân bin es-Seyyid Ebî'l-Hasan ve hüve an-şeyhihî Şemsiddîn Sahrâî ve hüve an-şeyhihî Ukayl ve hüve an-şeyhihî es-Seyyid Bahâiddîn ve hüve an-şeyhihî es-Seyyid Abdilvehhâb ve hüve an-şeyhihî es-Seyyid Şerefiddîn el-Kattâl ve hüve an-Seyyidi's-Sâdât es-Seyyid Abdirrezzâk ve hüve an-ebîhi Seyyidi's-Sâdât el-Kutbi'r-Rabbânî ve'l-Mahbûbi's-Sübhanî Gavsi's-Sekaleyn es-Seyyid Muhyiddîn Abdilkâdir el-Cîlânî ve hüve an-ebîhi Seyyidi's-Sâdât es-Seyyid Ebî Sâlih ve hüve an-ebîhi ve şeyhihî Mûsâ Cengî-dost ve hüve an-ebîhi ve şeyhihî es-Seyyid Abdillâh ve hüve an-ebîhi ve şeyhihî es-Seyyid Yahyâ ez-Zâhid ve hüve [16b] an-şeyhihî ve ebîhi es-Seyyid Mûsâ el-Mûris ve hüve an-şeyhihî ve ebîhi es-Seyyid Dâvûd e-Mûris ve hüve an-şeyhihî ve ebîhi es-Seyyid Mûsâ el-Cûn ve hüve an-şeyhihî ve ebîhi es-Seyyid Abdillâh el-Mahz ve hüve an-ebîhi Seyyidi's-Sâdât Câmi'l-Berekât el-Hasani'l-Müsennâ ve hüve an-ebîhi İmâmi'l-Mü'minîn Kıdveti'l-Müttekîn el-İmâmi'l-Hasan -radiya'llâhu teâlâ anhu ve anhum ecmaîn- ve hüve an-ebîhi İmâmi'l-Hudâ Emîri'l-Mü'minîn Aliyyi'l-Mürtezâ -kerrema'llâhu teâlâ vechehû- ve an-ümmihî Seyyideti'n-Nisâ' Hazret-i Fâtîmeti'z-Zehrâ' -radiya'llâhu teâlâ anhâ- ve an-şeyhihî ve ebîhi Seyyidi'l-Mürselîn Hâtemi'n-Nebiyîn Şefîi'l-Müznibîn Ahmedî'l-Müctebâ Muhammedi'l-Mustafâ -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve alâ âlihî ve sellem-

ZİKR-İ KEYFİYYET-İ TARÎK-I SİLSİLE-İ HAZERÂT-I ÇİŞTİYYE-İ SÂBİRİYYE

Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- Cenâblarına bu tarîkanın icâzeti vâlid-i mâcidleri Hazret-i Şeyh Abdülahad'dan resîde olmuşdur ve hüve an-şeyhihî'l-kâmil eş-Şeyh Rukniddîn ve hüve an-vâlidihî'l-vâsil eş-Şeyh Abdilkuddûs el-Gengûhî el-Gaznevî, el-Hanefî mezheben ve neseben ve hüve an-şeyhihî Muhammed el-Ârif ve hüve an-ebîhi eş-Şeyh Ahmed el-Ârif ve hüve an-şeyhihî ve ebîhi eş-Şeyh Abdilhakk er-Rudevlevî ve hüve an-şeyhihî eş-Şeyh Celâlidîn el-Pânîpetî ve hüve an-şeyhihî eş-Şeyh

¹¹ Bu mebhasda ba'zı azîzânın ta'yîn-i sinîn-i vefâtları *Ma'mûlât-ı Şerîf*'de gösterilmeyüb ve resîde-i nazar-ı ahkar olan kitâblarda dahi bulunamadığından mahalleri açık bırakılmışdır. Kesb-i ittilâ' iden ihvân, sedd-i sülme-i noksânımıza himmet buyurdıkları hâlde memnûn-i ihsânları olacağımız müstağni ani'l-beyândır. li'l-mütercimi'l-hakîr

Şemsiddîn et-Türk ve hüve an-şeyhihî eş-Şeyh Alâiddîn Ahmed es-Sâbir ve hüve an-İmâmî'l-Evliyâ' eş-Şeyh Ferîdilhakk ve'd-dîn Mes'ûd el-Meşhûr bi-Şeker-genc ve hüve an-Kıdveti'l-Vâsılîn Hazret-i Hâce Kutbiddîn Bahtiyâr el-Ûşî el-Kâkî ed-Dihlevî ve hüve an-Zübdeti'l-Ârifîn Hâce Muîniddîn Hasan es-Siczî el-Çiştî el-Ecmîrî ve hüve ani's-Şeyh Osmân el-Hârûnî ve hüve an-şeyhihî Hacı Şerîf [17a] ez-Zendenî ve hüve an-şeyhihî eş-Şeyh Mevdûd el-Çiştî ve hüve an-şeyhihî Ebî Yûsuf el-Çiştî ve hüve ani's-Şeyh Ebî Muhammed el-Çiştî ve hüve an-şeyhihî Ebî Ahmed el-Çiştî ve hüve ani's-Şeyh Ebî İshâk el-Çiştî eş-Şâmî ve hüve ani's-Şeyh İlv ed-Dîneverî ve hüve ani's-Şeyh Hübeyre el-Basrî ve hüve ani's-Şeyh Hüzeyfe el-Mar'aşî ve hüve ani's-Sultân İbrâhîm bin Edhem ve hüve an-Cemâlidîn Fudayl bin İyâz ve hüve ani's-Şeyh Abdilvâhid bin Zeyd ve hüve an-İmâmî't-Tâbiîn el-Hasani'l-Basrî ve hüve an-Emîri'l-Mü'minîn Seyyidinâ ve Mevlânâ Aliyyi'l-Mürtezâ -kerrema'llâhu teâlâ vechehû- ve hüve an-Seyyidi'l-Mürselîn ve Habîbi Rabbi'l-Âlemîn en-Nebiyi'l-Mustafâ ve'r-Resûli'l-Müctebâ -aleyhi ve alâ âlihî ve ashâbihî es-salavâtü ve'l-berekâtü'l-ulâ-

ZIKR-İ TARİK-I KEYFİYYET-İ SİLSİLE-İ HAZERÂT-I ÇİŞTİYYE-İ NİZÂMIYYE

Ve dahi Hazret-i Şeyh Abdülkuddûs Gengûhî için tarîka-i Nizâmiyye'nin icâzeti kendi pîrleri Dervîş bin Kâsım Evdehî'dendir ve anlar Seyyid Budhen Behrâyiçî'den ve anlar Seyyid Ecmel Behrâyiçî'den ve anlar Seyyid Celâleddîn Mahdûm-i Cihâniyân'dan ve anlar Hâce Nasîreddîn Rûşen Çerâğ'dan ve anlar Sultânü'l-Meşâih Şeyh Nizâmeddîn Muhammed bin Ahmed el-Bedâûnî'den ve anlar Hâce Ferîdeddîn Genc-i şeker-i mezkûrdan ahz iderek tâ Peygamber-i Hudâ -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimize müntehî olur.

ZIKR-İ TARİK-I KEYFİYYET-İ SİLSİLE-İ HAZERÂT-I SÜHREVERDİYYE

Hazret-i Mahdûm-i Cihâniyân için bu tarîkanın icâzeti cedd-i buzurgârları Hazret-i Seyyid Celâleddîn Buhârî'dendir ve anlar Rûkneddîn Şâh Rûkn-i Âlem'den ve anlar pederleri Şeyh Sadreddîn'den ve anlar pederleri Bahâeddîn Bahâelhakk Zekeriyâ Mültânî'den ve anlar Şeyhu's-Şüyûh Şeyh Şehâbeddîn Sühreverdî'den ve anlar Şeyh Ziyâeddîn Ebû [17b] Necîb Abdülkâhir Sühreverdî'den ve anlar pederleri Şeyh Ebû Muhammed bin Şeyh Abdullâh el-ma'rûf bi-Ammûye'den ve anlar Şeyh Ahmed Dîneverî'den ve anlar Şeyh Memşâd Dîneverî'den ve anlar Seyyidü't-Tâife Ebu'l-Kâsım Cüneyd-i Bağdâdî'den ve anlar dayıları Serî Sakatî'den ve anlar Ma'rûf-i Kerhî'den ahz eylemişlerdir ve Ma'rûf-i Kerhî Hazretleri'nin tarîk-ı tasavvufda iki nisbet-i aliyyeleri vardır: Birisi, Hazret-i İmâm Alî Mûsâ er-Rızâ'yadır ilâ en yentehiye ile'n-Nebiy -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve alâ âlihî ve sahbihî ve sellem- nitekim beyânı mürûr eyledi ve İkincisi, müşârun

ileyh Ma'rûf-i Kerhî, Dâvûd-i Tâî'den ve anlar Habîb-i Acemî'den ve anlar Hayru't-Tâbiîn Hasan-ı Basrî'den ve anlar Cenâb-ı Şâh-ı Necef -kerrema'llâhu teâlâ vechehû- Hazretleri'nden ve anlar Hazret-i Risâlet-penâh -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve alâ âlihî ve ashâbihî ve sellem- hizmetlerinden istifâde buyurmuşlardır.

Muharrir dir ki: İşbu zikr olunan her dört tarîkanın icâzeti fakîre, Hazret-i İştân'dan ifâza ve ihsân olunmuşdur ve bâkî tarîkalar ki inşâa'llâhu teâlâ hayyiz-i beyâna geleceklerdir dîger meşâih-i fihâm'dan resîde olmuşdur. Ve çünki Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-a'lâ- Cenâbları, bu tarîkaların cemî'sine câmi'lerdir ve Hazret-i İştân ile Hazret-i Müceddid miyânelerinde fakat üç vâsıta olmak cihetiyle irtibat-ı sohbet kemâl-i derece kuvvet peydâ iderek turuk-ı aliyenin füyûzâtı sohbet-i muttasıla tarîkıyla irişmişdir. Pes eger bu yoldan cemî turuk-ı aliyenin husûlünü Hazret-i İştân tevassutuyla kendi tarafıma nisbet eylesem dahi câiz ve münâsibdir.

ZİKR-İ TARÎK-İ KEYFİYYET-İ SİLSİLE-İ HAZERÂT-İ KÜBREVİYYE

Ve dahi Hazret-i Seyyid Ecmel için bu tarîkanın icâzeti, Mahdûm-i Cihâniyân'dan ve anlara cedd-i emcedleri Seyyid Celâleddîn Buhârî'den resîde olmuşdur ve hüve a'nî es-Seyyid Celâleddîn [18a] el-Buhârî an-Hamîdiddîn es-Semerkindî ve hüve an-Şemsiddîn Ebû Muhammed bin Mahmûd bin İbrâhîm el-Fergânî ve hüve an Atâyâ' el-Hâlidî ve hüve ani's-Şeyh Ahmed ve hüve an Baba Kemâl el-Cüneydî¹² ve hüve an-Necmiddîn el-Kübrâ ve hüve an Ammâr-ı Yâsir ve hüve an-Şeyhiddîn Ebû Necîb es-Sühreverdi ve hüve ani's-Şeyh Ahmed el-Gazâlî ve hüve an-Ebî Bekr en-Nessâc ve hüve ani's-Şeyh Ebu'l-Kâsım el-Gürgânî ve hüve an-Ebî Osmân el-Mağribî ve hüve ani's-Şeyh Ebî Alî el-Kâtib ve hüve ani's-Şeyh Ebî Alî er-Rûdbârî ve hüve an-Seyyidi't-Tâife eş-Şeyh Ebi'l-Kâsım Cüneyd el-Bağdâdî ve hüve ani's-Şeyh Serî es-Sakatî ve hüve ani's-Şeyh Ma'rûf el-Kerhî ve hüve ani'l-İmâmî'l-Müctebâ Alî Mûsâ er-Rızâ ve hüve ani'l-İmâmî'l-Ma'sûmî'l-Âsım Hazreti el-İmâm Mûsâ el-Kâzım ve hüve ani'l-İmâmî'l-Vâsılı'l-Vâsık Hazreti el-İmâm Ca'fer es-Sâdık ve hüve ani'l-İmâmî'l-Hümâmî'n-Nâzır Hazreti el-İmâm Muhammed el-Bâkır ve hüve an-İmâmî'l-Müttekîn ve'l-Ârifîn Hazreti el-İmâm Zeynî'l-Âbidîn ve hüve an-Kurretî'l-Ayneyn ve Meserreti'l-Üzüneyn İmâmî'l-Hudâ Hazreti el-İmâm Hüseyin ve hüve an Hazreti Emîrî'l-Mü'minîn ve Ya'sûbî'l-Muvahhidîn el-İmâm Aliyyî'l-Mürtezâ -kerrema'llâhu teâlâ vechehû- ve hüve ani'l-Cenâbi'l-Mukaddesi'l-Mutahhari'l-Münevver Hazreti'r-Resûl -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve alâ âlihî ve ashâbihî ve sellem-

¹² Baba Kemâl-i Cendî, **DİA**, c.XXXII, s.499

ZİKR-İ TARİK-I DİĞER SİLSİLE-İ KÂDİRİYYE

Dahi Seyyid Ecmel'in icâzeti Hazret-i Şeyh Mahdûm-i Cihâniyân'dan ve onların icâzeti Seyyid Celâleddîn Buhârî'dendir ve hüve an-Ubeydi'l-Gaybî ve hüve ani's-Şeyh Ebu'l-Kâsım el-Fâzıl ve hüve ani's-Şeyh Ebu'l-Mekârim el-Fâzıl ve hüve ani's-Şeyh Kutbiddîn Ebu'l-Gays ve hüve ani's-Şeyh Şemsiddîn Aliyyi'l-Eflah ve hüve [18b] ani's-Şeyh Şemsiddîn el-Haddâd ve hüve ani's-Şeyh Muhyiddîn Ebû Muhammed es-Seyyid Abdilkâdir el-Cîlânî ve hüve ani's-Şeyh Ebû Saîd el-Mahzûmî ve hüve ani's-Şeyh Ebu'l-Hasan Aliyyi'l-Hengârî ve hüve ani's-Şeyh Ebu'l-Ferec et-Tartûsî ve hüve ani's-Şeyh Abdilvâhid bin Abdilazîz el-Yemenî ve hüve an Ebî Bekr Abdillâh eş-Şibî ve hüve ani's-Şeyh Ebu'l-Kâsım Cüneyd el-Bağdâdî ilâ Hazreti'r-Resûli'l-Ekrem ve'n-Nebiyi'l-Muhterem -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem-

ZİKR-İ SİLSİLE-İ MEDÂRİYYE VE KALENDERİYYE

Ve dahi Seyyid Ecmel için bu tarîkanın icâzeti sâhib-tarîka-i mezkûre Şâh Bedreddîn Bedüzzamân Şâh Medâr hazretlerine bilâ-vâsita resîde olur ve onların icâzeti Tayfûr-i Şâmî'den ve onların icâzeti Ayneddîn-i Şâmî'den ve onların icâzeti Yünneddîn-i Şâmî'den ve onların icâzeti İmâm Abdullâh İlm-berdâr'dan ve onların icâzeti Emîrül-Mü'minîn Hazret-i Ebî Bekr es-Siddîk -radiya'llâhu teâlâ anhu- ile Emîrül-Mü'minîn Hazret-i Aliyyü'l-Mürtezâ -kerrema'llâhu teâlâ vechehû- Cenâbları'ndan ve onların icâzetleri Hazret-i Seyyidü'l-Mürselîn ve Hâtemü'n-Nebiyîn -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve alâ âlihî ve ashâbihî- Efendimizdendir.

ZİKR-İ KEYFİYYET-İ ÂN Kİ BENDE-RÂ EZ-BENDEGÎ ÇÂRE NİST EGERÇİ EZ-ENBIYÂ YÂ EVLİYÂ BÂŞED VE BEYÂN-I DERECÂT-I ZİKR VE FAZÎLET-İ ÂN

Ma'lûm ola ki, urvetü'l-vüskâ Muhammed Ma'sûm -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-azîz- hazretleri resâil-i şerîfelerinden bir risâlede buyururlar ki: Hilkat-i benî-i Âdem'den maksûd edâ-yı levâzım-ı bendegıyyet ve izhâr-ı vezâif-i züll ü iftikâr ve acz ü nîstîdir. Varlık ve izzet ve kibriyâ ve istiğnâ Hazret-i Rabb-i Ma'bûd'a hâssdır. Bir bende ki, kendini bendelikden müstağnî bilür veya isbât-ı izz ü kibriyâ gösterir; müddeî-i rubûbiyyetdir. Bendenin kârı bendelikdir. Ma'bûdiyet ve rubûbiyet kâr-ı Hudâdır. Bir kulda her ne kadar izhâr-ı bendegıyyet ve anın levâzımı olan züll ü acz ziyâde olursa [19a] anın hakkında inâyât ve eltâf-ı Hudâvendî dahi ziyâde olur. Müntehî için mübtedî renginde tâat ve ibâdet zarûrîdir ve hiçbir kimse levâzım-ı ubûdiyyetden bî-niyâz olamaz. Egerçi ba'zı ehl-i sekr bunun hilâfına hükm idüb kemâlât-ı ubûdiyyetden mahrûm oldular, ¹³ السكاري معذرون

¹³ Sarhoşlar ma'zûrdur.

Kemâl oldur ki, Enbiyâ-i Kirâm ve Hâtemü'l-Enbiyâ -aleyhi ve aleyhim es-salavâtü ve'l-berekât- Hazerâtı için hâsıldır ve bu hazerât-ı aliyye'de ahkâm-ı bendegî ve levâzım-ı acz ü iftikâr cümleden ziyâde der-kârdır. Lâkin bilmek gerekdir ki çok vâki' olur ki bizim ukûl-i nâkısamız bir emri bendegiyet ve izhâr-ı acz hayâl ider. Hâlbuki Teâlâ ve Tekaddes nezdinde öyle değildir. Pes bendelik hemân oldur ki, Şâri'den me'hûz olub nefsin anda aslâ medhali olmaya. Riyâzât-ı şâkka ki, şerîat-ı garrânın vefkı üzre değildir ve tavr-ı sünnet-i Peygamber -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- 'in hilâfınadır, makbûl olmaz ve ol Cenâb-ı Mukaddes'e bir yol açılmaz. Zîrâ nefsi râhzenin anda tasallutu vardır. Nefsi emmâre'nin mâddesini hâsım ve kâtı' olan ve enâniyetini kökünden koparan şerîatdır. Ve çün iyüce teemmül idesin; sünnet ve şerîata mütâbaatdan gayrı bir şey nefse ağır ve suûbetli değildir ve hiçbir riyâzet ityân-ı sünnet'den ziyâde değildir ve li-hâzâ fenâ-yı nefsi buna merbût oldu. Ebû Yezîd-i Bistâmî -kuddise sırruhû- buyurmuşlar ki: Otuz sene mücâhedâta çalışdım; imlden ve mütâbaat-ı imlden katı-rek bir nesne bulmadım. Ve Ebû Ömer bin Tancîr -rahimehu'llâhu Teâlâ- 'den sordular ki: Tasavvuf nedir? Buyurdular ki: Emr u nehy üzre sabr itmektir. Sen bil ki bihterîn-i ibâdât ve tahsîn-i tâât zikr-i Hâlık-ı kâinâtdır ve Hakk Subhânehû ve Teâlâ'nın zikri üç derecedir:

Derece-i Ülâ: Şer'de vârid olan kelimât ile zikr itmektir. Kelimât-ı tesbîh ve tahmîd ve tehlîl ve tekbîr ve temcîd ve istiğfâr ve münâcât ve gayrıları ki bunlardan her [19b] birinin fezâili bî-şümârdır. Lâkin ekser-i ehlu'llâh "لا اله الا الله محمد رسول الله" dan ibâret olan kelime-i tehlîle pek ziyâde tahrîz itmişlerdir. Şol cihetden ki bunun nef'ini çok görmüşler ve tahâret-i bâtın husûsunda ziyâde te'sîrini anlamışlardır. Zîrâ bu kelime-i mübâreke tâlibi keşân keşân mâ-sivâ-yı matlûbdan münkatı' kılar. Ve ba'zı devletlüler bu kelime-i tayyibeyi her zikr itdikce kendilerinde fenâ-yı hâss hiss iderler ve her nefesde nice kere zâika-i mevti duyarlar. Nazm:

دمی صد بار در یاد تو میرم

بدین بیطاقتی نام تو گیرم

Terceme:

Senin zikrinde her dem nice kere olurum fânî

Bu bî-tâkatlık ile yine zikrin olur erzânî

Hadîs-i Şerîf’de vârid olmuştur ki: 14 «افضل الذكر لا اله الا الله» ve dîger hadîs-i şerîf’de gelmiştir ki: «إِذَا قَالَ الْعَبْدُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ خَرَقَتْ السَّمَاوَاتِ حَتَّى تَقِفَ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ فَيَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى أَسْكُنْ فَيَقُولُ كَيْفَ أَسْكُنُ وَ لَمْ تَعْفِرْ لِقَائِلِي فَيَقُولُ مَا أَجْرِيئُهُ عَلَى لِسَانِهِ إِلَّا وَقَدْ عَفَرْتُ لَهُ» رواه الدَّيْلَمِي¹⁵

Derece-i Sâniye: Hakk Subhânehû ve Teâlâ’nın kelâm-ı şerîfini ya’nî Kur’ânü’l-azîmü’ş-şân’ın tilâvetiyle zikru’llâh itmekdir. Bunda Hakk Celle ve Alâ Hazretleriyle müsâhabet-i tâmmе vâriddir. Zîrâ kelâm Hakk Teâlâ Hazretleri’nin sıfat-ı hakîkiyy-i ezelişidir ki, kemâl-i inâyet-i bî-gâyetlerinden anı bu âlemde cilve-ger buyurmuşlardır. Ve zâhirdir¹⁶ ki, sıfatın kendi mevsûfu ile kemâl-i kurb u ittihâdı vardır. Pes tefekkür itmelidir ki bu sifata telebbüs nasıl kurbiyeti müsmir olsa gerekdir. Nazm:

اندر سخن خویش نهان خواهم گشت

تا بر لب او بوسه زنم چونش بخوانم

Terceme:

Kendi sühanım içre nihân olmadayım tâ

Yârim okudukça lebinî bûs iderim ben

Hadîs-i Şerîf’de vârid olmuştur ki: 17 «أَلَا مَنْ إِشْتَقَّ إِلَى اللَّهِ فَلْيَسْتَمِعْ كَلَامَ اللَّهِ» ve dahi hadîs-i şerîf’de gelmiştir ki: 18 «أَفْضَلُ الذِّكْرِ تِلَاوَةُ الْقُرْآنِ» [20a] bilmek gerekdir ki bu hadîsdeki zikrden ma’nâ-yı âmm alınursa, ki tard-ı gafletden ibâretedir ve kelime-i tayyibe-i tevhitin faziletinde vârid olan hadîsdeki zikrden ma’nâ-yı hâss-ı müteâref murâd olunursa, ki kelimât-ı mahsûsa ile zikr demekdir; iki hadîs beyninde bi-hasebi’z-zâhir vâki’ olan tedâfu’ ve teâruz ref’ olur. Ve eger efdaliyeti ba’zı eşhâsa nisbetle hâsıl olan nef’ itibârıyla ahz ider isek kezâlik tedâfu’-ı mezkûr mürtefi’ olur. Zîrâ ba’zı eşhâsa kelime-i tayyibenin tekrârı ve ba’zılarına tilâvet-i Kur’ân nâfi’dir. Nitekim ilerüde beyânı gelecekdir.

Derece-i Sâlise: Geçen her iki dereceyi câmi’dir ki, edâ-yı namâz ile zikru’llâh itmekdir. Zîrâ namâz, tilâvet-i Kur’ân-ı Mecîd’i ve hem dîger ezkârı mütezammındır: Tekbîrât, Tesbîhât, Şehâdeteyn, Tehlîl, Seyyid-i enâm -aleyhi ve alâ âlihî es-salavâtu ve’t-teslîmât- Hazretlerine salât ve selâm gibi. Ve dahi duâyı mütezammındır ki, eâzım-ı ibâdâtıdır. Ve huşû’ ve âdâb ve hilkat-i Âdemîden maksûd olan izhâr-ı levâzım-ı

¹⁴ “Zikrin en faziletli “Lâ ilâhe illallah”tır”. Tirmizi, Daavât 8; İbn Mâce, Edeb 55

¹⁵ Müslüman bir kul "Lâ ilâhe İlla'llah" dediğinde, o tevhit gökleri yarıp geçer ve Allah'ın huzûrunda durur. Cenabı Hakk ona: "Sakin ol" diye buyurur. O tevhit der ki: Nasıl sakin olayım? Beni söyleyen mağîret olunmadıkça. Allah Teâlâ buyurur ki: Sen o kulumun dilinden çıktığın anda Ben onu bağışlamıştım.

¹⁶ “ظاهر” metinde bu şekilde geçen kelime cümlelerin anlamı dikkate alınarak “zâhir” şeklinde yazılması uygun görülmüştür. Hazırlayan

¹⁷ “Dikkat edin! Kim Allah'a iştiyak duyarsa Allah'ın kelâmını dinlesin”. Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, I, 551.

¹⁸ “Zikrin en faziletli Kur’ân tilâvetidir”. Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, VII, 67

bendegiyyeti mütezammındır ki mezkûrâtın üzerine ilâvedir. Ve dahi secdeyi mütezammındır ki a'zam-i mevtın-i kurbdur.

كما ورد «اقرب ما يكون العبد الى الله و هو ساجد»¹⁹

Ve kezâ fezâil-i sücûdda vârid olmuşdur:

«السَّاجِدُ يَسْجُدُ عَلَى قَدَمِي اللَّهِ فَلْيَرْغَبْ وَ لِيَسْأَلْ»²⁰

Ve kezâlik vârid olmuşdur:

«اذا سجد العبد ظهر سجود ما تحت جبهته الى سبع ارضين»²¹

Ve dahi namâz, musallînin Ka'be-i Muazzama'ya teveccühünü mütezammındır ki, mevtın-i zuhûr-i aslîdir. Ve dahi namâz harâm olan lehv ü la'bı muharrimdir, ﴿إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى﴾²² Ve dahi müftarât-ı selâse ya'nî ekl ü şurb ü cimâ'dan imsâkı müştemildir. Ve dahi hasbeten li'llâhi Teâlâ ictimâ'-ı müslimîni mücibdir ki müsmir-i berekâtdır, «يد الله على الجماعة»²³ Ve dahi Beytu'llâh'a meşyi mücibdir ve dahi encâs ve ahdâsdan tahâreti mücibdir. Namâz içinde Kur'ân zînet-i dîger peydâ ider ve ezkâr bu mevtında netîce-i dîger bulur ve bu mahall duâ için icâbete esra'dır ve bu mecmûanın huşû' ve âdâbı hidâyete akrab ve bu makâmın kıyâm ve kuûdu nice berekâtı müsmir ve bu ma'rekenin kurubât-ı rükû' ve sücûdu şuhûd ve müşâhededen efdaldır. Bi'l-cümle a'mâl-i kesîre-i müteberrikeyi cem' idüb bir amel kılmışlardır ve bî-aded hasenâtı ma'cûn idüb bir hasene ile tesmiye itmişlerdir. Ve hemân bu câmiyyet cihetinden namâza efdal-i a'mâl buyurmuşlardır. Bu zerre-i hakîr için ne kudret vardır ki namâzın berekâtından beyân eyleye. Şu kadar bilürüm ki, hıyn-ı edâ-yı salâtda husûle gelen kurbiyet hâric-i salâtda nâdir olarak yüz gösterir, namâzdır ki ol bî-nişândan nişân virir. Musallî-i kâmil namâzın edâsı vaktinde [21a] gûyâ bu mevrîd-i zuhûrât-ı zilliyeye olan neş'e-i dünyevîden çıkub mevtın-i zuhûr-i aslî olan neş'e-i uhrevîye dâhil olur ve ol muâmeleden hazz ve nasîbi hâiz olur ve li-hâzâ namâza “معراج مؤمن” buyurulmuşdur. Zîrâ Server-i Enâm - aleyhi's-salâtu ve's-selâm- şeb-i Mi'râc'da dünyâdan munkatî' ve güsiste olub âhirete muttasıl ve peyveste idiler ve bir kurbiyet ki, münâsib-i kurb-i âhiretdir hâsıl olmuşdur ve ol kurbun nişânını bu neş'ede namâz içinde nişân virdiler ve hicrân ve hayret bâdiyeleri serkeştelerine bu nüvîd-i fevâid-i ferah-bahşâ ile teskîn ve ârâm bağışladılar tâ ki anın

¹⁹ “Kulun Allah'a en yakın olduğu hâl secde hâlidir”. İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, Zühd 37

²⁰ “Secde eden Allah'ın huzûrunda secde eder, (o vakit Rabbisine) rağbet etsin ve istesin!” Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, VI, 71.

²¹ “Bir kul secde ettiğinde, onunla birlikte yedi âzâsı secde eder; yüzü, iki eli, iki dizi ve iki ayağı”. Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, VII, 291, 456

²² “Şübhesiz ki namaz hayâsızlıktan ve kötü şeyden alıkoyar”, Ankebût 29/45

²³ “Allah'ın rahmeti cemâatin üstündedir”. Nesâî, *Tahrîmü'd-dem* 5

hakikatine pûyân ve matlûbu bu mahalden cûyân olalar. Bunun için ol Hazret -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve alâ âlihî ve sellem- : 24 «أرْحُنِي يَا بِلَال!» buyurmuşlardır ve dahi «قِرَّة عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ»²⁵ buyurmuşlardır.

Ve bu derecât-ı selâse-i zikrden her bir derece için bir vakt ü hengâm vardır ki ol vaktde başka evkâtdan ziyâde hasendâr ve sûdmend olur. İmdi sâlik tâ ki kat'-ı medâric-i kurb sadedindedir; kelime-i tayyibe anın hâline ensebdir ve ba'de'l-vusûl tilâvet-i Kur'ân-ı mecîd ve namâz münâsib olur. Alâ-tefâvüti'l-evkât ibtidâ hâlinde ferâiz ve sünen-i müekkededen sonra pîr-i kâmil ve mükemmilden ahz olunan zikrden başkası tecvîz olunamaz ve tevassut hâlinde başka ibâdetler dahi ba'zı evkâtda tecvîz olunur. Lâkin asl ziyâde dikkat ve ihtimâm kelime-i tayyibeye masrûf olmak gerekdir. Ammâ müntehi mahkûm-ı vakt değildir belki hâkimdir. Her vakt muâmelesi bir güne olur. Pes gerekdir ki, [21b] evkâtı zikr ile müstağrak kılub ya zikr-i kalbî veya lisânî buluna. Zikr-i kalbî her ne kadar devâm-pezîr ve meleke olursa da zikr-i lisânîyi elden bırakmaya ve zâhir ile bâtını cem' eyleye ve halvetde kelime-i tayyibe-i Lâ ilâhe illa'llâh'ı bâ-huzûr-ı dil tekrâr ile evkâtını geçüre. Ve Hazret-i kible-gâhî, kutbu'l-muhakkıkîn, vârisü'l-mürselîn Hazret-i Îşân-ı mâ ya'nî Hazret-i Müceddid-i mâ -kaddesena'llâhu teâlâ bi-sırrihî- dostândan ba'zısına gece ve gündüzde bu kelime-i mübârekenin beşbin kere tekrârını emr buyururlardı. Muharrir dir ki: Hânkâh-ı Şemsiyye-i Mazhariyye'de ma'mûl olan dahi böylece idi, -harreseha'llâhu teâlâ- Ve merraten ba'de ûlâ ve kerraten ba'de uhrâ Hazret-i Îşân'ın zebân-ı mübâreğinden dahi buncılayın işidilmiştir.

ZİKR-İ TARÎK-İ KEYFİYYET-İ ALÂMET-İ ŞEYH-İ KÂMİL VE MÜKEMMİL VE MA'RİFET-İ EHL-İ DİL

Hazret-i Mevlânâ Mevlevî Senâullâh Pânîpetî, Şâh Veliyyullâh Sâhib Hazretleri'nin *el-Makâletü'l-vad'iyye fi'n-nasîha ve'l-vasıyye* ismiyle müsemmâ olan risâlesinin hâşiyesinde yazarlar ki: Tâlibe gerekdir ki hemîşe ilm-i ledünnî talebinde ve ganîmet-i kübrâ olan nisbet-i sûfiyye'nin telâşında ola ve ehl-i dil tecessüsünde ve şeyh-i kâmil-i mükemmil tefahhusunda buluna. Pes eger bir azîzi bulursa, ki sohbeti miftâh-ı nisbet-i cezbî olur ve te'sîr-i musâhabeti merdümânda temekkün bulur, anınla sohbet tuta tâ hâlet-i matlûbe ya'nî yâd-dâşt ve devâm-ı huzûr ve âgâhî meleke-i râsiha ola. Lâkin çün ilm-i ledünnî bir emr-i muhtefidir ve hakkın bâtıla iştibâhı vardır. Ve bir mahalde ki nef'-i azîm ümîdi ola, endîşe-i zarar dahi azîm olur ve her nirdi ki gencîne vardır mâr ü düzd ihtimâlî dahi olur. Pes bey'at itmek ve bir kimseden el tutmak husûsunda [22a] vâcibdirki acele ile

²⁴ "Beni (ezan okuyarak) rahatlat ey Bilâl!" Ebû Dâvûd, Edeb 85; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXVIII, 178.

²⁵ "Gözümün nûru namazdadır". Nesâî, *Aşeretü'n-Nisâ* 1

iş yapmaya ki yed-i bey'atı bir şeytân yedine düşüb îmânı elden gidermeye ve bu nasîhat bu zamâne ehline mahsûs değildir belki ekâbir-i selef dahi böylece buyurmuşlardır. Mesnevî:

ای بسا ابلیس آدم روی هست

پس بهر دستی نشاید داد دست

Terceme:

Cihânda var nice iblîsler kim sûretâ insân

Pes olmaz her kişi bey'at idüb el tutmağa şâyân

Ve dahi Şeyh Sa'dî buyurur:

نگه دارد آنمرد در کیسه در، که داند همه خلق را کیسه بر

Terceme:

O kimse kîsesinde dürr ü gevher hıfz ider ancak

Ki cümle halkı hep yan kesici uğru bilür mutlak

Ve şeyh-i kâmil-i mükemmili anlamanın tarîkı şu keyfiyete münhasır değildir ki, kendide havârik-ı âdât zuhûr ide ve havâtıra muttali' ola yâhûd vecd ü hâl ü şevk bulunmuş ola. Zîrâ bunların ba'zısında Cûkiyye²⁶ ve Felâsife ve Berâhime dahi şerîklerdir. Pes bu umûr delîl-i saâdet değildir. Belki delîl-i sahîh ve şeyh-i kâmil-i mükemmili anlamanın alâmeti oldur ki, evvelâ gerekir ki şeyh zâhir-i şer' üzre müstakîm ve Kitâb ve Sünnet ile âmil görüle tâ ki kendiyeye muttakî itlâkı mümkün ola.²⁷ Zîrâ Hakk Teâlâ Hazretleri velâyeti takvâda hasr idüb ﴿إِنَّ أَوْلِيَاءَهُ إِلَّا الْمُتَّقِينَ﴾²⁸ buyurmuşdur. Eger suâl olunursa ki: Ba'zı Evliyâu'llâh revîş-i Melâmet ihtiyâr itmiş olurlar ve zâhirde anlardan âsâr-ı takvâ görülmez ve ba'zı kimselere anlardan füyûz-ı bâtın irişür. Cevâb virilür ki: Bu nâdirdir ve i'tibâr-ı gâlibedir ve dahi akl u şer' hâkimdir ki def'-i mazarrat celb-i menfaatden ziyâde maksûd ve ehemmdir; fikr idüb güzelce anlamak gerekir. Pes bir yerde ki zarar ihtimâli ola oradan kaçmak lâzımdır. Ve bir kimse ki zâhirde muttakî bulunmuş ola anınla sohbet tutmak ve ana bey'at itmekte hiç kabâhat yokdur. Zîrâ ihtimâl-i zarar mefkûddur gerek

²⁶ Cûkiyye: Yogiler, yogi yapanlar. Hazırlayan

²⁷ Hazret-i Mevlânâ Câmî -kuddise sirruhu's-sâmî- Şerh-i Kasîde-i Hamriyye'de buyurur ki: Velî iki kısımdır: Birisi mürşid ve diğeri gayr-ı mürşid. Eger bir velî, mürşid ya'nî me'mûrun bi'l-irşâd olursa anın üzerine cemî' sünnetlere ittibâ' vâcib olur ve hattâ tâife-i Sûfiyye indinde mendûb olan şeylerin terkine mesâğ bulmaz. Gayr-ı mürşid böyle değildir, intehâ. Nâ-ehl-tabîbe nitekim cân inanılmaz

Her mülhid-i bî-dîfede îmân inanılmaz, li'l-mütercimi'l-hakîr

²⁸ "Allah'ın velîleri ancak muttakîlerdir". Enfâl 8/34

fâide irişsün ve gerek irişmesün. Pes eger böyle bir muttakînin sohbeti te'sîr iderse, ki ulemâ-yı zâhir ve bâtın indinde mu'teber olur, böyle zâtın [22b] sohbetini kibrît-i ahmer bilmeli ve ganîmet-i kübrâ saymalıdır. Ve eger sohbeti hiç te'sîr itmezse yâhûd nezd-i ekâbirde mu'teber olan te'sîri görülmezse o zâta hüsn-i zann iderek sohbetini terk ider ve bir mahalde ki, kendi rüşdünü görür oraya mürâcaat kılır. Zîrâ maksûd Hakk'dır o âdem değildir. Rubâî:

باهر كه نشستی و نشد جمع دلت
و ز تو نرهید زحمت آب و كلت
زنهار ز صحبتش گریزان می باش
ورنه نكند روح عزیزان بخلت

Terceme:

Hem-nişîn kim sana olmaz sebab-i cem'iyet

Zahmet-i âb u kili selb idemez bî-minnet

El-hazer! sohbetini terk kıl anın yoksa

Sanada rûh-ı azîzândan irmez himmet

Ve eger dinürse ki: Nezd-i ekâbir'de mu'teber olan te'sîri iyüce şerh u îzâh itmek gerekdir. Cevâb virilür ki: Te'sîr-i mezkûr oldur ki, Mürşid ittihâz olunacak zât'ın sohbetinde bir hâlet peydâ ola ki, kalbe dünyâdan burûdet gele ve mahabbet-i Hudâ ve Resûl ve dostân-ı Hudâ ve kezâ a'mâl-i sâlihaya mahabbet ve hasenâta muvaffakiyyet ve seyyiâtdan ictinâb ve bîzârlık el vire ve anın sohbetinden ²⁹ إذا رُؤوا ذُكِرَ اللهُ muktezâsınca zikru'llâh ve devâm-ı huzûr hâsıl ola ve zikru'llâh ile itmînân ve cem'iyet müyesser ola. Ve sâlih amelleri işledikce o zâtdan kendiye irişen nisbet ve hâlet kuvvet bulub ve bi'l-aks ma'siyet zuhûr eyledikce gönül darlığı ve râhatsızlık müstevlî ve ol nisbet ve hâlet noksân-pezîr ola. Cenâb-ı Mefhar-i Enâm -aleyhi's-salâtu ve's-selâm- Efendimiz: «إِذَا أَسْرَتْكَ حَسَنَتُكَ»³⁰ buyurmuşlardır ki zikr olunan itmînân ile ıztırâbdan kinâyetdir. İşte böylece sohbetinden te'sîrât olan zâtı kâmil ve mükemmil bilmek gerekdir ve sohbetinde hâsıl olan sıfat-ı meşrûhayı kemâl add itmelidir, ki şerîfat-ı kat'iyye'ye mülâzimdir ve devâm-ı âgâhîyi müfiddir tââta mukarribdir ve ma'sîden mübe'iddir [23a] ve kibr ve ucb ve riyâ ve hased ve hıkd ve hubb-i câh ve hubb-i mâl ve bunların emsâli rezâil-i ahlâkı müzîldir ve hubb fi'llâh ve buğz bi'llâh ve ihlâs ve sabr ve şükr ve rızâ ve zühd ani'd-dünyâ

²⁹ "(O Allah dostları ki) görüldüklerinde Allah'ın hatırlandığı (kimselerdir)".

³⁰ "İşlediğin bir iyilik seni sevindirir, kötülük ise üzüntüye sebep olursa o halde sen mü'min bir kimsesin". Hakîm, *Müstedrek*, I,58

ve bunların emsâli ahlâk-ı hamîde ve evsâf-ı cemîleyi müfiddir. Pes buncılayın merd-i kâmil-i mükemmil bulunduğu takdîrde sohbetini ganîmet bilüb kendini ³¹“كَأَمَيِّتٍ بَيْنَ يَدَيْ الْعَسَّالِ” anın zîr-i dest-i tasarrufuna teslîm eyleye. Ve ahvâl ve vâridât dan her ne zuhûr iderse gerekdir ki mîzân-ı şer'le sencîde kılub eger şer'an makbûl ise kabûl ve eger merdûd ise redd eyleye. Ammâ bî-ihyâr zuhûra gelen vecd u zevk u şevk u mevâcîd ve emsâli husûslarında ma'zûrdur. Ve kasd ü ihtiyârıyla aklen ve şer'an pesendîde olmayan harekâtdan hiç bir hareketi izhâr itmeye. Zîrâ ekâbir bu misillü harekâtı hergiz kasd u ihtiyâr ile itmiş değillerdur ve ehl-i bâtıla itibâr yokdur. Bir kimse kendi nefsine dîvâneler harekâtını revâ görmede hangi niyet-i nîk ve maslahat-ı savâb olabilir. İşte ba'zı ekâbirin; ³²رسوم صوفيه بهیچ نمی ارزدد buyurduğu bu ma'nâya işâretedir. Ya'nî Sûfilerin rusûm ve âdâtı hiçbir şey'e değmez dimekdir, *intehâ mâ fi'l-Hâşiyeti'sş-Şerife*

Ve Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-a'lâ- bir mektûb-ı şeriflerinde buyururlar ki: Mürîd-i reşîd ve tâlib-i müsteidd sülûk-i tarîkda her sâat pîri'nin havârik ve kerâmâtını ihsâs ider ve muâmele-i gaybîde her zamân pîrinden meded ister ve bulur ve zuhûr-ı havârik dîgerâna nisbetle der-kâr değildir ammâ mürîdâna nisbet-i kerâmât içinde kerâmât ve havârik içinde havâriktir. Nasıl mürîd ihsâs-ı havârik itmez, ki pîr-i mürşid dil-i mürde-i mürîdi zinde kılmış ve mükâşefe ve müşâhedeye irşidirmiştir. Avâm nezdinde ihyâ-yı cesedî azîmü'sş-şândır lâkin havâss indinde ihyâ-yı kalbî ve rûhî andan [23b] erfa'dır. Hâce Muhammed Pârsâ -kuddise sırruhû- hazretleri *Risâle-i Kudsiyyesi*'nde buyurur ki: Çün ihyâ-yı cesedî ekser-i avâm yanında mu'teberdir, ehlu'llâh bu ihyâdan irâz idüb ihyâ-yı rûhî ile meşgûl ve dil-i mürde-i tâlibânın ihyâsına müteveccih oldular. Ve el-hakk ki ihyâ-yı cesedî, ihyâ-yı kalbî ve rûhîye nisbetle ke'l-matrûh fi't-tarîkdir ve ana ya'nî ihyâ-yı cesedîye nazar abesde dâhildir. Zîrâ bu ihyâ-yı cesedî birkaç günlük hayâta sebebdır ve ihyâ-yı rûhî vesîle-i hayât-ı dâimedir. Belki dirim ki: Fi'l-hakîka ehlu'llâh'ın vücûdu kerâmât dan bir kerâmetdir ve İşân'ın halkı Hakk Celle Sultânuhû Hazretleri'ne da'veti rahmethâ-yı celîle-i İlâhî'den bir rahmetdir. İhyâ-yı kulûb-ı emvât âyât-ı azîmü'sş-şân'dan bir âyettir. Ehlu'llâh hazerâtı emân-ı ehl-i arz ve ganîmet-i rûzgârdırlar, *بِهِمْ يُمَطَّرُونَ هُمْ جُلَسَاءُ اللَّهِ وَ هُمْ* ³³هَمُّ جُلَسَاءُ اللَّهِ وَ هُمْ ³³هَمُّ جُلَسَاءُ اللَّهِ وَ هُمْ İşân'ın şânındadır. Anların kelâmları devâ ve nazarları şifâdır, *هَمُّ جُلَسَاءُ اللَّهِ وَ هُمْ* ³⁴هَمُّ جُلَسَاءُ اللَّهِ وَ هُمْ Bu tâifenin muhikini mübtılinden temyîze alâmet oldur ki, eger bir zât şerîat üzre istikâmet ider ve anın meclisinde kalb içün Hazret-i Hakk Subhânehû ve Teâlâ'ya bir meyl ü teveccüh peydâ ve mâ-sivâdan burûdet fehm olursa ol

³¹ Gassâl önünde ölü gibi

³² Sûfiyenin âdetinde güzelliğ değeri yoktur.

³³ Onlar (sâyesinde) yağmura nâil olurlar ve onlar (sâyesinde) rızıklandırılırlar, Hakîm Tirmizî, *Nevâdiru'l-usûl*, I, 262

³⁴ Onlar Allah'ın meclis arkadaşıdır ve onlar kendileriyle oturanların şaki ve kendileriyle ünsiyet kuranların mahrum olmayacağı bir topluluktur.

kimse muhikk ve idâd-ı Evliyâdadır, alâ tefâvüti'd-derecât. Lâkin bu dahi erbâb-ı münâsebete nazar ile'dir ve bî-münâsebet mahz-ı mahrûm-ı mutlakdır. Beyt:

هر که او روی بهبود نداشت

دیدن روی نبی سود نداشت

Terceme:

Anda kim meyl-i saâdet nâ bûd

Rûy-ı Peygamber'i görmekte ne sûd, intehâ

Ve kezâlik Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-a'lâ- dîger bir mektûb-ı şerîflerinde buyurlar ki: Her mariz, ki tâlib-i sıhhat-i kâmile ya'nî taleb-gâr-ı nisbet-i Muhammediyye ola, gerekdir ki ittibâ'-ı sünnet-i Nebeviyye'yi cemî' riyâzât ve mücâhedâtdan [24a] bihter anlaya. Bu ittibâın üzerine terettüb iden envâr ve berekâtı cemî' füyûzâtdan efdal bile ve cümle mevâcîd ve ezvâk-ı müteârefeye cem'iyet-i bâtın ve devâm-ı huzûr cenbinde rağbet ve i'tibâr eylemeye. Ve bir azîzin sohbetinde, ki bu umûrdan bir eser anladı, o azîzi Hazret-i Resûl -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimizin nâibi bilüb hizmetini lâzım tuta ve bu tarîkın cevz u mevîziyle firifte olmaya egerçi lezîz olursa da, ve's-selâm

ZİKR-İ TARÎK-İ KEYFİYYET-İ MÜRÎD GİRİFTEN VE TEVBE DÂDEN

Her-gâh ki bir şahs, Hazret-i İşân'ın hizmet-i şerîfeleriyle feyz-yâb u şeref- endüz olub tâlib-i Hakk olduğunu izhâr iderdi böylece ma'mûl idi ki: Evvelâ o kimsenin sıdk-ı talebini imtihân ve sıhhat-i i'tikâdını keşf için özr dilerlerdi ve zâhiren acz ü inkisâr gösterüb buyurlardı ki: "Dehlî'de meşâyih-ı nâmver çokdur onların hizmetine mürâcaat idiniz ve her nireye ki i'tikâd-ı dürüst ola ana kible-i teveccühünüzü râst idüb dest-i bey'atı teslîm idiniz. Ve bu hânkâh mahz-ı bî-âb u dâne ve rusûm ve âdât-ı mutasavvıfînden bîgânedir. Zîrâ bu tarîkın binâsı sünnet-i seniyye'ye ittibâ' ve bid'at-i nâ-merziyyeden ictinâb üzredir. Bu tavr şeyhlik halâikın manzûr ve makbûlü değildir. Maa-hâzâ turuk-ı dîgere nazaran bu nisbet-i aslıdır ve ba'de kurûnin şâyi' olmuşdur. Ebnâ-yı rûzgâr bu'diyyet-i zamân-ı nübüvvet ve şüyû'-ı bid'at sebebiyle ittibâ'-ı sünnet ve iktidâ-yı a'mâl-i sahâbe-i kirâm ve tâbiîn ve peyrevî-i selef-i sâlihîn bâzârında harîdârlık göstermezler ve bu buzurgvârânın feyz-i sohbetinden mahrûm kalurlar." Pes bu ifâdeyi tekrâr buyurduktan sonra her kim de ki sıdk-ı taleb ve sıhhat-ı i'tikâd râsih ve sâdik bulurlardı ana istihâre ile emr buyurlardı ve tâ yedi güne kadar ruhsat virirlerdi. Her ne vakt ki o kimsenin [24b] irâdesi müteyakkın olurdu irşâd ve telkîn gösterüb buyurlardı ki: Ba'zı kere dervîşin ikbâli istihâreden gerü kalmaz ammâ buna i'timâd itmek gerekmez tâ ki tarîk-ı mesnûn

olan istihârenin terki lâzım gelmeye. Ve dahi buyururlardı ki: İrşâd ve telkîn husûsunda o kadar ibâ' ve inkâr itmekde gerekmez zîrâ bu zamânda tâliblerin himmeti pek kâsırdır olmaya ki mürûr-ı eyyâm ile talebde za'fiyet zâhir ola ve maksûd bi'z-zâtdan gerü kalına. Andan sonra buyururlardı ki: Tâlib tevbe ve inâbet niyetiyle iki rek'at namâz edâ eyleye tâ ki bu yolda kadem-güzârlığı sûdmend ve mübârek ola ba'de-zâlik anı mürîd ittihâz idüb tevbe virirlerdi. Şu tarîk ile ki: Evvelâ o tâlibi kıbleye müteveccihen kendi zânû-yı şerîfleri berâberinde oturdub suâl iderlerdi ki, turuk-ı meşâyıhdan -kaddesa'llâhu teâlâ esrârahum- hangi tarîkaya meyl ü rağbetin vardır? Pes ol tarîkdan her hangisini ihtiyâr iderse o tarîkanın hazerâtı ervâh-ı tayyibâtına Fâtiha okudukdan sonra tâlibin elini tutub tevbe ta'lîm ider buyururlardı ki: استغفر الله ربي من كل ذنب و اتوب اليه söyle! o dahi söyleyüb tâ üç kere bu kelimâtı birlikde tekrâr ve ba'zılarına ma'nâsını dahi tefhîm ve iş'âr iderlerdi andan sonra buyururlardı ki: اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له، و اشهد ان محمدا عبده و رسوله söyle! o dahi söyledin sonra buyururlardı ki: Söyle, hazerât-ı aliyye-i tarîka-i fülân vâsıtasıyla Hazret-i Peygamber-i Hudâ -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- 'e şunun üzerine bey'at eyledim, ki kelime-i tayyibe-i şehâdetin mazmûnu ve savm ve salât ve hacc ve zekâtdan ibâret olan erkân-ı hamse-i İslâm'ı yerine getüreyim istitâat ve nisâb şartıyla ve şirk bi'llâh ve sirkat ve zinâ ve hûn-i nâ-hak ve iftirâ ve buhtân ve katl-i evlâd [25a] ve taksîr-i ma'rûfdan dür olsam gerekdir. El-hâsıl şerîat-ı garra ityânı üzre nâtık olduğu nesnelere ityânına ve terki üzre hâkim olduğu şeylerin terkine ahd ü mîsâk alurlardı ve tevbe-i icmâlî ile iktifâ idüb tafsîlini mürûr-ı eyyâma havâle buyururlardı. Nitekim bu tarîkada öylece ma'mûldür. Ba'd-ez-ân kalb-i sanevberîye müteveccih olub buyururlardı ki: Gözünü yum ve lisânını üst damağına yapışdır ve hâtırını cemî' hatarâtdan pâk eyle ve kalbini Mebde'-i Feyyâz'a müteveccih kıl, ki cemî' sıfât-ı kemâlî câmi' olan Zât'dan ibâretdir ve latîfe-i kalb üzre feyzin vürûduna muntazır ol bir tarîk ile ki ol feyz Mebde'-i Feyyâz'dan latîfe-i kalb-i şeyh yolundan benim kalbime irişür deyu ya'nî zikr-i ism-i Zât, ki kalbin lafzatu'llâh'ı gûyâ olmasından ibâretdir, benim kalbim üzre cârî olur. Ve bundan sonra tâlibe teveccüh virirlerdi şol keyfiyyetle ki: Kendi latîfe-i kalbini latîfe-i kalb-i tâlibe mukâbil tutub tasavvur iderlerdi ki zikr u cezbe ki benim latîfe-i kalbimde mustakarrdır bu şahsın latîfe-i kalbine cârî olur ve bâtınına sirâyet ider bu üslûb üzre ikiyüz nefes mikdârınca teveccüh virdikden sonra vakt ü zamânın vüs'at ve müsâadesi kadar o tâlibe müteveccih olarak otururlardı sonra berây-i hayr u bereket Fâtiha-i duâ okurlardı. Ba'de-mâ tadrîc ile tâlibin havsıla ve isti'dâdı kadarınca âdâb-ı tarîkat ve iltizâm-ı sohbet ve nâ-cins ile ihtilât itmemek gibi vesâyâlar ta'lîm iderlerdi ve kalbinde hâsıl olan keyfiyyetin muhafâzası için tamâm mübâlağa buyururlardı, ki o keyfiyyete zuhûl ve futûr reh-yâb olmaya; ne yemek ve içmek vaktinde ve ne söyleşmek ve yatmak ve ne oturmak ve kalkmak ve ne gelmek ve gitmek

vaktinde. Hâsılı tâ ki şuûr bâkî ola anın hıfzında sa'y ü gûşîş eyleye tâ zikr meleke olub ve anınla ünsiyet peydâ ola. Ba'de-zâlik alâ tarîki't-tedric [25b] merâtib-i tevbe ve tashîh-i akîdeye delâlet ve Kitâb ve Sünnet tavrı üzre a'mâl-i sâliha ve ezkâr-ı vâride tahsîlini i'lâm buyururlardı ve mühlikâtdan olan kebâirden ictinâb için mütenebbih ve haberdâr kılarlardı. Fâide: Ba'zılar demişlerdir ki: Her ma'siyet, ki anın husûsunda vaîd vâki'dir, ol kebîredir ve illâ sağıredir. Pes şirk bi'llâh a'zam-ı kebâirdendir. Zîrâ ﴿إِنَّ الشَّرْكَ لَظْلَمٌ عَظِيمٌ﴾³⁵ kerîmesi anın hakkında vaîdi nâtıktır. Ve sebb-i Hudâ ve Resûl ve sahâbe ve melâike ve ihânet-i İslâm ve inkâr-ı ferâiz dahi kebâirdendir ve ukûk-ı vâlideyn ve firâr ani'z-zahf dahi kezâlik kebâirdendir. Bilmek gerekir ki şirk iki kısımdır: şirk-i celf ve şirk-i hafî. Şirk-i celf dahi iki kısımdır: Birisi Rabb Teâlâ'nın zâtında ve sıfâtında şirkdir. İkincisi ibâdetde ve Hakk Celle ve Alâ'nın gayrısına umûrda istiâne ile şirkdir. Ve şirk-i hafî, Hakk Subhânehû ve Teâlâ'nın gayrısı maksûd olmakdan ibâretdir. Her ne olursa olsun tarîkatda şirk-i celf küfr olduğu gibi şirk-i hafî dahi küfrdür. Pes sâlike şirkin cemî' aksâmından tevbe itmek zarûrîdir. Şeyh Ebû Tâlib Mekki buyurur ki: Bu bâbda ya'nî günâh-ı kebâir hakkında vâride olan ehâdis-i şerîfeyi cem' itdim. Pes cümle kebâiri on yedi buldum; dördü kalbedir: şirk bi'llâh, niyet-i isrâr ale'l-ma'siye, ye's min-rahmeti'llâh, emn min-mekri'llâh. Ve dördü lisâdadır: şehâdetü'z-zûr, kazfü'l-muhsan, yemînü'l-gamûs, sihr. Ve üçü batındadır: şurbu'l-hamr, eklü mâli'l-yetîm, eklü'r-ribâ. Ve ikisi fercdedir: zinâ, livâta. Ve ikisi yeddedir: katl bi-gayri'l-hakk, sirkat. Ve birisi ricdedir: firâr ani'z-zahf. Ve birisi tamâm-ı bedene şâmidir: ukûku'l-vâlideyn, اعادنا الله من جميعها Ve ba'zı ekâbir, kebâiri yediyüz saymışdır. Hazret-i Hâce Bâkî Billâh -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- *Rukaât*'da yazmışlar ki: Tevbe birkaç derecedir: Derece-i Ūlâ: Küfrden tevbedir andan sonra îmân-ı taklîdîden tevbe andan [26a] sonra maâsinin tuhmu olan sıfatlardan tevbedir: Hırs-ı taâm ve hırs-ı kelâm ve hubb-i mâl ve hubb-i câh ve hased ve kibr ve riyâ ve bunların emsâli sâir mühlikât gibi. Andan sonra vesveselerden ve hadîs-i nefsdan ve fi'li lâik olmayan şey'lerin endîşesinden tevbedir. Ba'dehû gaflet-i zikr-i Hakk'dan tevbedir her ne kadar bu gaflet cüz'ice bir vakt olur ise de. Ve çün huzûr ve âgâhîden ibâret olan zikrin derecâtına nihâyet yokdur tevbenin dahi nihâyeti olmayacaktır zîrâ her türlü noksâniyetden tevbe vâcib ve lâzımdır. Kadem-i evvelde geçmiş şey'lere nâdim ve pişmân olub ve gelecekte kâdir oldukça anların çevresinde bile bulunmamağa azm ü cezm eylemekdir ki levâzım-ı talebdendir, intehâ. Ba'd-ez-ân Hazret-i İşân üç nevbet latîfe-i kalbe teveccüh virirlerdi ba'dehû rûha ba'dehû sırr ve hafî ve ahfâ'ya böylece iderlerdi andan sonra latîfe-i nefse ki anın mahalli dimâğdır ve ba'dehû anâsır-ı erbaa'ya ve ba'dehû Âlem-i Halk ve Emr'den olan letâif-i aşere'nin mecmûuna ki anın zikrine "sultânü'l-ezkâr" dirler üçer nevbet teveccüh virirlerdi.

³⁵ "Şüphesiz ki (Allah'a) şirk koşmak büyük bir zulümdür", Lokman 31/13

Ba'de-zâlik hemîşe ta'mîr-i kalb ile meşgûl olurlardı tâ devlet-i fenâ ve bekâ ile müşerref oluncaya kadar.

ZİKR-İ TARİK-İ KEYFİYYET-İ BEY'AT-İ ZENÂN

Hazret-i İşân bey'at-ı zenânı Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-a'lâ-'nın mektûb-ı şerîfleri mûcibince iderdi ki bi-aynihî buraya yazılmışdır:

قال الله تبارك و تعالى ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰ أَنْ لَا يُسْرِكَنَّ بِاللهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقَنَّ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعُهُنَّ وَاسْتَعْفِرْ لَهُنَّ اللهُ إِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾³⁶

Bu âyet-i kerîme feth-i Mekke gününde nâzil olmuştur. Ve çün ol Server -aleyhi ve alâ âlihî es-salâtu ve's-selâm- bey'at-ı ricâlden fâriğ oldu bey'at-ı nisâ'ya şurû' buyurdu ve ol Hazret -aleyhi ve alâ âlihî es-salâtu ve's-selâm- Efendimizin bey'atı mücerred kavil ile olub [26b] hergiz dest-i i'câz-peyvest-i mübârekleri nisâ'-i bâyiâtın ellerine dokunmamışdır.³⁷ Ve zemâim-i reddiye ve ahlâk-ı nâ-merziye ricâle nisbetle nisâ' tâifesinde çok bulunduğuna binâen vakt-i bey'at-ı nisâ'da bey'at-ı ricâl üzre şerâit-i zâide der-miyân kılınmış ve emr-i Hudâvendî Celle Sultânuhû'ye imtisâlen ol vakt tâife-i nisâ' zemâimden nehy buyurulmuştur.

Şart-ı evvel hiç bir nesneyi Rabb Teâlâ'ya şerîk kılmamaktır ne vucûb-ı vücûd'da ve ne istihkâk-ı ibâdetde. Bir kimsenin ki a'mâli şâibe-i riyâ ve sum'adan pâk olmaya ve Rabb Teâlâ'nın gayrından ve lev kavlen ya'nî zikr-i cemîl ile olursa da taleb-i ecr mazannesinden müberrâ olmaya, o kimse dâire-i şirkden çıkmaz ve muvahhid ve muhlis olmaz.

³⁶ “Ey Peygamber! Mü'min kadınlar, Allah'a hiçbir surette ortak tanımamak, hırsızlık yapmamak, zina etmek, (kız) çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasından bir iffita uydurup getirmemek (yani başkasından edindiği bir çocuğu, kocasına isnat etmemek) iyiyi emir (ve kötü olanı yasaklamam) da sana karşı gelmemek şartıyla sana biat etmeye (sana bağlı kalacaklarına dair söz vermeye) geldikleri vakit, onların biatlarını kabul et ve onlar için Allah'dan mağfiret dile. Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan çok merhamet edendir”, Mümtehine 60/12

³⁷ Şeyh Şa'râvî -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- Hazretleri *Minen* nâm kitabı'nda dir ki: Allâh Teâlâ Hazretleri ümmühâtü'l-mü'minîn olan zevcât-ı mutahhara-i Cenâb-ı Resûl -salla'llâhu aleyhi ve sellem- hakkında Ashâb-ı Kirâm'a hitâb idüb (وإذا سألتهمون متاعا فاسألوهن من وراء حجاب ذلكم أطهر لقلوبكم وقلوبهن) buyurmuşdur. İmdi ümmetden efdal-i tâife ve efdal-i nisâ' hakkında böyle fermân olunduğu yerde ba'zı ahmak şeyh olub müridlerinin hâtûnları ecnebiyyeler iken kendisine görünmek câizdir zann ider; bu mahzâ za'f-ı îmandandır. Bu keyfiyyet tarikat-ı Ahmediyye'de çokdur. Yaşlılar gençlerine kızım, orta yaşlılarına hemşirem deyu ta'bîr iderler ve perdesiz şeyhleriyle ve sâir merde ile sofraya otururlar. Lâik olan budur ki bunun gibi tâifeye harâm ne olduğun bildireler. İhtimâldir ki bunlar bu ihtilâtin ve nazarın tahrîmini dahi bilmezler. Pes anlara tenbîh lâzımdır. Hattâ ba'zı selef Süfyân-ı Sevrî'nin Râbia-i Adeviyye ile bir meclisde oturduğuna ta'yîb iderler. Ve didiler ki: Bu şerâti ibtâldir. Ve el-hâl ki bu iki zâtın maâsîden baîd olmalarına cemî' kulûb şehâdet ider. Kezâ fi-*Tercemeti't-Tarîkatil-Muhammediyye* ve terceme-i mezkûrede bu mebhasa münâsib Hâcegân-ı Nakşbendiyye'den Hazret-i Hâce Abdullâh Ahrâr -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- 'nun bir hikâyet-i acibesini tahrîr eylemişlerdir mürâcaat oluna, li'l-mütercim

قال عليه و على اله الصلاة و السلام «اتقوا الشرك الاصغر قالوا ما الشرك الاصغر قال عليه و على اله الصلاة و السلام الرباء»³⁸

Ve ta'zîm-i merâsim-i şirk ve mevâsim-i küfrün cümlesi için şirk husûsunda kadem-i râsih vardır ve bunları musaddik ve mübeyyin olanlar ehl-i şirkendir ve ahkâm-ı İslâm ile küfr-i müşrikîn'in mecmûuna müteşebbis ve mürtekbidirler. Ve el-hâl küfrden teberrî şart-ı İslâmdır ve şâibe-i şirkden bîzârlık şart-ı tevhîddir. Ve cehele-i ehl-i İslâm'da şâi' olduğu vechile def'-i emrâz ve eskâm için tâğût ve esnâmdan istimdâd ayn-ı şirk ve dalâletdir ve terâşide ve nâ-terâşide taşlardan taleb-i havâic nefsi küfr ve Vâcibü'l-Vücûd Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri'ni inkârdır.

قال الله تبارك و تعالى شكايه عن حال بعض اهل الضلال ﴿يُرِيدُونَ أَن يُنْحَاكُمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَن يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَن يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾³⁹

Ekser-i zenân muttasif oldukları kemâl-i cehl vâsitasıyla bu istimdâd-ı mennûa mübtelâlardır ve bu esmâ-yı bî-müsemâdan def'-i beliyeye taleb iderler ve edâ-yı merâsim-i şirk ve ehl-i şirke giriftâr olmuşlardır. Ale'l-husûs bu ma'nâ zebân-ı Hindî'de setîle ile [27a] ma'rûf olan cederî marazının urûzu vaktinde tâife-i nisâ'nın nîk ü bedinde meşhûd ve mahsûsdür. Bu şirkin dekâyıkından hâlf olan ve bu rusûmdan bir resme ikdâm itmeyen avrat bulunmaz, إلا من عصمها الله تعالى

Ve eyyâm-ı muazzama-i Hunûd'a⁴⁰ izhâr-ı ta'zîm ve ol eyyâmda rusûm-ı müteârefe-i Cuhûdu icrâ itmek müstelzim-i şirk ve müstevcib-i küfrdür. Nitekim eyyâm-ı Divali-i küffârda cehele-i ehl-i İslâm ale'l-husûs İslâm avratları ehl-i küfrün rusûmunu icrâ iderek ıyd yaparlar ve ehl-i küfr hedâyâsına şebîh hediyeleri dohterleri ve hâherleri hânelerine ehl-i şirk renginde gönderirler ve ol mevsimde kendi zarflarını küffâr renginde boyayub ve pirinc-i surhla doldurub gönderirler ve ol mevsime i'tinâ ve i'tibâr virirler. Bunların cümlesi dîn-i İslâm'da şirk ve küfrdür.

قال الله تبارك و تعالى ﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ﴾⁴¹

Ve hayvânâtı meşâyıha nezr iderler ve onların kubûruna gidüb ol hayvânâtı zebh iderler. Rivâyât-ı fıkhiye bu ameli dâhil-i şirk kılub bu bâbda mübâlağa göstermişdir ve bu

³⁸ Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Küçük şirkten sakının! (Sahabe) küçük şirk nedir? diye sordular. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) riyâdır cevabını verdi". Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXIX, 39, 43

³⁹ Allah tebâreke ve teâlâ hazretleri, bazı dalâlet ehlinin halinden şikâyet ederek şöyle buyurdu: "Tâğûtta (Allah'ın hükümleriyle hükmetmeyenler tarafından) muhakeme olmak (yargılanmak) isterler. Zaten şeytan da onları (böylece hidayetden) uzak bir sapıklıkla büsbütün saptırmak ister", Nisâ 4/60

⁴⁰ Hunûd'dan murâd tâife-i mecûsdur.

⁴¹ "Onların pek çoğu, Allah'a ortak (şirk) koşmaksızın inanmazlar", Yûsuf 12/106

zebhi şer'an memnû' olan zebâih-i cinn cinsinden ve dâhil-i dâire-i şirk saymışdır; bu amelden dahi ictinâb eylemek lâzımdır. Vücûh-ı nezr çokdur ne lâzımdır ki zebh-i hayevân nezrini idüb zebh-i mezkûru irtikâb ile zebâih-i cinn'e mülhak kılalar ve abede-i cinn'e teşebbüh peydâ ideler. Ve sıyâm-ı nisâ dahi bu kabîldendir ki, pîrân ve bîbiyân niyetiyle tutarlar⁴² ve ekseri anların nâmlarını kendi yanlarından terâşîde kılub oruclarını anların nâmlarına niyet iderler ve her günün orucu için iftâr vaktinde vaz'-ı mahsûs ile taâm-ı hâss ta'yîn iderler. Ve günleri dahi sıyâm için ta'yîn idüb kendi metâlib ve makâsıdlarını bu oruclara merbût kılarlar ve bu oruclara tevessül idüb nâmlarına oruclar [27b] tuttukları zevâtdan hâcetlerini isterler ve hâcetlerinin revâ olmasını anlardan bilürler. İşte bu ibâdetde şirkdir ve Hakk Teâlâ'nın gayrısına ibâdet vesîlesiyle o gayrdan hâcetlerini istemektir. Bu fi'lîn şenâatını iyüce anlamak gerekdir. Hâlbuki hadîs-i kudî'de gelmişdir ki Hakk Celle ve Alâ Hazretleri buyurur:

«الصَّوْمُ لِي وَاَنَا اجْزِي بِهِ»⁴³

Ya'nî savm Ben Azîmü'ş-Şân'a mahsûsdur ve benim gayrım için ibâdet-i savmda şirket yoktur. Her-çend ibâdâtın hiç birinde şirk bi'llâh câiz değılse de savmın tahsîs buyurulması bu ibâdetin şânına ihtimâm ve bu ibâdetde müekmeden nefy-i şerik eylemektir. Ve ba'zı avratlar bu fi'lîn şenâatını izhâr vaktinde dirler ki: Biz bu orucları Rabbimiz için tutarız ve sevâbını pîrân efendilerimize bahş ideriz. Bu mahz-ı desisedir eger bu iddiâda sâdik olsalar oruclar için mahsûs günler ta'yîn itmek ne lâzımdır ve iftâr vaktinde tahsîs-i taâm ve ta'yîn-i evzâ'-i şenâ-i muhtelif ne içündür. Çok vâki' olur ki iftâr vaktinde muharremâtı irtikâb ve emr-i harâm ile iftâr iderler ve muhtâc olmadıkları hâlde dilenüb anınla iftâr iderek kazâ-yı hevâyiclerini bu muharremîn irtikâbına mevkûf bilürler. Bu hûd-i ayn-ı dalâlet ve tesvîl-i şeytân-ı laindir, والله سبحانه العاصم

Şart-ı sâni, ki vakt-i bey'at-ı nisâda der-miyân kılınmışdır, kebâir-i seyyiâtdan olan sirkatden nehydir. Ve çün bu zemîme ekser-i efrâd-ı zenânda mütehakkıka olub ve bu zemîmenin dekâyıkından hâlî olan avrat bulunmadığı cihetle bundan nehy anların bey'atları şurûtundan sayılmışdır. Ol bir avratlar ki zevclerinin emvâlinde izn ü ruhsatsız mutasarrıfe olurlar ve bî-tehâşî harc ü telef iderler anlar sârikân zümresinde dâhil ve kebîre-i sirkat ile mütehakkıkaldır. Bu hâlet umûm-ı nisâda sâbitdir demek mümkün ve bu hıyânet anların cemî' efrâdında [28a] mütehakkık olmağa karîbdır, إلا من عصمها الله تعالى سبحانه. Ve kâşki bu ma'nâyı günâh sayub fenâlığını tasavvur idelerdi. Anların hakkında bu seyyienin istihlâli ya'nî helâl i'tikâd itmek korkusu gâlibdir ve bu istihlâl yolundan anların

⁴² Pîrân ricâl-i sâlihînden ve bîbiyân nisâ-i sâlihâtdan ibâretdir.

⁴³ Buhâri, Tevhîd 35

husûsunda havf-ı küfr pek ziyâdedir. Hakîm-i Mutlak Celle Şânuhû Hazretleri, zenânı şirkden nehy itden sonra sirketden nehy buyurmuşlardır. Zîrâ bu zemîme anların hakkında zikr olunan istihlâlin şuyûu vâsıtasıyla kendiler için küfrde kadem-i râsih peydâ ider ve bu haslet-i bed anlara nisbetle sâir kebâir-i seyyiâtından ziyâde münkerdir. Ve çün tâife-i nisâda zevclerinin bilâ-izn mâlını tekrâr-be-tekrâr ahz itmek vâsıtasıyla meleke-i hıyânet hâsıl ve gayrın emvâlinde tasarrufun kubhu nazarlarından zâil olur. Baîd değildir ki zevclerinin gayrısının emlâkında dahi taaddî ile tasarruf ideler ve bî-tehâşî emvâl-i dîgerânda hıyânet ve sirket kılalar bu ma'nâ azıcık teemmül ile vâzih ve lâih olur. Pes sâbit oldu ki zenân hakkında nehy-i sirket ehemmi mehâmm-ı İslâm'dan olub anlara nisbetle şirkden sonra bunun kubhu müteayyin oldu.

Tezyîl: Bir gün Hazret-i Peygamber -aleyhi ve alâ âlihî es-salâtu ve's-selâm- Efendimiz, Ashâb-ı Kirâm -radiya'llâhu teâlâ ecmaîn- 'den suâl itdiler ki: اسرق السارقين⁴⁴ kimdir, bilür müsünüz? Ya'nî bedterîn-i merd-i zamân kimdir? Arz itdiler ki: Bilmeyiz, Siz buyurun. Ol Hazret -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- buyurdular ki: اسرق السارقين ol kimsedir ki kendi namâzından uğrular ve erkân-ı salâtı tamâm ve kemâliyle edâ itmez. İşte bu sirketden dahi ictinâb zarûrî oldu tâ ki bedterîn-i düzdândan olmaya. Namâzın niyetini huzûr-ı kalble itmek gerekir, ki bî-husûl-i niyet amel sahîh olmaz ve kırâatı dürüst okumak gerekir ve rükû' ve sücûdu itmînân ile yerine getürmek lâzımdır ve kavme ve celseyi dahi itmînân ile edâ itmelidir ya'nî rükû'dan sonra tâmm ve dürüst [28b] doğrulub ve bir tesbîh mikdârı eğlenmek gerekir ve iki secde beyninde dürüst oturub kezâlik bir tesbîh mikdârı meks eylemek lâzımdır tâ ki kavme ve celsede itmînân müyesser ola. Ve her kim böyle eylemezse kendini sârikler katârına düzüb vaîde müverred ve müstehakk olur.

Şart-ı sâlis, ki bey'at-ı zenânda mensûsdur, zinâdan nehydir. Bey'at-ı nisâ bu şart ile mümtâz kılınmanın sebebi oldur ki ağlab-ı evkâtda husûl-i zinâ zenândan bu amele husûl-i rızâ tevassutuyla ve anların kendi nefslerini ricâle arz itmeleriyle olur pes zenân bu amelde sâbıklardır ve anların rızâları bu fi'lin husûlünde mu'teber olub nehy-i mezkûr zenân hakkında âked olur ve ricâl bu amelde zenân'a tâbi'lerdir. Anın çün Hakk Subhânehû ve Teâlâ Hazretleri Kitâb-ı Mecîdî'nde zen-i zâniye'yi merd-i zânî üzre takdîm idüb⁴⁵ ﴿الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ﴾ buyurur. Bu zemîme dünyâ ve âhiret hasâratını müstelzimdir ve cemî' edyân'da müstakbeh ve münkerdir. Ebû Huzeyfe -radiya'llâhu teâlâ anhu- Hazret-i Peygamber-i Hudâ -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz'den rivâyet ider ki: Ol Hazret -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- saâdetle buyurdular ki: Ey gürûh-ı

⁴⁴ Hırsızların en hırsızı

⁴⁵ "Zinâ eden kadın ve zinâ eden erkeğin her birine yüzer değnek vurun", Nur 24/2

âdemiyan! zinâdan perhîz idiniz, ki anda altı haslet vardır; üçü dünyâda ve üçü âhiretde. Ammâ dünyâda olan üç hasletin birisi oldur ki zinâ idenlerden hüsn ve behâ ve nûrâniyet ve safâ zâil olur. İkincisi mûris-i fakrdır. Üçüncüsü noksân-ı ömrü mûcibdir. Ve âhiretde olan üç hasletin birisi gazab ve sahat-ı Rabb'e Celle Sultânuhû sebebidir. İkincisi sû'-i hesâb. Üçüncüsü azâb-ı nârdır. Ma'lûm ola ki hadîs-i nebevî'de gelmişdir ki: Gözlerin zinâsı muharremât tarafına bakmaktır ve ellerin zinâsı muharremâtı tutmaktır ayakların zinâsı muharremât cânibine gitmektir. [29a]

قال الله تبارك و تعالى ﴿قُلْ لِّلْمُؤْمِنِينَ يَعْضُوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ﴾⁴⁶

و قال الله تعالى ﴿وَقُلْ لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ﴾⁴⁷

Ya'nî Yâ Muhammed! Mü'minlere söyle ki gözlerini mehârimu'llâhdan pûşîde ve furûclarını muharremâtdan hîfz ideler; bu pâkîze-terdir. Ve nisâ'-i mü'minâta söyle ki gözlerini muharremâtdan pûşîde ve furûclarını muharremâtdan muhâfaza ideler. Bilmek gerekir ki kalb göze tâbi'dir tâ ki gözler muharremâtdan pûşîde olmaya kalbi muhâfaza müşkildir ve çün kalb giriftâr ola muhâfaza-i ferc müteassir olur. Pes gözleri muharremâtdan pûşîde kılmak zarûrî oldu tâ ki muhâfaza-i ferc müyesser ola ve hasârat-ı dînî ve dünyevîye îsâl itmeye. Ve Kur'ân-ı Mecîd'de avratlar bîgâne erlerle zenân-ı bed-kâr renginde ricâl-i bed-fa"âli sû'-i vehme ilkâ idecek ve anların kalbinde tama'-ı bed vukûunu mûcib olacak yumuşak ve mülâyim lakırdı itmekden nehy buyurulmuşdur. Ve avratlar erler ile bu vehm ve tama'dan hâlî kavli ma'rûf ve hasen söylemekle emr olunmuşdur. Ve dahi zenân kendi zînet ve mehâsinini ricâl karşusunda izhârdan ve ricâlî hâhiş ve ârzûya bırakmadan nehy vârid olmuşdur. Ve kezâlik ayaklarını yere urub mahfî olan zînetlerini i'lâm eylemeden menhîlerdir. Nitekim halhal ve emsâli harekete gelüb âvâz zuhûr eylemesi gibi. Zîrâ bunlar ricâlin nisâ'ya meylini müstelzimdir. El-hâsıl her ne ki fıska müncerr olur menhî ve müstakbehdır, ihtiyât itmek gerekir. Zîrâ muharremâtın mebâdî ve mukaddemâtını irtikâb itmeli değil ki nefsi muharremâtdan selâmet müyesser ola, والله سبحانه العاصم و ما توفيقى الا بالله عليه توكلت و اليه انيب Pûşîde olmaya ki ecnebiyye avrat şehvetle nazar ve şehvet ile yapışmak hakkında merd-i ecnebî hükmündedir. Pes avrat zevcinin gayrı için kendini tezyîn itmek ve düzgün [29b] ve intizâm virmek câiz değildir; o gayr gerek er olsun ve gerek avrat olsun. Emredlere şehvetle bakmak ve şehvetle yapışmak ricâle harâm olduğu gibi avratlar dahi birbirine şehvetle bakmak ve şehvetle yapışmak kezâlik harâmdır. Bu dakîkayı iyüce riâyet itmek gerekir, ki dünyâ ve âhiret hasâratına şâhrâhdır. Erin avrata vusûlü tebâyün-i sınıfeyn vâsıtasıyla usretli olur ve mevânî' bulunur

⁴⁶ Nur 24/30

⁴⁷ Nur 24/31

lâkin avratların yekdîgerine vusûlü ittihâd-ı sınıf sebebiyle kemâl-i yüsr ü sühûletle husûle gelür. Bu husûsda ihtiyâtı ziyâde riâyet itmelidir. Ve nisânın nisâyâ nazar ve misâsını men'de ricâlin nisâyâ ve nisânın ricâle nazarından ziyâde inzâr-ı belîğ ve iblâğ-ı metîn göstermek lâzımdır.

Şart-ı râbî', ki bey'at-ı nisâ'da ta'yîn buyurulmuşdur, katl-i evlâddan nehydir. Zenân-ı câhiliyye kız evlâdını fakr u fâka havfıyla katl iderlerdi. Bu amel-i şenî' bi-gayri hakk katl-i nefsi mütezammın olduğu gibi günâh-ı kebâirden olan kat'-ı rahmi dahi mütezammındır.

Şart-ı hâmis, ki bey'at-ı nisâda beyân buyurulmuşdur, buhtân ve iftirâdan nehydir. Ve bu sıfat tâife-i nisâda pek çok bulunduğuna binâen nehy anlara tahsîs buyurulmuşdur. Bu sıfat eşedd-i zemâim-i sıfâtdan ve erzel-i rezâil-i ahlâkdandır. Zîrâ cemî' edyân'da harâm ve müstenker olan kizbi ve dahi buhtân ve iftirâ sebebiyle îzâ-yı mü'min'i mütezammındır ve îzâ-yı mü'min harâmdır. Ve kezâlik nass-ı Kur'ânî ile memnû' ve mahzûr ve muharrem ve müstenker olan fesâd fi'l-arzı müstelzimdir.

Şart-ı sâdis Hazret-i Peygamber -aleyhi ve alâ âlihî es-salâtu ve's-selâm- Efendimize her buyurduğu emrde isyân itmekden ve bende-i fermânları olmamaktan nehydir. Bu şart cemî' evâmîr-i şer'iyye'ye imtisâl ve cemî' nevâhî-i şer'iyye'den intihâyı mütezammındır. Gerek salât ve gerek zekât ve gerek savm ve gerek hacc ki Allah Teâlâ'ya ve Allah Teâlâ cânibinden gelen [30a] nesnelere îmândan sonra binâ-yı İslâm bu dört rükn üzerinedir. Beş vakt namâzı bî-kesl ve bî-fütûr cidd ü cehd ile edâ eylemek gerekdir. Ve mâlının zekâtını rağbet ve minnetle mesârif-i zekâta edâ itmelidir. Ve savm-ı Ramazân, ki bir senelik seyyiâta keffâretdir, muhâfaza eylemek lâzımdır. Ve hacc-ı beytu'llâh, ki şânında Muhbir-i Sâdik -aleyhi ve alâ âlihî es-salâtu ve's-selâm- «الحجَّ يجب ما»⁴⁸ buyurmuşlardır, anın edâsı dahi mühimmdir tâ ki bu erkânla İslâmiyeti ikâme ve inhâm itmiş ola. Ve yine böylece vera' ve takvâ zarûrîdir ki Hazret-i Peygamber -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- buyurmuşlardır: «ملاك دينكم الورع»⁴⁹ ya'nî sizin dîninizi kâim kılan vera'dır. Bu vera' harâm olan lehv ü la'bda dâhil menhiyyât-ı şer'iyye'nin terkinden ibâretdir. Ve rivâyet'de gelmiştir ki; «الغناء رقية الزناء»⁵⁰ ya'nî ırlamak ve çalgı dinlemek efsûn-ı zinâdır. Ve gıybet ve nemîmeden dahi ictinâb lâzımdır ki memnû'-ı şer'îdir. Ve dahi suhriyeden ve her ne vechile olursa bi-gayri hakk îzâ-yı müslimînden ictinâb zârûrîdir. Ve fâl-ı bedi i'tibâr ve anın te'sîrini i'tikâd itmeyeler ve bir kimsede ki marazın dîgere tecâvüzünü ve marîzdan sahîha sirâyetini gümân itmeyeler. Zîrâ Muhbir-i Sâdik -aleyhi ve

⁴⁸ Hac (önceki günahları) örter, Hadis

⁴⁹ Hadis

⁵⁰ Beyhakî, Şaubü'l-İman, VII, 111

alâ âlihî es-salâtu ve's-selâm- bu ikinin her birinden men' idüb ⁵¹ «لا طيرة ولا عدوى» buyurmuşlardır. Ya'nî fâl-ı bedin sübûtu yokdur ve bir kimsedeki marazın dîgere vusûlü mütehakkık değildir. Ve kâhin ve müneccimin sözüne i'tibâr ve kendilerden umûr-ı gaybiye istifsâr itmeyeler ve bunları umûr-ı gaybiyeye âlim ve muttali' bilmeyeler. Zîrâ şerîatda bu husûsun men'inde mübâlağa vardır. Ve dahi sihr itmeyeler ve sâhire iş buyurmayalar, ki harâm-ı kat'îdir ve küfrde kadem-i râsihi vardır ve sihr ve sâhiriyyet'den küfre akrab hiç kebîre yokdur. İhtiyât [30b] itmek gerekdir ki bunun dekâyıkından bir dakîka fi'le götürülmeye. Zîrâ Eser'de vârid olmuşdur ki: Bir Müslim mâdem ki İslâm ile muttasıfdir andan sihr vücûda gelmez ve çün îmân ve İslâm andan cüdâ olur, اعادنا الله تعالى سبحانه o zamân sihr mütehakkık olur. Pes sihr ile îmân ke-ennêhü yekdîgere nakzlardır eger sihr bulunursa îmân bulunmaz. Bu dakîkayı iyüce riâyet itmek lâzımdır tâ ki kâr-hâne-i îmânda bir halel vâki' olmaya ve bu amelin şeâmeti sebebiyle İslâmiyet elden çıkmaya. Bi'l-cümle Muhbir-i Sâdik -aleyhi ve alâ âlihî es-salâtu ve's-selâm- Efendimizin buyurduğu ve ulemâ'nın kütüb-i şer'iyye'de beyân eylediği nesnelere imtisâl bâbında dil ü cân ile sa'y itmek gerekdir ve anlara muhâlefeti semm-i kâtil tasavvur itmelidir. Zîrâ insânı mevt-i ebedîye îsâl ve gûnâgûn azâblara mübtelâ ider. Vaktâ kim nisâ-i bâiât bu şerâiti kabûl eylediler ol Server-i Enâm -aleyhi ve alâ âlihî es-salâtu ve's-selâm- Hazretleri mücerred kavî ile kendilere bey'at buyurub ve emr-i Hakk celle ve alâ ile haklarında taleb-i mağfîret izhâr eylediler. Ve bir istiğfâr, ki ol Server-i Âlem -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve alâ âlihî ve sellem- Hazretleri'nden emr-i Hakk celle ve alâ ile bir cemâat hakkında vukûa gele, kaviyyen ümîd olunur ki icâbete makrûn olarak ol cemâat mağfûr olalar. Zevce-i Ebû Süfyân olan Hinde dahi bu bey'atda dâhil ve belki anların ser-gürûhu idi ve cümlesinin lisânından kendi mükâleme iderdi bu bey'atdan ve bu istiğfârdan anın hakkında azîm ümîd-vârlık vardır. Pes tâife-i nisâdan her kim bu şerâiti i'tirâf ve muktezâsıyla amel iderse hükmen bu bey'atda dâhil ve berekât ve istiğfâra ümîd-vâr olur.

قال الله تبارك و تعالى ﴿مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَدَابِكُمْ إِنْ شَكَرْتُمْ وَأَمَّنْتُمْ﴾ الآية 52

Ya'nî Allah Teâlâ Hazretleri'nin size azâbla ne kârı vardır eger siz Hakk Teâlâ'nın şükrünü yerine getirüb ve îmânınızı dürüst eyleseniz dimekdir. [31a] Şükrünü yerine getürmek ahkâm-ı şer'iyye'yi kabûl ve anın muktezâsıyla âmil olmakdan ibâretdir. Tarîk-ı necât ve râh-ı restgârî hemân Sâhib-Şerîat -aleyhi ve alâ âlihî es-salâtu ve's-selâm- Hazretlerine i'tikâd ve amel bâbında mütâbaatdır. Üstâz ve pîri ol garaz içün ittihâz iderler ki şerîata delâlet iderler ve anların berekâtıyla i'tikâd bâbında ve şerîatla amel husûsunda yûsr ü sühûlet peydâ olur. Değil ki mürîdân her bildiklerini yaparlar ve her istediklerini hora

⁵¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 159

⁵² Nisâ 4/147

geçürürler ve pîrân kendilere siper olub azâbdan muhâfaza iderler; bu ma'nâ sâde kuru bir temennâdır. Huzûr-ı ma'nevî-i İlâhî'de bir ahad izn ü ruhsatsız şefâat itmeğe kâdir olamaz ve tâ bir kimse mürtezâ olmadıkça ana şefâat idemez ve mürtezâ ol vakt olur ki muktezâ-yı Şer'le amel ider ve hasbe'l-beşeriyye kendiden ba'zı zelle vâki' olurise şefâat ile anın tedârîki mümkün olur.

Suâl: Müznib olan şahsa hangi i'tibâr ile mürtezâ demek mümkündür? Cevâb: Çün Hazret-i Hakk Subhânehû ve Teâlâ anın mağfiretini diler ve afvı için ortalığa bir vesîle getirür o şahs fi'l-hakîka mürtezâdır egerçi zâhirde müznib ise de, والله سبحانه و السلام

الموفق ربنا آتنا من لدنك رحمة و هيئ لنا من امرنا رشدا

ZIKR-İ TARÎK-İ KEYFİYET-İ SÜLÛK-İ MAKÂM-İ AŞERE

Ma'lûm ola ki, Hazerât-ı Sûfiyye-i Aliyye sülûklarını makâmât-ı aşere üzre binâ kılub bunlardan evvelkisi makâm-ı tevbe ve âhiri makâm-ı rızâdır ve bu iki mertebenin mâ beyinde sekiz mertebe vardır ki, zühd ve tevekkül ve kanâat ve uzlet ve mülâzemet-i zikr ve teveccüh ve sabr ve murâkabedir ve bunlara "Usûl-i Aşere" dahi tesmiye olunur. Ammâ bu merâtibin kat'ı seyr-i sülûkî'de tezkiye-i Âlem-i Halk'ı mukaddem tutanların tarîkasında bi'z-zât vücûda gelür ve seyr-i cezbî'yi mukaddem tutanların tarîkasında tasfiye-i Âlem-i Emr zımnında hâsıl olur. [31b] Pes dâire-i imkân'ın kat'ı içinde bu merâtibin kat'ı dahi ele getirülür. Nitekim Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-a'lâ- *Mebde'* ve *Meâd* risâlesi'nde bu ma'nâya işâret buyururlar: Çün bir tâlib-i Hakk bir şeyhin huzûruna gelür, gerekdir ki evvelâ şeyh ana istihâre emr ide, üç def'a istihâreden tâ yediye kadar tekrâr kılına. Eger istihârelerden sonra tâlibde tezebzüb peydâ olmazsa anın kârına şurû' eyleye. Evvelâ tarîk-ı tevbeyi ta'lîm eyleye ve iki rek'at salât-ı tevbenin edâsını emr ide. Zîrâ tevbe olmadıkça bu yolda kadem-güzârlık fâide virmez. Lâkin tevbenin husûlünde kadr-i icmâlî ile iktifâ iderek tafsilini mürûr-ı eyyâma havâle eylemek gerekdir. Çünki bu vaktde himmetler pek kâsırlardır. Eger ol emrde tahsîl-i tafsîl-i tevbe teklîf kılınmış olsa bi'z-zarûre anın husûlü bir müddet ister ve şâyed bu müddet zarfında tâlib'in taleb ve ârzûsuna fütûr ârız olub matlabdan gerü kalur ve tevbeyi dahi resîde-i ser-encâm idemez. Ba'd-ez-ân şeyh-i mürşid tâlibin isti'dâdına münâsib olan tarîkı ta'lîm ider ve kâbiliyetine mülâim olan zikri telkîn buyurur ve anın kârına teveccüh kılar ve hâline iltifâtı riâyet ider ve tarîk'ın âdâb ve şerâitini beyân ve Kitâb ve Sünnet ve âsâr-ı selef-i sâlihîne mütâbaata terğîb buyurur ve bu mütâbaat olmadıkca Matlûb'a vusûl muhâl idüğünü bildirir. Ve i'lâm ider ki Kitâb ve Sünnet'e kıl kadar muhâlîf olan küşûf-ı vakâyıya i'tibâr eylemeyüb belki müteneffir ola ve Fırka-i Nâciye-i Ehl-i Sünnet ve Cemâat re'ylere muktezâsı üzre tashîh-i akâyid eylemesini nasîhat ider ve ahkâm-ı fıkhiyye-i zarûriyyeyi teallüm ve o ilmin mûcibiyle amel itmekliği

te'kîd buyurur. Zîrâ bu iki cenâh-ı i'tikâdî ve amelî husûle gelmeksizin bu tarîkde tayerân müyesser değildir. Ve te'kîd ider ki lokma-i harâm ve müştebihde ihtiyâtı iyüce riâyet eyleye zîrâ her ne bulursa yimeye ve her nireden olursa tenâvül itmeye tâ o husûsda fetvâ-yı şerîat-ı garrâ'yı dürüst eylemedikce. Ve'l-hâsıl cemî' umûr'da ﴿وَمَا آتَيْكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ﴾ [32a] âyet-i kerîmesini nasb-ı aynı kıla. Ve dahi tâlibânın hâli iki emrden hâlî olmaz; ya ehl-i keşf ve ma'rifetden olur veya erbâb-ı cehl ve hayretten olur. Fakat tayy-ı menâzil ve ref'-i hucubdan sonra iki tâife dahi vâsılîndendir ve nefsi vusûlde ahadü-hümânın âhar üzre meziyyeti yoktur. Nitekim iki şahs menâzil-i baîde'nin tayyından sonra Ka'be'ye irişürler. Lâkin birisi yolun menâzilini temâşâ iderek gidüb ve isti'dâdı kadarınca her menzilin tafsilini bilmişdir ve dîgeri yolları temâşâ itmeyerek ve menâzilin tefâsilini bilmeyerek Ka'be'ye irişmişdir. İşte bu iki şahs Ka'be'ye vusûlde müsâvîlerdir, hiç birinin dîger üzre nefsi vusûlde ziyâdeliği yoktur gâyetü mâ fi'l-bâb, ma'rifet-i menâzil-i tarîkda mütefâvitlerdir. Ve tâlibînden her iki tâifeye Matlûb'a vusûlden sonra cehl lâzımdır, لَنْ
المعرفة في ذات الله جهلٌ و عجزٌ عن المعرفة

Bilmek gerekdir ki, kat'-ı menâzil-i sülûk makâmât-ı aşerenin tayyından ibâretidir ve tayy-ı makâmât-ı aşere tecelliyât-ı selâse'ye menûtdur: Tecellî-i ef'âl ve tecellî-i sıfât ve tecellî-i zât. Ve makâm-ı rızadan gayrı makâmâtın cemî'si tecellî-i ef'âl ve tecellî-i sıfât'a vâbestedir ve makâm-ı rızâ, tecellî-i zât-ı teâlâ ve tekaddes ile mahabbet-i zâtiyye'ye menûtdur. Bu mahabbet-i zâtiyye muhibb'in indinde mahbûb'un in'âmı ile îlâmının müsâvâtını müstelzimidir. Pes lâ-cerem rızâ mütehakkık olur ve kerâhiyet kalkar kezâlik bu cemî' makâmâtın hadd-i kemâle bulûğu tecellî-i zâtî'nin husûlü vaktinde olur ki fenâ-yı etemm ana vâbestedir. Ammâ nefsi makâmât-ı tis'a'nın husûlü tecellî-i ef'âl ve tecellî-i sıfât ile'dir. Meselâ her-gâh ki sâlik, Hakk Celle ve Alâ'nın kudret-i kâmile-i şâmilesini kendi nefsi ve cemî' eşyâ üzre müşâhede eyleye bî-ihiyâr tevbe ve inâbetle hâif ve tersân olarak vera' ve takvâyı kendine şîve kılar ve takdîrât-ı İlâhiyyeye sabrı der-pîş idüb bî-tâkatlığı bırakur ve çün Mevlâ-yı Niam Hakk Subhânehû ve Teâlâ olduğunu bilür ve i'tâ ve men' andan idüğünü anlar nâ-çâr makâm-ı şükre girer ve bâb-ı tevekkülde sâbit kadem olur ve çün utûfet ve mihrîbânî-i Hakk mütecellî olur makâm-ı recâ'ya gelür o çün Hakk Subhânehû ve Teâlâ'nın azamet ve kibriyâsını müşâhede ider dünyâ-yı denî nazarında hor ve bî-i'tibâr olarak bi'z-zarûre dünyâyâ adem-i rağbet [32b] peydâ olur ve fakrı ihtiyâr ve zühdü kendine âdet ittihâz ider. Lâkin bilmek gerekdir ki bu makâmâtın tafsil ve tertîb üzre husûlü sâlik-i meczûba mahsûsdur ve meczûb-i sâlik içün bu makâmâtın tayynı alâ-tarîki'l-icmâl olur. Zîrâ inâyet-i Ezelî anı giriftâr-ı mahabbet kılmışdır ki tafsil-i makâmât ile

⁵³ "Peygamber size ne veriyse onu hemen alın, size ne yasak ettiyse ondanda kaçının", Haşr 59/7

iştigâle kâdir ve mütehammil değildir. Belki o mahabbetin zımında bu makâmâtın zübdesi ve bu menâzilin hulâsası vech-i etemm üzre ana hâsıldır ki sâhib-tafsîle müyesser olmamıştır.⁵⁴ Ve dahi Hazret-i Müceddid risâle-i şerîfe-i mezkûre'de buyururlar ki: Bu tarîkin tamâmiyeti ve nihâyetü'n-nihâye'ye vusûl tayy-ı makâmât-ı aşere-i meşhûre'ye merbûtdur ki, evveli tevbe ve âhiri rızâdır. Merâtib-i kemâl içinde makâm-ı rızâ'nın fevkinde hiç bir makâm mütesavver değildir hattâ ru'yet-i uhrevî dahi. Ve hakikat-i makâm-ı rızâ kemâ yenbeğî âhiretde zuhûr bulsa gerekdir ve dîger makâmâtın husûlü âhiretde maksûd değildir; tevbenin orada ma'nâsı olmaz ve zühd anda güncâyış bulmaz ve tevekkül sûret bağlamaz ve sabr ihtimâl tutmaz belî her-çend şükr orada mütehakkık olur ammâ o şükr rızâ şü'belerindendir yoksa rızâ'ya mütebâyin bir emr değildir. Eger suâl olunursa ki kâmil ve mükemmil olan zât'da gâhîce rağbet-i dünyâ mefhûm olur ve rızâ'nın zıddı olan kerâhiyet bulunur, bunun vechi ne olacaktır? Cevâbında diriz ki, bu makâmâtın husûlü kalb ve rûha mahsûsdur ve ehass-ı havâssa nisbetle mutmainne'de dahi husûl bulur lâkin kâlib her ne kadar sevret ve şiddetden gerü kalsa dahi bu ma'nâdan hâlî ve bî-nasîbdir. Bir kimse Şeyh Şiblî Hazretleri'nden sordu ki: Sen mahabbet da'vâsı idersin ve sende ki bu simen-i beden münâfi-i mahabbetdir. Cevâbında bu şi'ri okudular. Şi'r:

احبّ قلبي و لكن ما درى بدني
و لو درى بدني ما قام فى السمن

Terceme:

Değil za'f-ı tenim olmadığı za'f-ı mahabbetden

Gönüldür yâre âşık bî-haberdir ten o hâletden

Pes bu makâmâta münâfi bir şey' eger bir kâmil'in kâlibında zuhûr iderse o buzugvârın bânına nisbetle bu makâmâtın husûlüne zarar virmez ve kâmil [33a] olmayanda bu makâmâtın nekâyısı külliyyetle zuhûr idüb zâhiren ve bâtinen râgıb-ı dünyâ olur ve münâfi-i tevekkül olan keyfiyyet anın sûret ve hakikatine şâmil olub kalb ü kâlibında bî-tâkatlik ve ıztırâr zuhûra gelür ve rûh ve bedenle kerâhiyet peydâ olur.⁵⁵ Ve

⁵⁴ Sâlik-i meczûb ile meczûb-ı sâlikin farkı oldur ki sâlik-i meczûb evvelâ âsârî müşâhede idüb ba'dehû âsâr ile esmâya ve esmâ ile sübût-ı evsâfa ve sübût-ı evsâf ile vücûd-ı Zât'a istidlâl ider. Ve ammâ meczûb-ı sâlik bunu aksi olarak evvelâ şuhûd-ı Zât ile müşerref ve isti'dâdına lâik olan nesne kendüye keşf oldukdan sonra şuhûd-ı sıfâta ve andan taalluk bi'l-esmâya ve andan şuhûd-ı âsâra rücû' ider. Pes meczûb-ı sâlik sâlik-i meczûbdan a'lâ'dır. Zîrâ sâlik-i meczûb fenâya muntehî olur ve ammâ meczûb-ı sâlik bekâya muntehî olur. Birde meczûb-ı sâlikin eşyâyı şuhûdu bâ-Allâh'dır ve sâlik-i meczûbun eşyâyı şuhûdu li'llâh'dır, ببين تفاوت ره از كجاست تا كجا. Bu makâmın tafsilini murâd idenler *Şerh-i Hikme*'ye mürâcaat buyursunlar. li'l-mütercim

⁵⁵ *Tefsîr-i Rûhu'l-Beyân* müellifi Şeyh İsmâil Hakkî -kuddise sırruhû- Hazretleri *Kitâbü'l-hitâb* nâm eser-i müstetâbında yazar ki: Ba'zı kibâr ki riyâzet hâlinde semîn olurlar, sebebi vech-i Mahbûb'a nazardır. Zîrâ bu nazardan ki, gizâ'-i rûhânî'dir, kuvvet-i bâtine hâsıl olub hükmü bedene sârif olur ve beden dahi her dem neşât-ı tâze bulur. Ve câizdir ki na'im-i misâlinin te'sîrinden ola ya'nî âlem-i insilâhda temessül

hemân böyle şeyleri Hazret-i Hakk Subhânehû ve Teâlâ kendi evliyâsına kîbâb yapmışdır ve çok kimseleri bu buzugvârânın kemâlâtından mahrûm kılmışdır ve bu nesnelere Evliyâu'llâh'da ibkâsında hükmi-gâmizanın birisi hakkın bâtıldan adem-i imtiyâzıdır ki bu dârın levâzımındandır. Zîrâ bu dâr-ı dünyâ mahall-i ibtilâdır. Ve hikmet-i dîger oldur ki eger bu eşyâ bi'l-küllîye Evliyâ'dan merfû' olsa râh-ı terakkî mesdûd olub mahbûs renginde kalurlar.

ZİKR-İ TARÎK-İ KEYFİYYET-İ RÜCÛ'-NUMÛDEN BE-PÎR-İ SÂNÎ BÂ-VÛCÛD-İ HAYÂT-İ PÎR-İ EVVEL

Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-a'lâ- bir mektûb-ı şerîflerinde buyururlar ki: Suâl itmişlerdi ki, eger bir tâlib pîrinin hâl-i hayâtında dîger şeyhin huzûruna gidüb izhâr-ı taleb-i Hakk celle ve alâ eylese câiz midir, değil midir? Ma'lûmları ola ki, maksûd Hakk Subhânehû ve Teâlâ'dır ve pîr, Cenâb-ı Kuds'e vusûle vesîledir. Eger tâlib kendi rüşdünü dîger şeyh'in huzûrunda görür ve anın sohbetinde Hakk Subhânehû ve Teâlâ ile kalbinin cem'iyetini bulursa câizdir ki, pîrinin hayâtında izn ü ruhsatsız o şeyhin meclisine varub izhâr-ı taleb-i rüşd ü hidâyet eyleye. Lâkin gerekdir ki, evvelki pirini inkâr eylemeye ve iyiliğın gayrıyla yâd itmeye. Ale'l-husûs bu vaktde pîrlik ve mürîdlik resm u âdetden ziyâde bir şey' kalmamışdır. Bu zamânın ekser-i pîrânı kendi nefsinden haberdâr değildir ve îmânı küfrden temyîze kâdir olamaz. Hakk celle şânuhû Hazretinden ne gûne haberdâr olabilür ve mürîde nasıl tarîk-ı Hakk'ı gösterebilir. Nazm:

آگه از خویشتن چو نیست چنین

چه خبردارد از چنان و چنین

Terceme:

Böyle kendini bilmeyen güm-râh

Bundan andan nice olur âgâh

Vay bir mürîde ki bu tavr üzre olan pîre i'tikâd idüb oturur ve dîgerine rücû' eylemez ve tarîk-ı Hakk'ı Celle Şânuhû ma'lûm idinemez. [33b] Hatarât-ı şeytânîdir ki pîr-i nâkısın hayâtı cihetinden gelüb tâlibi Hakk Subhânehû ve Teâlâ'dan alıyor. Pes her nirede ki tâlib, rüşd ve cem'iyet-i dil bulmuş ola bî-tevakkuf rücû' etmek ve vesvâs-ı şeytânîden penâh aramak gerekdir. Ve kezâlik ol Hazret kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû'l-a'lâ dîger bir mektûb-ı şerîflerinde Hazret-i Hâce-i Ahrâr -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- cenâbları'ndan

---

iden naîm-i hayâlinin eseri zuhûr idüb zâhir-i cismde nezâret hâsıl olur zîrâ naîm-i melekûtf mevâdd-i dünyeviyye-i fâniyeden olmamağla lezzet-i zâide ve kuvvet-i fâzılayı hâvidir. Pes cû' u atşı kâtî' olduğundan mâ adâ bâis-i semânet ve zahâmetdir, İntehâ. li'l-mütercim

naklen buyurlar ki; Bu silsile-i aliyye'nin tarîka-i Hâcegânı -kaddesa'llâhu teâlâ esrârahum- her zerrâk ve rakkâs ile nisbet tutmaz; onların kâr-hânesi âlî'dir. Ve bu tarîkda pîrlik ve mürîdlik ta'lîm ve teallüm tarîkudur külâh ve şecere ile değildir. Nitekim ekser-i turuk-ı meşâyıhda resm olmuştur hattâ onların müteahhirîni pîrlik ve mürîdliği külâh ve şecereye münhasır yapmışlardır. Bu cihetdendir ki teaddüd-i pîri tecvîz itmezler ve muallim-i tarîkata mürşid tesmiye itmezler ve anı pîr tanımazlar ve anın hakkında pîre olacak riâyet-i âdâbı yerine getürmezler. Bu hâlet onların kemâl-i cehâlet ve nâresâlıklarındır. Bilmezler ki kendilerin meşâyıhı, pîr-i ta'lîm ve pîr-i sohbe dahi pîr dimişler ve teaddüd-i pîri tecvîz buyurmuşlardır. Belki pîr-i evvelin hıyn-ı hayâtında eger bir tâlib kendi rüşdünü câ-yı dîgerde görürse pîr-i evvel'i inkâr itmeyerek pîr-i sâniyi ihtiyâr etmek câizdir. Hazret-i Hâce Nakşbend -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-azîz- bu ma'nânın tecvîzi bâbında Buhârâ ulemâsı'ndan [34a] fetvâyı dürüst itmiş idiler. Belî eger bir pîr'den hırka-i irâdet tutmuş olursa dîgerinden hırka-i irâdet ahz eylemez eger ahz iderse hırka-i teberrük ahz ider. Bundan lâzım gelmez ki aslâ pîr-i dîger ittihâz eylemeye. Belki câizdir ki birinden hırka-i irâdet ve dîgerinden ta'lîm-i tarîkat ahz ider ve pîr-i sâlis ile sohbet tutar ve eger bu üç devletin kâffesi bir zât'dan müyesser olursa ne ni'metdir. Ve câizdir ki ta'lîm ve sohbeti meşâyıh-ı müteaddide'den istifâde eyleye. Bilmek gerekdir ki pîr o dur ki kendi mürîdi için Hakk Subhânehû ve Teâlâ'ya rehnümâlık buyurur. Bu ma'nâ ta'lîm-i tarîkatda ziyâde melhûz ve pek vâzıhdır. Zîrâ pîr-i ta'lîm hem üstâd-ı şerîat ve hem rehnümâ-yı tarîkatdır. Pîr-i hırka böyle değildir. Pes pîr-i ta'lîmin riâyet-i âdâbını pek ziyâde yerine getürmek lâzımdır ve pîr ismine ehakk olan o'dur, intehâ

Ve dahi istimâ' buyurula ki Hazret-i İşân-ı mâ kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû buyurlardı ki: Fakîr esnâ-yı kesb-i sülûkda kendi meşâyıhıma ol kadar i'tikâd-ı kavî ve mahabbet-i azîm tutmuş idim ki eger Hazret-i İmâm Mehdî-i Mev'ûd zuhûr itmiş olsaydı meşâyıhıma ittibâ'dan vazgeçmez idim. Ve bülendî-i himmet dahi ol kadar idi ki kalbimde musammem tutmuş idim ki inşâallahu teâlâ eger bâb-ı sülûkda Re's-i Reîsü's-Sûfiyye olan Seyyidü't-Tâife Hazret-i Cüneyd-i Bağdâdî'ye sebkât gösteremez isem kendimi zâî' ve telef itsem gerekdir. Pes her kimse ki bizim meşâyıhımız gibi kâmil mükemmil şeyhe muvaffak olursa gerekdir ki şeyh-i dîgere rücû' eylemeye. Ammâ pîr-i nâkısdan rücû' zarûrîdir zîrâ anda sohbe kâbiliyet yokdur belki anınla sohbet tutmak tâlib kendi isti'dâdını zâyi' itmekdir.

ZİKR-İ TARİK-İ KEYFİYYET-İ TASHİH-İ AKÂİD

[34b] Ma'lûm ola ki, abdin necâtı için kâfi olan nesne îmân-ı icmâlîdir o da tevhîd-i Bârî ve tasdîk-ı Nebî ve âl ü ashâb-ı Resûl aleyhi's-selâma alâ-hasebi'l-i'tidâl ve't-tesâvî

mahabbetdir. Bu cihetdendir ki Hazret-i İştîfâkan bir kere fakîr için mersiye-hânân-ı Şîî'den bir cem'iyete güzer vâki' oldu. Nâ-gâh anlardan birisi Hazret-i Ömer -radiya'llâhu teâlâ anhu- Cenâbları'nın hakkında bî-edebâne lakırdılara başladı. Çün fakîr için tâb ü tahammül ve zabta tâkat kalmayub zimâm-ı ihtiyâr elden gitdi. Hemân oturduğum yerden sıçradım ve anın sînesi üstüne çöküb ve harbe-i ketârı boğazı üzre koyub diledim ki işini bitürem⁵⁶ Hazret-i İmâm Hasan -radiya'llâhu teâlâ anhu- vesâtetini der-miyân idüb didi ki: Hazret-i İmâm sadakasına benden geç ve taksîrimi afv eyle. Mücerred nâm-ı Hazret-i İmâm'ı işitmekle ol bî-edebe terahhum idüb hûn-ı nâ-pâkinden geçdim. Pes ol gündün beru fakîr kendimi yakînen bildim ki akîde-i hakka-i Ehl-i Sünnet ve Cemâat üzreyim. Nasıl ki sebb-i Hazret-i Ömer -radiya'llâhu teâlâ anhu- 'den kalbime harâret ve gazab müstevlî olmuş idiye kezâlik nâm-ı Hazret-i İmâm'dan şefkat ve rahmet gönlüme gâlib geldi. Pes kemâl-i akîde-i Ehl-i Sünnet ve Cemâat budur ki âl ü ashâb'a olan mahabbet mîzânının her dü kefesi berâber ola ve birinin dîger üzre aslâ tercih ve galebesi olmaya. Ve dahi buyururlardı ki: Bu zamânda iki fırkanın îmânı mahfûz ve müsellemdir. Birisi oldur ki akâid-i Ehl-i Sünnet ve Cemâat'ın tefâsiline Kitâb ve Sünnet tıbkı üzre kemâ-hiye vâkif ve âgâh olub ve ictihâd yolundan istinbât-ı kavânîn ve istihrâc-ı mesâil'e kâdir olur. Nitekim vücûd-ı şerîf Hazret-i Şâh Veliyyu'llâh Sâhib ve İştîfân'ın ashâb ve ahbâbı gibi -rahmetu'llâhi aleyh- ve kezâlik bu fakîr, yârân ve etbâ' ile berâber öyledir. İkinci fırka oldur ki bu mukaddimâtın tafsîlinden ârî ve âtıl olur. Ehl-i san'at ve gayrılarında avâm-ı nâs gibi ki sabâhleyin kalkub dirler ki: Allah Teâlâ vâhid'dir ve Muhammed -aleyhi's-salâtu ve's-selâm- hakk resûldür ve çehâr-yâr ve sâir âl ü ashâb -rıdvânu'llâhi aleyhim ecmaîn- bî-şekk ve bî-şübhelendir. [35a] Pes bu kadar îmân-ı icmâlî anların necâtı için kâfidir. Ve üçüncü fırka bu iki fırka miyânesinde beyne beyne olub tereddüd ve tezebzübde kalmışlardır, ⁵⁷ ﴿مُذَنْبِينَ بَيْنَ ذَلِكَ لَا إِلَىٰ هُوَ وَلَا إِلَىٰ هُوَ﴾ ve dahi ﴿خَيْرَ

⁵⁸ انların hâline işâretidir. Zîrâ nîm mollâ hatara-i îmândır. Ve dahi Hazret-i İştîfân buyururlardı ki: Bir def'a ulemâ-yı Şîa'dan bir cemâat Hazret-i Emîrü'l-Mü'minîn Alî bin Ebî Tâlib -kerrema'llâhu vechehû- şânında vârid olan ⁵⁹ «لحمك لحمي» hadîsini zikr idüb didiler ki: Hazret-i Emîr -radiya'llâhu teâlâ anhu- Cenâbları'nın efdaliyeti bâbında hemân bu hadîs kâfidir. Zîrâ sahâbe-i kibâr -rıdvânu'llâhi teâlâ aleyhim ecmaîn- Hazerâtından hiç birinin şânında böyle bir hadîs vârid olmamışdır. Nâ-gâh fakîr bi'l-bedâhe didim ki: Hazret-i Emîrü'l-Mü'minîn Aliyyü'l-Mürtezâ -kerrema'llâhu vechehû- Cenâbları'nın menâkıb ve

⁵⁶ Ketâre hezâre vezninde, hıst şeklinde bir harbedir. Ekseriyâ Hind sipâhîsi kullanur. Şöhreti ketâr ile'dir, Kezâ fi-*Tercemeti'l-Burhân*. li'l-mütercim

⁵⁷ "Onlar (münâfıklar), mü'minlerle kâfirler arasında kararsızdır", Nisâ 4/143

⁵⁸ "O, dünyâda ve âhiretde ziyâna uğramıştır", Hacc 22/11

⁵⁹ Senin etin benim etimdir.

fezâili kütüb-i ehâdîs'de lâ-tüaddü ve lâ-tuhsâ. Ve ol zâtın ululuğunun beyânı sizin ve bizim havsıla-i fehminizden erfa' ve a'lâ'dır. Fakat şu zikr itdiğiniz hadîs-i şerîf'den ol hazret'in efdaliyeti o kadar sâbit olamaz. Zîrâ bu hadîsin ma'nâsı iki hâlden hâlî değildir; ya o dur ki ma'nâ-yı hakîkîsine mahmûl ola, bu sûretde Hazret-i Aliyyü'l-Mürtezâ'nın Cenâb-ı Fâtîmetü'z-Zehrâ' -radiya'llâhu teâlâ anhâ- ile akd-i münâkehatı sahîh olmaz. Zîrâ vücûd-ı Nebî -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- ile vücûd-ı Hazret-i Alî miyânesindeki ayniyet-i hakîkî bu ma'nâyâ münâfîdir. Ve eger ma'nâ-yı mecâzîye mahmûl olursa bu hadîsde sizin maksûdunuz olan efdaliyet hâsıl olmaz zîrâ buncılayın ma'nâ-yı mecâzîye mahmûl olan meselâ ⁶⁰«الأنصار مَنِّي» gibi hadîsler sahâbeden çok kimselerin şânında şeref-vârid olmuştur. Pes bu hadîs ile efdaliyeti Hazret-i Emîr'e tahsîs itmek da'vâ-yı mücerredir. Belki bey'atü'r-rıdvânda vârid olan:

«اخذ رسول الله صلى الله تعالى عليه و سلم بيده اليمينى يَدُهُ الَيْسْرِى فقال هذا يدُ عثمان»⁶¹ hadîsi Hazret-i Osmân'ın sâir sahâbe-i kirâm -rıdvânu'llâhi teâlâ aleyhim ecmaîn- 'den efdaliyetine delâlet ider. Ve hemân bu sebebden [35b] dolayı vaktâ kim Hazret-i Osmân -radiya'llâhu anhu- işitdiler ki Hazret-i Peygamber -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- kendi dest-i mübâreklerini Hazret-i Osmân'ın sol elinden ta'bîr buyurmuşlardır o günden i'tibâren dest-i ma'hûdleriyle istincâyı terk itdiler ve tâ âhir-i ömre kadar o ellerini âlûde-i kazer ve necâset itmediler. Ve Peygamber-i Hudâ -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Hazretleri muttali' ve âgâh oldukları hâlde bu amel-i gayr-ı mesnûndan men' buyurmadılar. Pes Hazret-i Resûl -aleyhi's-salâtu ve's-selâm- 'ın sükûtu ol uzv-ı destin ayniyetini tecvîz üzre takrîrdir ve bu ma'nâ akd-i münâkehat-i zi'n-nûreyn'e mâni' olamaz. İşte bu efdaliyet-i hâss ki yek-vücûdî-i cüz'eyn ya'nî ittihâd-ı yedeynden ibâretdir Ashâb'dan hiçbir kimsenin şânında vâki' olmayub ancak Hazret-i Osmân'a bu teşrîf erzân buyurulmuştur radiya'llâhu teâlâ anhu. Dânişmendân-ı Şîa'ya bu takrîri bast u beyân eylediğimde fazl-ı İlâhî ile bir kimsenin redd-i cevâba mecâli olmadı. Ve Hazret-i İşân'ın tashîh-i akîde bâbında be-gâyet metîn bir mektûb-ı şerîfleri vardır bu mahalde îrâd olunur. Hâmiden ve musalliyen yazmış idiler ki: Sahâbe ve Ehl-i Beyt -rıdvânu'llâhi teâlâ aleyhim ecmaîn- Hazerâtı'nın şânında Şîi ile Sünnî'nin ihtilâfından hâtır cem' olmaz. Zîrâ ehl-i millet'in binâ-yı i'tikâdı ahbâr üzredir ve haber sıdka ve kizbe muhtemeldir. Meger mütevâtîrât ki yakîn ifâde eyleye ve bu kısım ahbâr ise bu bâbda pek azdır. Pes tahsîl-i itmînânın ilâcı nedir? Mahdûmâ! Bu mes'ele zarûriyyât-ı dîn ve erkân-ı îmândan değildir, bi'l-icmâl tevâhid-i Bârî ve tasdîk-ı nübüvvet kâfidir ve îmân-ı mücmel-i müncî ve mazmûn-ı kelime-i tayyibe ki anı tasdîk ve ikrâr ile insân müslimân olur, hemân besdir ve sahâbe ve Ehl-i Beyt şânında dahi hüsn-i zann-ı

⁶⁰ Ensar bendendir.

⁶¹ "Hazret-i Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sağ elini sol eline götürdü "bu, Osman'ın elidir" buyurdu". Buhârî, Meğâzî 19; Tirmizî, Menâkıb 19

mücmel ve onların Cenâb-ı Risâlet aleyhi efdalü's-salavât ve't-tahiyât Efendimize nisbetle şeref-i sohbet ve hüsn-i hizmetlerini ve kurb-i karâbetlerini riâyette mahabbet kâfidir ve ol buzurgânın tafsîl-i ahvâlini kütüb-i tevârîh'den mütâlâa itmek mûcib-i heyecân-ı fitnedir. Zîrâ mansıb-ı ismet Ehl-i Sünnet ve Cemâat mezhebinde Cenâb-ı Enbiyâ - aleyhimü't-tahiyetü ve's-senâ- Hazerâtına mahsûs ve müsellemdir [36a] ve Enbiyâ'nın gayrisından memnû'dur egerçi siddîkîn ve evliyâdan dahi olursa. Pes gâhîce Ashâb ve Ehl-i Beyt'den muâmelâtda ba'zı muhâlefetler ittifâkan zuhûra gelür ve o dahi ortalıkda tîz elden afva makrûn olur ve kemâl-i safâ-yı bâtın cihetiyle encâmı tasfiyeye peyveste olur. Ve erbâb-ı nüfûs-ı habîsenin kendi nefslerine kıyâsen ol ekâbir miyânesinde bi'l-istimrâr kîne ve adâvet isbât idüb ve anın üzerine tefrîâtlar yapub noktayı dâire göstermeleri ittibârdan sâkıtdır. Ve ma'lûmları ola ki ol tabaka-i âliyyeyi inkâr, Hazret-i Resûl-i Ekrem - salla'llâhu teâlâ aleyhi ve alâ âlihî ve sellem- Efendimizin vücûd-ı mübârekleri te'sîrinin inkârını müstelzim ve fâide-i bi'setin müteammiden nefyini müstevcibdir. Fakîr bir gün bu mes'elede teemmülde idim ve bu şükûk-ı mühlikesinden tarîk-ı necâtı Mebde'-i Feyyâz Celle Şânuhû'dan tazarru' ve suâl iderdim. Hemân şu ibâre bâtın-ı fakîre vârid oldu:

”قل أمنت بالله كما هو عند نفسه وبرسول الله كما هو عند ربّه وبآله واصحابه كما هم عند نبيّهم“⁶²

Ve bedîhîdir ki bu metâlib-i ulyâ cemî' merâtib-i ihtilâfâtın fevkindedir ve bu emr, ilm-i İlâhî'ye mufavvazdır ki mertebe-i nefsü'l-emr'dir ve hiç bir fırka için bu makâmda dem urmağa mecâl yokdur. فالحمد لله على نواله والصلاة والسلام على رسوله محمدّ وصحبه وآله.

Ve kezâlik dîger bir mektûb-ı şerîflerinde buyururlar ki: Vaktâ kim fırka-i Şîa meslek-i itidâlden inhırâf ve asılsız haberlere itimâd itdiler ve ol nüfûs-ı zekiyye'yi kendi nüfûs-ı habîselerine kıyâs eylediler reffe reffe mebde'-i tevâtür-haber-i nübüvvet ve nâkilân-ı Kitâb ve Sünnet olan Ashâb-ı Kirâm'ın tekfîrine mübtelâ oldular. Ve anlayamadılar ki bir Peygamber-i Zîşân ki Hakk Teâlâ nübüvveti anda hatm idüb kâffe-i enâma meb'ûs kılmış ve anın dîni nâsih-i edyân ve tâ inkırâz-ı zamâna kadar bâkîdir ve kerîme-i ⁶³﴿وما ارسلناك إلا رحمة للعالمين﴾, şân-ı âlîsinde nâzil olmuşdur ve bir cemâat ki tûl-i ahd-i nübüvvet anınla sohbet şerefini ihrâz idüb ve hayât-ı müddetinde hizmet-i şerîfeleri uğurunda ve ba'de vefâtihî tervîc-i şerîat [36b] bâbında bezl-i ervâh ve emvâlden dakîka fevt itmeyelerde ol Zât-ı Muhterem kendülere dest-gîr olub varta-i küfrden halâs ve sâhil-i necâta vâsil olmayalar. Hudâ ve Resûlüne acâib hüsn-i zann itmışlerdir. Hudâ ne-hâste eger hakîkat-i hâl böyle olsa ⁶⁴”كما زعمو في شأن السابقين“ Pes lâhikîn için buncılayın Tanrı'dan

⁶² De ki: Allah'a kendi zâtında olduğu vechile, Allah'ın Resulüne rabbi katında olduğu şekilde ve O'nun âli ü Ashâbına onların nebinin yanında oldukları hal ile iman ettim.

⁶³ “(Ey Muhammed!) Biz seni, âlemlere ancak bir rahmet olarak gönderdik”, Enbiyâ 21/107

⁶⁴ Sâbikûnun hakkında iddiâ ettikleri gibi

nasıl ümîd-i rahmet ve bu misillû Peygamber'den ne gûne tevakku'-ı şefâat olur. Peygamberân-ı Sâbıkın ve ümmetlerinin ahvâli pûşîde değildir ve bu ümmetin Evliyâsının vâkıâtı dahi zâhir ve hüveydâdır hergiz görülmüş ve işidilmiş mi ki buzurgândan birinin irtihâlınden sonra cemî' muhlisleri mürtedd ve münkir olalar ve âl ü evlâdına adâvetler ideler. Bu sûretde ıslâh-ı ümmet maksadına mebnî olan bi'set-i Nebî'nin üzerine ne fâide müterettib olur ve bu hesâba göre hayrû'l-kurûn şerrû'l-kurûn ve hayrû'l-ümem şerrû'l-ümem olmak lâzım gelür. Hakk Teâlâ insâf nasîb buyursun ve's-selâm.

ZİKR-İ TARÎK-İ KEYFİYYET-İ ŞİNÂHTEN-İ HUKÛK-İ PÎR VE ÂDÂB-İ MÜRÎD

Ma'lûm ola ki Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû'l-a'lâ- *Mebde'* ve *Meâd* risâlesi'nde buyururlar ki: Hukûk-ı pîr, sâir erbâb-ı hukûkun hukûkunun fevkindedir. Belki in'âmât-ı Hakk Subhânehû Teâlâ ve ihsânât-ı Resûl -aleyhi ve alâ âlihî es-salavâtu ve't-teslîmât- 'dan sonra hukûk-ı pîr, hukûk-ı dîgerâna nisbet olunamaz. Belki pîr-i hakîkî Hazret-i Resûl menzilesindedir, salla'llâhu teâlâ aleyhi ve alâ âlihî. Vilâdet-i sûrî her-çend vâlideynden müstefâddır ammâ vilâdet-i ma'nevî pîr'e müteallıktır. Hayât-ı vilâdet-i sûrî çend rûzedir ve vilâdet-i ma'nevî'nin hayâtı ebedîdir. Mürîdin necâsât-ı ma'nevîsi için pîr kendi kalb ve rûhu ile kennâslik ider ve anın işkenbesini tathîr buyurur. Teveccühât-ı pîrde ba'zı mürîdâna nisbetle vâki' ve mahsûs olur ki anların necâsât-ı bâtinesini tethîrde sâhib-teveccühe dahi bir televvûs sirâyet ider ve tâ bir zamâna kadar mükedder kılar. Pîr vesîlesiyle Cenâb-ı Hudâ-yı Azze ve Celle Hazretleri'ne vuslat müyesser olur, ki bu vuslat cemî' saâdet-i dünyeviyye ve uhreviyye'nin [37a] mâ fevkıdır. Ve kezâlik pîr vesîlesiyle bi't-tab' habîs olan nefsi emmâre müzekkâ ve mutahhar olur ve emmârelikden itmînâna irişür ve küfr-i cibillîden İslâm-ı hakîkiye gelür. Mısra':

گر بگویم وصفآن بیحد بود

Pes kendi saâdetini pîrin kabûlünde ve şekâvetini pîrin reddinde bilmelidir نعوذ بالله . Hakk Subhânehû ve Teâlâ'nın rızâsı pes perde-i pîrde muhtefîdir tâ ki mürîd kendini merâzî-i pîrde ifnâ itmeye Hakk Subhânehû ve Teâlâ'nın merzıyâtına vâsıl olamaz. Mürîdin âfeti pîri rencîde itmesidir bunun verâsında olan her zellenin tedârîki mümkündür ammâ âzâr-ı pîrin hiçbir nesne ile tedârîki makdûr olmaz. Âzâr-ı pîr mürîd için bîh-i şekâvetdir عیاذا بالله سبحانه من ذلك Mu'tekadât-ı İslâmiyye'deki halel ve ahkâm-ı şer'iyye'nin ityânındaki fûtûr anın netâic ve semerâtındandır. Bâtına taalluku olan ahvâl ve mevâcîdden mürîd ne söyleye bilür ve eger âzâr-ı pîr ile berâber ahvâlden bir eser bâkî kalursa istidrâcdan sayılmalıdır⁶⁵ ki âhir harâblığa çeküb zarardan gayrı netîce virmese gerekir, intehâ. Ve bu cihetdendir ki Hazret-i İşân-ı mâ -kaddesa'llâhu sırrahû-

⁶⁵ Metinde "sayılıdır" olarak geçen kelime anlam dikkate alındığı için "sayılmalıdır" şeklinde yazılmıştır.

buyururlardı ki: Fakîr yârânın zelle ve taksîri sebebiyle nâ-ümîd olmazım illâ iki nesneden ki birisi ehl-i dünyâ ile ülfet ve ihtilâtdır ve ikincisi pîrân hakkında sû'-i i'tikâddir. Zîrâ bu iki emrâz-ı mühlikedendir ve devâsı yokdur. Hazret-i Ebû Ca'fer Emîr-i Mâh Behrâyiçi *e-Matlûb fi aşki'l-mahbûb* nâm risâlesinde buyururlar ki: Ey Azîz! Eger ıyâzen bi'llâh sâlik gönülden i'râz idüb bu tarîkın mihnetine tâkat getürmez ve dünyâ ile meşgûl olursa yâhûd kalbinde zînet-i cennet cây-gîr olub ana rağbet iderse o sâlikin aşka nisbeti yokdur belki kârında lagziş ya'nî ayak sürçmesi vâki' olmuşdur ve bu tarîkın lagzişi yedi kısımdır: Evvelkisi i'râzdır ki şiddet-i belâ ve mihnetden peydâ olur. İkincisi hicâbdır ki dünyâ ve ukbâ ile iştigâlden neş'et ider. Üçüncüsü tefâsüldür ki lezzât-ı tabâi'-i süfliden husûle gelür. Dördüncüsü selb-i mezîddir ki Hakk'ın gayrısıyla iştigâlden tekevvün ider. Beşincisi selb-i kadîmdir ki gönül süstlüğünden hâsıl olub sâlik ibâdetden gerü kalur. Altıncısı tesellîdir ki gafletten ibâretdir. Yedincisi adâvetdir ki sıfat-ı kalbi [37b] sıfat-ı nefse tâbi' kılmaktır. Çünkü kalb adüvvu'llâh olan nefsin sıfatıyla mütehakkık ola adâvet hâsıl olur ve bu aksâmın temsîl ile îzâhını işitmek gerekdir. Misâli şöyledir ki, Eger âşık ile ma'sûk miyânesinde âşıkdan bir hareket-i nâ-pesendîde zuhûra gelürse ma'sûk âşıkdan i'râz ider ya'nî yüz çevirir. Pes âşık'a vâcibdir ki derhâl istiğfâr ve ma'zeret ile meşgûl ola tâ ki ma'sûk kendiden râzî olub tarafına hüsn-i teveccüh erzânî kıla ve eger âşık hatâsı üzre kalub ve özr dilemezse ol i'râz hicâba müncirr olur. Pes âşık-ı muhibbe vâcibdir ki i'tizâra çalışa ve tevbeye ikdâm eyleye eger bu bâbda dahi taksîr iderse ol hicâb tefâsüle keşîde olur, fe-alâ hâzâ evvelâ i'râzdan ziyâde bir şey' yoğidi çün özr-hâhlık eylemedi hicâb oldu ve çün bu hatâ üzre kaldı tefâsül oldu. Pes eger bunun üzerine musirr olursa selb-i mezîd peydâ olur. Selb-i mezîd ana dirler ki o sâlikden nâil olduğu zevk-i tâat ve ibâdeti gerü alurlar. Zîrâ ⁶⁶ لِكُلِّ شَيْءٍ عَقُوبَةٌ وَعَقُوبَةُ الْمُحِبِّ انْقِطَاعُهُ عَنِ ذِكْرِهِ buyurulmuşdur. Pes bu bâbda dahi özr dilemezse selb-i kadîm îrâs ider ya'nî mezîdden evvel tutmuş olduğu tâatı dahi alurlar. Pes bu makâmda dahi eger tevbe ve özr-i taksîre sa'y itmezse tesellîye keşîde olur ya'nî ma'sûkdan cüdâ ve mehcûrlüğün üzerine kalb dinlenüb kalur. Pes eger yine inâbetde ihmâl olunursa adâvet peydâ olur, نعوذ بالله منها artık bunun devâsı müşkildir. Nitekim müktedâ-yı ehl-i tarîkat ve şerfat olan Hazret-i Hâce Cüneyd-i Bağdâdî'den suâl itdiler ki: Bu derdin devâsı nedir? Cevâb virdiler ki: Nice âlim bu hâletin makhûrudur ki, مَنْ غَمَّضَ عَيْنَهُ

67 انتَهَاهُ. ⁶⁸ عَنِ اللَّهِ طَرْفَةً عَيْنٍ لَمْ يَهْتَدِ أَبَدًا

Ve dahi bilmek gerekdir ki Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-a'lâ- *Mebde' ve Meâd* risâlesi'nde buyururlar ki: Mürîdin efdaliyyet ve ekmeliyyet-i pîr'e i'tikâdî

⁶⁶ Herşeyin bir cezası vardır ve muhibbin (seven)cezası da (Allah'ın) zikrinden kesilmesidir.

⁶⁷ Kim Cenâb-ı Allâh'dan bir an dahi gözünü ayırsa ebediyyen hidâyete eremez.

⁶⁸ هفت آمدست لغزش پا سالکانرا از من شنو که لازمه این طریقتست
اعراض حجاب تفاسل و سلب مزید پس سلب قدیم تسلی و آخر عداوتست

semerât-ı mahabbetden ve netâic-i münâsebetdendir ki sebep-i ifâde ve istifâdedir. Lâkin gerekir ki pîrini Şer’de efdaliyeti mukarrer olan cemâatın üzerine tafdîl eylemeye zîrâ mahabbet’de ifrâtı mûcibdir bu dahi mezmûmdur. Şîa’nın harâbiyeti Ehl-i Beyt’e ifrât-ı mahabbet’den ötürüdür ve Nasârâ Hazret-i İsâ -alâ nebiyyinâ ve aleyhi’s-salâtu ve’s-selâm-’a fart-ı mahabbet’den “ابن الله” deyüb hasârat-ı ebedîde [38a] kalmışlardır. Ammâ eger bunların mâ-sivâsının üzerine tafdîl iderse câiz, belki tarîkatda vâcibdir ve bu tafdîl-i husûsî mürîdin ihtiyârıyla değildir belki mürîd müsteidd olduğu takdîrde bî-ihiyâr kendide bu itikâd peydâ olur ve bu vesîle ile pîrin kemâlâtını iktisâb ider ve eger bu tafdîl tekellûf ve ihtiyâr ile peydâ olursa tecvîz olunmaz ve netîce bahş eylemez. Ve dahi müşârun ileyh Hazretleri risâle-i mezkûre’de buyururlar ki; tarîk-ı Sûfiyye’den belki millet-i İslâm’dan hazz-ı vâfir ol kimse içündür ki fitrat-ı taklîd ve cibillet-i mütâbaat kendide kavî ve ziyâde olur zîrâ bu mahalde medâr-ı kâr taklîd üzerinedir ve bu mevzinde menât-ı emr Enbiyâ-i Kirâm -aleyhimü’s-salâtu ve’s-selâm- Hazerâtına mütâbaat ve taklîd üzredir ki insânı derecât-ı ulyâya îsâl ider ve mütâbaat-ı asfiyâ üzredir ki meâric-i uzmâyâ iblâğ ider. Ebû Bekr es-Sıddîk -radiya’llâhu teâlâ anhu- Hazretleri’nin fitrat-ı âlîleri ezyed ve akvâ olduğunun bî-tevakkuf tasdîk-ı nübüvvet saâdetine müsâraat buyurdular ve reis-i sıddîkân oldular. Ve Ebû Cehl-i Laîn’de taklîd ve teb’iyyet isti’dâdı kemter olduğunun ol saâdet ile müstes’id olmadı ve pîşvâ-yı mel’ûnân oldu. Mürîd her ne murâda ki irer kendi pîrini taklîd ile irer. Pîrin hatâsı mürîdin savâbından bihterdir. Bu cihetdendir ki Hazret-i Ebû Bekr es-Sıddîk -radiya’llâhu teâlâ anhu- Hazret-i Peygamber -salla’llâhu teâlâ aleyhi ve alâ âlihî ve sellem- Efendimizin sehvinî temennî ve ârzü idüb, ⁶⁹ يَا لَيْتَنِي سُهُوٌ مُحَمَّدٍ buyurdular. Ve Hazret-i Peygamber -salla’llâhu teâlâ aleyhi ve alâ âlihî ve sellem- Bilâl-i Habeşî’nin hakkında buyurdular ki: Bilâl’in sîn’i, inda’llâh şîn’dır. Çünkü Bilâl Hazretleri Acemî idi Ezân’da sîn-i mühmele ile “اسهد” dir idi. Hudâvend Teâlâ nezdinde anın “اسهد” dimesi, “اشهد” menzilesinde oldu. Pes Bilâl’in hatâsı dîgerânın savâbından bihter oldu. Mısra’:

بر اشهد تو خنده زند اسهد بلال

Bir azîzden işitdim, didi ki: Ba’zı ed’iye, ki meşâyıhdan menkûldür ve ittifâkan ol meşâyıh mezkûr duâlarda hatâ idüb münharif okumuşlardır, eger anların mütâbî’leri ed’iye-i mezkûreyi sarf-ı meşâyıhın okuduğu vechile okurlarsa te’sîr bahş ider ve eger dürüst idüb okurlarsa te’sîrden hâlî bulurlar.

تَبَّتْنَا اللَّهُ سُبْحَانَهُ عَلَى تَقْلِيدِ أَنْبِيَائِهِ وَمَتَابَعَةِ أَوْلِيَائِهِ بِحَرْمَةِ حَبِيبِهِ عَلَيْهِ وَعَلَى جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ وَعَلَى مَتَابِعِهِمْ
[38b] الصَّلَوَاتِ وَالتَّسْلِيمَاتِ

⁶⁹ Keşke Muhammed’in (sallallahu aleyhi ve sellem) sehvi olsam.

ZİKR-İ TARİK-I KEYFİYYET-İ ÂDÂB-I TARİKAT

Ma'lûm ola ki, Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-a'lâ- cenâbları'nın bu bâb'da be-gâyet müfid bir mektûb-ı şerîfleri vardır. Bi-aynîhî irâd olunur: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ اَدْبٰنَا بِالْاَدَابِ النَّبَوِیَّةِ وَهَدَّبَنَا بِالْاِخْلَاقِ الْمِصْطَفَوِیَّةِ عَلَیْهِ وَعَلٰی اٰلِهٖ وَاصْحَابِهٖ الصَّلٰوٰتِ وَالتَّلٰمِیْمٰتِ اَتَمَّهَا وَاكْمَلَهَا

Ma'lûmun olsun ki bu tarîkın sâlikleri iki hâlden hâlî olmazlar: ya mürîd olurlar ya murâd olurlar, طوبی لهم Bu murâd olanları keşân keşân incizâb ve mahabbet yoluna elbette götürüb ve matlab-ı a'lâ'ya îsâl itseler gerekdir ve levâzım-ı tarîk'dan olan her âdâbı vâsıtâ ile ya vâsıtâsız kendilere ta'fîm eylemeleri lâ-büdd'dür. Eger bunlardan bir zelle vâkî' olursa tîz elden kendileri mütenebbih buyururlar ve o zelle ile müâhaze itmezler ve eger zâhîren pîr'e ihtiyâcları olursa sa'y itmeksizin kendileri bu devlete delâlet buyururlar. El-hâsıl inâyet-i Ezeli Celle Sultânuhû, bu buzurgvârânın hâllerine mütekeffildir sebep ile veya sebepsiz elbette işlerini göreceklendir, والله یجتبی الیه من یشاء Ve eger sâlik mürîd kısmından olursa pîr-i kâmil ve mükemmil tevassut itmedikce kâr düşvârdır. Bir pîr gerekdir ki, devlet-i cezbe ve sülûk ile müşerref ve saâdet-i fenâ ve bekâ ile müstes'id ola ve seyr ila'llâh ve seyr fi'llâh ve seyr ani'llâh-bi'llâhı mertebe-i insırâma ya'nî kemâline irişdirmiş ola. Ve eger o pîr'in cezbese sülûkunun üzerine mukaddem olur ve terbiye-i murâdân ile mürebba olursa kibrît-i ahmer'dir. Anın kelâmı devâ ve nazarı şifadır, mürdedillerin ihyâsı anın teveccüh-i şerîfine menût ve füsürde-cânların tâzeliği iltifât-ı latîfine merbûtdur. Ve eger bu tavr bir sâhib-devlet ele girmezse sâlik-i meczûb dahi ganîmetdir terbiye-i nâkisân anınla da husûle gelür ve anın tevassutuyla devlet-i fenâ ve bekâyâ irişilür. Mesnevî:

آسمان نسبت بعرش آمد فرود

ورنه بس عالیست پیش خاک تود

Terceme:

Arşa nisbet âsumân pest ü vazî'

Yoksa nisbetle zemîne pek raffî'

Ve eger inâyet-i Hudâvendî Celle Sultânuhû bir tâlibi tavr-ı mezkûr üzre pîr-i kâmil ve mükemmile delâlet buyurursa gerekdir ki, [39a] anın vücûd-ı şerîfini muğtenem bile ve kendisini tamâmıyla ana sipâriş eyleye ve kendi saâdetini anın merziyâtında bile ve şekâvetini hilâf-ı merziyâtında anlaya bi'l-cümle kendi hevâsını anın rızâsına tâbî' kıla. Haber-i Nebevî'de -aleyhi ve alâ âlihî es-salavâtu ve't-teslîmât etemmühâ ve ekmelühâ- «لَنْ يُؤْمِنَ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يَكُونَ هَوَاهُ تَبَعًا لِمَا جُنْتُ بِهِ» vârid olmuşdur. Ve ma'lûm ola ki âdâb-ı sohbeti riâyet

ve şerâitin muhâfazası bu tarîkin zarûriyyâtındandır tâ ki ifâde ve istifâde yolu meftûh ola وبدونها لا نتيجة للصحة ولا ثمرة للمجلس âdâb ve şerâit-i zarûriyyeden bir mikdâr ma'riz-ı beyâna getürülür, gûş-i hûşla işitmek gerekdir. Ma'lûm ola ki tâlib'e lâzımdır ki gönül yüzünü her taraftan döndürüb kendi pîrine müteveccih kıla ve pîr'in izni olmadıkça nevâfil-i ezkâr ile meşgûl olmaya ve pîrin huzûrunda gayrısına iltifât itmeyüb kendi külliyyetiyle ana müteveccihen otura hattâ zikr ile dahi meşgûl olmaya meger ki o zikri pîr emr itmiş ola ve huzûr-ı pîr'de farz ve sünnet'in gayrı namâz edâ itmeye. Nakl itmişlerdir ki: Zamânımız sultânı'nın vezîri huzûr-ı sultânda durmuş idi ittifâkan o esnâda vezîr kendi câmesi tarafına iltifât idüb bend-i câmesini râst iderdi bu hâlde sultânın nazarı vezîr üzre vâki' olub gördü ki, kendinin gayrısına müteveccihdir. Zebân-ı itâb ile didi ki: Bu muâmeleyi hazma kâdir değilim ki benim vezîrim olasin ve benim huzûrumda bend-i câmeye iltifât gösteresin. Tefekkür itmelidir ki, dünyâ-yı deniyyeye vesâil olanlar için dâimâ âdâb-ı dakîkayı gözetmek der-kâr olunca vusûl ila'llâha vesîle olanlar için vech-i etemm ve ekmel üzre bu âdâbı riâyet elbette lâzımdır. Ve dahi tâlibe gerekdir ki mümkün oldukça sâyesi pîrinin câmesi ve yâhûd sâyesi üzre vâki' olacak mahalde durmaya ve anın musallâsı üzre ayak basmaya ve mütevazzâsında tahâret itmeye ve pîrinin zurûf-ı mahsûsasını isti'mâl eylemeye ve huzûrunda su içmeye ve taâm tenâvül itmeye ve bir kimse ile mükâleme itmeye belki bir ahada müteveccih dahi olmaya ve pîrinin gıyâbında olduğu cânibe ayağını uzatmaya ve ol cânibe büzâk atmaya ve pîrden her ne sâdır olursa anı savâb bile, her ne kadar zâhirde savâb görünmezse de. Zîrâ pîr her ne işlerse ilhâm ile ve izn ile işler bu takdîrce i'tirâza mahall kalmaz. [39b] Ve eger ba'zı sûretlerde ilhâm-ı pîre hatâ reh-yâb olursa bu hatâ-yı ilhâmî hatâ-yı ictihâdî ile hem-renk olduğundan melâmet ve i'tirâz câiz değildir. Bir de mâdem ki tâlibin pîr'e mahabbeti peydâ ve mahbûbdan her ne sâdır olursa muhibbin nazarında mahbûb görünmesi mukarrer ve hüveydâ olduysa pes i'tirâza mecâl kalmaz. Ve dahi tâlib umûr-ı küllî ve cüz'îde pîr'e iktidâ ider gerek yemek ve içmek ve gerek uyumak ve tâat itmek husûsu olsun. Namâzı pîrinin tarz ve uslûbu üzre edâ itmek gerekdir ve fıkıhı anın amelinden ahz eylemek lâzımdır. Beyt:

آنرا که در سرای نگار بست فار غست

از باغ و بوستان و تماشاى لاله زار

Terceme:

Ma'şûku hânesinde olan kimse istemez

Gülgeşt-i bâğ u râğ ve temâşâ-yı lâlezâr

Ve pîrin harekât ve sekenâtında hiç bir gûne i'tirâza meydân virmez egerçi o i'tirâz hardal dânesi mikdârı dahi olursa zîrâ i'tirâzda hırmândan gayrı netîce yokdur ve cemî' halâikın ziyâde bî-saâdet olanı bu tâife-i aliyye'nin aybını görücülerdir, نَجَانَا اللهُ سُبْحَانَهُ عَنْ هَذَا البلاء العظيم Ve pîrinden havârik ve kerâmât talep itmez egerçi bu talep havâtır ve vesvâs tarîkıyla olursa da. Hiç işidilmiş mi ki bir mü'min bir peygamberden mu'cize talep itmiş ola. Mu'cize talep idenler küffâr ve ehl-i inkârlardır. Mesnevî:

معجزات از بهر قهر دشمنست

بوی جنسیت پی دل بردنست

موجب ایمان نباشد معجزات

بوی جنسیت کند جذب صفات

Terceme:

Kahr içündür mu'cizât a'dâyı bil

Bû-yı cinsiyyet berây-i celb-i dil

Mûcib-i îmân değildir mu'cizât

Bû-yı cinsiyyet ider cezb-i sıfât

Eger hâtırında bir şübhe peydâ olursa bî-tevakkuf pîrine arz ider eger şübhesi hall olmazsa taksîri kendi nefsine isbât idüb pîr cânibine hiç bir menkaset âid kılmaz ve zuhûra gelen vâkıyı pîrinden pinhân tutmaz ve ta'bîr-i vekâyı pîr'den talep ider ve bir ta'bîr ki tâlibe münkeşif olur anı dahi pîrine arz ider ve savâb ve hatâyı andan talep ider ve kendi küşûfuna i'timâd itmez. Zîrâ hakk bâtil ile mümtezic ve savâb hatâ ile muhtelitdir ve zarûretsiz ve iznsiz pîrinden cüdâ olmaz. Zîrâ pîrinin üzerine gayrısını ihtiyâr itmek irâdete münâfidir. [40a] Ve pîrin âvâzının fevkinde savtını ref' eylemez ve sühan-ı bülend ile mükâleme eylemez, ki sû'-i edebdir ve her feyz u fütûh ki tâlibe irişür anı pîrinin tevassutuyla tasavvur ider ve eger vâkıasında dîger meşâyıhdan ba'zı feyz irişdiğini müşâhede iderse anı dahi pîrinden bilür ve yakîn ider ki çünki pîr câmi'-i kemâlât ve füyûzdur. Pes tâlibin isti'dâd-ı hâssına münâsib ve sûret-i ifâza kendiden zâhir olan şeyhin kemâline mülâyim olan feyz-i hâss kendi pîrinden irişmişdir ve pîr'in letâifinden bir latîfe ki ol feyz ile münâsebeti olub müşâhede eylediği şeyh sûretinde zâhir olmuşdur. İbtilâ vâsıtasıyla tâlib o latîfeyi şeyh-i dîger hayâl itmiş ve feyzi andan bilmişdir bu bir azîm-maglata'dır. Hakk Subhânehû ve Teâlâ zelle-i kademden hıfz itsün ve i'tikâd ve mahabbet-i pîr üzre istikâmet ihsân buyursun, بحرمة سيد البشر عليه وعلى آله الصلوات والتسليمات

Hâsıl-ı kelâm ⁷⁰ ”الطَّرِيقُ كُلُّهُ آدَبٌ“ mesel-i meşhûrdur. Bî-edeb olan hiçbir kimse Hudâ'ya vâsıl olmaz. Ve eger tâlib âdâbın ba'zısını riâyetde taksîrini ve kemâ yenbeğî edâ-yı hizmet idemediğini bilür ve sa'y ile dahi uhdesinden gelmeğe kâdir olamazsa ma'fûvvdür. Lâkin taksîrini i'tirâf eylemek lâzımdır. Ve eger iyâzen bi'llâh Subhânehû riâyet-i edeb kılmaz ve hem kendi nefsinin mukassır bilmezse bu buzurgvârânın berekâtından mahrûm olur. Beyt:

هر که او روی بهبود نداشت

دیدن روی نبی سود نداشت⁷¹

Belî bir mürîd ki bereket-i teveccüh-i pîr ile mertebe-i fenâ ve bekâya irişüb râh-ı ilhâm ve tarîk-ı firâset kendiye zâhir olursa ve maa-zâlik bunları pîr müsellemler tutar ve mürîdin kemâline şehâdet iderse o mürîd için ba'zı umûr-ı ilhâmîde pîr'e muhâlefet ve kendi ilhâmının muktezâsıyla amel itmek câiz olur egerçi nezd-i pîr'de anın hilâfı müteahhuk olursa da. Zîrâ buncılayın mürîd ol vakt ribka-i taklîdden kurtulmuşdur ve anın hakkında taklîd hatâdır. Görmez misin ki Ashâb-ı Peygamber -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve aleyhim ve sellem- Hazerâtı, umûr-ı ictihâdiyye ve ahkâm-ı gayr-ı münezzelede ol Server-i Âlem -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Hazretleri'ne sûret-i muhâlefetde [40b] bulunmuşlardır ve ba'zı evkâtda savâb cânib-i Ashâb'da zâhir olmuşdur, كما لا يخفى على العالم, Pes ma'lûm oldu ki mürîd için mertebe-i kemâle resîde oldukdan sonra pîrine muhâlefet câiz ve sû'-i edebden müberrâdır belki bu makâmda muhâlefet ayn-ı edebdir. Eger böyle olmasa kemâl-i âdâb ile müeddeb olan Ashâb-ı Peygamber -aleyhi ve aleyhim es-salavâtu ve't-teslîmâtu- taklîdden gayrı emr-i dîgere cesâret itmezlerdi. İmâm Ebû Yûsuf mertebe-i ictihâda resîde oldukdan sonra İmâm Ebû Hanîfe -rahimehu'llâhu teâlâ- Hazretleri'ni taklîd eylemek hatâdır ve savâb olan kendi re'yine mütâbaatdır Hazret-i İmâm'ın re'yine değil.⁷² İmâm Ebû Yûsuf'dan meşhûrdur ki: نازعتُ ابا حنيفة في مسألة خلق القرآن سنة اشهر⁷³ buyurmuşdur. İştmişsin ki tekâmîl-i sînâat telâhuk-ı efkâr ile dir. Eger bir fikr üzre kalsaydı ziyâdelik peydâ itmezdi. Fenn-i Nahv, ki İmâm Sîbeveyhi zamânında idi, asrlarda ihtilâf-ı ârâ ve telâhuk-ı enzâr sebebiyle on mertebe ziyâdelik ve kemâl peydâ itmişdir. Ammâ çün binâsını ol vaz' itmişdir fazl anındır; *الفضل للمتقدم* lâkin kemâl bunlar ya'nî müteahhirîn içündür, *«مَثَلُ أُمَّتِي كَمَثَلِ* haber-i nebevîdir -aleyhi ve alâ âlihî es-salâtu ve's-selâm-⁷⁴

⁷⁰ Yol edebden ibâretidir.

⁷¹ Bu beytin tercemesi daha önce geçdi.

⁷² Ma'lûm ola ki Ashâb-ı Güzîn -rıdvânü'llâhî teâlâ aleyhim ecmaîn- Hazerâtı'ndan Cenâb-ı Osmân bin Affân ve Abdurrahmân bin Avf -radiya'llâhu anhümâ- 'nın mezheplerinde bir müctehid kendiden efkah ve tarîk-ı dîn'e a'lem olan dîger müctehidi taklîd ve kendi ictihâdını terkle anın ictihâdına ittibâ' eylemek câiz olur. Ve Hazret-i İmâm Alî -kerrema'llâhu vechehû- Cenâbları'nın mezhebinde müctehid olan zâta kendi ictihâdına ittibâ' vâcib olub başka müctehidi taklîd eylemesi câiz olmaz. Kezâ fî-Şerhi'l-Fikhi'l-Ekber li'l-Mevlâ Alî el-Kârî ve li-yürâcî' hünâke. li'l-mütercim

⁷³ Ebû Hanife ile Halku'l-Kur'ân meselesi hakkında altı ay tartıştım.

⁷⁴ “Ümmetimin durumu yağmur gibidir; onların evveleri mi yoksa âhirlerimi daha hayırlıdır bilinmez”.

TEZNÎB Lİ-REF'İ ŞÜBHETİ BA'Zİ'L-MÜRÎDÎN

Ma'lûmun olsun ki ⁷⁵ "الشَّيْخُ يُحْيَى وَيُمِيتُ" dinilmiştir. İhyâ ve imâte şeyhlik makâmının levâzımındandır. İhyâdan murâd ihyâ-yı rûhîdir, ihyâ-yı hissî değil. Ve kezâlik imâte'den murâd imâte-i rûhîdir, hissî değildir ve hayât ve mevtden murâd fenâ ve bekâ'dır ki, insânı makâm-ı kemâl ve velâyete îsâl ider ve şeyh-i muktedâ bi-izni'llâhi Subhânehû bu iki emre mütekeffildir. Pes şeyh için bu ihyâ ve imâte zarûrî olur "يُحْيَى وَيُمِيتُ" bi-hasebi ma'nâ يُبْقَى dimekdir. İhyâ ve imâte-i hissî ile mansıb-ı şeyh'in kârı [41a] yokdur ve şeyh-i muktedâ keh-rübâ hükmünü tutar ki kendiyeye münâsebeti olan kimseler hes u hâşâk renginde arkasına düşüb giderler ve şeyhden nasîblerini istifâde iderler. Havârik ve kerâmât cezb-i mürîdân için değildir; mürîdân münâsebet-i ma'neviyye ile müncezib olurlar. Ve ol kimse ki bu buzurgvârân ile münâsebet tutmadı anların kemâlâtları devletinden mahrumdur egerçi hezâr mu'cize ve havârik ve kerâmât görse dahi. Ebû Cehl ve Ebû Leheb'i bu müddeâyâ şâhid tutmalıdır. قَالَ اللهُ تَعَالَى سَبْحَانَهُ فِي حَقِّ الْكُفَّارِ ﴿وَإِنْ يَرَوْا كَلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾⁷⁶ ve's-selâm, intehâ

هكذا وَجَدْتُ هذه الآداب المذكورة في الخانقاه الشمسية المظهيرية على هذا النمط بعينه وسمعتُ مرارا بعد مرار من لسانهم المبارك ايضا هكذا

ZİKR-İ TARÎK-İ KEYFİYYET-İ KELİMÂT-İ MUSTALAHA-İ HAZERÂT-İ ALİYYE-İ TARÎKA-İ NAKŞBENDİYYE -KADDESA'LLÂHU ESRÂRAHUM-

Ma'lûm ola ki Hazret-i Mevlânâ Senâullâh Pânîpetî, *Kitâbü'n-necât an tarîkî'l-guvâf*'ın mulahhası'nda tarîka-i aliyyenin esâs ve mebnâsı olan onbir kelimâtın şerhini bast-ı tâmm ile tahrîr eylemişlerdir Fakîr anın telhîsini bu makâmda îrâd iderim. Kelimât-ı mezkûre bunlardır: Vukûf-ı kalbî, vukûf-ı adedî, vukûf-ı zamânî, hûş der-dem, nazar ber-kadem, sefer der-vatan, halvet der-encümen, yâd-kerd, bâz-geşt, nigâh-dâşt, yâd-dâşt.

Vukûf-ı kalbî şundan ibâretdir ki hıyn-ı zikrde mezkûr cânibine bir irtibât ve âgâhlık husûle gele, buna şuhûd ve vusûl ve vücûd dahi tesmiye iderler. Hâsılı oldur ki kalb-i zâkir Hakk Subhânehû ve Teâlâ'ya vâkıf ve âgâh ola. Ve dîger ma'nâsı budur ki esnâ-yı zikrde mahall-i câmi'-i hakîkat olan kalb-i sanevberîye müteveccih ola tâ ki kalb mefhûm-ı zikrden gâfil olmaya. Hazret-i Hâce-i Buzurg -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- iki ma'nâca vukûf-ı kalbî'ye riâyetde vukûf-ı adedî'den ziyâde ihtimâm buyurmuşlardır ve bu iki ma'nâ ibâre-i *Reşehâf*'dan müstefâddir ve yâd-dâşt'in gayrıdır. Ve Hazret-i Urvetü'l-Vüskâ tahrîr

⁷⁵ Şeyh ihyâ ve imâte eder.

⁷⁶ "Onlar, her türlü delili/mucizeyi görseler de yine ona inanmazlar. Hatta o küfre sapanlar/inkârcılar sana geldikleri zaman "Bu (Kur'ân), öncekilerin masallarından başka bir şey değildir." diyerek seninle çekişirler", Enâm 6/25

buyurmuşlardır ki: Vukûf-ı kalbî'nin ma'nâsı kalbe nigerân olmandır tâ ki tefrika ve nukûş-ı mâ-sivâ yol bulmaya. Nitekim Buzurgân demişlerdir. Beyt:

مانند مرغی باش هان بر بیضه دل پاسبان

کز بیضه دل زایدت مستی و شور و قهقهه

[41b] Terceme:

Kuş gibi ol durma hemân dil-beyzesine pâsbân

Kim beyze-i dilden doğar mestî ve şûr ve kahkaha

Ve Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-a'lâ- 'dan rivâyetdir ki: O kimseye kim zikr-i kalbî te'sîr eylemez anı zikrden gerü tutub mücerred vukûf-ı kalbî ile emr eylemek gerekdir ve teveccühât-ı ifâza itmelidir tâ ki zikr te'sîr eyleye intehâ. Bu üçüncü ma'nâ yâd-dâşt'ın furûundan olmak mümkündür. Ve Hazret-i Hâce-i Ahrâr'ın tahrîr buyurmuş oldukları şu ma'nâ ki: Vukûf-ı kalbî, Cenâb-ı Hakk Subhânehû ve Teâlâ'dan kalbin âgâh olmasıdır bir vechile ki Hakk Celle ve Alâ'nın gayrısına aslâ ihtimâm ve iltifât olmaya. Pek âlî'dir ve zikre taalluku yokdur belki fenâ-yı nefis eczâsındandır ve her hangi ma'nâya olursa ⁷⁷﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا﴾ nazm-ı kerîmi'nde vukûf-ı kalbî'ye işâret vardır. Zîrâ zikr-i lisânî mevrîd i'tibârıyla kalîldir mevrîdi yalnız lisândır. Zikr-i kesîrin mevrîdi lisân ve kalb ve sâir bedendir ki sultânü'z-zikr'den ibâretdir. Ve kezâlik zikr-i lisânîde zamân i'tibârıyla da fütûr bulunur. Hazret-i Resûlu'llâh -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- dâimü'z-zikr idi ya'nî kalb i'tibârıyla dimekdir.

Vukûf-ı Adedî: Her nefesde ferdiyeti ya'nî tek olmasını riâyetle nefy ü isbât zikrinden ibâretdir. Buyurmuşlardır ki: Âdâb ve şerâiti riâyetle yirmibir adedi müsmir-i fenâdır. Hazret-i Alâeddîn Attâr buyurmuşlardır ki: Nefy ü isbâtı çok getürmek şart değildir her ne söylerse vukûf ve âgâhlıkla söyleye çün aded yirmibiri savuşdu ve eser zâhir olmadı bî-hâsıllık delîlidir. Ve eser-i zikr oldur ki, zamân-ı nefyde vücûd-ı beşeriyet müntefî ola ve isbât vaktinde cezbât-ı İlâhî âsârından bir eser mütâlaa oluna Hâce-i Buzurg -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- Hazretleri'nin vukûf-ı adedî, ilm-i ledünnî'nin evvelidir buyurduğu hemân şu ma'nâya nâzırdır ki mübtedî hakkında husûle gelür yoksa müntehînin muâmelesi bundan bâlâterdir; mükâşefe ve müşâhedeye irişmiştir bu muâmele anın hakkında ilm-i ledünnî olmak mütesavver değildir. Belî kelime-i tayyibenin ma'nâsı bir deryâ-yı bî-kerândır ki esrârından ba'zısı bidâyet-i ilm-i ledünnîdir.

⁷⁷ “Ey iman edenler! Allah'ı çok anın (zikredin)”, Ahzâb 33/41

Vukûf-ı Zamânî: İki ma'nâyadır. Biri [42a] oldur ki sâlik enfâsına vâkîf olub her sâat de nefeslerinin hıfzını melhûz tutar ki huzûr ile mi geçer ya gaflet ile mi? İkinci ma'nâ oldur ki, abd her vaktde kendi ahvâline vâkîf olub tâat içinde olursa şükr ider yâhûd ma'siyet içinde olursa özr diler. Ve kezâlik kabz u bast hâlinde istiğfâr ve şükr lâzımdır, sûfiyye buna "muhâsebe" dirler. Hazret-i Müceddid kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû'l-a'lâ buyururlar ki: Kable'n-nevm yüz kere tesbîh ve tahmîd ve tekbîr muhâsebe şuglünü ifâde ider. Kelime-i tesbîhi tekrârda seyyiâtdan itizâr ve Cenâb-ı Kuds'e âid olan irtikâb-ı taksîrâtdan takdîs ve istîsâl-i günâh tahakkuk ider ve ammâ istiğfâr günâhın setrini talebdır, فاين هذا من ذاك ve kelime-i tahmîdi tekrârda şükrün edâsı olur ve kelime-i tekbîri tekrârda şu ma'nâya işâret bulunur ki, Cenâb-ı Hakk Celle ve Alâ Hazretleri, bu itizâr ve bu şükr şâyân-ı Kuds ü Kibriyâları olmakdan berter ve a'lâdır. Zikr olunan muhâsebeye ﴿وَأَنبِئُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلُمُوا لَهُ مِن قَبْلِ﴾⁷⁸ âyet-i kerîmesinde ve Ömer el-Fârûk -radiya'llâhu teâlâ anhu- Hazretleri'nin⁷⁹ "حاسبوا قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا"⁸⁰ kavlinde işâret buyurulmuşdur.

Hûş der-dem: Kendi nefesine dikkatle vâkîf olmakdan ibâretdir tâ ki gafletle hurûc itmeye. Hazret-i Hâce-i Ahrâr -kuddise sirruhû- buyurmuşlardır ki: Bu tarîkda hıfz-ı nefesi ehemm tutmuşlardır. Ve Hâce-i Buzurg -kaddesa'llâhu sırrahû- buyurmuşlar ki: Nefesin duhûlünde ve hurûcunda ve iki nefes miyânesinde muhâfaza itmelidir.

Nazar ber-kadem: Yolda gittiği vaktde gözlerini ayakları üzre diküb etrâf ve cevânibe bakmamaktır tâ ki hâtır mahsûsât-ı şettâdan perâkende olmaya ve münâsib olmayan mahallere nazarı düşmeye. Kerîme-i ﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا﴾⁸⁰ bu ma'nâya nâzırdır. Zîrâ nazar perâkendeliği merakı müstelzimdir ve bu nazar ber-kadem hey'etinde kibirden dûr olmak tahakkuk ider. *Reşehât*'da gelür ki, muhtemeldir ki nazar ber-kadem sür'at-i seyre işâret ola ki, kadem nazardan gerü kalmaya dimekdir. Ruveym nâm belîğ dimişdir: ⁸¹هَمْهُ قَدَمَهُ لَا يُجَاوِزُ هُمْهُ قَدَمَهُ ve Mevlânâ Câmî, Hâce Hazretleri'nin medhinde Nazm:

بسکه ز خود کرده بسرعت سفر

باز نمانده قدمش از نظر

buyurmuşlardır.

Terceme:

Nice sür'at ile enfüsde idübdür seferi

⁷⁸ "(Bundan böyle) size azap gelmeden önce, Rabbinize dön(üp tevbe ed)in ve O'na (gönülden) teslim olun", Zümer 39/54

⁷⁹ Hesâba çekilmeden önce (nefsinizi) hesaba çekin.

⁸⁰ "Yeryüzünde şımarık yürüme", Lokman 31/18

⁸¹ Onun himmeti kademini aşmaz.

Kalmamış gerü nazardan kadem-i feyz-eseri

Sefer der-vatan: Sifât-ı beşerîden hurûc ve sifât-ı melekîye duhûlden ibâretdir ki 82 تَخَلَّفُوا بِاخْلَاقِ اللَّهِ ma'nâsıdır. Hâcegân-ı mâ -kaddesa'llâhu teâlâ esrârahum- Hazerâtı seyr-i âfâkî bedeline [42b] seyr-i enfüsîye taalluk iden makâm-ı bekâ'ya seyr u seferi ihtiyâr itmişlerdir ve sefer-i zâhir itmezler. Ancak bir pîr-i kâmil'e resîde olacak kadar seyr u sefer idüb dîger hareketi tecvîz eylemezler ve şeyhin mülâzemetinden dûr olmak istemezler ve huzûr ve âgâhî melekесinin husûlü için sa'y-ı cemîl gösterirler ve seyr-i âfâkîye, ki râh-ı dûr u dirâzdir meh-mâ-emken meyl itmezler. Belki seyr-i enfüsî zımnında seyr-i âfâkîyi kat' iderler. Mevlânâ Sa'deddîn Kâşgarî -kaddesa'llâhu sırrahû- buyurmuşlardır ki: Habîs her kande gitse habîsdir. Ve meleke-i âgâhî husûlünden sonra ya sefer veya ikâmeti ihtiyâr iderler.

Halvet der-encümen: Mahall-i tefrika olan cem'iyette kalbe gaflet yol bulmayub zâhirde halk ile ve bâtında Hakk ile olmakdan ibâretdir. Bidâyet-i hâlde bu ma'nâ tekellüfle olur ve müntehîlik hâlinde bî-tekellüf husûle gelür. Bu devlet dîger turuk-ı aliyyenin müntehîlerine müyesser olur ve ammâ bu tarîka-i şerîfede mübtedîlere pertev-endâz olur. Zîrâ bu muâmele seyr-i enfüsîde hâsıl olacaktır. Bu seyr-i enfüsî ise dîger silsilelerde âhir-i kârda nasîb olur ve bu tarîkda ibtidâdan karîn-i husûl olup seyr-i âfâkî anın zımnında tayy olunur. Ve bu itibâr ile eger "indirâcû'n-nihâye fi'l-bidâye" dinilmiş olsa müvecceh ve müsellemler görölür. Bu meleke sâhibine ayn-ı tefrika içinde cem'iyet hâsıldır maa-zâlik eger zâhirini bâtını ile cem' iderse daha evlâ olur. Nitekim 83 ﴿وَإِذْ كَرِهَ اللَّهُ لِسْمِ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا﴾ 84 nazm-ı şerîfi bunu iş'âr ider. Lâkin ba'zı evkâtda gaflet mahmûddur ya'nî cihet-i hukûk-ı ibâd için ilmü'l-amelden gâfil olmak memdûhdur ve bâtında tefrika aslâ tecvîz olunamaz 84 ﴿رَجَالٌ لَا تُلْهِيمُمْ تِجَارَةً وَلَا بَيْعًا﴾ âyet-i kerîmesi bunların hâline işâretidir. Buzurgân dimişlerdir ki: Tefrikada cem'iyet pek ziyâdedir. Zîrâ halvetde şöhret ve şöhretde âfet vardır. Hâce Evliyâ-yı Kebîr buyurmuşlardır ki: Halvet der-encümen oldur ki eger zâkir bâzârda gitmiş olsa zikrde istiğrâk sebebiyle bir kimsenin âvâzını işitmeye. Ve Hazret-i Hâce-i Ahrâr -kuddise sirruhû- buyurmuşlardır ki: Ceht ü ihtimâm-ı belîğ ile zikre iştigâl beş altı gün zarfında bu devleti müsmir olur. Bizim meşâyihimiz çile bedeline bu halvet ile kanâat iderler. Zîrâ o çilenin hâsılı bu halvetde dâhil ve bu halvet çok âfâtdan dûrdur.

Yâd-kerd: Zikr-i lisânî veya zikr-i kalbî ile tard-ı gafletden ibâretdir ve bu tard-ı gaflet tâ ki teammül ve tekellüfle ola yâd-kerd'dir ve çün külfetden kurtula yâd-dâşt olur.

82 Allah'ın ahlakıyla ahlaklanın.

83 "(Gece gündüz) Rabbinin ismini an ve (ibadet için) her şeyden (mâsivâdan/dünya sevgisinden) kesilerek O'na dön", Müzzemmil 73/8

84 "(İşte) nice adamlar (var)dır ki onları ne ticaret, ne de alış veriş (Allah'ı anmaktan) alıkoyar", Nûr 24/37

Ve zikr-i tilâvet-i Kur'ân ve cemî' ezkâr-ı vârideye itlâk olunub lâkin ıstılâh-ı Sûfiyye'de mutlak zikr, kelime-i tevhîde ve bizim meşâyihimiz zebânında hem kelime-i tevhîde ve hem de ism-i Zât'a ya'nî Allah lafz-ı şerîfine itlâk olunmaktadır. Ve zikr-i ism-i Zât, kalb-i sanevberî Allah ism-i mübâreğini gûyâ olmakdan ibâretidir bir vasıfla ki uykuda ve uyanıklıkda ve harekât ve sekenâtda hiç fütûr vâki' olmaya ve bu emr pîr-i kâmil-i [43a] mükemmilin telkîn ve teveccühü olmaksızın müyesser ve mütesavver değildir ve li-hâzâ evvelâ mürîd ittihâz itmek tarîkı ve mürîdin âdâbı bahsleri mevki'-ı beyâna getürülmüşdür.

Bâz-geşt: Oldur ki, her bâr ki zâkir kelime-i tayyibeyi vaz'-ı ma'hûd üzre kalble zikr ider anın akabinde lisân-ı kalble dir ki: Hudâvendâ! benim maksûdum Sensin ve Senin rızâ-yı şerîfindir. El-hâletü hâzihî bizim buzurgânımızın ma'mûlü oldur ki لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ kelimesini telaffuz zımnında لَا مَعْبُودَ وَلَا مَقْصُودَ إِلَّا اللَّهُ mefhûmunu mülâhaza iderler. Kerîme-i ⁸⁵ ﴿أَقْرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ﴾ bâz-geşt meâline işâretidir.

Nigâh-dâşt: Zikr ile hâsıl olan âgâhlık keyfiyyetini muhâfazadan ibâretidir ki Hakk Subhânehû ve Teâlâ'nın gayrından, velev esmâ ve sıfât-ı aliyye dahi olursa gâfil olub ahadiyyet-i mücerrede verâü'l-verâ' olarak manzûr tutulmuş ola. Ve ba'zılar dirler ki: Nigâh-dâşt, kelime-i tayyibe ile iştigâl vaktinde hutûr-ı havâtırdan muhâfaza itmektir. Hazret-i Hâce-i Ahrâr buyurmuşlar ki: Nigâh-dâşt melekesi ol dereceye irmişdir ki tulû'-ı fecr vaktinden tâ dahve-i kübrâ'ya kadar kalbi hutûr-ı ağıyardan mahfûz tutmağa kudret vardır. Muhakkıkîn nezdinde kuvve-i mütehayyileyi kendi kârından azl itmek velev yarım sâat dahi olursa pek azîmdir ve kâmiller için ahyânen husûle gelür. Ve def'-i hatarâtda habs-i nefes ile kelime-i tayyibenin tekrârı müfîd ve nâfi'dir.

Yâd-dâşt: Nigâh-dâşt'da rusûh bulmaktan ibâretidir ve bu yâd-dâşt'ın zikre taalluku vardır. Ve Hâce-i Hâcehâ a'nî Hâce Bahâeddîn Nakşbend -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- Hazretleri'nin irâde buyurdıkları oldur ki: Yâd-dâşt, Hakk Subhânehû ve Teâlâ'ya ale'd-devâm âgâhlıktan ibâretidir ki aslâ zevâl-pezîr olmaya. Ve ba'zılar yâd-dâşt'ı, huzûr-ı bî-gaybet ile tefsîr eylediler. Ve ba'zılar, hubb-ı Zâtî tevassutuyla kalb üzre şuhûd-ı Hakk'ın istîlâsıdır deyu ta'bîr itdiler ve buna müşâhede tesmiye iderler.⁸⁶ [43b] Ma'lûmun olsun ki devâm-ı huzûr ve âgâhî şöyle müstevlî olursa ki kesret-i kevnîyye ana müzâhim olmayub belki kendi vücûduna dahi şuûru kalmaz ise fenâ tesmiye olunur eger bu bî-şuûrluğa

⁸⁵ "Arzu ve hevesini ilah edinmiş kişiyi gördün mü?", Câsiye 45/23

⁸⁶ Ma'lûm ola ki inde'l-Hukemâ' dimâğın butûn-ı selâsesi olub iş bu butûn-ı selâse beş havâss-ı bâtineyi muhtevîdir ki anlar hiss-i müşterek, hayâl, vehm, hâfıza, mütehayyiledir. Ve kuvve-i mütehayyileyi mutasarrıfe dahi dinilür. Bunun kâr u şuğlü hisden me'hûze olan suver ve vehmle idrâk olunan meânide tasarrıfdur. Ya'nî anların ba'zısını ba'zı diğerle terkîb ve ve ba'zısını diğer ba'zdan tafsîl ve tahlîl eylemekdir. Ve bu kuvve gerek nevm ve gerek yakaza hâlinde aslâ sâkin olmayub dâimâ meşgûldür. Bu mebhasın tafsîlini murâd idenler kütüb-i Kelâmiyye ve Hikemiyye'ye mürâcaat eylesünler. li'l-mütercim

şuûru var ise ve eger bî-şuûrluğuna dahi şuûru kalmaz ise fenâü'l-fenâ ve cem'u'l-cem' ve ayne'l-yakîn tesmiye iderler.

ZİKR-İ KEYFİYYET-İ SÜLÛK-İ TARÎKA-İ MÜCEDDİDİYYE VE BEYÂN-İ LETÂİF-İ AŞERE

Hazret-i Şeyh Abdülahad Delîlu'llâhi's-Samed -kaddesa'llâhu sırrahû- 'nun bu bâbda be-gâyet metîn ve Kuhlü'l-Cevâhir ile müsemmâ bir mektûb-ı latîfleri vardır bi-aynihî îrâd olunur: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلَامٌ عَلٰی عِبَادِهِ الَّذِیْنَ اصْطَفٰی اَمَّا بَعْدُ هestî ve hîşten-perestîden taşra gelür ve dîde-i bâtını kuhlü'l-cevâhir-i ma'rifet ile müktehil olur. Lâ-muhâle kerîme-i ⁸⁷ ﴿وَفِيْ اَنْفُسِكُمْ اَفَلَا تُبْصِرُوْنَ﴾ ey أَفَلَا تُبْصِرُونَ hükmünce anın nefsinde mevdûa olan âyât ve kerâmâtı basar-ı basîretle müşâhede ider. Ba'de-zân anın muktezâsı üzre bâr-gâh-ı Kuds ü Kibriyâ'ya icâzet ve ruhsat bulur. مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ Kâlib-ı insânîde ta'biye olunan hakâyık ve âyâtdan bir nebze zikr olunacaktır gûş-ı hûş ile ısgâ ideler. Bilmek gerekdir ki Âlem-i Sağîr ta'bîr olunan insân eczâ-yı aşereden mürekkebdir ki, anların usûlü Âlem-i Kebîr'dedir ve Âlem-i Kebîr, Âlem-i Halk ve Âlem-i Emr'i müştemil olan mecmû'-ı kâinâtdan ibâretdir. Ve eczâ-yı aşere-i mezkûreden beş cüz' Âlem-i Emr'dendir ki, bunlardır: Kalb, rûh, sırr, hafî, ahfâ. Ve beşi Âlem-i Halk'dandır ki anlar: nefis ve anâsır-ı erbaa'dır. Nasıl ki usûl-ı anâsır, Âlem-i Halk'da mevcûdlardır kezâlik usûl-i letâif-i hamse-i mezkûre Âlem-i Emr'de mütehakkıklardır. Âlem-i Emr, fevka'l-Arş ve lâ-mekânî'den ibâretdir. Ve Arş-ı Mecîd'in fevkinde ve usûl-i dîgerin tahtında olan asl, kalb'dir ve li-hâzâ kalb için Âlem-i Halk ile Âlem-i Emr miyânesinde berzah buyurmuşlardır. [44a] Zîrâ Âlem-i Halk'ın müntehâsı Arş-ı Mecîd'dir ve Arş-ı Mecîd, Âlem-i Halk'ın müntehâsı ve bir yüzü Âlem-i Emr'e müteveccih olduğu cihetle ana dahi berzah dimişlerdir. Ve kalbin fevkinde ki asl, rûh'dur ve anın fevkinde sırr ve anın fevkinde hafî ve anın fevkinde ahfâ'dır. Çün Hakk Celle ve Alâ Hazretleri diledi ki insâna hikmet-i bâliğası muktezâsınca bu nev' terkîb ifâza buyura. Kâlibını tesviyeden sonra letâif-i hamse-i mezkûrenin her biri için bu unsur-ı cismânîye bir taalluk ve taaşşuk itâ buyurub fevka'l-Arş'dan aşağı itirdi ve her birini münâsib olan makâm-ı hâssında mütemekkin kıldı. Latîfe-i kalbi sol memenin aşağısındaki kalb-i sanevberî dinilen mudgada cây-gîr eyledi ve bu mudgaya sanevber telkîbi semer-i sanevber gibi maktûb olması cihetindedir. Ve latîfe-i kalbin aslû'l-aslı sıfat-ı izâfiyye-i Hakk'dır ki, fi'l ü tekvînden ibâretdir. Bu latîfenin kemâli oldur ki Hakk Celle ve Alâ'nın fi'linde fânî ve müstehlek olub ve hemân fi'l-i Hakk ile bekâ bulmaktır. Bu zamânda sâlik kendini meslûbu'l-fi'l bularak ef'âlini Hakk Celle ve Alâ Hazretlerine mensûb kılma gerekdir. İşte fenâ-yı kalb ve tecellî-i fi'lî bu makâmdan

⁸⁷ "Kendi (yaratılışı)nızda da (ibretler vardır). Hiç görmüyor musunuz?", Zâriyât 51/21

kinâyedir. Ve bunun nişânı oldur ki, Hakk Subhânehû ve Teâlâ'nın gayrına aslâ taalluk-ı ilmî ve hubbî kalmayub kalb-i sâlik ale'l-ittlâk mâ-sivâyı ferâmûş itmekdir; bir derece ki eger yıllarca tekellüflere düşmüş olsa bir lahza mâ-sivâyı yâd eylemeğe kâdir olmaya. Bu hengâmda ilm-i eşyâ kalbden zâil olduğu gibi mahabbet-i eşyâ bi-tarîki'l-evlâ şedd-i rahl idüb gider. Çün sâlik fenâ-yı kalble müşerref ola cemâat-ı Evliyâ'ya dâhil olur. Ve bu fenâ-yı kalb tamâm-ı dâire-i imkân ya'nî merkez-i ferşden tâ arşa ve arş'dan tâ tamâm-ı Âlem-i Emr'e varınca kat' olunmadıkca ve kezâlik sûfiyye-i aliyyenin beyân buyurdıkları merâtib-i aşere kat' olunmadıkça sûret bağlamaz. [44b] Ve dahi kalbin nûru nûr-ı asfar'dır ve bu latîfenin velâyeti, zîr-i kadem-i Hazret-i Âdem'dir, alâ Nebiyyinâ ve aleyhi's-salâtu ve's-selâm. Ve her kimse ki âdemiyü'l-meşrebdir anın Cenâb-ı Kuds'e vusûlü hemân bu latîfe-i kalbden olsa gerekdir, meger ki pîr-i kâmilin kasr u cezbi ola. Ve bu meşreb sâhibi için derecât-ı pencgâne-i velâyetden bir derecenin husûlüne isti'dâd olıserdir, meger ki kâsir kasr u cebr eyleye. Ve latîfe-i rûh kalbden eltaf olduğu cihetle âsitân-ı Kuds'e münâsebeti ziyâdedir. Binâen aleyh bu latîfe-i rûha sînenin sağ cânibinden sağ memenin aşağısında mahall ta'yîn olunmuşdur ve bu latîfenin aslû'l-aslı, sıfât-ı sübûtiyye-i Hakk'dır ve bir hatve Hazret-i Zât'a akrabdır. Bu latîfenin tecellî-i sıfâtıye merbût olan husûl-i fenâsından sonra sâlik kendi sıfâtını meslûb olmuş bulur belki Cenâb-ı Kuds'e mensûb kılıserdir. Ve bu latîfenin nuru, nûr-ı ahmer buyurmuşlardır. Ve bu latîfenin velâyeti zîr-i kadem-i Hazret-i İbrâhîmdir, alâ Nebiyyinâ ve aleyhi's-salâtu ve's-selâm. Ve her kimse ki İbrâhîmiyyü'l-meşrebdir anın Cenâb-ı Kuds'e seyr u vusûlü merâtib-i kalbi kat'dan sonra hemân bu latîfe yolundan olıserdir. Ve bu meşreb sâhibi için derecât-ı pencgâne-i velâyetden iki derecenin isti'dâdı vardır, illâ bi-kasri kâsir. Ve latîfe-i sırr rûhdan eltafdır ve bunun mahalli kalb cânibinde vasat-ı sîneye karîb olan yerdir ve aslû'l-aslı şûûnât-ı Zâtiyye'dir ki Hazret-i Zât-ı Ecell ve A'lâ'ya bir hatve sıfâtdan karîb-rek'dir. Ve bu latîfenin husûl-i fenâsı tecellî-i şûûnât-ı zâtiyye ile olsa gerekdir. Ve nûruna nûr-ı ebyaz ile nişân virilmişdir ve bu latîfenin velâyeti, zîr-i kadem-i Hazret-i Mûsâ'dır, alâ Nebiyyinâ ve aleyhi's-salâtu ve's-selâm. Ol kimse ki Mûseviyyü'l-meşrebdir anın Cenâb-ı Kuds'e vusûlü letâif-i sâbıkayı [45a] kat'dan sonra bu latîfe tarîkından olıserdir. Ve bu meşreb sâhibi için merâtib-i pencgâne-i velâyetden üç mertebenin isti'dâdı vardır, illâ bi-kasrin mine'l-kâsir. Ve latîfe-i hafî, latîfe-i sırr'dan eltafdır. Ve bunun mahalli rûh ile vasat-ı sînenin mâ-beynidir. Ve aslû'l-aslı sıfât-ı selbiyye-i tenzîhiyye'dir ki şûûnât-ı Zâtiyye'nin mâ-fevkıdır. Ve bu latîfenin husûl-i fenâsı hemân tenzîh-i sıfâta vusûl ile'dir ve nûrunu nûr-ı siyâh ta'yîn eylemişlerdir. Ve bu latîfenin velâyeti zîr-i kadem-i Hazret-i Îsâ'dır alâ Nebiyyinâ ve aleyhi's-salâtu ve's-selâm. Her kimse ki Îseviyyü'l-meşrebdir anın Cenâb-ı Kuds'e vusûlü letâif-i sâbıkayı kat'dan sonra hemân bu latîfe yolundan olsa gerekdir, illâ bi-kasrin mine'l-kâsir. Ve bu meşreb sâhibi

içün merâtib-i pencgâne-i velâyetden dört mertebenin husûlüne isti'dâd vardır. Ammâ latîfe-i ahfâ, letâif-i Âlem-i Emr'in eltaf ve ahsen ve ecmelidir ve Hazret-i Itlâk'a cümlesinden akrabdır. Ve bu latîfenin mahalli merkez olan ve Hazret-i İcmâl'e münâsebet-i tâmmesi bulunan vasat-ı sînedir. Ve bu latîfenin aslû'l-aslı bir mertebedir ki, mertebe-i tenzîhî ile ahadiyyet-i mücerrede miyânesinde berzah gibidir. Ve bu latîfenin fenâsı dahi ol mertebe-i mukaddesenin tecellisine merbûtdur. Ve bu latîfe-i nefîsenin nûrunu nûr-ı ahdar deyu beyân buyurmuşlardır. Ve bu latîfenin velâyeti zîr-i kadem-i Hazret-i Risâlet-penâh'dır, salla'llâhu teâlâ aleyhi ve alâ âlihî ve sellem. Ve bu meşreb-i âlî sâhibi içün bizâtihî merâtib-i pencgâne-i velâyetin tamâmıyla husûlüne isti'dâd vardır. Zebân-ı İlhâm-Tercümân Hazret-i Kutbü'l-Aktâbî'den işitmişim ki: Bir gün Hazret-i Müceddid-i Elf-i Sâni -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-a'lâ- şöyle gevher-efşân oldular ki, Galas vaktinde edâ-yı salât müsmir-i fenâ-yı ahfâ'dır. Bilmek gerekir ki letâif-i hamse-i Âlem-i Emr'in urûcu üç [45b] dâire ve bir kavısı mütezammın olan Velâyet-i Kübrâ'nın dâire-i ûlâsına kadar olıserdir. Çün muâmele bu dâireden bâlâyâ suûd ider ve asl-ı aslû'l-asl dâiresinde seyr vâki' olur artık muâmele nefis ile vâki' olub nefis, fenâ-yı etemm ve bekâ-yı ekmele ve şerh-i sadr ve İslâm-ı hakîkî ve husûl-i itmînân ve irtikâ-yı makâm-ı rızâ ile müşerref olsa gerekir. Bundan sonra eger Velâyet-i Ulyâ'da seyr vâki' olursa üç unsur ile ya'nî nârî ve havâî ve mâî ile muâmele vâki' olıserdir ve eger fazl u kerem-i Hakk ile bu makâmdan terakkî olunub da Kemâlât-ı Nübüvvet seyri zuhûra gelürse eczâ-yı arzî ile muâmele vâki' olsa gerekir ve eger bu makâmdan dahi terakkî olunursa ister kemâlât-ı risâlet'de ister hakâyık-ı selâse ya'nî Hakîkat-i Ka'be ve Hakîkat-i Kur'ân ve Hakîkat-i Salât'da muâmele vâki' olıserdir. Bu muâmele, Âlem-i Halk ve Âlem-i Emr'den ibâret olan eczâ-yı aşereden her birinin ferdin ferdin kemâlâtı husûle geldikten sonra eczâ-yı mezkûrenin mecmûu olan hey'et-i vahdânî ile olur. Bundan sonra olacak muâmele bizim ve sizin akl u fehminizden berterdir. Hakk Subhânehû ve Teâlâ Hazretleri mahz-ı inâyet-i bî-gâyeti ile kemâlâtdan behre-i tamâm ihsân buyursun, *آنَه قَرِيبٌ مَجِيبٌ بِحَمْدِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ* Hazerât-ı âlî-derecât -kaddesena'llâhu bi-esrârihimü'l-aliyye- 'nin tufeyliyyeti ile merâtib-i mezkûreden ve dîger muâmelâtdan ki ol merâtibe nisbetle "كَالسَّمَاءِ مِنَ الْأَرْضِ" dır, bi-kadri'l-isti'dâd belki fevka'l-isti'dâd hazz u nasîb kerâmet buyurulub bu zerre-i nâçizi hâk-i mezelletden ref' ile hem-inân-ı âfitâb kılmışlardır. Eger hezâr sâl sad-hezâr zebân ile ve hezârân âdâb ile bu mertebenin şükrünü izhâr eylesem binde birini minassa-i zuhûra getüremem, *قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَالْمُنَى* [46a] Bu kısım sühanların izhârı egerçi *أَظْهَارُ النِّعْمَةِ مِنَ الشُّكْرِ لَا سِيمَا عِنْدَ الْأَحْيَاءِ الْمَخْلُصِينَ الْمَطْلُوعِينَ عَلَى اسْرَارِ* mûhim-i iffihâr ve mübâhâtdır. Lâkin *رَبَّنَا لَا تَوَاخِذْنَا أَنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا بِحَرَمْتِ سَيِّدِنَا* mücibince mezkûr olmuşdur. ⁸⁸ المَشْتَاقِينَ لِتِلْكَ الْإِثَارِ وَالْإِخْبَارِ

⁸⁸ Nimetin izharı şükr kabilindendir özellikle bu sözlere müştâk olanların sırlarına muttali olan ihlâslı

محمد النبي الامي العربي صلى الله تعالى عليه وسلم Ve bu mektûbun âhirinde şu fâideyi dahi tahrîr buyurmuşlardır ki: Meşâyih-ı Kirâm'ın âdeti oldur ki, sâlik-i mübtedîyi evvelâ zikr-i kalbî ile meşgûl iderler tâ ki zikr cevher ve meleke oluncaya kadar. Andan sonra zikr-i rûh ile emr iderler. Andan sonra zikr-i ahfâ ve sonra zikr-i nefis ile emr iderler ve bu nefsin mahalli dimâğdır. Andan sonra eger dilerlerse zikr-i sırr ve zikr-i hafiyi buyururlar. Ba'd-ez-ân tamâm-ı a'zâyâ sereyân idüb tâ ki meleke-i râsiha husûl ve sultân-ı zikr zuhûra gelür. Ve çok kere vâkî olur ki zikr-i kalb ve rûh ve ahfâ üzre iktisâr iderler ve gâh yalnız zikr-i kalb ile iktifâ buyururlar. Lâkin zikr cevher-i kalb ve meleke olması meşrûtdur. Ve çok kere müşâhede olunmuşdur ki mücerred zikr-i kalb ile sultân-ı zikr peydâ ve sâir eczâyâ sereyân mütehakkık olur. Bi'l-cümle mübtedînin isti'dâdı kadarınca sülûk gösterilmek lâzımdır. والسلام على من أتبع الهدى، انتهى ما أردناه من إيراد كلام حضرت شيخ عبد الواحد قُدَّسَ سِرُّهُ.

Ve Hazret-i Mevlevî Gulâm Yahyâ -rahmetu'llâhi teâlâ aleyh- ki Hazret-i İşân-ı mâ -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- 'nun hulefâsındandır, mektûb-ı şerîf-i mezkûrun âhirinde şu fâideyi tahrîr eylemişlerdir ki: Bu âsâr-ı fenâ-yı kalb ki dâire-i imkânı kat' ve dâire-i zilâl-i sıfât-ı vâcibeye duhûl ile husûle gelür. Hânkâh-ı Şemsiyye-i Hazret-i mâ [46b] -sellemehu'llâhu teâlâ- 'da fakîr müşâhede eylediğim vechile elbette ele getirülür. Nitekim mülâzımân-ı sohbet-i bâ-bereket-i İşân'a zâhir ve nümâyândır. Lâkin el-hâl tâlibler pest-havsala olmak sebebiyle seyr-i tafsîlî mesdûddur ve meslûk değildir. Meger seyr-i icmâlî ki yedi sekiz mâh zarfında dâire-i imkân kat' olunur ve âsâr-ı mezkûrenin zuhûru za'f üzredir ammâ tâliblerin isti'dâdı hasebiyle mütefâvitdir. Ol kimse ki inâyât-ı İzidî ile kesb-i makâmât-ı âliyye muvaffak olur ve kadr-i mu'teddün bih mülâzemet-i sohbet kendiye nasîb olurda andan sonra ömr-i azîz vefâ idüb bu tarîkanın şânına ihtimâm ve bu silsile Hazerâtı'nın nişân virmiş oldukları nesnelere tâ âhir-i ömre kadar tevaggul eylemek rızık olursa âsâr-ı mezkûre gereği ve lâyıki vechile kuvvet-pezîr olur. Nitekim bu fakîr ve çeşm-i basîret sâhibi olanlar, ol Cenâb-ı Âlî -sellemehu'llahu Teâlâ- Hazretleri'nde müşâhede itmekdeyiz, رزقنا الله حاله ومقامه. Ve kezâlik âsâr-ı fenâ-yı rûh ve sırr ve hafî ve ahfâ dahi bu hânkâh-ı vâlâda elbette zuhûr idecekdir ve hem-çünân âsâr-ı fenâ-yı nefis ve tezkiye-i nefis ki, fenâ-yı etemm ve bekâ-yı ekmel ve itmînân ve şerh-i sadr ve İslâm-ı hakîkî ve makâm-ı rızâyâ irtikâdan ibâretidir, müyesser olacaktır. Hulâsa bu cümle âsârı tâlib kendi nefsde muâyene idüb eger azıcık kuvve-i keşfiyyesi var ise elbette fehm ider ve ba'de'l-fursat kuvvetle zuhûr gösterir ve's-selâm.

ZİKR-İ TARÎK-İ KEYFİYYET-İ MURÂKABE

Hazret-i Muhammed Ma'sûm kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû bir mektûb-ı şerîflerinde buyururlar ki: Murâkabe lafzı, muhâfaza ma'nâsına olan "رقابت" rekâbet'den yâhûd intizâr ma'nâsına olan "رقوبت" rukûbet'den me'hûzdur. Silsile-i Âliye-i Nakşbendiyye-i Müceddidiyye -haraseha'llâhu Subhânehû- örflerinde murâkabe oldur ki: Gözlerini yumub evvelâ letâif-i aşere'den bir latîfe cânibine müteveccih olmak [47a] ve vücûhdan bir vechle ve sıfâtdan bir sıfatla melhûz olan Mebde'-i Feyyâz'dan o latîfe üzre feyzin vürûduna intizâr çekmekdir. Ve bu intizârda kendini müstağrak kılmalıdır ve bu amel esnâsında eger hatre-i mâ-sivâ müdâhale iderse anın def'ine sa'y itmelidir ve ol latîfe ki anın üzerine feyzin vürûdu için intizâr çekilecektir. Dâire-i İmkân'da ve Velâyet-i Suğrâ'da latîfe-i kalb'dir ve bu latîfe kalb-i sanevberî tesmiye olunan mudga-i lahma taalluku olan bir nûr-ı mücerredir ve Âlem-i Emr'den olub mâ-fevk-ı Arş-ı Mecîd olan kalb-i küllîden berze ya'nî kıt'a ve nişânedir. Lâkin bilmek gerekdir ki kalb cânibine teveccüh ve mülâhaza vaktinde kalbin şekli ü levni nûrâniyyetini aslâ melhûz tutmamak gerekdir. Belki kalb tarafına sırf teveccüh-i bâtinî sıfât-ı mezkûre ya'nî şekli ü levnden münezze ve müberrâ olan Mebde'-i Feyyâz cânibine teveccüh renginde tutulmak lâzımdır. Ve ol vech ü sıfat ki murâkabeye şurû'da Mebde'-i Feyyâz anınla mülâhaza olunacaktır. Dâire-i İmkân'da anın cemî' sıfât-ı kemâlâtı câmiyyetidir ve Velâyet-i Suğrâ'da anın bizimle maiyyetidir ki ⁸⁹ ﴿وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ﴾ âyetinden müstefâddır. Ve Velâyet-i Kübrâ'da tâ âhir-i kavse kadar latîfe-i mezkûre latîfe-i nefis'dir ki mevzii dimâğdır ve ol vech-i mezkûr Dâire-i Ülâ'da Ol Cenâb-ı Akdes Teâlâ Şânuhû Hazretleri'nin bize akrabiyyetidir ki, ⁹⁰ ﴿وَتَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ﴾ kerîmesi'nden mefhûmdur. Ve bâkî devâirde ve kezâ kavıda ve hem-çünîn Velâyet-i Ulyâ'da vech-i mezkûr bizimle Ol Hazret'in Subhânehû ve Teâlâ miyânesinde olan alâka-i mahabbetdir ki âyet-i kerîme-i ⁹¹ ﴿يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ﴾ anı müş'irdir. Ve Velâyet-i Ulyâ'da latîfe-i mezkûre anâsır-ı selâse'dir ya'nî âb ve havâ ve âteş ve Kemâlât-ı Nübüvvet'de unsur hâk'dir ve anın mâ-fevkı olan makâmâtda eczâ-yı aşerenin [47b] hey'et-i vahdânîsidir. Ve dahi Kemâlât-ı Nübüvvet'den tâ âhir-i sülûka kadar Mebde'-i Feyyâz'ı vakt-i murâkabede sıfâtdan bir sıfat ile mülâhaza itmeyüb belki Zât-ı Baht cânibine teveccüh kılmak ve feyz intizârında olmak gerekdir. Hânkâh-ı Şemsiyye -haraseha'llâhu Teâlâ- 'da böylece ma'mûl bulunmuş ve Hazret-i İşân'ın zebân-ı şerîfleri'nden dahi kerrât ve merrât ile istimâ' olunmuşdur, والله اعلم
بالصواب واليه المرجع والمآب

⁸⁹ "Nerede olsanız sizinle beraberdir", Hadîd 57/4

⁹⁰ "Biz ona şah damarından (kendisinden) daha yakınız", Kaf 50/16

⁹¹ "(Allah) onları sever onlar (Allah'ı) sever", Mâide 5/54

Hazret-i Hâce Alâeddîn Attâr buyururlar ki: Tarîk-ı murâkabe nefy ü isbât tarîkından a'lâ ve cezbeye akrabdır. Tarîk-ı murâkabeden mertebe-i vezâret ve mülk ve melekûtda tasarruf pâyesine irişmek kâbidir ve havâtıra işrâf ve nazar ile mevhibe itmek ve bâtını münevver kılmak devâm-ı murâkabedendir. Meleke-i murâkabeden devâm-ı cem'iyet-i hâtır ve devâm-ı kabûl-i kulûb hâsıl olur ve bu ma'nâya cem' u kabûl tesmiye iderler. Hazret-i Sa'deddîn Kâşgarî -kaddesa'llâhu sırrahû- buyurmuşlardır ki: Seyyidü't-Tâife Cüneyd-i Bağdâdî -kaddesa'llâhu teâlâ rûhahû- buyurmuşlardır ki: Murâkabe bâbında benim üstâdım kedidir. Şöyle ki vaktiyle bir kedi gördüm; bir fâre delüğünün önünde oturmuş ve ol mertebe ana müteveccih olmuşidiki a'zâsında bir kıl hareket itmezdi. Kemâl-i taaccüble ana bakardım nâ-gâh sırrıma nidâ olundu ki; Ey dûn-himmet! Ben senin maksûdun olmakda bir fâreden kemter değilim sen dahi benim talebimde kediden kemter olma. Bu vâkıdan sonra murâkabeye dürüşdüm, intehâ

Ferd:

دانی که مرا یار چه گفتست امروز

جز ما بکسی در منکر دیده بدوز

Terceme:

Bilür müsün bana cânân bugün ne didi Şehâ!

Benimden özgeye itme nigâh göz yum ha

Dîger:

دلارامی که داری دل در و بند

دگر چشم از همه عالم فروبند

Terceme:

Bir dilârâmın ki vardır ana dil-bend ol yeter

Andan özge cümle âlemden gözün yum ser-te-ser

Ve hem bir şahs dimişdir:

هر ان کو غافل از حق یگزمانست

در ان دم کافرست اما نهانست

[48a] Terceme:

Kim ki Hakk'dan gâfil olur bir zamân

Ol zamân kâfirdir ammâ kim nihân

Ve kezâ Hazret-i İşân kendi *Dîvân-ı âlî-şânları*'nda bu ma'nâya işâret idüb buyururlar:

نشستم عاقبت چون آفتاب از هرزه کردیها

سیه کردم باندک چشم پوشی روی دنیا را

Terceme:

Oturdum âkıbet hurşîd-veş bî-câ dolaşmakdan

Birazcık göz yumub dünyânın itdim yüzünü kara, ya'nî bi-murâkabe

Ve Hâce Ebu'l-Abbâs Nihâvendî buyurur ki: Ol kimseler ki himmet sâhibleridirler eger anları sol elleri meşgûl kılsa sağ elleriyle sol ellerini keserler. Ve Hazret-i Hâce-i Hord ferzend-i reşîd-i Hazret-i Hâce Bâkî-Billâh -kaddesa'llâhu sırrahümâ- *Fevâih*'de buyururlar: المراقبت هي الخروج عن الحول والقوة والاعراض عن جميع الاحوال والاصناف منتظرا للقاءه ومشتاقا الى جماله ومستغرقا في هوانه ومحبتة⁹²

قال امامنا وقيلتنا الشيخ بهاؤالدين المعروف بشاه نقشبند: المراقبت اقرب الطرق⁹³

ZİKR-İ TARİK-I KEYFİYYET-İ ZİKR-İ NEFY Ü İSBÂT

Hazret-i Mevlânâ Senâullâh Pânîpetî, *Kitâbü'n-necât an-tarîkı'l-guvât*'ın mûlahhası'nda buyururlar ki: Bu tarîka-i seniyye'de zikr-i dîger nefy ü isbât zikridir. Bunun tarîkı oldur ki, vuzû' ile kıbleye müteveccihen murabba' yâhûd iki dizi üzre oturur ve ellerini uylukları üzre vaz' ider ve kalb-i sanevberîye müteveccih olub havâssını cem' ider ve gözlerini yumub nefesini göbeği altıda habs ider ve “لا” kelimesini göbeğinden taraf bâlâya doğru tâ dimâğa kadar çeker. Şöyle tasavvur ider ki, dimâğdan bâlâya revân olur ve “اله” lafzını sağ kolu tarafına ketif berâberine indirir ve “الا لله” kavli-i şerîfi kalb-i sanevberî üzre muhkem darb ider; bir hadd ile ki anın harâreti cemî' a'zâya irişür ve her kaç adede irişdirmeğe kâdir olursa ferdiyeti ya'nî tek olmasını riâyet ider lâkin âvâzını çıkarmaz ve ihfâsına sa'y ider [48b] hattâ yanındaki kimse hangi nesne ile meşgûl idüğünü bilmeye. Ve edâ-yı nefyde cemî' muhdesâtı nazar-ı fenâ ve adem-i maksûdiyyet ile ve isbâtda Hakk Subhânehû ve Teâlâ'nın vücûdunu nazar-ı bekâ ve maksûdiyyet ile mûlâhaza ider. Tâ bu kelimeyi tekrâr ile bir hâlete gelür ki, tevhîd kalbde te'sîr idüb ve zikr sıfat-ı lâzime-i kalb olur. Zîrâ zikrin kemâl-i merâtibi oldur ki, mezkûr kalbe müstevlî olub ma'şûkunun nâmını dahi ferâmûş eyleye. Çün bir nefesde aded-i zikr yirmibire bâliğ ola ol kadar ider ki bin darb hesâbına yetişür. Hazret-i Hâce Alâeddîn Attâr buyurmuşlardır ki: Çok söylemek şart

⁹² Murâkabe; (Allah'a) kavuşmayı bekleyerek ve O'nun cemâline iştiyâk duyarak ve O'nun arzu ve mahabbetinde gark olarak güç ve kuvvetden çıkma, bütûn hâl ve vasıflardan yüz çevirmedir.

⁹³ İmâmımız ve kıblemiz Şâh-ı Nakşbend olarak ma'rûf Şeyh Bahâeddîn şöyle buyurmuştur: Murâkabe yolların en yakınıdır.

değildir belki her ne söylerse tamâm-ı vukûf ve âgâhlıkla söyleye. Çün aded yirmibiri tecâvüz eyleye ve eser zâhir olmaya, bî-hâsıllık delilidir. Ve eser-i zikr oldur ki, zamân-ı nefyde vücûd-ı beşeriyet müntefî olub isbât vaktinde âsâr-ı cezebât-ı İlâhî'den bir eser mütâlaa oluna ve bu tavr zikr anınçündür ki, kalb Âlem-i Emr'dendir kalb için Âlem-i Halk'a taalluk ve taaşşuk itâ olunub mudgada vedîa kılınarak sol tarafa taalluk-ı hâss kendiye bahş idilmiştir. Ve rûh ki kalbden eltafdır sağ cânibde ana mahall ta'yîn olunmuşdur. Bâkî letâif-i selâse ki, ⁹⁴ "خير الأمور اوسطها" şerefiyle müşerreflerdir. Pes her ne kadar letâfet ziyâde olursa tevassuta münâsebet dahi ziyâde olur. Bu ecilden ahfâ için sînenin vasat-ı hakîkisinde ve sırr için kalb ittisâlinde ve hafî için rûh ittisâlinde makarr ve me'vâlar ta'yîn kılınmıştır ve nefis, havâss mesâbesinde olduğun dimâğa taalluk eylemiştir. Pes nehc-i mezkûr üzre iştigâl-i harâret ve feyz-i zikr, cemî' letâife irişmek hikmetine mebnîdir. Ve urûc-ı kâlıbdan murâd, her unsurun kendi rezîlesinden ya'nî fenâ hasletinden pâk olmasıdır. Unsur-ı nâr tekebbür ve tereffu' dan ve unsur-ı hâk denâet ve zıadan halâs olmakdır. [49a] Zîrâ bu iki ya'nî tekebbür ve denâet ifrât ve tefrîtdir. Urûc oldur ki, unsur-ı kâlıb hadd-i itidâle gelüb tevâzu' ile mütehallî ola. Anâsırın sıfât-ı hamîde ile mütehallî olması ve şeklin münevver olması ve makâm-ı ubûdiyyette kıyâm bu kıyâs üzredir. İşte bu beyân ile îrâd itdikleri eşkâl mündefî' olur. Eşkâl budur ki, urûc ve nüzûl Âlem-i Emr'de mütesavverdir ammâ anâsır-ı erbaa ve nefsdan ibâret olan Âlem-i Halk'da bu ma'nânın husûlû mütesavver değildir. Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-a'lâ- *Mebde'* ve *Meâd* risâlesi'nde buyururlar ki: Eger kelime-i tayyibe-i لا اله الا الله olmayaydı Cenâb-ı Kuds-i Hudâvendî Celle Sultânuhû'ya kim yol gösterirdi? Ve çehre-i tevâhîdden nikâbı kim açardı? Ve ebvâb-ı cennâtı kim feth iderdi? Kûh-i sıfât-ı beşeriyet bu "لا" külüngünü isti'mâl ile pârelenir ve âlem-i taallukât bu nefyin tekrârı bereketiyle⁹⁵ müntefî olur. Ve bu kelime-i tayyibedir ki ol âlihe-i bâtılayı müntefî kılar ve bu Ma'bûd bi'l-Hakk Celle Şânuhû'yu isbât ider. Sâlik, medâric-i imkânı anın medediyle kat' ider ve ârif, meâric-i vücûba anın bereketiyle irtikâ buyurur. Ol kelimedir ki tecelliyât-ı zılâlden tecelliyât-ı sıfâta ve tecelliyât-ı sıfâtdan tecelliyât-ı Zât'a irişdirir. Ve dahi Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-a'lâ- 'dan menkûldür ki: Kâşki cümle âlem bu kelâm-ı muazzamın cenbinde deryâ-yı muhîte nisbetle katre hükmünde olaydı. Bu kelime-i tayyibe, Kemâlât-ı Velâyet ve Nübüvveti câmi'dir. Halk taaccüb iderler ki bu kelimeyi bir kere dimekle nasıl duhûl-i cennet müyesser olur? Bu fakîrin mahsûs ve meşhûdu olmuşdur ki eger tamâm-ı âlemi bu kelimeyi bir kere söylemekliğe bahş itseler ve cennete götürseler vüs'ati vardır ve eger bunun berekâtını taksîm itseler cemî' âlem ebedü'l-âbâd

⁹⁴ İşlerin en hayırlı olanı orta olandır.

⁹⁵ Metinde "âlem" kelimesi tekrâr edilmiştir. Tarafımızdan anlama itibar edilerek "âlem-i taallukat" şeklinde yazılması tercih edilmiştir.

ma'mûr ve sîr-âb olur. Ve dahi buyurmuşlardır ki: Bu kelimenin husûl-i bereket ve zuhûr-ı azameti kâilinin derecâtı i'tibârıyladır; kâil ne kadar azîmter olursa [49b] zuhûr-ı bereket dahi bîşter olur. Ve bu şî'r lisân-ı mübâreklerinden cârî olurdu: 96 يزيدك وجهه حسنا، اذاما زدته نظرا

dahi buyurmuşlardır ki: Ma'lûm değildir ki dünyâ ârzûları şu hâlet ile berâber ola ki bir kimse bir köşeye çekilüb bu kelime-i tayyibenin tekrârıyla mültezz ve mahzûz ola lâkin ne yapmalı ki cemî' ârzûlar müyesser olamaz.

ZİKR-İ TARÎK-İ KEYFİYYET-İ RÂBİTA

Hazret-i Mahdûmî Mevlânâ Abdurrahmân-ı Câmî -kaddesa'llâhu sırrahû- *Serrîşte-i Devlet* risâlesi'nde buyururlar ki: Tarîka-i zikrin üçüncüsü bir pîri râbitadır ki, makâm-ı müşâhedeye irişmiş ve tecelliyât-ı zâtiyye ile mütehakkık olmuş ola. Bu pîrin dîdârı «هم الذين» «هم جلساء الله» muktezâsınca zikr fâidesini ifâde ider ve sohbeti «هم جلساء الله» mûcibince mezkûrun sohbetini intâc ider. Pes çün bu misillü bir azîzin devlet-i dîdâr ve sohbeti ele götürüle ve anın eserini tâlib kendinde bula kâdir oldukca muhâfaza itmeldir. Ve eger ol ma'nâda nev'an-mâ fûtûr vâki' olursa tekrâr pîrinin sohbetine mürâcaat eyleye tâ ki anın bereketiyle bu ma'nâ pertev-endâz ola ve hâkezâ merraten ba'de uhrâ mürâcaat eyleye tâ ol zamâna dek ki ol keyfiyyet kendinde rusûh bulub meleke ola. Ve eger buncılayın ol azîz gâib olursa sûretini hayâlde tutub cemî' kuvâ-yı zâhirî ve bâtinî ile müteveccih-i kalb-i sanevberî ola ve kalbe gelen her türlü hâtırayı nefy ide tâ ki keyfiyyet-i gaybet ve bî-hôdî rû-nümâ ve bu muâmelenin tekrârıyla meleke ola. Ve bu râbitadan akrab hiç tarîk yokdur. Çok vâki' olur ki mürîd için öyle kâbiliyet olur ki tasarruf cihetiyle pîr ol sohbetde anı mertebe-i müşâhedeye îsâl ider. Ve çün bu misillü bir azîzin sohbetine irişmek bu zamânede kibrît-i ahmerden eazz'dır. Gerekdir ki bundan evvel zikr olunan iki tarîkanın ki, tarîk-ı murâkabe ve tarîk-ı nefy ü isbâtdır birisiyle iştigâl eyleye ve bu turuk-ı selâsenin beyânından ma'lûm oldu ki, kalb-i sanevberî'ye teveccüh ki [50a] bu tâifenin örfünde ana "Vukûf-ı Kalbî" dirler cemî' evkâtda zarûrîdir ve Hazret-i Hâce-i Ahrâr -kaddesa'llâhu sırrahû- bunu levâzımdan saymışlardır, intehâ. Lâkin Hânkâh-ı Şemsiyye'de şöyle ma'mûl idi ki: Pîr ittihâz olunan azîzin gaybeti hâlinde sûret-i misâlîsini tâlib kendi muhâzîsinde tasavvur idüb ol azîzin huzûrunda hâsıl olan keyfiyyet-i ma'hûdeye muntazır olur çün ol keyfiyyet husûle gelür. Kendini ol keyfiyyetde hasr u rabt ider ve her-gâh ki fûtûr vâki' ola vech-i sâbık üzre amel ider tâ ki ol keyfiyyet meleke-i râsiha ve tâlibin zîr-i temellükünde ola, والله اعلم بالصواب

⁹⁶ O'nun vechi güzellik bakımından seni ziyadeleştirir, sen O'na (olan) nazarı arttırdığın zaman

ZİKR-İ TARÎK-I KEYFİYYET-İ TEVECCÜH DÂDEN VE İLKÂ-YI ZİKR NÜMÛDEN DER-BÂTIN-I MÜRÎD

Buyururlardı ki: Eger pîr dilerse ki mürîde teveccüh vire, o mürîdi yâhûd sûret-i misâlisini müvâcehesine alub kendi letâif-i pencgânesinden bir latîfeyi mürîdin hangi latîfesine teveccüh manzûr ise ana mukâbil kılar. Andan sonra tasavvur ider ki, keyfiyyet-i zikr u cezb ki bu latîfe anınla mütekeyyifdir mürîdin latîfesine cârî olur ve sirâyet ider. Yüz nefes mikdârı teveccüh virir ba'dehû ne kadar vüs'at olursa mürîdin tarafına müteveccih olur çün bilür ki anın latîfesi zâkir oldu ve bâtınına cezb sirâyet eyledi. Âvâz-ı bülend ile Fâtiha okur tâ müteveccihun ileyh olan mürîd âgâh ola ve şart-ı hizmeti yerine getüre. İlkâ-yı tenvîrde ve letâif-i mürîdin terakkiyâtında dahi tarîk-ı teveccüh böylecedir. Ve latîfe-i sâlikde eser-i zikri anlamının alâmeti oldur ki, sâhib-teveccüh latîfe-i sâlike hangi latîfenin zikrini ilkâ eylediyse o latîfeye müteveccih olur. Eger zikrin galebe ve istîlâsını kendinin o latîfesinde bulursa bilsün ki o latîfenin zikri sâlikin latîfesine sirâyet ve te'sîr eylemişdir ve teveccühün cümle-i âdâbındandır ki sâhib-teveccüh vakt-i teveccühde kendi vücûdunu ortalıktan tarh idüb vâsıtan ziyâde tasavvur itmeye ve dahi [50b] hıyn-ı teveccühde Mebde'-i Feyyâz'a mutazarri' ve mültecî ola ve diye ki: Hudâvendâ! Bizim her birimizi feyz ribkasında yek dîgere şerîk eyle. Bu cihetdendir ki ol Hazret -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- buyururlardı ki: Fakîr, vakt-i teveccühde kendimi vâsıtan ziyâde bilmem belki çok kere evkât-ı teveccühde bâtınımı nisbetden hâlî bulurum. Lâkin mücerred meşgûliyetimle aceb keyfiyyet husûle gelür ki gûyâ kâr-hâne-i bâtın yeni başdan tâze ve münevver olur ve envâ'-ı füyûz ve berekât ve aksâm-ı zevk u fütûhât havsala-i isti'dâddan ziyâde Mebde'-i Feyyâz'dan nüzûl ider ve bir matîr gibi bî-ihyâr bu fakîrin bâtınına dökülür ve müsteiddânın kâbiliyeti kadarınca her kimseye ol feyz u berekâtdan bir nasîb irişür nasıl ki bârân sakf üzre yağub mîzâb yolundan herkes zarfının muvâfakatına göre andan hisse götürür. Pes her kim ki bu teveccüh ile fahrlanub ve ben bir kimseye feyz irişdiriyorum deyu itikâd iderse mahzâ nâ-be-câ'dır. İşte erbâb-ı kemâlin hakîkat-i hâlî teveccüh ve yârân ile meşgûliyet evkâtında beyân itdiğim gibidir. Bu bâbda fâide-i azîme vardır anlayub ihtimâm eylemek gerekdir.

ZİKR-İ TARÎK-I KEYFİYYET-İ SELB-İ EMRÂZ-I ZÂHİRÎ VE BÂTINÎ

Hazret-i İştân -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- Mîr Müselmân Sâhib -rahmetu'llâhi aleyh- Hazretlerine tahrîr buyurmuş oldukları ruk'ada buyururlar ki: Kalb ve kâlib emrâzının selbi bizim Hazret -kaddesa'llâhu teâlâ esrârahumu'l-aliyye- 'nin ma'mûlûdür. Ve Hakk Teâlâ, cenâb-ı âlînize ana kuvvet ve kudret atâ buyurmuşdur niçün inkisâr yolundan bu emr-i hayrda kendinizi ma'zûr tutarsınız. Feyzullâh Hân Sâhib'i müvâceheye

alub beşyüz nefes kadarı marazının selbine teveccüh idesiz. Müekkeddir ve kâide-i selb oldur ki: Tasavvur ideler ki içerüye dâhil olan nefes ile şahs-ı mukâbilin avâriz-ı cismânîsi anın kâlibından ref' olub derûna keşide olur ve hâric olan nefes ile tasavvur ideler ki ol [51a] avâriz-ı ma'hûde rû-yı zemîne düşer ve selb iden müteveccihin içerüsünden taşra çıkar tâ ki sâhib-selb müteessir ve müteezzî olmaya, intehâ. Ve dahi buyurlardı ki: Cenâb-ı Kibriyâ'ya tazarru' ve ilticâ ehemmi-i levâzımdandır ve ba'zı ekâbir istihâre olunub da Hakk Subhânehû ve Teâlâ'nın marzîsi gayr-ı marzîsinden temyîz ve ma'lûm olmadıkça selbi tecvîz itmemişlerdir. Ve bu selb-i emrâz-ı cismânî mukâyesesi ile selb-i emrâz-ı rûhânî tarîkı dahi mübeyyen oldu ve selb-i nisbet ve selb-i kabz u bast tarîkı böylecedir. Fakat selb-i nisbet ve selb-i bastda hâric olan nefes ile rû-yı zemîne bırakmak ve atmak tasavvuru lâzım değildir. Zîrâ bunda sâhib-selb müteezzî olmayıserdir.

ZİKR-İ TARİK-İ KEYFİYYET-İ DERYÂFTEN-İ AHVÂL-İ BÂTİN-İ EHL-İ NİSBET VE GAYRÂN

Her kim dilerse ki sâlih yâhûd tâlih olan bir şahsın bâtınî keyfiyyetini yâhûd anın ahvâl-i nisbet ve keyfiyyet-i zikrini anlaya, gerekdir ki evvelâ kendini levâzım-ı bâtınıyyeden olan nisbet-i mütekeyyifeden hâlî kıla, ba'dehû Hakk Subhânehû ve Teâlâ Hazretleri'nin ilm sıfatına tazarru'-ı tamâm ile müteveccih ola ve ilticâ kıla ki: Yâ Alîm Yâ Habîr bizi bu şahs-ı mukâbilin hâl ü keyfiyyet-i bâtınında âgâh kıl! Ve bu iki ism-i mübâreği beyân itdikleri üzre lisânıyla tekrâr eylemek bu tarîkada lâzım değildir belki ol sıfat-ı ilmîye teveccüh kâfîdir. Ba'd-ez-ân ahvâl ve âsârdan kendi bâtınına her ne mün'akis olursa bile ki ol şahs-ı mukâbilin aksidir. Pes zuhûr-ı nûr ve sürûr ve şerh-i sadr ve itmînân ve cem'iyet ve inbisât, nisbet ve zikr âsârındandır ve alâmet-i salâh ve takvâdir. Ammâ diyk ve zulmet ve inkıbâz, fîsk u fücûra delîldir. Nitekim keşf-i kubûrda böylece vâkî'dir.

ZİKR-İ TARİK-İ KEYFİYYET-İ DERYÂFTEN-İ AHVÂL-İ MEYYİT

Buyurlardı ki: Eger bir kimse dilerse ki meyyitin ahvâlini anlaya, gerekdir ki evvelâ arkasını kibleye dönüb meyyitin sînesi mukâbilinde [51b] mezâra karîb otura ve özr bulunduğu sûretde her nirede dilerse otura lâkin ittisâl evlâdır. Andan sonra o meyyitin rûhuna Fâtiha okuya ba'dehû kendini nisbet-i mütekeyyifesinden hâlî kılub Hakk Teâlâ'nın sıfat-ı ilmîsine müteveccih ola. Nitekim sâbikan zikri mürûr eyledi. Bundan sonra âsâr-ı saâdet ve şekâvetden her ne zâhir olursa bile ki sâhib-mezârın aksidir. Nakldir ki, Senbhel'de Hazret-i İşân'ın -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- mu'tekide ve muhliselerinden bir avrat fevt olmuş idi. Hazret Fâtiha okumak takrîbiyle anın mezârına gitdiler bi-hikmeti'llâhi teâlâ ta'yîn-i kabrde sehv vâkî' olub dîger bir kabr üzre oturdular. Her-gâh ki Fâtiha okuyub

sâhib-mezârın hâline müteveccih oldular ol kadar harâret ve hurkat mahsûs oldu ki yârân-ı tarîkadan hem-râh olanlar tahammül idemeyüb kenâra çekilerek dîger mahalle gıtdiler. Lâkin çün Hazret-i İşân için hâl-i meyyite terahhum geldi ref-i azâb husûsunda mültecî ve niyâz-mend oldular fâide virmedi. Bu hâle müteaccib iken hemân kalb-i mübâreklerine feyezân olub tekrâr Fâtiha okudular ve bir hatm-i tehîl o meyyitin rûhuna bahş eylediler mücerred bu amel ile şöyle ma'lûm oldu ki; yek-bâre âb-ı bârân gibi bir feyz-i İlâhî mezâr-ı mezkûr üzre yağmağa başladı gûyâ anın üzerine kırbaların ağızı açılıb birden boşandı ba'd-ez-ân ânen fe-ânen ya'nî tederîc ile ol germiyet ve hârâret selâmet ve burûdete mübeddel oldu ve ukûbetden bir eser kalmayub o bî-çâre giriftâr-i azâbdan necât buldu bu ni'met üzre hamd ü şükr eylediler ve ba'de't-tahkîk ma'lûm oldu ki mezâr-ı mezkûr zenân-ı fâhişeden birinin mezârı olub berekât-ı teveccüh-i şerîf ve hûbî-i kısmet ile Hakk Celle ve Alâ Hazretleri necât bahş eylemiş ve deryâ-yı rahmet-i bî-gâyet ve mağfîret-i bî-nihâyetden sîrâb kılmışdır.

ZİKR-İ TARÎK-İ KEYFİYYET-İ İŞRÂF BER-HAVÂTİR

Buyururlardı ki: Her kim dilerse ki [52a] bir kimsenin hâtırına ya'nî kalbindeki nesneye müşrif ve muttali' ola, tarîkı oldur ki kendi kalbini cemî' hatarâtdan hâlî ve pâk eyleye andan sonra hayr u şerrden her ne kalbine vâki' olursa bile ki ol şahs-ı mukâbilin aksidir. Ve işrâf-ı hâtırda şart-ı a'zam kendi havâtırını nefy itmektir her kim bu nefye kâdir olursa anın için işrâf-ı hâtır husûle gelür. Kezâlik ahbâr-ı mugayyebede kendi hâtırını cemî' hatarâtdan hâlî kılub Hakk Subhânehû ve Teâlâ'nın sıfat-ı ilmîsine ilticâ ide ve diye ki: Yâ Alîm! Yâ Habîr! bendene bu bâbda ilm-i şâfi atâ buyurasın. Pes istikşâf eylediği mâdde vâzih ve münkeşif oluncaya kadar bu münâcât ile meşgûl olarak teveccühde kalur bir celsede ya iki celsede ya daha ziyâdede elbette ma'lûm ve zâhir olsa gerekdir. Ve alâmet-i sıhhat oldur ki, Hazret-i İşân -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- buyururlardı ki: Gevher-i vekâyı'-ı mâzî ve istikbâlden her ne ki katarât gibi sade-i kalb üzre mütereşşih olur yâhûd hutût-ı keff-i dest gibi müşâhede kılınursa bile ki haber-i sahîhdir. Ol Hazret fakîri bir def'a bir azîzin haberini duymak için beyân olunan tarîk üzre ta'lîm idüb hücrede oturmuşlar idi fazl-ı İlâhî ile bir celsede o azîzin ahvâli vâkıa mutâbık olarak mekşûf oldu.

ZİKR-İ TARÎK-İ İFÂZA-İ TEVBE VE SALÂH VE TAKVÂ

Buyururlardı ki: Eger bir kimse dilerse ki tevbe yâhûd salâh ve takvâ keyfiyyetini bir azîzin bâtınına ifâza buyura, gerekdir ki anı kendi muhâzâtında durdura ve eger gâib ise sûret-i misâlîsini nazarda tuta ve tasavvur ide ki ol hâlet-i tevbe ve inâbet veya keyfiyyet-i takvâ ve ibâdet, ki bâtın anınla mütekeyyifdir, müteveccehun ileyh olan şahsın bâtınına câri ve anda karâr-gîr olur ve sûret-i in'ikâs kabûl ider. Bu amel ile inşâa'llâhu teâlâ birkaç

sohbetde [52b] o şahsın bâtınında eser zuhûra gelür ve a'mâl-i haseneye muvaffak olur. Eger dilerse ki tîz elden te'sîr eyleye, gerekdir ki her vakt bu tasavvuru keyfiyyet-i mezkûre ile pîş-i hâtırında tuta. Ve evlâ olan budur ki ibtidâ o kimseden evsâf-ı zemîmeyi selb idüb ba'dehû umûr-ı mezkûreyi tahsîl için üzerine himmet havâle eyleye bu tarîk pek ziyâde serîu't-te'sîrdir.

ZİKR-İ TARÎK-İ KEYFİYYET-İ CELB-İ MENFAAT VE SELB-İ MAZARRAT

Her kimse için ki bir emrin menfaatini celb yâhûd mazarratını selb eylemek manzûrdur, gerekdir ki o nesneyi hâtırî önünde tuta tâ husûl-i menfaat veya ref'-i mazarrat peydâ oluncaya kadar. Fâide: Bilmek gerekdir ki umûr-ı mezkûrenin zuhûr-ı te'sîrâtı ve bu tasarrufât-ı acîbenin peydâ olması fenâ ve bekâ devleti husûle gelmeksizin müyesser olmaz ve bu muâmelâtın zuhûru bu tarîkin mütevassıtlarına nisbetle ziyâde sûret bulur ammâ müntehîlerden bu misillü keyfiyâtın sudûru umûr-ı mezkûre-i kevniyyeye adem-i iltifâtları cihetiyle pek az vâki' olur. Pes bu hâlâtın ekseriyâ masdarı mütevassıtdır ve müntehî bu bâbda mübtedî gibidir. Lâkin şu kadar fark vardır ki; mübtedîde bu umûr üzre aslâ kuvvet ve kudret yokdur ve müntehî her nesneye kuvvet ve kudretinin vücûduyla berâber kemâl-i kurbiyet ve Cenâb-ı Mebde'-i Kuds'e âgâhlığı sebebiyle böyle hasîs şeylere baş eğmez ve bu umûr-ı kevniyyeye iltifât göstermez belki bu umûr nisbetiyle teveccüh itmekliği tazyî'-i evkât bilür. Ve bir nesne ki anın manzûru ola kendinin iltifâtı ve teveccüh-i hâtırî olmaksızın Hakk Subhânehû ve Teâlâ ser-encâmına yetürür. Fakîr-i Kâtib bir vakt ki Dehlî'de Hazret-i Îşân -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- 'nun hizmet-i şerfi'nde bu tarîka-i aliyyenin kesb-i sülûku ile meşgûl idim her kâr ve her mühimm için ki havâle-i himmet ve teveccüh iderdim bi-havli'llâhi ve kuvvetihî tarfetü'l-ayn'da lâiki ve gereği vechile ol kâr sûret-i ser-encâm bulurdu ve her ne ki hâtırdan geçirdi ale'l-fevr peyveste-i zuhûr olurdu hâlâ hâtır bu umûra tenezzül eylemez ve kalb müteveccih olmaz belki bu umûra teveccüh sû'-i edebden add olunmaktadır illâ mâ şâa'llâh. Ve dahi bilmek gerekdir ki dervîşin [53a] cemî' mekşûfâtı sahîh ve vâkıa mutâbık olmak lâzım değildir. Zîrâ keşf-i vakâyı' umûr-ı zanniyyedendir ki anda hatâ ihtimâli hem vardır gâhîce vâkiin hilâfı zâhir olur. Pes bu misillü umûru yâr u ağıyâr huzûrunda izhâr eylemek fuzûlluk ve da'vâ-yı bî-hâsıldır. Bu cihetdendir ki Hazret-i Îşân buyururlardı ki: Mekşûfât-ı vakâyı' iki hâlden hâlî değildir ya oldur ki vâkıa mutâbık olur bu ma'nâ dervîşin kemâlini ziyâde eylemez ve yâhûd gayr-ı vâki'dir bu sûretde mülzim olmak nakd-i vakt'dir, علی كلا التقديرين 53a bu umûrun izhârında hiçbir fâide müterettib olmaz. İfâde-i mezkûrenin ilâvesi bu mukaddimât-ı esrâr-ı İlâhiyye ve muâmelât-ı bâtınıyyedendir ağıyâra ifşâsı tarîkatda harâmdır. Belî tahsîl-i itmînân ve inbisât-ı hâtır için gâhîce erbâb-ı kemâl dahi bu umûru irtikâb iderler ve izhârıyla me'mûr olurlar. Bu sûretde ol buzurgvârân izhâr-ı esrârda ma'zûrlardır ammâ bir

vaktde izhâr iderler ki kendilere i'timâd-ı küllî ve yakîn hâsıl olur. Ve li-hâzâ Hazret-i Îşân -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- keşf-i sarîh ve zevk-i sahîhin vücûduyla berâber bu umûru izhârda ihtiyât-ı belfğ gösterirlerdi eger hasbe'z-zarûre bu bâbdan bir nesne buyursalardı sarâhatden i'râz idüb işâret ve kinâyet ile i'lâm iderlerdi.

ZİKR-İ TARİK-İ KEYFİYYET-İ HATM-İ HAZERÂT-İ HÂCEGÂN kaddesa'llâhu teâlâ
esrârahumu'l-aliyye

Her niyet ve maksad ile ki okuna gerekdir ki, evvelâ elini kaldırub bir kere Fâtiha okuya andan sonra yedi kere bismi'llâh ile sûre-i Fâtiha andan sonra yüz kere salavât-ı şerîfe andan sonra yetmiş dokuz kere bismi'llâh ile الم نشرح لك sûresi ba'dehû bin kere bismi'llâh ile sûre-i ihlâs tekrâr yedi kere bismi'llâh ile sûre-i Fâtiha ba'dehû yüz kere salavât-ı şerîfe andan sonra Fâtiha-i şerîfeyi okuyub bu hatmin sevâbını hatm-i şerîf kendilere mensûb olan Hazerât-ı buzurgvârânın ervâh-ı tayyibelerine ihdâ eyleye zîrâ bu ekâbirin ta'yîn-i esâmîlerinde ihtilâf vardır. Andan sonra Cenâb-ı Hudâ-yı Azze ve Celle Hazretleri'nden bu buzurgvârâna mütevessilen husûl-i metâlibini diler ve tâ ser-encâm-ı maksada kadar müdâvemet eylemek lâzımdır, إِنَّهُ مُبَسَّرٌ لِّكُلِّ عَسِيرٍ Hatm-i şerîf-i mezkûru bir kimse yalnızca okur yâhûd birden ziyâde ne kadar cem'iyet olursa alâ-sebîlî't-taksîm okurlar lâkin «الله وَتُرُّ وَيُحِبُّ الْوَتَرَ»⁹⁷ medlûlünce vitre riâyet evlâdır, [53b] والله الناصر والمعين Ve Hânkâh-ı Âlî-câh'da ma'mûl olan hatmde âhirki Fâtihadan sonra âvâz-ı bülend ile duâ idüb dirlerdi ki: Bu halkada okunmuş olan kelimâtın sevâbını Hazerât-ı Aliyye-i Tarîka-i Nakşbendiyye -kaddesa'llâhu teâlâ esrârahumu'l-aliyye- 'nin ervâh-ı tayyibelerine ihdâ eyledik ve Hakk Subhânehû ve Teâlâ'dan müşârun ileyhim Hazerâtı'nın vâsıtasıyla imdâd ve inâyet dileriz ki ebvâb-ı fütühât-ı zâhirî ve bâtînîyi Hazret-i Mîrzâ Sâhib ve Îşân'ın cemî' yârânı üzre meftûh kıla. Ve Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-a'lâ- 'nın hatminde dahi buncılayın duâ ma'mûl idi.

ZİKR-İ TARİK-İ KEYFİYYET-İ HATM-İ HAZRET-İ MÜCEDDİD kaddesa'llâhu teâlâ
sırrahû

Cemî' makâsıdın husûlü ve hall-i müşkilât-ı dînî ve dünyevî için mücerredir: Evvelâ yüz kere salavât-ı şerîfe andan sonra beşyüz kere lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâh kelimesi bi-şart-ı ân ki üzerine el-aliyyü'l-azîm misillû bir şey' ziyâde kılınmaya andan sonra yine yüz kere salavât-ı şerîfe'dir. Bu hatm-i şerîfi tâ matlab hâsıl ve müşkil hall oluncaya kadar hemîşe okumak gerekdir. Ve dahi ba'zı ekâbir yazmışdır ki: Husûl-i terakkıyât ve mezîd-i derecât-ı dînî ve dünyevî için Esmâ-i Hüsnâ'da maksada

⁹⁷ "Allah tek'dir ve teki sever." Müslim, Kitâbü'z-zikr ve'd-duâ ve't-tevbe ve'l-istiğfâr 2; Tirmizî, Ebvâbü'l-vitr 2

münâsebeti olan şu birkaç ism üze müdâvemet eylemek gerekdir: Yüz kere Yâ Fettâh ve yüz kere Yâ Vehhâb ve yüz kere Yâ Rezzâk ve yüz kere Yâ Muizz ve yüz kere Yâ Râfî' ve yüz kere Yâ Selâm gecede ya gündüzde her-gâh müyesser olur, lâkin özü u fütûr vaktinde vâki' olmalı değildir, والله الناصر والمعين Ve müdâvemet-i duâ-yı Hizbû'l-Bahr ki, kırâat iden kimse için hem tîg ve hem siper menzilesindedir bu dahi ma'mûlât-ı Hânkâh-ı Şemsiyyedendir, جميع البليات والآفات ورسها الله تعالى من جميع البليات والآفات, لا يلاف sûresi ki, 98, 98 'dir bu dahi ref'-i şerr nisbetiyle onbir kere yâhûd yüzbir kere evvelinde ve âhirinde beş kere salavât-ı şerîfe ile her gün namâz-ı fecrden sonra okunur.

ZİKR-İ TARÎK-İ KEYFİYYET-İ FÂTİHA BE-ERVÂH-İ MEŞÂYİH VE AZÎZÂN

Böylece ma'mûl idi ki: Evvelâ yârândan suâl iderlerdi ki bir kimsenin nezdinde hatm-i tehlîl veya hatm-i Kur'ân var mıdır? Çün icâbet iderlerdi. Buyururlardı ki: On kere besmele ile قل هو الله okuyun ba'dehû buyururlardı ki: On kere salavât-ı şerîfe getürün andan sonra buyururlardı ki: On kere سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر ولا حول ولا قوة الا بالله [54a] diyiniz andan sonra ba'zı mevtâlar için on kere اللهم اغفره وارحمه kelimesini dahi ziyâde iderlerdi sonra dest-i mübâreklerini kaldırub ve Fâtiha-i Şerîfe okuyub âvâz-ı bülend ile buyururlardı ki: Bu halkada okunmuş olan kelimât-ı tayyibâtın sevâbını ve hatm-i tehlîl ve hatm-i Kur'ân-ı Mecîd sevâbını fülân zâtın rûhuna bahş idiniz! Yârân dahi bahş itdik dirlerdi, ربنا تقبل منا انك انت السميع العليم, Ba'd-ez-ân o zâtın hakkında âheste âheste duâ-yı mağfireti der-hâst iderlerdi ammâ Hazret-i Peygamber-i Hudâ -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz için Fâtiha ihdâsında buyururlardı ki: Bu kelimât-ı tayyibâtın ve hatmhâ-yı Tehlîl ve Kelâm-ı Mecîd'in sevâbını ve bu niyâz-ı muhakkarın sevâbını rûh-ı pür-fütûh-ı mukaddes-i mutahhar-ı münevver-i Hazret-i Resûlu'llâh -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- 'e ihdâ eyledik. Ba'dehû âheste âheste şu kelimâtı tekrâr iderlerdi: اللهم ارزقنا حبه وشفاعته واتباعه Kezâlik ba'zı meşâyih-ı tarîkat ve ekâbir-i dîn için Fâtiha-hân olduklarında dahi kelimât-ı mezkûreyi tekrâr iderlerdi ve ol Hazerâtın nâm-ı vâlâlarını ta'zîm-i tamâm ile yâd iderlerdi ba'd-ez-ân ol niyâzın kabûliyyeti âsârını anlamak için biraz zamân murâkabe idüb Fâtiha okurlardı.

ZİKR-İ TARÎK-İ KEYFİYYET-İ TA'VÎZ BERÂY-İ HER MARAZÎ VE DERDÎ Kİ BÂŞED

Böylece ma'mûl idi ki: Her-gâh ki bir kimseye ta'vîz virmek dilerlerdi kelimât-ı âtiye'yi yazub inâyet buyururlardı ve marîzin bâzûsuna veya boynuna bend eylemekle emr iderlerdi:

⁹⁸ Her belâya karşı koruyucudur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اعوذ بكلمات الله التَّامَّاتِ كُلِّهَا مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّهُ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ
Yâ Hazret-i Müceddid⁹⁹ -radiya'llâhu teâlâ anke- bu hırzın sâhibini senin zımnına ismarladım.

Ta'vîz berây-i tıfl

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اعوذ بكلمات الله التَّامَّاتِ مِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامِيَةٍ وَمِنْ شَرِّ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ تَحَصَّنَتْ بِجِصْنٍ [54b]
الف الف لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم و صلى الله على خير خلقه محمد واله واصحابه اجمعين

Ta'vîz berây-i def'-i teb-lerze

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ يَا نَارَ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَا لَهُمُ الْآخِصِينَ وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ

ZİKİR-İ TARİK-İ KEYFİYET-İ TA'VİZÂT-İ DİĞER, Kİ FAKİR-RÂ İCÂZET-İ ANHÂ
RESİDE

Berây-i def'-i humre:

Ya'nî Surh-bâde. Bu duâyı yedi kere okur ve sikkîn ile işâret ider:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ وَبَارِكْ وَسَلِّمْ بِسْمِ اللَّهِ الْعَظِيمِ الْحَلِيمِ الْكَرِيمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ بَعِزَّتِهِ وَقُدْرَتِهِ وَسُلْطَانِهِ أَيُّهَا الْحَمْرُةُ جَاءَتْكَ جَنُودٌ مِنَ السَّمَاءِ وَقَالَ سَلِيمَانُ أَيُّهَا الرِّيحُ اجْبِيِي دَاعِيَ اللَّهِ وَمَنْ لَمْ يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ فَمَا لَهُ مِنْ مَلْجَأٍ وَمَا لَهُ مِنْ ظَهْرٍ بِسْمِ اللَّهِ وَالثَّنَاءِ الطَّيِّبِ عَلَى اللَّهِ اللَّهُ يَكْفِيكَ مِنْ دَاءٍ يُؤْذِيكَ وَمَنْ كُلِّ آفَةٍ تَعْتَرِيكَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَسَلِّمْ تَسْلِيمًا كَثِيرًا بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

Berây-i def'-i derd-i çeşm:

Salât-ı mektûbeden sonra on kere ﴿ فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ ﴾¹⁰⁰ âyetini

okumalıdır.

Berây-i def'-i cederî:

Ya'nî çiçek. Nîl-gûn ya'nî mâî iplik üzre er-Rahmân sûresini okur ve çün ﴿ فَبِأَيِّ آلَاءِ ﴾¹⁰⁰ âyetine irişür her nevbet bu âyete irdikde iplik üzre bir düğüm akd ider ve tıflın boynuna bağlar. İnşâa'llâhu Teâlâ cederînin eseri zâhir olmaz ve eger zuhûr iderse mazarrat irişmez.

Berây-i şifâ-yı mariz:

⁹⁹ Bu kelimenin tahrîri ol nefs-i zekiyyeye mahsûsdur ki rûh-ı Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu sırrahû- ile münâsebet-i tâmm ve ittisâl-i rûhânî tutmuş ola. Kezâ harrara li'l-mütercim

¹⁰⁰ "İşte sen(in gözün)den perdeni kaldırıp açtık; artık bugün, gözün keskindir", Kaf 50/22

Âyât-ı şifâ ki altı âyettir bir kâse-i çini içine yazub ve hurûfunu su ile yıkayub içer.
Âyât-ı mezkûre budur: [55a]

وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ¹⁰¹

وَشِفَاءَ لِمَا فِي الصُّدُورِ¹⁰²

يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ¹⁰³

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ¹⁰⁴

وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ¹⁰⁵

قُلْ هُوَ الَّذِي آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءً¹⁰⁶

Ve nîz berây-i şifâ:

Yüzyirmibeşbin kere Yâ Selâm ism-i mübâreğinin hatmi mücerrebdir. Nitekim Hazret-i Mevlânâ Mevlevî Senâullâh Pânîpetî, -sellemehu'llâhu Teâlâ- Hazret-i İşân'ın -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- şifâsı için bu hatmi okumuş idiler. Cenâb-ı Hudâvend Teâlâ bu ism-i şerîfin bereketiyle şifâ bahş eyledi.

Berây-i muhâfazat-i zirâat:

Bir kâgaz üzre yazub ve su dokunmadık saksıya bağlayub zer'in ya'nî ekinin tahtesi arasına defn eyleye:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ اللّٰهُمَّ يَا رَزَّاقَ الْعِبَادِ يَا خَلَّاقَ الْخَلَائِقِ يَا فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَيَا مُنْبِتَ الزَّرْعِ فِي الْأَرْضِ وَالنَّبَاتِ
وَيَا مُجِيبَ الدَّعَوَاتِ ادْفَعْ مِنْ هَذَا الزَّرْعِ شَرَّ الْهَوَامِّ وَالْوَحُوشِ وَشَرَّ الْفَارَةِ وَالْخَنَازِيرِ الْمَفْسُودَةِ وَارْزُقْنَا رِزْقًا حَسَنًا وَصَلَّى اللّٰهُ عَلَى
خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ

Berây-i def'-i perîşân-ı hâbî:

Bu duâyı yazub gelû-bend eyleye:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ اعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللّٰهِ التَّامَّاتِ مِنْ غَضَبِهِ وَعِقَابِهِ وَشَرِّ عِبَادِهِ وَمِنْ هَمَزَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَا يَحْضُرُونَ
بِهِ وَصَلَّى اللّٰهُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ

Berây-i def'-i âmâs-ı gelû:

Dû-şenbe yâhûd Cum'a günü yazub gelû-bend eyleye:

¹⁰¹ "Müminler toplumunun gönüllerine de şifa (ferahlık) versin", Tevbe 9/14

¹⁰² "Gönüllerde olan (kötü duygulara, batıl inançlara, dert ve sıkıntı)lara bir şifa", Yûnus 10/57

¹⁰³ "Onların karınlarından rengarenk bir içecek (bal şerbeti) çıkar ki o insanlar için bir şifa (kaynağı)dır", Nahl 16/69

¹⁰⁴ "Biz Kur'an'dan, inananlar için şifa ve rahmet olacak şeyler indiriyoruz", İsrâ 17/82

¹⁰⁵ "Hastalandığım zaman bana şifa veren O'dur", Şuarâ 26/80

¹⁰⁶ "De ki: O (Kur'an) inananlar için doğru yolu gösteren bir rehber ve şifadır", Fussilet 41/44

بسم الله الرحمن الرحيم لي الله لي الله هو يوقع في اللوح

Berây-i def'-i bevâsîr:

Bunu dahi yevm-i mezkûrda yazub kemer-bend eyleye:

بسم الله الرحمن الرحيم يا رحيم كل صريخ ومكروب يا رحيم وصلى الله على خير خلقه محمد واله واصحابه اجمعين

ZİKR-İ TARİK-I KEYFİYYET-İ İSTİNCÂ'

Bâb: Buyururlardı ki: İstincâda tarîk-ı mesnûn budur ki her-gâh ki müstencî meder ile istincâdan fâriğ ola, gerekdir ki evvelâ sağ elinin üzerine suyu döküb bileğine kadar üç kere yıkıya ba'dehû sol eline döküb üç kere yaykaya [55b] andan sonra her iki elini cem' idüb üç kere yaykaya ve hem-çünîn istincâdan sonra ve vuzûdan evvel bu ameli getüre andan sonra kenâre-i mahrecden sağ cânibini üç kere avuç avuç su ile yaykaya ba'dehû sol cânibini kezâlik avuç avuç su ile yaykaya ba'dehû miyâne-i mahreci hem-çünîn üç kere garafât-ı selâse ile yaykaya andan sonra suyu tamâm-ı mahrec üzre döküb üç kere yaykaya ve mübâlağa ile delk ide ba'dehû bâkî kalan yaşlığı eliyle yâhûd hırka ile pâk eyleye illâ mâh-ı Ramazân-ı Mübârek'de içerüye rutûbetin sirâyet ihtimâli havfından ötürü mübâlağa eylemeye nitekim mazmazada mübâlağa itmediği gibi. Pes müstencîye lâzımdır ki bu mâh-ı şerîf'de su ile istincâ için zûr ile güşâde oturmaya ve mahreci mübâlağa ile delk eylemeye tâ ki rutûbet cevfine sirâyet idüb orucun fesâdını mûcib olmaya. Belki sâim için bu mâh-ı mübârekde ahvat olan oldur ki kazâ-yı hâceti gece ile mu'tâd eyleye tâ ki gündüzde su ile istincâyâ hâcet mess eylemeye. Ve eger zarûret olursa gerekdir ki istincâda meder ile iktifâ ve su ile tahâreti geceye te'hîr eyleye. Zîrâ bizim meşâyihimizin ma'mûlleri böylece idi.

ZİKR-İ TARİK-I KEYFİYYET-İ VUZÛ

Böylece ma'mûl idi ki: Âb ile tahâretde ve isbâğ-ı vuzûda ihtiyât-ı belfğ buyururlardı ol mertebe ki anın mâ-fevkı mütesavver değildir. Ve cemî' ahkâm-ı salât ve vuzûda mezâhibin cem'ini ol kadar riâyet iderlerdi ki hiç bir vaktde âdâbdan bir edebi aslâ terk ü ihmâl itmezlerdi. Zîrâ buyururlardı ki: Her nesne ki bir mezhebde sünnet ve yâhûd edebdir dîger mezhebde bi-aynihî hemân farz yâhûd vâcibdir pes sâlike bu cümleyi riâyet zarûrîdir. Bu cihetdendir ki buyururlardı ki: Fakîr, emr-i imâmeti ikâmetle me'mûrum tâ ki ahkâmın küllîsi cemî' mezâhibe mutâbık olarak riâyet kılınmış ola. Ve kollarını gaslde suyu dirsekleri cânibinden döküb parmakları tarafına indirirlerdi ve buyururlardı ki: [56a] Şâh Veliyyullâh Sâhib Hazretleri'nin dahi bu muâmelede fakîr ile müşâreketi vardır. Ve iki ayaklarını gaslde tamâm mübâlağa iderlerdi ve buyururlardı ki: Ayağın hilkatı devenin hilkatı gibidir ya'nî pek muavec ve nârâst vâkî' olmuşdur âsânlıkla üzerine suyun cârî

olması makdûr değildir meger tekellûf ve mübâlağa ile olabilir. Pes bu ibâre ile yârâna dahi bu iki a'zânın gaslinde mübâlağaya işâret iderlerdi ve «وَيْلٌ لِّلْعَاقِبِ مِنَ النَّارِ»¹⁰⁷ hadîs-i şerîf'i dahi bu ma'nâya işâretidir. Ve dâimâ vuzû' ile olurlardı ve ashâba dahi vuzûa müdâvemet için te'kîd-i belîğ gösterirlerdi ve buyururlardı ki: Devâm-ı vuzû' bu tarîkanın levâzımındandır bi'l-hâssa evkât-ı taâm ve evkât-ı menâmda sâlik için âbdest zarûrîdir ve eger bozulursa ale'l-fevr tecdîd itmelidir ve öZR hâlinde teyemmüm dahi câizdir. Kezâlik âdâb-ı tarîkatdandır ki hânkâh-ı meşâyih ve ziyâret-i pîrâna âbdestsiz gitmemelidir. Her kimi hânkâhda âbdestsiz anlayalardı ziyâde un' u huşûnet gösterüb buyururlardı ki: Acebdir ki yârân-ı tarîkat henüz âdâb-ı hânkâhdan haberdâr değillerdir ki, bî-vuzû' gelürler.

ZİKR-İ TARİK-İ KEYFİYET-İ SALÂT

Böylece ma'mûl idi ki: Salât-ı hamseyi evkât-ı mahsûsa ve müstehabbede edâ iderlerdi ve gâyet i'tidâlde rükû' ve sücûd ve kıyâm ve kuûd ve kavme ve celseyi yerine götürürlerdi ve buyururlardı ki: Şerîfat hemân bu i'tidâl ve iktisâddan ibâretidir. Ve ellerini sîneleri berâberinde bağlarlardı ve buyururlardı ki: Bu rivâyet göbeği altına bağlamak rivâyetinden ercahdır. Eger suâl olunursa ki, Bu sûretde Hanefiyye'ye muhâlefet belki mezhebden mezhebe intikâl lâzım gelür. Cevâbında diriz ki: İmâm Ebû Hanîfe - rahimehu'llâhu teâlâ rahmeten vâsîaten- Hazretleri'nin: ¹⁰⁸ اذا تَبَيَّنَ الْحَدِيثُ فَهُوَ مَذْهَبِي kavli mûcibince mes'ele-i cüz'iyede intikâlden hilâf-ı mezheb lâzım gelmez belki müvâfakat der-müvâfakatdır. Nitekim Hazret-i İşân'ın bu bâbda be-gâyet metîn bir mektûb-ı rengînleri vardır her kimin şekk ü şübhesi olursa oraya mürâcaat eylesün. [56b] Ve dahi buyururlardı ki: Muktedînin kırâat-ı cehriyyede sükûtu evlâdır sırrıyyede Fâtihayı isrâr ve ihfâ eylediği gibi.¹⁰⁹ Pes bu ecilden emr-i imâmeti bi'z-zât kendi nefsi ile ikâmet buyururlardı tâ ki bî-zarûret eimmeye muhâlefet lâzım gelmesün için. Ve Kur'ân-ı Mecîd'i tecvîd ve tertîl ve tahfîfden ibâret olan tavr-ı mesnûnla tilâvet iderdi. Ve iki rek'atlı sünnetde قل يا ايها قل هو الله ve قل يا ايها الكافرون قل-çehâr ya'nî قل هو الله ve قل يا ايها الكافرون sûrelerini ve dört rek'atlıda قل اعوذ برب الفلاق ve قل اعوذ برب الناس sûrelerini okurlardı. Ve ahbâr ve âsârda vârid olan kunût-ı selâseyi cem' iderlerdi evvel; اللهم اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ ، وَعَافِنِي ، وَبَارِكْ لِي فِيمَا أَعْطَيْتَ ، وَبَارِكْ لِي فِيمَا أَعْطَيْتَ ، وَبَارِكْ لِي فِيمَا أَعْطَيْتَ ، وَبَارِكْ لِي فِيمَا أَعْطَيْتَ ، فَإِنَّكَ تَقْضِي وَلَا يُقْضَى عَلَيْكَ ، إِنَّهُ لَا يَدُلُّ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ ; üçüncü; وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لَا أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَيَّ نَفْسِكَ . Ve her farîzadan sonra üç kere Estağfirullah

¹⁰⁷ "Cehennemde yanacak ökçelere yazıklar olsun". Buhârî, İlim 3

¹⁰⁸ (eğer bir konuda) Hadis sâbit olduğunda o benim mezhebimdir.

¹⁰⁹ Hazret-i Şemseddîn Mîrzâ Mazhar -kaddesa'llâhu Teâlâ sırrahu'l-athar- cenâbları'nın muktedînin kırâat-ı cehriyyede sükûtu evlâdır sırrıyyede Fâtihayı isrâr ve ihfâ eylediği gibi, buyurdıkları mezheb-i Şâfiî'ye temâyüldür, kemâ lâ yahfâ li'l-mütercim

ve bir kere Âyete'l-Kürsî ve otuzüç kere Subhânallah ve otuzüç kere Elhamdülillah ve otuzüç kere Allahuekber getirürlerdi. Ve salavâtdan sonra ehâdîs-i şerîfede vârid olan ed'iyeye-i me'sûreleri dahi okurlardı. Her kimsede ki sıdk-ı taleb vardır gerekdir ki bu bâbda alâ-hide zabt itmiş olduğumuz *Ed'iyeye-i Me'sûre* Risâlesi'nden hıfz eylesün. Ve salât-ı vitrden sonra iki kere سبحان الملك القدوس kelime-i tayyibesini âheste söyleyüb üçüncüde âvâz-ı bülend ile lafz-ı قدوس 'ü medd iderlerdi. Hazret-i Muhammed Ma'sûm -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-azîz- buyururlar ki: Sabâh namâzının sünnetini hânesinde edâ ve anınla hâneyi münevver ve pür-ziyâ eyleye ve bu sünneti edâdan sonra oturduğu hey'et üzre üç kere اللهم يا ربَّ جبرائيل وميكائيل واسرافيل ومحمد النبي صلى الله تعالى عليه وسلم اعوذ بك من النار diye. Çün mescid cânibine teveccüh eyleye sükûn ve vakâr ile gide ve ıztırâb göstermeye ve kalbinde [57a] dehşet tuta ki bir Kahrâr-ı Azîmü'ş-Şân'ın huzûruna gidiyorum, ve şevk ü ümîd ile gide ki ol Zât-ı Ecell ve A'lâ Vehhâb ve Rahîm'dir ve Vedûd ve Kerîm'dir. Ve hânesinden çıktığı vaktde بسم الله توكلت على الله اللهم انا نعوذ بك من أن نزلَّ او نُضِلَّ او نُظْلَمَ او نُجْهَلَ او يُجْهَلَ علينا diye ve çün mescide dâhil ola بسم الله والسلام على رسول الله اللهم صلَّ على محمد وعلى آل محمد اللهم اغفرْ ذنوبي وافتحْ لي ابواب فضلك diye. Ve çıktığı vaktde dahi bu duâyı okuya fakat ابواب رحمتك yerine ابواب فضلك diye.

ZİKR-İ TARÎK-İ KEYFİYYET-İ REF'-İ SEBBÂBE

Böylece ma'mûl idi ki: Teşehhüdde hınsır ve binsırı kabz ve vustâ ile ibhâmı halka idüb sebbâbe ile الا الله kelimesine işâret iderlerdi ve buyururlardı ki: Sikât-ı fukahâ ve muhaddisînden bir çok zevât ref'-i sebbâbenin isbâtı hakkında risâleler yazmışlardır. Hazret-i İşân'ın dahi bu bâbda be-gâyet metîn bir mektûb-ı mübînleri vardır. Ve Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-a'lâ- dahi gâhîce ba'zı nevâfilde ittîbâ'-ı sünnet niyetiyle ref'-i sebbâbe iderler imiş. Nitekim makâmât-ı şerîfleri bu müddeâyâ şâhiddir. Ve kezâ binâ-yı tarîka-i aliyeye ve Eimme-i Selâse ya'nî Hazret-i İmâm Ebû Hanîfe ve sâhibleri İmâmeyn-i Hümâmeyn -aleyhimü'r-rahmetü ve'r-rıdvân- 'ın ma'mûlleri dahi bunu muktezîdir. Ve dahi Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-a'lâ- 'dan menkûldür ki, Bir kimse hizmet-i şerîfeleri'nde arz ider ki: Hazret-i Hâce Hâşim Keşmîrî¹¹⁰, ki ol Hazret'in ecell-i hulefâ ve câmi'-i makâmât-ı ulyâlarındandır, bu tarîka-i aliyenin hilâfı üzre semâa meyl ider. Buyurdular ki: Senin Hâce Hâşim ile ne işin vardır? O zât mertebe-i kemâle irişmişdir ve anın için pîre muhâlefet câizdir her-gâh bizim için anın ahvâline taarruz yakışmaz pes anın hâline mütearrız olmak hayâli kimin için mütesavver olabilür. Ve hem-çün'nin Hazret-i İşân'ın ahvâli bu üslûb üzredir, ki bir kimse için anların hâline

¹¹⁰ Hâşim-i Kışmî

i'tirâz mahalli yokdur egerçi pîre muhâlefet dahi olursa. Zîrâ ki bu hazret dahi zâhîren ve bâtînen mertebe-i kemâle irişmiş idiler.

ZİKR-İ TARÎK-İ KEYFİYYET-İ TA'DÂD-İ REKEÂT-İ NAMÂZ-İ ZARÛRİYYE

Buyururlardı ki: Tâlib için tevîk-i tevbe ve tashîh-i akîdeden sonra [57b] gece ve gündüzde altmış rek'at namâzın edâsından lâzımdır: Onyedî rek'at farîza ve oniki rek'at sünnet-i müekkede ve iki rek'at işrâk ve dört rek'at kuşluk ve dört rek'at fey'ü'z-zevâl ve kable'l-asr binâen ale'l-ekall iki rek'at sünnet-i müstehabbedir zîrâ salâtü'l-asr, salât-ı vüstâ'dır ve şân-ı azîmi vardır sünnet takdîm olunmazsa hâlî ve ârî kalarak ma'lûl olur ve eger sünnet-i asr'ı dört kılsa daha evlâdır ve mezkûr altmış rek'atdan altı rek'at salât-ı evvâbîn ve bir kavle göre dört rek'atdır bu takdîrce işrâkdan sonra iki rek'at salât-ı istihâre ki, meşâyih-ı kirâm'ın ma'mûlûdür, o dahi altmış rek'atdan mahsûb olur ve on rek'at salâtü't-teheccüd ve üç rek'at salât-ı vitr'dir. Bu cümleden onyedî rek'at farîza ve on yâhûd oniki rek'at sünnet-i müekkede ve onbir ya onüç rek'at kıyâmü'l-leyl ki mecmûu kırk rek'at olur, Hazret-i Peygamber-i Hudâ -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz bunun üzerine muvâzebet buyurmuşlardı. Hazret-i İşân dahi bu bâbda ihtimâm-ı tâmm iderlerdi ve bâkî yirmi rek'atı gâh gâh edâ ve gâhice ittibâ'-ı sünnet niyetiyle terk buyururlardı. Nitekim *Sifru's-Saâde* sâhibi buyururlar ki: Tâlib bu kırk rek'at namâzın edâsını hiçbir vechile ve hiçbir vaktde ihtiyârıyla fevt eylemeye ve cemî' ömründe devâm ve muvâzebet göstere zîrâ bî-şekk ü şübhe sebep-i feth-i ebvâb-ı saâdet ve bâis-i neyl-i murâdât-ı dünyâ ve âhiretdir. Her kim günde kırk nevbet Eşref-i Acem ve Arab'a ittibâ' tarîkı üzre dest-i taleb ve edeb birle Cenâb-ı Ekremü'l-Ekremîn'in kapusunu çalar esra'-ı evkât ve akrab-ı sââtde anın ahvâli üzre saâdet kapusu açılır, intehâ. Ve tâlib sabâh namâzından sonra irtifâ'-ı şemse kadar zikr ile iştigâl eyleye andan sonra iki rek'at namâz kıla. Hadîs-i Şerîf'de¹¹² «رَكَعَاتَانِ مِنَ الصُّحَىٰ ١١١ تَعْدِلَانِ عِنْدَ اللَّهِ بِحَجَّةٍ وَعَمْرَةٍ مُتَقَبَّلَتَيْنِ»¹¹² ve rivâyet-i uhrâda «تَامَةً تَامَةً» vârid olmuşdur ve kuşluk namâzı iki rek'atdan oniki rek'ata kadar kılınmak me'sûr ve murahasdır ve evvâbîn namâzında tatvîl-i kırâat pek güzeldir ve gecelerde sûre-i Yâsîn ve Duhân-Hâ-mîm'i ve sûre-i Vâkıa ve sûre-i Kıyâmet'i [58a] ve işâdan sonra uykudan evvel Elif-lâm-mîm-Secde'yi ve Tebâreke sûresini okuya sabâhleyin sûre-i Yâsîn ve sûre-i Vâkıa dahi eserde gelmişdir. Ve uykuya yattıkda اللهم باسمك أُمُوتُ وَأَحْيِي diye ve uyandığı vaktde اعوذ بالله من الشيطان الرجيم الحمد لله الذي احياي بعد ما اماتني واليه النشور diye ve istincâ vaktinde

¹¹¹ Ma'lûm ola ki duhâ lafzı âmm'dir; dahve-i suğrâ ve dahve-i kübrâ'ya şâmil olur. Dahve-i suğrâ; işrâk ve dahve-i kübrâ; Kuşluk vaktidir. Kezâ harrara lî'l-mütercim

¹¹² "Kılınan iki rekat işrak namazı Allah katında kabul olunmuş bir hac ve umreye denktir". Münavi, *Feyzü'l-Kadîr*, IV, 38

ve kazâ-yı hâcet vaktinde اللهم أني اعوذ بك من الخبث والخبائث diye ve kazâ-yı hâcetden taşra¹¹³ çıktık da الحمد لله الذي اذهب عني الاذى وعافاني diye.

ZİKR-İ TARÎK-İ KEYFİYYET-İ SALÂTÜ'T-TEHECCÜD

Böylece ma'mûl idi ki: Salât-ı teheccüd için nîme-i şebden ya'nî geceden bir rub' kaldıkda yâhûd sülûs-i ahîrde kalkarlardı. Evvelâ ahbâr-ı sahîha'da vârid olan ed'îye-i me'sûre'yi okurlardı ba'dehû âbdest alub ve iki rek'at-ı hafife edâ ve yüz kere istiğfâr eyledikden sonra salât-ı teheccüde meşgûl olurlardı tûl-i kırâat ve tûl-i rükû' ve sücûd ile on rek'at namâz edâ buyururlardı. Andan sonra hizmet-i şerîfelerinde hâzır bulunan yârâna teveccüh virüb ba'dehû eger geceden bir mikdâr bâkî kalmış ise azıcık istirâhate meyl iderlerdi. Andan sonra vaktin evvelinde sabâh namâzı için tekrâr kalkarlardı ve tecdîd-i vuzû' idüb namâzı cemâatle edâ eyledikden sonra bi'l-ittifâk yârân-ı halka iki sâat mikdârı murâkabe ile meşgûl olub anlara teveccüh virirlerdi. Ba'd-ez-ân yârân-ı mahsûs hatm-i Hâcegân kaddesa'llâhu teâlâ esrârahum ve hatm-i Hazret-i Müceddid - kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-a'lâ- 'yı okuyub ruhsatla dağılırlardı.

ZİKR-İ TARÎK-İ KEYFİYYET-İ FAZÎLET-İ SALÂTÜ'T-TEHECCÜD VE TERGÎB BE- ÂN

Böylece ma'mûl idi ki: Tâlibân-ı Hudâ'yı pek ziyâde bu salâta tergîb idüb buyururlardı ki: Ferâizden sonra salât-ı teheccüdden a'lâ ve eşref hiçbir namâz yokdur zîrâ bu namâzın bir rek'atı sâir namâzların bin rek'atından efdaldir. Pes tâlibe lâzımdır ki bunun edâsında müsâhele ve müdâhene yapmaya ve bunun edâsını ferâiz-i hamse menzilesinde bile ve eger kazâyâ kalursa gündüzün tedârik-i mâ-fât [58b] olmak üzere edâ eyleye ve meh-mâ-emken tazarru' ve zârî ve duâ ve istiğfâr ile meşgûl ola. Bu zamânenin tâliblerine taaccüb olunur ki Hudâ taleblikde pest-havsallıklarından ve zaafklarından nâşî bu namâzın kadr ü mikdârını nazardan bırakub dîger namâzlara ziyâde ihtimâm iderler ve bilmezler ki bu vaktin duâsı icâbete esra'dır. Bir câme ki levs-i gaflet ve ma'siyetle âlûdedir bu vaktin âb-ı tazarru' ve zârîliği olmadıkça yaykanmaz ve istiğfârı tekrâr itmedikce deryâ-yı rahmet ve mağfiretde pâk olmaz. Nitekim *Dîvân-ı şerîfleri'*nde bu ma'nâyâ işâret buyururlar. Beyt:

شفيعم روز حشر اين ديده نمناك ميگرده

ازين آب روان اخر حسابم پاك ميگرده

Terceme:

¹¹³ Taşra: dışarı.

Rûz-i mahşerde şeffim dîde-i nemnâk olur

Ya'nî bu âb-ı revân ile hesâbım pâk olur.

Ve bizim meşâyihimizin ma'mûlü böylece idi ki bu namâzın her iki rek'atından sonra murâkabe-i tavîle iderlerdi ve her rek'atda sûre-i Yâsîn'in tekrârıyla ol kadar meşgûl olurlardı ki namâzın mecmûunda altmış kereden ziyâdeye bâliğ olurdu. Zamâne tâlibleri re'sen teheccüdü edâ itmezler nirede kaldı ki tûl-i kırâat ve tûl-i murâkabeye riâyet ideler. Hakk Teâlâ anlara tevfiğini refik eylesün ki bu namâzın kadrini ve bu vaktde olan duânın meziyetini bileler. Hazret-i Mevlânâ Ya'kûb-ı Çerhî -kaddesa'llâhu sırrahû- *Risâle-i Ünsiyyesi*'nde buyururlar ki: Resûl-i Ekrem -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Hazretleri, sahâbe-i kirâm -rıdvânü'llâhi teâlâ aleyhim ecmaîn- Hazerâtına buyurdular ki: «عليكم بقيام الليل»¹¹⁴ *ya'nî* sizin üzerinize lâzım olsun ki gece bîdâr olunuz zîrâ bu kâr sâlihîn refâtıdır *ya'nî* Enbiyâ ve Rusul-i Fihâm ve Evliyâ-i Kirâm gece bîdâr olurlardı, siz dahi bu mesleği ihtiyâr idiniz. Bu kıyâm-ı leyl kurbet ve rahmet-i Hakk'dır ve günâhların keffâretine sebebedir ve günâhlardan gerü durmağa bâisdir. Ve hadîs-i şerîf-i dîgerde [59a] vârid olmuştur ki Hazret-i Resûlü'llâh -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz buyurmuşlardır ki: *ما يكون العبد الى الله في جوف الليل الاخير فان* *ya'nî* bendegânın rahmet-i Hudâ'ya ziyâde karîb olması cevfi leyledir. Eger ol vaktde Hudâ-yı Teâlâ'yı yâd iden kimselerden olmağa kâdir isen durma ol *ya'nî* bezli makdûr idüb ol tâifeden olmağa sa'y u gayret eyle dimek olur. Ve geceyi ihyâ idenlerin fazîleti hakkında ehâdis-i şerîfe çokdur.

ZİKR-İ TARÎK-İ KEYFİYYET-İ KIRÂAT DER-SALÂT-İ TEHECCÜD

Böylece ma'mûl idi ki: Salât-ı teheccüdde beyne's-sırr ve'l-cehr kırâatla her rek'atda; *عم يتسائلون* gibi iki sûre okurlardı ve buyururlardı ki: Sûre ta'yîninde meşâyih'in ihtilâfı vardır ba'zılar sûre-i İhlâs'ı tekrâr iderler ve bir gürûh her iki rek'atda; Âyete'l-Kürsî ve Âmene'r-Resûl'ü okurlar ve ba'zılar sûre-i Yâsîn ve İnnâ fetahnâ'yı tilâvet iderler. Lâkin bizim meşâyihimiz -rahimehümu'llâhu Teâlâ- sûre-i Yâsîn'in tekrârını pek ziyâde dost tutmuşlardır her ne kadar olursa. Nitekim Hazret-i Hâce Azîzân -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-azîz- buyururlar ki: Çün üç kalb cem' ola abd-i mü'minin işi husûle gelür: kalb-i leyl ve kalb-i Kur'ân ve kalb-i mü'min. Kalb-i Kur'ân sûre-i Yâsîn'dir ve kalb-i leyl şeb-i ahîrdir. Ve ba'zılar bu sûreden onar onar âyeti sekiz rek'ata taksîm iderek okuyub ve bâkî iki rek'atda sûre-i İhlâs'ı tekrâr eylemişlerdir ve ba'zılar sûre-i Yâsîn'i bi'l-istifâb her rek'atda tekrâr iderler ve ba'zılar bu sûreyi rek'at-ı ûlâda onbir kere ve rek'at-ı sâniyede on kere

¹¹⁴ Sünen-i Tirmizî, Ebvâbu'd-daavât 102

¹¹⁵ Hadîs-i şerîf-i mezkûr *Mişkât'* da Amr b. Abese rivâyetiyle; *اقرب ما يكون الرب من العبد في جوف الليل الاخر* ibâretileyle olub bâkî elfâzı alâ-hâlihâ mezkûrdur. Kezâ harrara li'l-mütercim

okuyub hem-çünîn her rek'atda birer birer tenkîs iderek tâ iki kereye yetişdirirler. Şöyle ki mecmû'-i sûrenin on rek'atda adedi altmışbeş kereye bâliğ olur. Ve Hazret-i Şeyh -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- bu sûreyi teheccüdün on rek'atında altmışbeş kere şu minvâl üzere okurlardı ki: Şef'-i evvelde ya'nî evvelki iki rek'atda [59b] onyedi kere ve şef'-i sâni'de onbeş kere ve sâlisde onüç kere ve râbi'de onbir kere ve şef'-i hâmisde dokuz kere tekrâr iderlerdi. Ammâ bu bâbda tarîk-ı eslem ve ahsen oldur ki tâlib iki hâlden hâlî değildir ya ümmî olur ya kâri' olur. Ümmî olursa kâdir olduğu mertebe tek olmasına riâyete berâber sûre-i İhlâsı tekrâr eylemek evlâdır zîrâ «الله وئثر ويحبُّ الوتر»¹¹⁶ vârid olmuştur. Kâri' olursa bu bâbda vâki' olan ﴿فَأَقْرَعُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ﴾¹¹⁷ nazm-ı celîli hükmünce kırâatdan her ne müyesser olursa enseb ve evfaktır ki vüs'at-i rahmet-i İlâhî anı muktezîdir. Ve bu cümle tûl ü kasr-ı kırâat vaktin tahammülü ve hâtırın inbisâtı kadarıncadır vakt ü hâlin muktezâsıyla amel eyleye. Nitekim iki rek'ata kadar ruhsat mukarrerdir.

ZİKR-İ TARÎK-İ KEYFİYYET-İ ÂDÂB-İ SALÂT VE FAZÎLET-İ CEMÂAT

Hazret-i Muhammed Ma'sûm -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- buyurlar ki: Musallîye lâzımdır ki namâzı âdâb ve huşû' ve muhâfaza-i sünen ile edâ eyleye ve tekbîratü'l-iftitâh vaktinde parmakları uclarını cânib-i kıbleye tevcih idüb baş parmaklarını kulaklarının yumuşağına dokundura ve bu ellerini kaldırmakla mâ-sivâyı verâ'-i zahrine ata ve cümleden ber-teraf olub Hazret-i Zü'l-Celâli ve'l-İkrâm'a teveccühünü dürüst eyleye ve vahdâniyyü't-teveccüh olub ellerini indirdiği vaktde azamet ve kibriyâyı ol Zât-ı Ecell ve A'lâ'ya isbât iderek Allahu ekber diye ve mâ-sivâ-yı Hakk'dan azamet ve kibriyâyı nefy eyleye ve bu ma'nâda cidd ü sa'y-ı tâmm ide tâ ki anın kâli hâline muhâlif olmaya ki, kibriyâyı ol Hazret'e isbât idüb ve kalbinde gayrısı için azamet ve kibriyâ hayâli ola, ﴿أَلَا لِلَّهِ﴾¹¹⁸ ما لك Ebû Ömer Züccâcî -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- 'dan suâl eylediler ki: ما لك؟ لا أتى فریضتی بخلاف الصدر فمن يقول الله اكبر وفي قلبه شيء؟ Cevâbında buyurdu ki: لا أتى فریضتی بخلاف الصدر فمن يقول الله اكبر وفي قلبه شيء؟ يا'nî sana ne olur ki farzlarda tekbîratü'l-iftitâh vaktinde mütegayyir olursun? Cevâbında buyurdu ki: لا أتى فریضتی بخلاف الصدر فمن يقول الله اكبر وفي قلبه شيء؟ يا'nî benim mütegayyir olduğumun sebebi oldur ki edâ itdiğim farîza sadr u kalbimin hilâfıncadır. Zîrâ bir kimse ki Allahu ekber diye [60a] ve el-hâl ki anın kalbinde Hakk Subhânehû ve Teâlâ'dan ulurak¹¹⁹ bir nesne ola yâhûd mürûr-ı ezmânda mâ-siva'llâhdan bir şey'i büyüklemiş ola tahkîk o kimse kendi lisânıyla nefsi tezkîb itmiş olur dimekdir. Ve tasavvur ide ki, benim bu ibâdetim Hakk

¹¹⁶ Allah tek'dir ve teki sever. Müslim, Kitâbü'z-zikr ve'd-duâ ve't-tevbe ve'l-istiğfâr 2; Tirmizî, Ebvâbü'l-vitr 2

¹¹⁷ "Artık (namazda) Kur'ân'dan kolay gelen (miktar) okuyun", Müzzemmil 73/20

¹¹⁸ "İyi bilin ki halin din, yalnız Allah'ındır", Zümer 39/3

¹¹⁹ Ulurak: daha büyük.

Subhânehû ve Teâlâ'nın Cenâb-ı Kudsüne şâyân ve ol Hazret-i Mukaddes'e resîde olmakdan ecell ve a'lâdır ve ellerini göbeği altına bağlaya. Ve namâz-ı nevâfilde her ne kadar tûl-i kırâata sa'y iderse bihterdir ve ferâizde eger imâm ise kadr-i mesnûn üzre iktisâr ve cemâate riâyet ide ve tâ kıyâmda oldukça nazarını secde mahallinden ayırmaya. Hadîs-i Şerîf'de vârid olmuştur ki: ¹²⁰ «ضَعَّ بَصْرَكَ بِمَوْضِعِ سَجُودِكَ» ve çün rükûa vara ayakları üstüne nazar eyleye ve dizleri kapağını iki eliyle muhkem tuta ve parmaklarını açta ve arkasını düz ve hem-vâr eyleye ve başını arkasıyla berâber kıla. Ve rükû' ve sücûdun ednâ tesbîhi üç keredir ve eger ziyâde iderse ya yediye ya dokuza veya onbire kadar efdaldır. Ale'l-husûs tûl-i kıyâm ve kırâat sûretinde rükû' ve sücûdun dahi tatvîli gerekdir. Peygamber-i Hudâ -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Hazretleri, ¹²¹ «أَعْطُوا كُلَّ سُورَةٍ حَقَّهَا مِنَ الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ» buyurmuşlardır. Ve eger imâm ise üç veya beş kereden ziyâde getürmeye ve çün böylece eyleye namâzın huşûunu yerine getürmüş olur. ¹²² «قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ . فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ﴾» İbn-i Abbâs -radiya'llâhu teâlâ "anhümâ- Hazretleri, ¹²³ «قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ﴾» kavli-i şerîfi'nin beyânında buyurdular ki: Felâh iki vech üzredir. Biri dünyâda maîşet hemm ü gamından necâh ve istirâhatdır ve dîgeri âhiretde azâb-ı nârdan necât ve halâsdır. Ve dahi namâzın cemî' erkânında kalbini hâzır tuta ne çâre ki bu'd-i ahd-i nübüvvet ve şuyû'-ı hevâ ve bid'at sebebiyle ekser-i ehl-i âlem imâd-ı dîn ü İslâm olan namâzda tekâsül ve cemâatden tegâfûl iderler ve saff-ı evvelin kadrini bilmezler ve âdâb-ı mescid ve Cum'a ve ezânı yerine getürmezler. Ve ekser-i sûfiyye-i hâm namâzı islâh-ı avâm için olmak üzre tasavvur iderler ve havâssı namâzdan [60b] müstağnî za'm iderler ve berekât-ı namâzdan mahrûm kalur. Ve bir kimse ki berekât-ı namâzdan mahrûm ola, ma'lûmdur ki berekât-ı îmân ve ma'rifetden ne behre tutacaktır. Peygamber-i Hudâ -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimiz: ¹²³ «لِكُلِّ شَيْءٍ صَفْوَةٌ وَصَفْوَةُ الْإِيمَانِ الصَّلَاةُ وَصَفْوَةُ الصَّلَاةِ التَّكْبِيرُ الْأَوَّلُ» buyurmuşlardır, intehâ kelâmuhu'ş-şerîf. Hazret-i İşân'ın ma'mûlü dahi böylece idi ki; ekser-i vaktler bu ibâre belki daha ilâveler ile namâzın ityânına tergîb ve terki husûsunda inzâr ve terhîb buyururlardı.

ZİKR-İ TARÎK-İ KEYFİYYET-İ SALÂTÜ'L-İSTİHÂRE

Böylece ma'mûl idi ki: İstihâresiz hiçbir işe aslâ ikdâm itmezlerdi gerek seferde ve gerek hazaarda. Belki seferde her menzil için istihâre iderlerdi ve buyururlardı ki: Sâlike lâzımdır ki şurû' ideceği her bir emre istihâreden sonra ikdâm eyleye eger iki rek'at istihâre namâzına fırsat bulamazsa sırf duâ üzre iktifâ eyleye, inşa'illâhu teâlâ cemî' hayr

¹²⁰ Gözünü secde mahallinden ayırma.

¹²¹ Rûku ve sücûdun her birinin hakkını verin

¹²² "Mü'minler muhakkak felâh bulmuş (umduklarına ermişler)dir. Onlar, namazlarında huşû içinde (kalbi ve bedeniyle tam teslimiyet halinde)dirler", Mü'minûn 23/1-2

¹²³ Her şeyin bir özü vardır ve imanın özü namaz ve namazın özü başlangıç tekbiridir.

muvaflak oliserdir. İstihâre-i mesnûnede uyku ve rü'yâ hiç der-kâr değıldir illâ şu kadar ki meşâyih-ı tarikat li-ecli'l-itmînân hâtırın ikbâl ve teveccühünü ziyâde itmişlerdir. Ya'nî ba'de'l-istihâre eger kalb istihâre olunan emre ikbâl iderse şurû' ider ve illâ terk ider. İmdi tarîk-ı mesnûn budur ki: Evvelâ istihâre niyetiyle iki rek'at namâz kılub rek'at-i ûlûda Fâtihadan sonra قل يا ايها الكافرون ve rek'at-i sâniyede قل هو الله احد okuya ve ba'de's-selâm şu duâyı okuya:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ , وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ , وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ , وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ , وَأَنْتَ عَلَامُ الْغُيُوبِ , اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي أَوْ عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ , فَأَقْدِرْهُ لِي وَيَسِّرْهُ لِي ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ , وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي , فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَاصْرِفْنِي عَنْهُ وَاقْدِرْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ رَضِّنِي بِهِ¹²⁴

Sifru's-Saâde sâhibi buyurur ki: Âdet-i câhiliyyet bu idi ki: Sefer yâhûd kâr-ı âhara kasd itdikleri vaktde istiksâm bi'l-ezlâm ve zecr-i tayr ve iyâfe ve fâl ve tatayyur ve bunların emsâli şîâr-ı ehl-i şirk ve küfr olan bir takım umûru iltizâm iderlerdi. [61a] Pes Sâhib-Şer' anları tevhi'd ve iftikâr ve ubûdiyyet ve tevekkül ve Cenâb-ı Vâhib-i Mutlak'dan suâl-i rüşd ve felâha tefvîz buyurdu. Zîrâ cemî' hayrât ol Hazret Celle Şânuhû'nun kabza-i kudretindedir. Ve Müsned-i Ahmed'de Sa'd-i Vakkâs -radiya'llâhu teâlâ anhu- rivâyetiyle vârid olmuşdur ki: Benî Âdem'in saâdeti Hakk'dan istihâredadır ve kazâ-yı Hakk'a rızâdır ve benî Âdem'in şekâveti istihârenin terkindedir ve kazâ-yı Hakk'a nâ-hoşnûdiyyetidir. Ve istiksâm bi'l-ezlâm tîr-i kur'adan ibâretidir ve bunun câhiliyyetde keyfiyyeti şu vechile idi ki: Her ne zamân bir işe kasd itmiş olsalar üç aded ok getürüb birinin üzerine اِفْعَلْ ve dîgerine لا تَفْعَلْ ve üçüncünün üzerine لا شَيْءَ يَافْهُدُ خَالِي yazarak bir zarfın içine bırakurlardı. Ba'dehû anlardan birini çeküb eger اِفْعَلْ çıkarsa ol işe mübâşeret iderlerdi ve eger لا تَفْعَلْ çıkarsa terk iderlerdi ve eger لا شَيْءَ يَافْهُدُ خَالِي atarlardı ta اِفْعَلْ yâhûd لا تَفْعَلْ 'den birisi zuhûr idinceye kadar. Ve ammâ zecr-i tayr ve iyâfe, perendegânı ya'nî kuşları ürküdüb kaldırmaktır. Çün bir işe kasd iderlerdi bir kuşu kaldırub nazar iderlerdi eger sağ cânibe uçarsa hayırlı ve meymenetli bilürlerdi ve eger sol cânibe uçarsa meş'ûm bilüb o işden gerü dururlardı. İşte fâl ve tatayyur ile murâd bunlara temessükdür ki âdet-i câhiliyyeden idi. Ve illâ fâl lafzı ekserî yümn ü hayriyyetde ve tatayyur bi'l-aks fenâ ve şûmlukda isti'mâl olunur ve dahi gökcek¹²⁵ ve meymenetli nesnelere fâl tutmak meş'rû' ve mesnûndur. Nitekim hadîs-i şerîf'de gelür ki: كان رسول الله صلى الله عليه وسلم «يَتَقَالُ وَلَا يَنْطِيرُ» ya'nî Hazret-i Resûl-i Ekrem -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- tefe'ül iderlerdi ve tatayyur itmezlerdi. Ve hadîs-i istihârede farîzanın gayrı olarak

¹²⁴ اقدر الله عليه وسلم «يَتَقَالُ وَلَا يَنْطِيرُ» yerine bunu getüre ve dahi اقدر الله عليه وسلم «يَتَقَالُ وَلَا يَنْطِيرُ» den müştak olub dâl'in dammı ve kesri, ikisi dahi rivâyetdir ve âhir-i duâda vâki' yerine *Mişkât-ı Şerîf* de; ثم أرضني rivâyet olunmuşdur. Kezâ harrara li'l-mütercim

¹²⁵ Gökcek: güzel, sevimli, hoş.

iki rek'at namâz edâ eyleye buyurulduğunda işâret vardır ki eger sünnet-i râtime iki rek'at olursa o dahi salât-ı istihâre makâmına kâim olub istihâre niyetiyle müstakillen iki rek'at namâz kılmağa hâcet kalmaz fakat müstekilen olursa daha evlâ ve efdaldır [61b] ve eger bu namâzda Fâtiha'dan sonra Kur'ân'dan herhangi sûreyi okursa câizdir lâkin me'sûr olan قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ve قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ sûreleridir. Ve dahi *Sifru's-Saâde* sâhibi buyurlar ki: Muhakkıkîn-i meşâyih-ı kibâr'dan ba'zıları söylemiş ve tahrîr eylemiştir ki: Gerekdir ki her gün bir vakt-i muayyende iki rek'at istihâre namâzını kılub şu duâyı okuya:

اللهم آتني استخيرك بعلمك واستقدرك بقدرتك واسألك من فضلك العظيم فأنك تقدر ولا اقدر وانت علام الغيوب اللهم ان كنت تعلم ان جميع ما اتحرك فيه في حقي وفي حق غيري وجميع ما يتحرك فيه غيري في حقي وفي حق اهلي و ولدي وما ملكت يميني من ساعتى هذه الى مثلها من الغد خيراً لي في ديني ومعاشي وعاقبة امري فاقدرة لي ويسره لي ثم بارك لي فيه وان كنت تعلم ان جميع ما اتحرك فيه في حقي وفي حق غيري وجميع ما يتحرك فيه غيري في حقي وفي حق اهلي و ولدي وما ملكت يميني من ساعتى هذه الى مثلها من الغد شراً لي في ديني ومعاشي وعاقبة امري فاصرفه عني واصرفني عنه واقدر لي الخير حيث كان ثم رضني به

Bu keyfiyyet üzre istihâreyi her ne kadar hadîs-i şerîf'de bulmadıksada yine bununla amel hadîs-i istihâreye muvâfık ve ittibâ'-ı sünnete münâsibdir, intehâ. Fâide: Ba'zı ekâbir buyurmuşlardır ki: Tâlibe lâzımdır ki müddet-i ömrünün tamâmına kadar her gün hayr-ı mutlak talebinde ola ve gece ve gündüzü tahsîs eylemeye. Ve şekk yokdur ki gündüzün tahsîsi istihâre-i mesnûneye akrabdır lâkin müddet-i ömrü dahi bir günden ziyâdenin hükmünü tutmaz belki tamâm-ı dünyâ bir günden ziyâde değildir, vallâhu a'lem. Ve Hazret-i İşân'ın ma'mûlû dahi böylece idi ki: Her gün işrâk namâzından sonra iki rek'at istihâre namâzını edâ ve andan sonra istihâre duâsını zikr olunan keyfiyyetle okurlardı.

TARİK-I UHRÂ

Mütercim bunu Şeyh Ebû Alî Nûrî'den naklen ve o [62a] dahi Hazret-i Aliyyü'l-Mürtezâ -kerrema'llâhu vechehû- 'ya râfian dir ki: Bir kimse dilerse ki rü'yâda kendi hayr u şerr-i kârından haber ala, gerekdir ki; kable'n-nevm yatsı namâzından sonra altı rek'at namâz kıla. Rek'at-i ûlâda Fâtiha'dan sonra yedi kere وَالشَّمْسُ sûresini ve ikinci rek'atda yedi kere وَاللَّيْلُ sûresini ve üçüncüde yedi kere اِنَّا أَنْزَلْنَاهُ وَالنَّجْمِ وَاللَّيْلِ وَالنَّجْمِ sûresini ve altıncıda yedi kere اِنَّا أَنْزَلْنَاهُ sûresini ve beşincide yedi kere اِنَّا أَنْزَلْنَاهُ sûresini okuya ve ba'de's-selâm hamd ü senâ ve salavât-ı şerîfe getürüb şu duâyı okuya:

اللهم يا ربَّ ابراهيمَ وموسى و ربَّ اسحاقَ ويعقوبَ ويا ربَّ جبرئيلَ ويا ربَّ ميكائيلَ ويا ربَّ اسرافيلَ ويا ربَّ عزرائيلَ ويا ربَّ مُنَزَّلَ الصُّحُفِ وَمُنَزَّلَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالزَّبُورِ وَالْفُرْقَانَ اَرِنِي فِي مَنْامِي هَذِهِ اللَّيْلَةَ مِنْ اَمْرِي مَا اَنْتَ اَعْلَمُ بِهِ Bu istihâreyi yedi geceye kadar eyleye. Hazret-i İşân'ın ba'zı yârânı bununla amel iderdi. Ve fakîr için sened-i sahîh ile icâzet irişmiştir ki yedi ya üç kere sûre-i Fâtiha'yı okuya ve Fâtiha'dan evvel ve sonra üç kere salavât-ı şerîfe getürüb uykuya vara ve kezâlik

evvelinde ve âhirinde üç kere salavât-ı şerîfe getürerek يا عَلِيمُ عَلَّمَنِي وَيَا خَيْرُ أَخْبِرْنِي duâsını yirmibeş kere tekrâr idüb uykuya vara, elbette maksûdunu rü'yâda görür. Ve Reîsü'l-Velfî Hazret-i Şâh¹²⁶ Veliyyullâh Dihlevî, *Kavl-i Cemîl* risâlesi'nde buyurlar ki: Her kim dilerse ki kendi maksûd ve kârını rü'yâda göre; âbdest alub ve pâkîze libâs giyüb ve kıbleye müteveccihen sağ elinin üzerine yatub yedi kere والشمس ve yedi kere والليل ve yedi kere قل هو الله احد sûrelerini ve bir rivâyetde قل هو الله bedeline yedi kere والتين sûresini okuya ve andan sonra bu duâyı okuya:

اللهم ارني في منامي كذا وكذا واجعل لي من امري فرجا ومخرجا وارني في منامي ما أسئلك به على اجابة دعوتي

[62b] Eger ol gecede matlûbunu görürse febihâ ve illâ ikinci gecede dahi eyleye tâ yedi geceye kadar bu minvâl üzre ide, inşâa'llâhu teâlâ yedinci geceyi tecâvüz eylemez. Bizim yârânımızdan bir cemâat tecrübe itmişlerdir, intehâ. Hafî değildir ki, bu keyfiyetlerde namâz kaydı zikr olunmamışdır. Eger namâz dahi kılsa daha evlâdır tâ ki amel sünnete muvâfık vâki' ola. Ve Hazret-i İşân'ın ma'mûlü hemîşe istihâre-i mesnûne üzre idi. Nitekim anın keyfiyeti ibtidâ'-i bahsde sebt olunmuşdur.

ZİKR-İ TARÎK-I KEYFİYYET-İ SALÂTÜ'T-TESBÎH

Böylece ma'mûl idi ki: Buyurlardı ki: Her kim dilerse ki salât-ı tesbîhi edâ eyleye, hadîs-i şerîf mûcibince şu keyfiyet üzredir ki: اللهم سبحانه senâsını getürdükden sonra onbeş kere سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر kelimesini tekrâr eyleye. Ba'dehû Fâtiha ve zammı sûre idüb tesbîh-i mezkûru on kere tekrâr eyleye. Ba'dehû rükûa varub rükû' tesbîhini ya'nî سبحان ربي العظيم 'i söyledikten sonra kezâlik tesbîh-i mezkûru on kere getüre ve rükû'dan başını kaldırub kavmede dahi on kere ve iki secdede kezâlik onar kere ve iki secde arasındaki celsede on kere getüre. Ba'dehû ikinci rek'ata kalkub onbeş kere getürdükden sonra Fâtiha ve zammı sûre eyleyüb ba'dehû on kere ve rükû' ve kavme ve secdeteyn ve celsede onar kere getüre. Bu üslûb üzre iki rek'atdan ibâret olan bir şef'i itmâm eyleyüb şef'-i sâniyi dahi bu keyfiyet üzre edâ eyleye. Pes tesbîh-i mezkûr her rek'atda yetmişbeş ve dört rek'atda üçyüze bâliğ olur ve bu namâzın fazîleti hadîs-i şerîf'de vârid olmuşdur ki, tamâm günâhların mağfiretine bâisdir. Eger muvaffak olursa her gün edâ eyleye ve illâ haftada bir kere ve eger kâdir olmaz ise ayda bir kere yâhûd yılda bir kere kıla ve eger buna dahi kâdir olmazsa tamâm-ı ömründe bir kere kıla.

ZİKR-İ TARÎK-I KEYFİYYET-İ SALÂTÜ'L-CUM'A

Böylece ma'mûl [63a] idi ki: Rûz-i Cum'a'da libâs-ı latîf ve pûşâk-ı nefis giyinürlerdi ve hoş-bû isti'mâl idüb ve mahâsin-i şerîflerini tarayub ve gözlerine sürme çekerlerdi ve

¹²⁶ Metinde “Şâ” olarak yazılmıştır. Hazırlayan

namâzı vaktin evvelinde edâ idüb hutbeyi muhtasar ve namâzı tatvîl iderlerdi. Ve buyururlardı ki: Hadîs-i Şerîf mûcibince tûl-i kırâat ve kasr-ı hutbe fekâhetdendir. Ve gâhî Cum'a namâzından sonra iki rek'at sünnete ihtisâr iderlerdi. Nitekim ba'zı kere salât-ı zuhrdan evvel iki rek'at ve ba'zı kere dört rek'at edâ idüb bu dahi sünnetdir buyururlardı. Ve namâzdan sonra iki ellerini kaldırub âvâz-ı bülend ile buyururlardı ki: فاتحة على حضرت النبي صلى الله تعالى عليه وسلم وعلى ابي بكرنا وعمرنا وعثماننا وعلينا رضي الله تعالى عنهم اجمعين ba'dehû sûre-i Fâtiha'yı okurlardı ve yârân dahi sûre-i mezkûrenin kırâatında mütâbaat iderlerdi. Ba'd-ez-ân Cenâb-ı Risâlet-meâb -alâ sâhibihâ es-salâtü ve's-selâm- Hazretlerine salavât-ı şerîfe getürüb iki ellerini vech-i mübâreklerine sürerlerdi. Andan sonra murâkabe meşgûl olub hizmet-i şerîfde yârândan her kim hâzır bulunursa ana teveccüh virirlerdi ba'dehû mekân-ı şerîflerine teşrîf buyururlardı.

ZİKR-İ KEYFİYYET-İ HUTBE-İ ÜLÂ

الحمد لله الذي انزل على عبده الكتاب ولم يجعل له عوجا ونشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له ونشهد ان محمدا عبده ورسوله خير الوري اما بعد فان الدنيا خضرة وحلوة واني مُسْتَخْلِفُكُمْ فيها فناظرُ كيف تعملون فاتقوا الله حقَّ تَقَاتِهِ ولا تَمُوتُنَّ [63b] الا وانتم مسلمون سبحان ربك رب العزة عما يصفون وسلام على المرسلين والحمد لله رب العالمين

Ve gâh şu ibâret ile okurlardı:

الحمد لله الذي خَلَقَنَا فَسَوَّيْنَا والذي مَنَّ عَلَيْنَا فَهَدَيْنَا وَأَنْعَمَنَا وَأَعْطَيْنَا والذي أَطْعَمَنَا وَأَسْقَيْنَا والذي يُمَيِّنُنَا وَيُحْيِينَا ونشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له ونشهد ان محمدا عبده ورسوله صلى الله عليه وعلى اله واصحابه اجمعين اما بعد فاوصيكم عباد الله ونفسي بتقوى الله فان اكرمكم عند الله اتقيكم

Ve gâh şu ibâreyi dahi üzerine ziyâde iderlerdi:

ودوام ذكر الله والشكر على نعماء الله والصبر على بلاء الله قال الله تعالى فاذكروني أشكروكم واشكروا لي ولا تكفرون واعملوا آل داود شكرا وقليل من عبادي الشكور وان الله مع الصابرين انه جواد كريم غفور رحيم

ZİKR-İ KEYFİYYET-İ HUTBE-İ SÂNIYE

الحمد لله الحمد لله نحمده ونستعينه ونشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له ونشهد ان محمدا عبده ورسوله ان الله وملائكته يصلون على النبي يا ايها الذين امنوا صلوا عليه وسلموا تسليما اللهم صل على محمد افضل صلواتك عدد معلوماتك وعلى اله واصحابه وازواجه واولاده واحفاده اجمعين خصوصا على افضل الناس بعد النبيين ابي بكر الصديق وعمر الفاروق وعثمان ذي النورين وعلي المرتضى والحسنين وعلي سيده النساء فاطمة الزهراء وعلي عميه الكريمين وعلي كل من اختاره الله بصحبة نبيهم بالايمان وتابعهم بالاحسان ربنا اغفر لنا ولاخواننا الذين سبقونا بالايمان ولا تجعل في قلوبنا غلا للذين امنوا الله بصحبة نبيهم بالايمان ربنا انك رؤف رحيم الله اكبر الله اكبر لا اله الا الله والله اكبر الله اكبر والله الحمد [64a]

Ve gâh şu ibâre ile okurlardı:

اللهم صل على محمد افضل صلواتك عدد معلوماتك وعلى اله واصحابه خصوصا على خلفائه الراشدين ابي بكر وعمر وعثمان وعلي وعلى اله وازواجه وبناته وبناته خصوصا على سيبطيه الشريفين الحسن والحسين وعلى امهما سيده النساء

فاطمة الزهراء وعلى عمّيه الكريمين الحمزة والعباس رضوان الله تعالى عليهم اجمعين استغفر الله لي ولكم ولسائر المؤمنين انه جواد كريم غفور رحيم

ZIKR-İ TARİK-İ KEYFİYYET-İ SALÂT-İ İYDEYN

Böylece ma'mûl idi ki: Namâz-ı iydeyni namâz-ı Cum'a'da mezkûr olan şerâit ve âdâbla edâ iderlerdi. Ammâ ıyd-i Ramazân'da namâzdan evvel birkaç hurma ile iftâr iderlerdi ve sadaka-i fitrı vâcib olmadığı hâlde virirlerdi. Ve ıyd-i Kurbân'da namâzdan sonra bir mikdâr tenâvül buyururlardı. Ve gâhîce namâzdan fâriğ olduktan sonra hutbeden mukaddem kesret-i izdihâm sebebiyle çabuk musallâdan çıkarlardı ve buyururlardı ki: Hutbe-i iydeyn vâcib değildir ki tâ istimâi dahi vâcib ola. Megerki bi'z-zât nefsi-nefisleriyle salât-ı iydeyni ikâmet iderlerdi ol vakt hutbeyi bi'l-istifâb okurlardı ve gereği gibi beyân-ı ahkâm buyururlardı ve hutbe-i iydeyni Cum'a düstûru üzre okurlardı. Fakat ıydü'l-Fitr hutbesinde şu ibâreyi ziyâde iderlerdi:

Ma'lûmunuz olsun Ey Müslimânân ki sadaka-i fitrı vâcibdir hür ve müslim olan [64b] her ganiyy üzerine ki ikiyüz dirhem şer'îye yâhûd ikiyüz dirhem kıymetinde emtia ve eşyâya mâlik ola ve ol eşyâ hâcet-i aslî ile meşgûl olmaya: Sâkin olacak hâne ve binecek at ve isti'mâl idecek silâh ve abîd-i hizmet ve ehl-i ilmin kitâbları gibi. İmdi hür müslimin üzerine vâcibdir ki sadaka-i fitrı, kendi nefisinden ve evlâd-ı sığârından ve hizmet için olan kullarından dolayı fukarâyâ vire, evlâd-ı kibârından dolayı lâzım değildir, her bir müteneffis için nısf-ı sâ' buğday ya bir sâ' arpa vire. Ve bu sadakanın ibtidâ-i vakt-i vucûbu, ıydü'l-Fitr gününün tulû'-ı fecridir ve müstehabb olan budur ki musallâyâ çıkmadan mukaddem vire ve eger sonra virirse yine edâ olur.¹²⁷ Ve âheste âvâz ile ıydü'l-Fitr gecesini ve namâzdan evvel tarîk-ı musallâda tekbîr getürmek müstehabbdır.

قال الله تعالى ﴿وَلْتَكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾¹²⁸

Ve hem-çünîn ıyd-i Azhâ hutbesinde dahi beyân-ı ahkâm iderlerdi.

ZIKR-İ TARİK-İ KEYFİYYET-İ SALAVÂTÜ'T-TERÂVİH

Böylece ma'mûl idi ki: Kur'ân-ı Mecîd'in otuz cüz'ünü mâh-ı Ramazân-ı Şerîf'in gecelerine taksîm idüb istimâ' buyururlardı tâ ki bu mâh-ı mübâreğin hiçbir gecesini kelâmu'llâh'ın feyz ü berekâtından hâlî kalmasun için. Ve eger ahyânen bu mâhın esnâsında istimâ'-ı Kur'ân-ı Kerîm'den ferâğ el vereydi terâvîhi terk itmezlerdi. Ve

¹²⁷ Asl-ı nüsha-i *Ma'mûlât*'da "Sadaka-i fitrın vakt-i vucûbunun ibtidâsı, ıydü'l-Fitr gecesinin gurûb-ı şemsindendir" deyu vâki' olmuş bu ise Şâfiî mezhebi olup ve bu bâbda mezheb-i mezkûrun vech-i tercihine dâir bir işâret görülmediğinden tercemede mezhebimiz; mezheb-i Mansûr-ı Hanefî'ye tevfiikan tağyîr ve tasarrufa cesâret olundu, ma'zûr-bâd. li'l-mütercimi'l-hakîr

¹²⁸ "Bu da, o sayıyı (kazâ ile) tamamlamanız ve size yol göstermesine karşılık Allah'ın yüceliğini tanımanız içindir. Olur ki (düşünür de) şükredersiniz", Bakara 2/185

buyururlardı ki: “Hatm-i Kur’ân sebebiyle sünniyyet-i terâvîh sâkit olmaz. Zîrâ hatm-i Kur’ân alâ-hide sünnetdir ve kezâlik kıyâm-ı leyl alâ-hide sünnetdir, birinin ityânından diğerin iskâtı olmaz.” Ve farz ile vitr namâzının imâmetine kendi nefsi-nefisleriyle kıyâm gösterirlerdi meger Kur’ân-ı Mecîd’in istimâi için terâvîh namâzında kârie iktidâr iderlerdi. Ve tervîha-i ûlâda yüz kere Subhâna’llah ve sâniyede yüz kere Elhamdüli’llah ve sâlisede yüz kere Allahuekber ve râbiada [65a] yüz kere Lâ ilâhe illa’llah ve hâmisede yüz kere Lâ havle velâ kuvvete illâ bi’llah evrâdını okurlardı. Lâkin her tesbîhe şurû’larında âvâz-ı bülend ile fülân tesbîh sad-bâr deyu nidâ buyururlardı tâ hâzır olan cemâat dahi ittibâ’ ideler. Ve her tesbîhden sonra ellerini kaldırub ed’iye-i me’sûreden bir muhtasar duâ okurlardı. Tervîha-i ûlânın tesbîhinden sonra رَبَّنَا اتْنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ve sâniyeden sonra رَبَّنَا لَا تَزْغِ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ve sâliseden sonra اللَّهُمَّ أَحْسِنْ عَاقِبَتَنَا فِي الْأُمُورِ كُلِّهَا اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ وَحُبَّ عَمَلٍ يُقَرِّبُنَا إِلَى حُبِّكَ ve râbiadan sonra اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ve hâmiseden sonra اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى خَيْرِ خَلْقِكَ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ deyub iki ellerini mübârek yüzlerine sürerlerdi. Ve namâz-ı vitrden sonra âvâz-ı bülend ile buyururlardı ki: On kere salavât-ı şerîfe ve on kere istiğfâr andan sonra sûre-i Fâtiha okuyub namâzın ve kelimât-ı tayyibâtın cümle sevâbını rûh-i pür-fütûh-ı mukaddes-i mutahhar-ı münevver-i Hazret-i Resûl-i Ekrem -salla’llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendimize ihdâ iderlerdi. Ba’d-ez-ân mecmû’ yârân ile murâkabeye meşgûl olurlardı ve teveccüh virirlerdi. Ve buyururlardı ki: “Bizim meşâyihimizin ma’mûlü böylece idi ki, her tervîha mâ-beyninde tesbîh bedeline murâkabe-i tavîle iderlerdi. Şöyle ki: Murâkabe ve salâtü’t-terâvîh ile kesret-i iştigâlden tamâm-ı geceyi ma’mûr ve ihyâ buyururlardı. Lâkin fakîr za’f-ı pîrî ve kemâl-i nâ-tüvânî cihetiyle tesbîhât-ı ma’hûde ile kanâat idüb ma’mûlât-ı meşâyih-ı kirâm’dan mahrûm kalmışımıdır. Yârân-ı tarîkadan her kime Hudâ tevîk bahş ider ve anların ma’mûlâtıyla âmil olursa nûrun alâ nûrdur.” Fakîr-i râkım dir ki: Ol feyz ü berekâtın vürûdu, ki salât-ı terâvîhde Kur’ân-ı Mecîd’in istimâi esnâsında hâssaten hizmet-i şerîfde müşâhede olunurdu, anın gayrısında ittifâkan az vâki’ olurdu. Nitekim Ramazân-ı Şerîf gecelerinden bir gecede hânkâh-ı âlî-câhda Kur’ân-ı Mecîd istimâıyla meşgûl idim, nâ-gâh nazar-ı keşfde şöyle mekşûf oldu ki: “Kur’ân tilâvet iden zât’ın lisânından sudûr iden kelimât-ı Kur’ânî’den her kelime safha-i havâ üzre sûret-i nûrânî bağlayub bâlâ-yı âsumâna suûd ider.” [65b] Çün hizmet-i şerîfde ma’rûz kıldım, buyurdular ki: “Bu keşf-i sahîhdir ve ﴿إِلَيْهِ﴾¹²⁹ kerîmesi bu ma’nâyâ şâhid-i âdildir.” Tekrâr ifâde yolundan buyurdular ki: Fakîr için dahi bir kere Hâfız Sâhib -kaddesa’llâhu teâlâ sırrahû- hizmetinde Kur’ân-ı

¹²⁹ “O’na ancak (tevhidi bildiren) güzel kelimeler yükselir”, Fâtır 35/10

Mecîd istimâ' iderken ittifâkan böylece vâki' oldu ki: Hurûf-ı Rabbânî'den her harf, ki zebân-ı kâri'den sâdir olurdu safha-i havâ üzre tilâ sûretiyle münakkaş olub âsumâna suûd iderdi. Çün hizmet-i Hazret-i Hâfız Sâhib'e arz eyledim. Âyet-i mezkûreyi okuyub buyurdular ki: Sizin müşâhedeniz sahîh ve vâkıa mutâbıktır. Fakîr-i râkım dir ki: Kendi mekşûfâtımı, ki hizmet-i şerîfe arz iderdim, ekserî kabûle karîn olub buyururlardı ki: Sizin müşâhedeniz sahîhdir, illâ mâşâa'llâh. Ve dahi fakîr bir gün arz eyledim ki: Ol kuvvet ve sür'at-i zuhûr-ı nisbet, ki Hazret-i Hâce Bâkî Billâh ve Hazret-i Hâce Kutbeddîn - kaddesa'llâhu teâlâ sırrahümâ el-akdes- mezâr-ı mübâreklerinde ma'lûm olur, evliyâ-yı ümmet-i merhûmeden hiçbirinin mezâr-ı şerîfinde ma'lûm olmaz. Buyurdular ki: Belî bu müşâhede sahîhdir ve müşâhede-i fakîre mutâbıktır.

ZİKR-İ TARİK-İ KEYFİYYET-İ RÛZE-İ MÂH-İ MÜBÂREK-RAMAZÂN VE BEYÂN-İ FAZÎLET-İ ÂN

Böylece ma'mûl idi ki: Sinn-i şerîf sekseni tecâvüz idüb za'f-ı pîrî müstevlî olduğu hâlde Ramazân-ı Şerîf orucunu tutarlardı ve sahûr yemezlerdi meger ittibâ'-ı sünnet niyetiyle gâh bir mikdâr su içerlerdi ve buyururlardı ki: Sünnet-i sahûr, takviyet-i beden ve tasfiye-i bâtin ve teveccüh ila'llâh içündür, karın doyurmak için değildir. Ve ulemâ-yı udûl za'f-ı pîrî sebebiyle iftâr itmeleri için fetvâ virirlerdi, azîmete riâyetle pesendîde ve kabûl buyurmazlardı. Ve âşûrâ' orucunu ve ıyd-i Azhâ'nın arefesi orucunu dahi tutarlardı ve sevâbını beyân buyururlardı ki: Bu oruc sıyâm-ı dehr hükmünü tutar. Nitekim Ramazân-ı Şerîf ve ba'de'l-ıyd sitte-i Şevvâl ve hem-çünîn her ayda üç gün oruc bu hükmüdedir. Ve şehir-i Şa'bân ibtidâsından fezâil-i mâh-ı Ramazân-ı Şerîf'i beyân idüb buyururlardı ki: Bu şehir-i Şa'bân'ın nisfından ihtimâm-ı şân-ı âlî-i Ramazân husûsunda nazar-ı keşfide şöyle ma'lûm olur ki: Gûyâ sefîde-i subh gibi bir nûr-ı basîf ufk-ı âlemden zuhûr idüb envâr ve berekâtıyla şarkan ve garban [66a] âlemi ihâta eylemiş tâ hilâl-i mâh-ı mübârek Ramazân ru'yet oluncaya kadar ol nûr u berekât gün-be-gün tezâyüd ve terakkîde olur. Ve ru'yet-i hilâlden sonra şöyle müşâhede olunur ki: Gûyâ âfitâb-ı cihân-tâb cânib-i mağribden tulû' itmiş ve şa'saa-i envâr-ı füyûz ve berekâtıyla tamâm-ı âlemi bir mertebe münevver kılmış ki nûr-ı âfitâb kemâl-i nûrâniyetiyle berâber anın cenbinde çerâğın nûru kadar pertev ve furûğ tutmaz. Belki leyl ü nehâr beyninde hiçbir fark ma'lûm olmaz ve bu muâmele günden güne kuvvet ve meziyyet bulur, ذُرُّ اللَّهِ مِنْ قَالَ فِي مَدْحِهِ Nazm:

زهی ماه رمضان وایام او

که چون صبح عیدست هر شام او

Terceme:

Ne güzeldir Ramazân ve ne güzel eyyâmı

Ki anın ıyd sabâhı gibidir her şâmı

Ve hilâl-i mâh-ı Şevvâl'i ru'yetden sonra şöyle zâhir olur ki: Ol âfitâb gurûb itmiş ve âlem tîre ve târîk olub ol nûr u behcet gitmiş ve mâh-ı Ramazân-ı Şerîf'de tâlibâna nüzûl iden füyûz ve berekât hîte-i hasr u beyândan bîrûndur. Bu mâh-ı mübârekde tâliblerin nisbet-i bâtını nazar-ı keşfide âyîne-i musaffâya şüst ü şû olunub safâ-pezîr olan kumâş-ı levs-endûd gibi muâyene olunur. Ve bu mâhın gayrında eger hezârân hezâr sâl ibâdetler veya riyâzât-ı şakkalar vücûda getirülmüş olsa bu mâh-ı mübârekde meşakkatsiz ve riyâzetsiz fırsat-ı kalîlede müyesser olan safâların öşr-i mi'şârı hâsıl olmaz. Ve bu cihetdendir ki bu mâhın hayr u bereketinde tamâm-ı senenin hayr u bereketi mûndericidir ve bunun berekâtından mahrûmiyet tamâm-ı senenin berekâtından hırmâna sebebdir. Ve hem bu cihetdendir ki bu mâhın tetavvuu şuhûr-ı sâirenin farîzası hükmündedir ve bunun bir farîzası sâirlerinin yetmiş farîzası hükmündedir ve dahi, ¹³⁰ ﴿لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾ başka bir fazîletdir ve dîger fezâil-i rûze bî-hesâb ve bî-endâzedir. Nitekim Hazret-i Azîzân -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- buyururlar ki: Rûzenin fâidesi rûhâniyâna teşebbühdür ve nefsi emmâreyi kahr itmekdir ve husûsiyyet;¹³¹ «الصَّوْمُ لِي وَاَنَا اجْزِي بِهِ» ve sevâb-ı bî-nihâyet; ¹³² ﴿إِنَّمَا يُوفَى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ ve reh-güzer-i şeytânı sedd etmek ve ¹³³ «الصَّوْمُ جُنَّةٌ مِنَ النَّارِ» siperini hâsıl kılmak ve ahvâl-i gürisnegâna muttali' olmak ve merhamet eylemek ve ¹³⁴ «لِلصَّائِمِ» [66b] مُفَادِنِ قَرْحَةٍ عِنْدَ افطاره وَقَرْحَةٍ عِنْدَ لِقَاءِ رَبِّهِ» müfâdınca iki meserrete nâil olmak bî-savm müyesser olmaz, intehâ. İşte bu yoldan yârân-ı tarîka mâh-ı mübârek-i mezbûrun hulûlünden mukaddem zâirân-ı beytu'llâh gibi mesâfe-i baîdeden hizmet ihrâmını bağlarlardı ve hâciyân-ı lebbeyk-gûyân gibi kâfile kâfile etrâf ve cevânibden bu mâh-ı şerîfin fevâidini tahsîl için hizmet-i pür-mefharete müsâraat idüb şerîk-i devlet-i hizmet ve meşmûl-i hayr u bereket olurlardı. Ve sohbet-i bâ-bereket-i Hazret-i Îşân'dan lâyıkı vechile füyûz ve berekâtı hâsıl kılarlardı ve istimâ'-ı Kelâm-ı Mecîd ve kıyâm-ı leyden hazz-ı vâfir kesb ü istihsâl iderlerdi ve kendi makâmlarından terakkiyât zuhûra gelüb makâmât-ı âliyeye vâsıl ve beşârât-ı seniyye ile müşerref ve hoş-dil olurlardı. Ve her kimi kâbil-i icâzet ve lâik-ı mansıb-ı hilâfet görürlerse teşrîf-i icâzet ve hil'at-i hilâfetle ser-efrâz buyurub ruhsat virirlerdi. El-hâsıl bu mâh-ı mübârekde kesret-i tâlibân ve ictimâ'-ı Hudâ-meşrebân ile hânkâh-ı şerîfde her gün rûz-i ıyd ve her gece leyle-i Kadr olurdu. Ve

¹³⁰ "(O) Kadir gecesi, (içinde Kadir gecesi olmayan) bin aydan daha hayırlıdır", Kadr 97/3

¹³¹ "Oruç benim içindir ve onun sevâbını ben veririm". Buhârî, Tevhid 35

¹³² "Ancak (Allah yolunda, taviz vermeden yaşamak için göç etmeye sabredip) dayanıp direnenlere mükâfatları hesapsız ödenecektir", Zümer 39/10

¹³³ "Oruç ateşten koruyucudur". Nesâî, Sıyâm 43

¹³⁴ "Oruçlu için iki sevinç vardır: Biri iftâr ettiği diğeri Rabbisine kavuştuğu andadır". Nesâî, Sıyâm 42

ma'mûl-i hânkâh-ı Hazret-i Şeyh -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- şöylece idi ki: Bu mâh-ı şerîfin teşrîfinden mukaddem hil'at-i icâzet-i yârân için beyâz parçalardan tâclar âmâde itdirüb hıfz iderlerdi ve lâik olanlara atâ buyururlardı.

ZİKR-İ MES'ELE-İ İ'TİKÂDİYYE-İ TEVHÎD-İ VÜCÛDÎ VE TEVHÎD-İ ŞUHÛDÎ

Hazret-i Mevlevî Gulâm Yahyâ -rahmetu'llâhi aleyh- Hazret-i İşân -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- 'nun işâret-i pür-beşâretleriyle tahrîr eylemiş oldukları *Kelîmâtü'l-Hakk* risâlesi'nde buyururlar ki: Vahdet-i Vücûd ve Vahdet-i Şuhûd mes'elesi, îmân ve İslâm'ın esâs ve mebnâsı olan akâid-i dîniyye-i zarûriyye mesâilinden değildir. Zîrâ bu her iki mes'ele, hâdisin kadîme rabtı keyfiyyetine müteallıklardır ve zâhir-i Kitâb ve Sünnet'den bu rabtın keyfiyyetinde sâbit olan hemân ancak şu kadardır ki: Bu âlem bi-tamâmihâ hâdis ve masnû'dur ve Allah Teâlâ Celle Şânuhû Sâni' u Kadîmdir. Ve ammâ bu iki sâni' ve masnû' beyninde bir nev' alâka-i ayniyyet dahi mütehakkık mıdır? yâhûd gayriyyet-i mahz mıdır?, lisân-ı Şer' burasından sâkitdir. Egerçi kelâm-ı Şâri'den bu iki [67a] mes'elenin her birini rumûz ve işâret tarîkiyle istinbât eylemek kâbilidir. Lâkin bu kadarla iki mes'eleden birine itikâdın vucûbunu isbât eylemek ihtimâli yoktur ki hattâ mesâil-i dîniyye-i zarûriyyeden add oluna. Pes bu mes'ele değildir illâ Evliyâu'llâhın mekşûfâtındandır ki, ba'zılarına esnâ-yı seyr u sülûkda vahdet-i vücûdî mekşûf olmuş ve ba'zı âhara vahdet-i şuhûdî vâzih görünmüş ve sahâbe-i kirâm ve tâbiîn ve etbâ'-ı tâbiîn -rıdvânu'llâhi teâlâ aleyhim ecmaîn- ve kezâlik ehl-i sahv ü ifâkat olan kudemâ-yı sûfiyyeden bu iki mes'elenin birini sarâhaten tekellüm sübûta irişmeyüb ancak telmîhâtlarından fehm olunur. Ve tevhîd-i vücûdî, Şeyh-i Ekber ve anın akrân ve etbâi -kaddesa'llâhu teâlâ esrârahum- zamânından beru gereği gibi şuyû' bulmuş ve bu mes'elenin mebâdî ve makâsıdını tahkîk bâbında kütüb ve resâil tedvîn kılınmışdır ve anın revâcı bu zamânda bir mertebeye irişmişdir ki, sûfiyye ziyinde bulunan bir takım cemâat-i bî-hiredân bu mes'eleye sırf itikâdı kemâl-i dîn za'm iderler ve zâhir-i şer'-i şerîfi nazardan bırakub rusûm-ı zâhirî kabîlinden sayarlar, el-iyâzü bi'llâh. İttibâ'-ı şerîfat, ümmet-i Muhammediyye'nin kemâl-i a'zamıdır ve saâdet-i sermedîye fâiz olmak ana müteallıktır.

قال بعضُ العُرَفَاءِ: السَّعَادَةُ كُلُّهَا فِي اتِّبَاعِ الشَّرْعِ ظَاهِرًا وَبَاطِنًا فَمَنْ ارَادَ أَنْ يَكُونَ سَعِيدًا فِي الْأُولَى وَالْعَقْبَى فَلْيَزِمَنَّ
بَاطِنَهُ بِالْحَقَائِقِ الْحَقَّةِ وَظَاهِرَهُ بِالتَّقْوَى وَيُنْهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَى وَلْيَكُنْ مُخْلِصًا فِي أَمْرِهِ بِمَوْلَاهُ كَمَا يُحِبُّ وَيَرْضَاهُ وَإِذَا كَانَ
كَذَلِكَ يُفْتَحُ لَهُ مِنَ الْمَعَارِفِ الرَّبَّانِيَّةِ الصَّحِيحَةِ وَالْأَسْرَارِ الْخَفِيَّةِ مَا لَا يَعْرِفُ إِلَّا بِذَوِقٍ 135 ، انتهى

¹³⁵ Ariflerin bazıları demiştir ki: Saadetin tamamı şeriate zâhiren ve batinen ittiba etmektedir. Kim dünyada ve ukbada saîd olmayı dilerse batınını gerçek hakikatle ve zâhirini takva ile birleştirsün ve nefsinin hevâsından nehyetsün ve Mevlasıyla olan işlerinde (O'nun) sevdiği ve razı olduğu şekliyle ihlaslı olsun. İşte böyle yaparsa, ancak zevkle bilinebilecek sahîh rabbanî marifetler ve gizli sırlar kendisine açılır.

Ve tevhîd-i şuhûdî evvelâ Hazret-i Şeyh Alâüddeve es-Simnânî'den ve sâniyen Hazret-i Müceddid-i Elf-i Sâni -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahümâ- 'dan tedvîn bulmuşdur. Pes tâlib-i Hakk'a gerekdir ki eger zâhiri Kitâb ve Sünnet'e muvâfık ve bâtını müessir olan şeyh-i kâmil-i mükemmilin sohbetine muvaffak olursa iksîr-i a'zam bile ve anın feyz-i sohbetinden kendiye her neyi vâzıh kılarlarsa hemân anı ihtiyâr eyleye. Ammâ bundan mukaddem evliyâu'llâha hüsn-i zann tarîkından hakkı, "dâirun beyne'l-mes'eleteyn" bile. Ve eger kendi meşâyihî hazerâtına kemâl-i hüsn-i zann cihetiyle bu iki mes'eleden birine müteşebbis olursa bâk yokdur. Lâkin gerekdir ki taraf-ı sâniye ta'n u teşnî' ile dil uzatmaya ve redd ü inkârda kendi meşâyihinin hilâfına iktidâ [67b] eylemeye ki anlara bu iki mes'eleden birinin hakkıyeti keşfen zâhir kılınmışdır. Zîrâ anlar ne söylerlerse kendi müşâhedelerinden söylerler. Mısra':

قلندر هر چه گوید دیده گوید¹³⁶

Pes anlar kendi müşâhedelerinin hilâfını inkârda ma'zûrlardır, mukallid böyle değildir çünkü zâhir ve müsellemdir ki, bir nesne ki zâhir-i şer'e muhâlif ve bedâhet-i akla müsâdim olmaya ya'nî akl-ı selîm anı tecvîz eyleye ve mesâil-i akliyye-i hakkadan bir mes'eleye muhâlefetini bilmeye, anın redd ü inkârına mübâderet ma'kûl değildir. Ve bu her iki mes'ele vâzıh olduğu vechile bu kabîldendir ki, ne muhâlif-i şer' ve ne müsâdim-i akl'dır. Kaldı ki ba'zı eizze kendi resâilinin ba'zısında vahdet-i vücûd mes'elesinin üzerine delîl-i aklî ikâmetine mütesaddî olmuş ve anı burhân-ı kat'î bilmiş ise de fenn-i ma'kûlde mahâreti olan kimselere vâzıhdır ki ol getürdüğü hakîkat mu'teddün bih bir nesne değildir. Nazar-ı insâfla bakılsa delâil-i mezkûre hitâbiyye mertebesine irişmez nirde kaldı ki kat'iyete resîde ola. Ve asl budur ki bu mesâil-i misillûde mu'teber olan hâldir kâl değildir. Pes berâhîn ve delâil fikrine düşmek ömr-i azîzi tezyî' ve vakt-i şerîfi mâ-lâ-ya'nîye sarf eylemekdir. Mevlânâ Câmî -kaddesa'llâhu sırrahu's-sâmî- Hazretleri, *Hâşiye-i Menhiyye-i Nakdû'n-Nusûs*'da buyururlar ki: Bir zât hikâyet eyledi ki, bir def'a mes'ele-i tevhîdde tefekkür ve teammuk esnâsında uyku galebe eyledi. Nazarıma bir kitâb tutdular hâşiyesinde birkaç satır yazılmış mazmûnu bu ki: Teayyünâtın zevâli ve rusûm ve âdâtdan fânî olmadıkça sırr-ı tevhîdi anlamak müyesser olmaz ve bu bahsde nazar-ı akl ile tasarruf itmek mahall-i havf-ı sû'-i hâtimedir –eâzena'llâhu subhânehû ve cemîa'l-müslimîne min zâlik-, intehâ. Ve dahi Şeyh Evhadeddîn-i Kirmânî -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- Hazretleri buyururlar ki: Tâlib-i hayra mahfî olmaya ki, erbâb-ı tevhîdin mücerred makâlâtını hıfz ve anın meânîsini tehayyül ile iktifâ itmek ve bu muâmeleyi merâtib-i kemâlden bir mertebe add eylemek gâyet-i hüsrân ve nihâyet-i hirmândır, intehâ. Ve hem

¹³⁶ Derviş ne söylerse gördüğünü söyler.

bu cihetdendir ki, Hazret-i İşân buyurlardı ki: Taklîd-i sırf ile bu mesâilde tekellüm ve kitâblarıyla iştigâl itmenin dahi lüzûmu yoktur. Zîrâ fâidesi olmadığından başka ba'zılara zararı dahi olur. Bunların dersinden tefsîr ve hadîs ile iştigâl evlâdır, والسلام على من أتبع الهدى [68a] Ve dahi buyurlardı ki: Mevlevî Abdûlbâis nâm bir fâzıl ki, meşreb-i vücûdî ile mütemessik ve müteşerrib idi. Kendi pederinden nakl iderdi ki: Bir gün peygamber-i Hudâ -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Hazretlerini rü'yâda gördü ki bir makâm-ı vesî'de ulemâ' ve sûfiyyeden bir cemâat ile oturmuşlar. Lâkin cemâat-i ulemâ' sağ tarafda ve cemâat-i sûfiyye sol tarafda idi. Pes cemâat-i ulemâ' kemâl-i dilîrî ve şecâatle sûfiyye elinden hâk-i pâ-yı Cenâb-ı Risâlet-penâh -alâ sâhibihâ es-salâtü ve's-selâm- Hazretlerine şikâyetler arz itdiler ki; bunlar şerîatı bî-revnağ idüb bid'atlere revâc virmişlerdir ve vahdet-i vücûd da'vâsına leb-güşâ olub âlemi güm-râh kılmışlardır. Ve tâife-i sûfiyye ser-keşide-i ceyb-i hacâlet olub sükût iderlerdi. Ve Hazret-i Risâlet-meâb -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Cenâbları fart-ı hayâdan sûfiyye hakkında vukû'-ı taksîrâtla berâber hiçbir şey' buyurmazlardı. Ulemânın bu harâreti ol Hazret'in himâyesine i'timâden asâlet ve hakkâniyet yolundandır. Ve ol Hazret'in -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- sükûtları, sûfiyyenin aşk u mahabbetine riâyet içündür. Meger ulemâ-yı sûfiyye ki, ol Hazret'in -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- zâhir ve bâtınlarına vârislerdir. Anlar mahlûkâtın yeğ-rekidir, ve's-selâm.

ZİKR-İ TARİK-İ KEYFİYYET-İ NASÂİH VE MEVÂİZ-İ ZARÛRİYYE-İ NÂFİA DER-SÛLÛK

Hazret-i Muhammed Ma'sûm -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- bu metâlibi bi'l-istifâb kendi risâlelerinde tahrîr buyurmuşlardır. Fakîr anın hulâsasını burada îrâd eyledim: Ey birâder! nâ-cins ü muhâlîfin sohbetinden ihtirâz eyle ve mübtedianın mücâlesetinden kaç. Ve bir kimse ki kendini şeyhlik mesnedinde tutmuşdur, ve'l-hâl ki anın ameli sünnet-i Resûl -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- 'in vefkı üzre değıil ve hilye-i şerîat-ı garrâ ile mütehallî değıildir, zinhâr hezâr zinhâr andan dûr ol! Belki o şehirde dahi durma mebâdâ! ki mürûr-ı eyyâm ile ana kalbinde bir meyelân peydâ ola ve kâr-hâne-i a'zama hâlel bıraka. Zîrâ böyle kimse iktidâya şâyân olamaz. Bu bir gizli sârikdir ve senin için şeytânın gizli bir tuzağıdır. Her ne kadar andan envâ'-ı havârik-ı âdât görürsende ve zâhirde dünyâdan bî-taalluk bulursanda arslândan kaçtığından ziyâde anın sohbetinden firâr eyle. Sultân-ı vakt Şeyh Ebû Saîd-i Ebu'l-Hayr -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- Hazretlerine didiler ki: [68b] Fülân kimse su üzerinde yürür. Buyurdu ki: Sehl'dir bir çöp pâresi dahi su üzerinde yürüyüb gider. Didiler: Fülân kimse havâda uçar. Buyurdu ki: Kuş ve sa've dahi havâda uçar. Didiler: Fülân kimse bir lahzada bir şehirden bir şehre gider. Buyurdu ki: Şeytân dahi bir nefesde maşrıktan mağrıbe gider buncılayın nesnelere kıymet ve rağbeti

yokdur. Merd o dur ki, halk arasında otura ve bey' u şirâ ide ve tehhül eyleye ve halk ile âmîziş ve ihtilât ide ve bir lahza Rabb Teâlâ'dan gâfil olmaya. Kıdve-i ehlu'llâh Ebû Alî Rûdbârî Hazretlerine sordular ki: Ol kimse hakkında ne dursun, ki melâhî dinler ve dir ki: Bu bana helâldir. Zîrâ ben bir dereceye irişmişim ki hilâf-ı ahvâl bana te'sîr eylemez. Cevâb buyurdular ki: Belî tahkîk irişmiştir ammâ cehenneme irişmiştir. Ve eger bir günâh vukûa gelürse acele tevbe ve istiğfâr ile anın tedârikini gör gizli günâhlara gizli tevbe ve âşikâre olanlara âşikâre tevbe eyle ve tevbeyi vakt-i dîgere bırakma. Ve menkûldür ki, Kirâm-ı kâtibîn üç sâat kadar günâhı yazmakda tevakkuf iderler. Eger sâhib günâh bu aralıkda tevbe iderse o günâhı yazmazlar ve illâ defter-i a'mâle sebt iderler. Ve eger bu isti'câl ile müyesser olmaz ise muâmele gargara hâline irişinceye kadar her ne vakt tevbe iderse makbûldür. Ve gerekdir ki vera' ve takvâyı kendine şîâr eyleye ve menhiyyât ve müştebihâta kadem basmaya. Zîrâ bu yolda nevâhîden ictinâb, ityân-ı evâmirden ziyâde terakkî-bahş ve sûdmenddir. Hadîs-i Şerîf'de:

«الصَّلَاةُ خُلْفَ رَجُلٍ وَرِعٌ مَقْبُولَةٌ وَالْهَدِيَّةُ إِلَى رَجُلٍ وَرِعٌ مَقْبُولَةٌ وَالْجُلُوسُ مَعَ رَجُلٍ وَرِعٍ مِنَ الْعِبَادَةِ وَالْمَذَاكِرَةُ مَعَهُ»¹³⁷ صدقة» vârid olmuşdur.

Ve her emrde ki kalb tevakkuf eyleye; anı bıraka ve mürtekb olmaya. Fetvâ-yı nefsi merdûdede ve umûr-ı mütereddidede kalbden istifâ ide. Umûr-ı müştebihâta mübtelâ olan kimse için fârik-ı dîger oldur ki: Elini sînesi yâhûd kalbi üstüne koya; eger sâkin bulursa o kâra ikdâm eyleye ve eger muztarib bulursa fâriğ ve ber-taraf ola. Ve cemî' tâât ve ibâdâtda kendi nefsinin müttehem tuta ve anın hakkını edâdan mukassir bile. Bir de kendinin ve iyâlinin nafakası için bir kesb ihtiyâr eyleye; ticâret ve emsâli gibi. Bu kesb mâni' değildir belki müstahsendir. Zîrâ selef-i sâlihîn kesb tarîkını ihtiyâr eylemişlerdir ve kesbin [69a] fezâili bâbında çok ehâdîs-i şerîfe vârid olmuşdur. Ve eger kadem-i tevekkül üzre oturmaklığı ihtiyâr iderse bu dahi zîbâdır lâkin bir şart ile ki kimseden tama' tutmuş olmaya. Ve dahi taâm yemekde itidâle riâyet eyleye ya'nî tâatde kesl peydâ ve tâati bî-meze idecek derece çok yemeye ve ezkâr ve tâatden gerü koyacak kadar az yemeye. Hazret-i Hâce Nakşbend -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- buyurmuşlardır ki:

لقمه را چرب بخور و کار را خوب بکن

Ya'nî lokmayı yağlı yi ve işini güzel tut!

Hâsılı medâr-ı kâr tâat üzredir her ne mikdâr ki tâate imdâd idicidir, mübârekdir ve her ne ki bu kâr-hâneyi ihlâl ider, memnû'dur. Ve cemî' ef'âl ve harekâtda niyeti mer'î

¹³⁷ Vera sahibi bir kişinin arkasında (kılınan) namaz makbuldür ve vera sahibi bir kişiye (verilen) hediye makbuldür ve vera sahibi bir kişiyle oturmak ibadettir ve onunla müzâkere etmek sadakadır.

tutmaklığı kasd ide. Mehmâ-emken niyet müyesser olmadıkça hiçbir amele ikdâm göstermeye ve uzlet ve sükûta râgıb ola. Hadîs-i Şerîf'de:

«الحكمة عشرة أجزاء تسعة منها في العزلة وواحدة في الصمت»¹³⁸ vârid olmuştur.

Nâs ile ünsiyet ve ihtilâtı zarûret kadarı eyleye. Ve sâir evkâtı murâkabe ve ezkâr ile imrâr eyleye. İş vaktidir hengâme-i sohbet önümüzdedir. Meger bir sohbet ki, ifâde ve istifâde için ola mahmûd belki lâ-büdd'dür. Ve kezâlik her biri yek-dîgerde fânî olmak ve mâ-lâ-ya'nî sözleri ortalığa getürmemek şartıyla ehl-i tarîkle sohbet eylemek dahi müstahsen belki ba'zı vaktde uzletden ercahdır. Ve kendi tarîkının muhâlifi ile sohbet itmek gerekmez ve her nîk ü bedi beşâset-i vechle karşulamak gerekdir içerüsü gerek münbesit ve gerek münkabız olsun. Ve her kim gelüb öZR dilerse anın öZRünü kabûl eyleye ve ahlâk-ı hamîde ile muttasıf ola ve bir kimseye çok i'tirâz itmeye ve sözü yumuşak ve mülâyim söyleye ve kimseyi unî ile karşulamaya meger hasbeten li'llâh dîn gayreti için olursa câizdir. Ve söz söylemekte killete riâyet itmek gerekdir. Ve çok uyumak ve çok gülmek gerekmez zîrâ bunlar kalbi imâte ider. Ve cemî' umûrunu Hakk Celle ve Alâ Hazretlerine ısmarlaya. Ve Ey tâlib! Hizmetde çabuk ve mukaddem ol tâ ki tedbîr-i umûrdan fâriğ olasın. Ve çün senin kalbin bir cânibe mürtebit ola ol Hazret Celle Şânuhû cemî' umûruna kifâyet itse gerekdir ve dahi kendi kullarını sana müşfik ve mihrîbân kılıb umûruna kıyâm gösterirler. El-hâsıl her vechile Hakk için ol ve illâ hiçbir şey olma ve kendini nefsinin tedbîriyle meşgûl olma. Cenâb-ı Perverdîgâr'ın fazlından gayrı hiçbir şey'e i'timâd eyleme. İyâl ve ferzendân ile güzel geçinmek gerekdir ve kendilerle zarûret kadarı [69b] ihtilât itmelidir. Zîrâ bunların hakkı vâcibe-i zimmetdir fakat müvâneset-i tâmme peydâ eylemek gerekmez tâ ki Cenâb-ı Mukaddes'den sebep-i i'râz olmaya. Ve dahi bâtın ahvâlini nâ-ehle izhâr itmeli değildir. Ve ehl-i gınâ ile sohbet itmek gerekmez. Ve cemî' ahvâlde sünnet vechi üzre ameli ihtiyâr itmek gerekdir. Ve mehmâ-emken bid'atlerden ihtirâz itmelidir. Ve zamân-ı bast ü yüsrdede hudûd-ı şer'ıyyeyi iyüce riâyet itmek ve dil ü cân ile yola gitmek gerekdir. Ve kabz u usr vaktinde ümîd-vâr olub dilteng ve me'yûs olmamak gerekdir; ¹³⁹ «فِيَانَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا» Ve sa'y ü himmet ide ki, şiddet ve rehâda yeksân ola ve vücûd ve ademde ya'nî varlık ve yokluk hâlinde bir tavr üzre buluna. Belki adem hâlinde müsterîh ve vücûd hâlinde muztarib ola. Ebû Saîd A'râbî Hazretlerine ahlâk-ı fukarâdan suâl itdiler. Buyurdu ki: "Ahlâk-ı fukarâ, bulamadığı vaktde sükûn ve bulduğu vaktde ıztırâbdır ve hümûm ve gumûm ile ünsiyet ve ferah ve meserretler vaktinde vahşetdir." Ve dahi havâdis zuhûrunda mütezebzip olmaya. Ve uyûb-ı nâsa nazar itmeye

¹³⁸ "Hikmet on kısımdır; onun dokuzu uzletdedir biri sükuttur". Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliya*, c.VIII, s.142

¹³⁹ "Mukakkak güçlkle berâber bir kolaylık vardır. Gerçekten (yine) o güçlkle berâber bir kolaylık daha vardır", İnşirâh 94/5-6

ve kendi uyûbunu hemîşe nazarında tuta. Ve nefsi için hiçbir müslimân üzre fazl u ruchân isbât eylemeye ve cümleyi nefsinden efdal bile. Ve müslimânândan her kim olursa şöyle i'tikâd ide ki: İhtimâldir ki benim güşâyîş-i kârım bunun nefesi ve duâsı berekâtıyla husûle gele. Ve ehl-i hukûka esîr ola. Hadîs-i Şerîf de vârid olmuştur ki:

«إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَذِي الْحَقِّ اسِيرٌ»¹⁴⁰ el-hadîs

Ve dîger hadîs-i şerîf de: «مَنْ لَمْ يَأْتَفْ مِنْ ثَلَاثٍ فَهُوَ مُؤْمِنٌ حَقًّا خِدْمَةُ الْعِيَالِ وَالْجُلُوسُ مَعَ الْفَقِيرِ وَالْأَكْلُ مَعَ»¹⁴¹
«الْخَادِمِ» vârid olmuştur. Ve siyer-i selef-i sâlihîni her vakt melhûz tuta. Ehl-i gurbet ve ehl-i fakr u meskenetin sohbetine râgıb ola. Ve hiç kimseyi gıybet itmeye belki gıybet ideni mehmâ-emken men' ide. Ve emr-i ma'rûf ve nehy-i münker şîvesini meslûk eyleye. Ve infâk-ı mâle harîs ola ve ityân-ı hasenâtla hoş-vakt ve irtikâb-ı seyyiâtıdan dûr ola ve fakr u fâkadan korkub el darlığı göstermeye. «الشَّيْطَانُ يَعِدُّكُمْ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ»¹⁴² Ve kılllet-i maîşetden dolayı mugayyeru'l-hâtır olmaya. Zîrâ hengâm-ı safâ ve ayş der-pîşdir,¹⁴³ اللهم إِنَّ
«الْعَيْشَ عَيْشَ الْآخِرَةِ» Bu dâr-ı dünyânın tengliği âhiretin vüs'atini münticidir. Ve hizmet-i fukarâ ve ihvân-ı dînde kendini muâf tutmamak gerekdir. [70a] Ebû Abdullâh Hafîf -kuddise sırruhû- Hazretleri buyurur ki: Yârândan birisi müsâfirim oldu ittifâkan ishâl illeti zuhûr eyledi ve ben bi'n-nefs kıyâm gösterüb anın hizmetini iderdim ve tamâm gece ardından teşti kaldırub dökerdim. Bir kerecik bir mikdâr uyukladım. O müsâfir bana, يَلْعَنُكَ اللهُ dedi. Ya'nî uykuya vardın deyu gücenüb böyle tekdîr eyledi. Muahharan benden sordular ki: O kimse sana, يَلْعَنُكَ اللهُ dediği vaktde kendi nefsinin ne gûne buldun? Didim ki: Şöyle buldum ki, gûyâ bana رَحِمَكَ اللهُ تعالی dedi, intehâ. Ve bir hâle ki vâsıl olmamışsın bir takrîble andan bahs ü tekellüm eyleme. Ve sûfiyenin hizmetini âdâb ile eyle tâ ki anların berekâtından behrever olasın,¹⁴⁴ الطريقَةُ كُلُّهَا آدَبٌ. Hiçbir bî-edeb vâsıl-ı Hudâ olmamıştır. Ve'l-hâsıl hâk u bî-vücûd olub anların hizmetine külliyetle ikdâm göstere ve illâ bu buzurgvârânın musâhabetine heves itmeye. Zîrâ bu sûretde ihtimâl-i zarar gâlib ve nef' mevkûfdur. Ebû Bekr bin Sa'dân -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- Hazretleri buyurmuştur ki: Her kim sûfiyenin musâhabetini ihtiyâr iderse, bî-nefs ve bî-dil ve bî-mülk olarak anlarla sohbet eyleye. Ve her-gâh ki eşyâdan bir nesnede nazarı olursa matlûba irişmeden kendiyi alıkor, intehâ. Ve Ey tâlib! taleb-i Hakk Celle ve Alâ'da kendine ârâm virme, muzdarib ol. Ebû Tamestânî -kuddise sırruhû- buyurur ki: "Tasavvuf ıztırâbdır. Çün sükûn gele tasavvuf

¹⁴⁰ "Şübhesiz ki mü'min hak sâhibinin esiridir". Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliya*, c.1, s. 26

¹⁴¹ "Kim şu üç şeyde gurur yapmazsa o gerçekten mümindir: Ailesine hizmet etmek, fakirle oturmak ve hizmetçiyle beraber yemek yemek". Temmâm b. Muhammed, *el-Fevâid*, c.1, s.75

¹⁴² "Şeytân sizi fakirlikle korkutur, çirkin şeyleri emreder", Bakara 2/268

¹⁴³ "Allahım şübhesiz ki hayat, ahiret hayatıdır". Buhârî, *Kitâbü'l-cihâd ve's-siyer* 33

¹⁴⁴ Tarîkat edebden ibaretdir.

kalmaz.” Ve muhibb için mahbûbsuz ârâm ve mâ-sivâ ile enfes ve ülfet olmaz. Hemvâre muhibbin sırrından bu nidâ serzede olur. Nazm:

بچه مشغول کنم دیده دلرا که مدام

دل ترا میطلبد دیده ترا میخواهد

Terceme:

Neyle meşgûl idebilsem dil ü dîdem ki müdâm

Dil seni özlemede dîde seni gözlemede

Mürîd olan kimseye şu âyet-i kerîme’de mezkûr olan sıfat ile mevsûf olmak lâzımdır: ¹⁴⁵ ﴿حَتَّىٰ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَن لَّا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ﴾ Çün teattuş bu mertebeye irişe ve tamâm-ı rû-yı zemîn-i vesî’ anın üzerine teng ü târîk ola. Muhtemel ki bahr-i rahmet cûşa gele ve ol cân u mâlı yele virmiş olan şifte-hâli Cenâb-ı Mukaddes’den haber-dâr eyleye ve halvet-hâne-i vahdetde ana yer vire. Nazm:

دادیم ترا زگنج مقصود نشان

گر ما نرسیدیم تو شاید برسی

Terceme:

Sana gencîne-i Maksûd’dan işte nişân virdik

Egerçi vâsıl olmadıksa biz, sen olasın şâyed, intehâ.

Hazret-i İşân’ın [70b] ma’mûlû dahi böylece idi ki fakîr kerrât ve merrâtla bu kelimât ve ibârâtın mazmûnunu bi-aynihî istimâ’ eylemişimdir.

ZİKR-İ KELİMÂT-İ KUDSİYYE-İ HAZRET-İ İŞÂN Kİ BE-TARİK-İ VESÂYÂ BE-YÂRÂN VE AZİZÂN MAHSÛS NÜVİŞTE

Ma’lûmları olsun ki fakîr, bu dürer-i fikrât-ı kelimât-ı nefiseyi ba’zı ehibbâyâ tahrîr buyurulmuş olan ruk’ât-ı şerîfe’nin bihâr-ı envârından gavvâslık iderek cem’ idüb bu sahîfeye derc ve testîr ve anınla bu evrâkı tezyîn ve tenvîr iderim.

Be-Şâh Muhammed Sâlim: Biz âfiyetteyiz ve siz iltizâm-ı şerfât ve şugl-i tarîkat ile mukayyed olasız. Ve nâsa hâk-sârlık ve bî-nefslik ile ya’nî mahviyet ve tevâzu’la muâmele idesiz. Zîrâ nefsin kemâli yoklukdadır ve varlık Hakk Teâlâ Hazretlerine müsellemdir. Ve fukarâ ve ulemânın sohbetini lâzım tutasız ve mekrûhât-ı zamâneye sabrı ihtiyâr idesiz.

¹⁴⁵ “Çünkü artık yeryüzü bunca genişliğiyle onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıkıştırmış ve Allah’dan başka sığınacak yerin olmadığını anlamışlardı”, Tevbe 9/118

Zîrâ dünyâ, zindân-ı mü'minândır ve va'de-i râhat selâmet-i îmân şartıyla âhiretdedir. Ve kalîl ve kesîr-i niam-ı İlâhiyyeye şükrü vâcib bilesiz ve bed-ahlâklık sebebiyle pîrânı bed-nâm itmemek gerekdir. Ve eger bir kimse sülûk-i tarîkata mürâcaat gösterirse anın hizmetini itmek gerekdir ve andan bir hizmet talep itmemelidir meger kendi mahabbetinin galebesi sebebiyle izhâr-ı hizmet iderse müzâyaka ve be's yokdur. Ve her nirede olursanız Hudâ ile olunuz ve istikâmet ile olunuz ve pîrân-ı tarîkata mahabbet üzre olunuz. Ve ma'lûmdur ki âlemde tâlibân-ı Hudâ azdır. Eger bir kimse gelürse nâm-ı Hudâ'yı ana ta'lîm idesiz. Zîrâ çok ecr ü sevâbı vardır.

Be-Mevlevî Senâullâh Senbhelfî: ¹⁴⁶الله مَعَكُمْ أَيَّمَا كُنْتُمْ Siz oraya gidüb câ-yı fakîrde karâr idesiz. Zîrâ o dil'da bir âlim-i fehîm ve bir dervîş-i sâhib-nisbet yokdur. Cem'-i hâtır ile kendi kârınıza sâî ve ser-germ olmak gerekdir. Ve kendi bâtınıınızda teşvîşe yol virmemelidir. Ve evkâtı zâhiren ve bâtinen menâfi'-i dînî îsâline masrûf kılasız. Zîrâ Hakk Subhânehû ve Teâlâ size bir devlet atâ buyurmuşdur ki, şükrü budur. ¹⁴⁷قال الجنيد قُدَسَ سِرُّهُ: الشُّكْرُ. ¹⁴⁷صَرَفُ النَّعْمَةِ فِي مَرْضَاتِ الْمُنْعَمِ İnşâa'llâhu teâlâ yakîn vaktde diyk u usret vüs'ate mübeddel olur. Mısra':

مشكلى نيست كه آسان نشود¹⁴⁸

Ve eger gaybdan bir nesne muayyen olursa bî-mudâyaka anı kabûl itmek gerekdir. Zîrâ bu âhir zamânda tevekkül, sırf cem'iyetsizliğe bâis olur. Ve'l-hâl ki [71a] sûfiyenin re'sû'l-mâli bu cem'iyetdir. İnşâa'llâhu Teâlâ Hakk Celle ve Alâ Hazretleri, müttebiân-ı sünnet-i nebeviyye -aleyhi's-salâtü ve't-tahîyye- 'yi ve dervîşân-ı hânkâh-ı âlî-câh-ı Hazret-i Müceddidiyye'yi zâyî' bırakmayacaktır. Hâtırınızı cem' idesiz ve ta'lîm-i tarîkat ve ders-i kütübe mukayyed olasız. Ve hatm-i Hâcegân -kaddesa'llâhu teâlâ esrârahum- ve kezâ hatm-i Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-a'lâ- 'yı her gün halka-i subhdan sonra iltizâm idesiz ve Cenâb-ı Rabb-i İzzet'e ümîd-vâr ve gayrısından nâ-ümîd olasız. Ve yine ma'lûm ola ki, bî-taleb ve suâl ve cem'iyeti kabûl münâfi-i tevekkül değildir. Mâdem ki itimâdınız anın üzerine olmaya, husûsen bu zamânede ref'-i tefrika-i hâtıra bâisdir. Ve Mollâ Rûzî'ye ba'de's-selâm söyleyeler ki: Dünyâ fânîdir ve âhiret bâkîdir. Şu kadar insâf lâzım ve zarûrîdir ki evkât-ı şerîfelerinin on cüzde bir cüz'ünü şugl-i âhirete sarf ideler. Ve eger tevfiik olursa Nevvâb İrşâd Hân'ın refâh ve cem'iyet ve sıhhat ve âfiyeti bâbında evkât-ı mahsûsada hayr duâlarını vâcib bilesiz.

¹⁴⁶ Siz nerede iseniz Allah sizinle beraberdir.

¹⁴⁷ Cüneyd (kuddise sirruhu) buyurmuşdur: Şükr; nimeti, nimeti veren (Cenâb-ı Allah) 'ın rızâsına uygun bir şekilde sarf eylemektir.

¹⁴⁸ Hiçbir müşkil yok ki âsân olmasın.

Be-Sâhibzâde Ferîd Hüseyin: Fakîr muâmelede ma'lûm idindim ki sizin vâlidiniz sizden derûnen hoşnûd değildir. Vâlidenin nâ-hoşluğu dünyâ ve âhiret hasâretini mûcibdir. Husûsen buncılayın vâlide-i müşfika ola bu ma'nâyı istifsâr idüb eger aslı var ise keffâret ve mükâfâtı amele getüreler. Allah Teâlâ Hazretleri avâkıb-ı umûrunuzu hayra makrûn buyursun. Ve duâdan gâfil değiliz. Ve mülâkât vakt-i mukaddere mevkûfdur ve ömrün âhirdir eger hayâtta müyesser olmazsa, inşâa'llâhu teâlâ selâmet-i îmân şartıyla cennetde vefk-ı dil-hâh üzre mülâkâtlar itsek gerekdir. Ve duâ-yı hayr-ı hâtıme ile yâd ideler.

Be-Hazret-i Mîr Müselmân Sâhib: Kâsıd müsta'cildir istihâre müyesser olmaz ve istihâre-i mesnûneyi amele getürmek lâzımdır, inşâa'llâhu teâlâ hayr zuhûra gelür. Elhamdüli'llâh ki bu cümle teveggul ve tehhül ve maraz-ı dâimî-i müteallıkân ve fesâd-ı zamân ve vîrânî-i şehr ile berâber kemâl-i cem'iyetle imrâr-ı evkât olunmaktadır, nahmedühû ve nesteînühû. Allah Teâlâ Hazretleri ittibâ'-ı sünnete muvaffak kılsun ve kendi zikri ile meşgûl buyursun. Şeyh Ahmed mukayyed-i kârdır, latife-i kalb kayd-ı kâlıbdan kurtulmuştur. Lâkin bu merdin isti'dâdı zaîfdir. Maa-hâzâ düşe kalka râh-ı maksûda sülûk ider. Hudâ menzil-i ma'hûda irişdîrsün. Çün selb-i emrâz-ı kalb [71b] ü kâlıb bizim hazerâtın -kaddesa'llâhu teâlâ esrârahum- ma'mûlleridir. Ve Hakk Teâlâ, cenâbınıza bu bâbda kuvvet ve kudret atâ buyurmuştur. Niçün inkisâr ve tevâzu' yolundan kendinizi bu emr-i hayrda ma'zûr tutarsınız? Feyzullâh Hân Sâhib'i her gün müvâceheye alub beşyüz nefes kadar selb-i marazlarına teveccüh idesiz. Mükkeddir kâide-i selb oldur ki: Tasavvur ideler ki bir nefes ki içerüye duhûl ider anınla avâriz-ı cismânî-i şahs kâlıbından cüdâ olub içerüye müncezib olur ve bir nefes ki taşra hurûc ider, şöyle tasavvur ideler ki o nefes ile avâriz-ı ma'hûde-i cismânî rû-yı zemîne dökülür ve selb iden kimsenin derûnundan taşra çıkar. Bu vechile muâmele lâzımdır tâ ki sâhib-selb müteessir ve mütezzî olmaya. Ve Şâh Seyfullâh Sâhib refâkatiyle sefer-i Hicâz'a kasd-ı şerîfleri mübârekdir. Lâkin ehl-i hânenin rızâsı meşrûtdur. Zîrâ anların hakk-ı şer'îsi serkâr-ı zimmetinde sâbitdir. Ve ol müşfikin gaybetinde bir mu'temed hâdim görünüşde yokdur ve alâıkı hem-râh olarak götürmek esbâbı mefkûddur. Artık bu haseneyi biraz teemmül ile işlemek gerekdir ki me-bâdâ zîr-i perdede seyyie-i pinhân tutmuş ola. Eizze-i ahbâb ve ihvân-ı tarîka ve tullâbdan selâm-ı niyâz kabûl-bâd.

Be-Fakîr-i Râkım: İttibâ'-ı sünnet niyetiyle tehhül mübârekdir ve vatandan belde-i Leknev'e intikâl pek mahallinde oldu bunda hikmetler vardır. Ve yârânın tarîkat-ı aliyeye duhûlü müjdesinden kemâl-i meserret hâsıl oldu. İnşâa'llâhu Teâlâ kesret-i müstefîdân ve fütûhât her dü cihânı erzânî olacaktır. Hâtırınızı cem' idesiz.

Be-Miyân Muhammed Kâsım: Evvelinde ve âhirinde beş kere salavât-ı şerîfe ile Li-îlâfi sûresini her gün yüz kere bismi'llâh ile şerr-i a'dâ def'ine niyet idüb okuyasız. İnşâa'llâhu Teâlâ size hiç zarar irişmeyisendir. Ve fukarânın melâleti rû-yı deryâda bir avuç hes u hâşâk gibidir. Hâlâ andan eser kalmamışdır. Ve sizin bu bâbda vâki' olan itizârınız hadden aşub ol gubârı hayli şüst ü şû eyledi. Hâtırı cem' tutasız. Ve Ramazân-ı Şerîf'in duhûlüyle bu kere yârân-ı tarîkat ve hâfızân-ı Kur'ân-ı Mecîd burada çok ictimâ' itmişlerdir. İnşâa'llâhu teâlâ bu mâh-ı mübâreği cem'iyet ve berekâtla geçirüb ba'de'l-iyd muvâsalet iderim. Ve Mîrzâ Şâh Alî'nin tecdîd-i bey'atı dürüstdür.

Be-Muhammed İshâk Hân: Sizin mestûrenin kalbinde eser-i teveccühün zuhûru ki [72a] evâilde merkûm idi, ma'lûm oldu. Andan sonra ittifâk-ı teveccüh vâki' olmadı. Zîrâ fakîrde nisyân-ı müfrit vardır ve kimse yâdına getürmez. Be-her-hâl ol affenin hâk-i kâbiliyyetine bir tuhm-ı pâk saçdık vakt-i mukadderde ser-sebz olub neşv ü nemâ bulacaktır. Gerekdir ki ol ber-hurdâr zâhirde şer'le mukayyed ve bâtında zikr-i tarîka ile meşgûl olalar. Zîrâ dü cihânın felâhı bu kâra münhasırdır. Ve gerekdir ki siz dahi zikr-i kalbî ile mukayyed olasız. Ve iltizâm-ı şer'at ve mahabbet-i meşâyih ve devâm-ı şugl-i bâtını vâcib bilesiz ve nâ-ehl merdüm sohbetinden ve münâsib olmayan eşgâlden ihtirâzı iltizâm idesiz. Ve mütedeyyin ve müteşerri' olan ulemâ ve meşâyihın hizmetini ganîmet add eyleyesiz, وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى

Be-Şâh Ebu'l-Feth: Mahdûmâ! Fakîri meyyitden ziyâde tasavvur eylemek gerekmez ve meyyit selâm üzre sebkat itmeye kâdir değildir. Ancak haber-i sahîhde vârid olduğu üzre selâmın cevâbını virmeğe kâdir olabilür. Gerek kabûl idiniz ve gerek itmeyiniz. Hâlâ ki resm-i mürâselâtı tâze kılmışsınız. Fakîr dahi kendini dostluklar resminin edâsında mukassır tutmeyisendir ve hukûk-ı sohbetleri zâyî bırakmayacaktır. Ve bu bî-sermâye ve bî-sûd debistân tahkîkde tasnîf-i kitâb isti'dâdı yokdur. Ahbâbın suâl itmiş oldukları ba'zı mesâil-i şer'at ve tarîkat cevâb tarîkiyle mükâtebe tavrında merkûm olmuşdur. Azîzân anları cem' itmişlerdir. Anın ba'zı eczâsı müteâkıben irsâl olunur. Hudâ diler ve işler resîde-i hayyiz-i kabûl olur.

Be-Kâdî Muhammed Saîd: Tâ fakîrin muvâsaletime kadar Pilibit'de ki yârân-ı tarîka Mevlevî Abdürrezzâk'ın hizmetine mürâcaat ideler ve anın sohbetini ganîmet bileler. Zîrâ ki zâhiren ve bâtinen irşâd ve ta'lîm-i tarîkata liyâkatları vardır. Azîzân-ı dîger, ki fakîrden istifâde itmişler ve icâzet almışlardır, onların sohbetleri dahi fâideden hâlî değildir. Lâkin meşîhat için mesâlih-i bisyâr der-kârdır. Eger fakîr bir kimsenin hakkında bir sipâriş yazarsam bi-kadri't-tâka o emrde ibrâz-ı sa'y u gûşîş idesiz. [72b] Zîrâ sizin için müfîd

olsa gerekir. Hemân Allah Teâlâ Hazretleri yârân-ı tarîkayı kendi zikriyle meşgûl ve mütâbaat-ı Peygamber-i Hudâ -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- 'de müstağrak buyursun.

Be-Mollâ Muhammed Yâr: Tervîc-i şerîat ve tarîkatdan mâ-adâ hayâtdan maksûd olan bir iş yokdur. Ve nezd-i fakîrde birâderân-ı tarîkat, birâderân-ı nesebîden azîzdir. Hakk Teâlâ bize ve size ittibâ'-ı sünnet-i nebeviyye -aleyhi's-salâtü ve't-tahîyye- 'de istikâmet rûzî kılusun. Ve bâis-i tahrîr oldur ki zulm ü sitem-i kâfirân-ı seg-menişândan - خذلهم -الله تعالى belde-i müteberrike-i Sihrind vîrân oldu ve mezârât-ı müteberrike-i hazerât - kaddesa'llâhu teâlâ esrârahum- şehâdete irişdi. Ve sâhib-zâdeler âvâre-i şehîr ü diyâr oldular. Bir cemâat ol câniblere kasd itmişlerdir. Husûsen Hazret-i Mîr Esedullâh Sâhib, ki fakîr ile ziyâde husûsiyyetleri vardır, teşrîf idiyorlar. Egerçi oranın melik ve merdümeleri ahvâli hafî değıldir. Lâkin zarûret sebebiyle tahrîr olunur. Zîrâ ehl-i tarîkat için anların hizmetlerinde bi-kadri'l-makdûr dest ü zebân ile mukassır olmamak gerekir. Husûsen bu vaktde ki sadme-i gâret ve celâ-yı vatan bu buzurgâna resîde olmuşdur ziyâde ziyâdedir.

Be-Mîr Ecnebî Sâhib: Ma'lûmdur ki birâderim kendi destinizle hatt yazmazsınız. Yazan kâtibe diyesiz ki, Hakâik ve maârif-âgâh lakab-ı mübtezelini mevkûf tutalar. Zîrâ bizim ile sizin husûsiyyetimizde bu elfâz güncâyış bulmaz. Ve oranın merdümelerinin tabîatları ma'lûmdur; mezesiz tekellûfe müdâhale virmeyesiz. Bundan sonra şu tavr ile yazasız ki: "Ez-Mîr Ecnebî Mîrzâ Cân-ı Cânân mütâlaa nümâyend". Ve andan sonra matlabı tahrîr idesiz.

Be-Mevlevî Ahsen Hân: Fakîr, Emrûhe¹⁴⁹ ve Murâdbâd¹⁵⁰ seyrinden fâriğ olub Şâhchânûr temâşâsı kasdını iderim. Ve za'f-ı pîr ile berâber bu hareket-i anîfi kendi nefsimde kabûl ve tahmîl eylediğim Hudâ bilür ki ağrâz-ı sahîha-i zarûriyyeye mebnîdir.

Be-Mevlevî Muhammed Kelîm Bengâlî: Bu hudûd halkının hâli [73a] tebâhdır. Hudâ ümmet-i Muhammed -aleyhi ve alâ âlihî es-salâtü ve't-tahîyye- üzre bir rahm buyura. Bâis-i tahrîr oldur ki: Hazret-i Mîr Müselmân Sâhib -bâreke'llâhu fî-berekâtihim-külliyen nâ-tüvân ve bî-sâmân oldukları hâlde himmet-i kavî tahrîkiyle bâ-cemâat-i fukarâ kasd-ı sefer-i hacc buyurmuşlardır. Eger ol hudûda anların ubûru vâki' ve zâtınıza ittilâ' hâsıl olursa elbette bu buzurgvârın devlet-i mülâkât-ı pür-berekâtlarını istidrâk idesiz. Ve kendinizi hiçbir vechile hizmetden ma'zûr tutmayasız. Zîrâ ki anların zât-ı şerîfi, câmi'-i kemâlât-ı zâhirî ve bâtînîdir. Kesb-i makâmâtı pîr-i fakîr Cenâb-ı Seyyidü's-Sâdât'dan ve tetmîm-i sülûku mürşid-i fakîr Hazret-i Şeyhu's-Şüyûh Cenâbından istifâde eylemişlerdir.

¹⁴⁹ Metinde "Emrûhe" olarak okunan şehir, bugün "Amroha" olarak bilinmektedir. Hazırlayan

¹⁵⁰ Murâdbâd

Be-Mîr Pîr Alî: Tedbîr-i meâş âleminde yazmış oldukları nesne yerindedir. Lâkin fakîr için tâkat-i hareket ve dimâğ-ı seyr u seyâhat hergiz kalmamıştır. Etrâfdan hücûm itmiş olan yârân-ı tarîkanın perdâhtı için gelmişim. İki mâh sonra Dehlî'ye giderim. Zîrâ anda müteallikât vardır ve fitne her taraftan Dehlî kaskını idiyor. Bunlarla berâber bu hudûddaki dünyâ-dârânın fakîr ile muârefeleri yoktur. Akîde ma'lûm hâtıra gelmez mi ki; rûz-i mülâkâtda bu kıssayı mufassalen size söylemişim ki, Hân Sâ mân ve Bahşî ya'nî Fetih Hân ve Serdâr Hân'ı tamâm-ı ömrümde bir vakt görmemişim. Ve Döndü Hân ki fakîr ile mülâkât diler, men' eyledim ki gelmeye. Ve Hâfız Rahmet Hân ki meclis-i fakîrde hâzır olmuş idi, anın fakîr ile sohbeti nâ-dürüst vâki' oldu. Ve püserân-ı Alî Muhammed Hân'ı hergiz tanımam irtibât kandedir ve sifâriş ma'lûmdur.

Be-Mîr Muhammed Mübîn Sâhib: Hazret-i Mîr Müselmân Sâhib'in haber-i cân-güdâz rihletinden ne yazayım, ki bana vâki' oldu.

يار رفت وما چون نقش پا بلك افتاده ايم

سايه ميگرديد كاش اين نارسا افتاد گي¹⁵¹

Elhamdüli'llâh biz dahi yol başındayız. Ve bundan mukaddem Mîr Mekhû Sâhib ve Mîr Muhammed Muîn Hân Sâhib -sellemehüma'llâhu Teâlâ- 'nın tahrîrâtından mağfûre-i merhûme Miglânî Begüm'ün haber-i vefâtı kalbi pür-dâğ ve cânı bî-dimâğ itmiş idi. Ve Begüm Cân Sâhib'in [73b] melûllüğü endîşesi ziyâde ıztırâb virmekdedir. Be-her-hâl cümle musîbetler geçer ve bizim dahi geçüb gideceğimiz mukarrerdir. Bir nefes ki zikr-i Hudâ ile geçer ganîmetdir. Ve ol nesne ki Serdâr Hân Bahşî tarafından sûfiyân-ı hânkâhın harcı için vâsıl olurdu. Ve birkaç gündür ki ukde-i tevakkufa düşmüş idi. Alâ-hâlihî cârif olması beşâretinden meserret hâsıl oldu. Zîrâ bu âhir zamânda tevekkül sırf cem'iyetsizliğe bâis olur. Ve sûfiyenin re'sû'l-mâlî ise hemân bu cem'iyetdir. Ve yârân-ı zamânenin uygunsuzluk ve bî-vefâlığı mahall-i şikâyet değildir. Bî-teşvîş olmanın çâresi kat'-ı ümîddir. Ahbâbın vücûd ve ademini müsâvî bilmek gerekdir. Ve hizmet-i eizzede masrûf olan mesâînin ecrini Cenâb-ı Hakk Subhânehû ve Teâlâ'dan talep itmelidir. Ve Mîr Sâhib Hazretleri'nin keyfiyet-i vâkiasını ya'nî ne gûne ârıza ile rihlet buyurdular ve nirede âsûde oldular tahrîr idesiz. Ve çend nefes ki bâkîdir, Hakk Teâlâ Hazretleri kendi rızâ-yı şerîfinde güzerân olmasını müyesser buyursun ve dil-i derd-menzile bâkî kalanların dâğ-ı rihletini irişdirmesün. Ve fütûhât-ı bâtinî rûz-efzûndur. Bu buk'ada dahi subh u şâm takrîben yüz kimseye teveccüh olur, size belki cümleye Hudâ kâfidir. Ve rızık u fütûh,

¹⁵¹ Ol yâr gitdi bizde hâk-ı üftâdeyiz çün nakş-i pâ
Sâye olaydı kâşki bu nâr-âsâ üftâdecik

âbâdî-i mülke mevkûf değildir. Gerekdir ki tarafeyn yek-dîgerimizin duâsından gâfil olmayalar.

Be-Müteallıkân-ı Mîr Muhammed Muîn: Mîr Muhammed Mekîn Hân merhûmun vâkiasını akdemleri işitmiş idim. Cenâb-ı Hudâ her üç birâderleri afv ü mağfiret buyursun. Bizim kalbimiz üzre pey-der-pey dâğlar yâdgâr bırakub gitdiler. Hudâ-yı Teâlâ anların evlâdına hüsn-i tevfiik ihsân eylesün. Gerekdir ki bâkî ömrü zikru'llâha masrûf kılasız. Zîrâ hayâta i'timâd olunmaz. Ve fakîr, kemâl-i za'f ü nâ-tüvânî ile zindeyim. Hâlâ takrîben yüz kimseye her iki vaktde teveccüh müyesser olur, وما توفيقى الا بالله

Be-Mîr Muhammed Muîn Sâhib: Fakîr, müteallıkân ile berâber âfiyetdeyiz ve ahbâbın duâsıyla meşgûlüz. Ammâ icâbet, vaktine merhûndur. Hudâ sizin işinizi vefk-ı hâtır-hâh üzre yapar. Zîrâ bir müddetden beru renc ü meşakkat çekersiniz, ﴿إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا﴾ [74a] ve sizin avâkıb-ı umûrunuzu hayra mübeddel kılar. Hâtır cem' olsun. Ve za'f bir mertebedir ki halka hâlet-i ızticâ'da ittifâk vâkî' olur. Egerçi hayâtdan hazz u nasîb kalmamışdır. Lâkin sûfinin hayâtı ganîmetdir. Hem kendi vücûdu için ve hem dîgerân için. Ve sizin mahallin merdûmlerini Hakk Teâlâ Hazretleri tafrâ kâidesiyle tâ Velâyet-i Kübrâ'ya irişdirmişdir. Tarfe-i affe hoş isti'dâddır ve akîde ve ihlâs âleminde pîşrev-i merdândır. Mîr Mekhû tâ mebâdî-i kemâlât-ı nübüvveti irişmişlerdir. Ve Miyân Ceken karîb-i dâire-i imkândır. Mîr Mübîn Hân'ın hûd meşîhatı mukarrerdir. Ve bu eyyâmde halka subh u şâm hûb olur. Ve hoş-isti'dâd merdûmler ictimâ' itmişlerdir. Hakk Teâlâ Hazretleri fırsat vire ki, seyr-i sülûkî-i istilâhîyi tamâma irişdireler. Sizin yeriniz hâlîdir. Bu âhir ömrde hücum-ı füyûz ve berekât bir mertebedir ki tahrîre gelmez, الحمد لله على نواله والصلاة على رسوله , وآله , Âdâb ve âdemiyyet, ki sizden zuhûra gelür, bir dîgeri size şerîk itmek âşkâre zulmdür. Hakk Subhânehû ve Teâlâ nüsha-i vücûdunuzu bundan ziyâde musahhah buyursun. Ve bugünkü gün ki Şevvâl'in onuncu günüdür. Hazret-i Hân Sâhib ya'nî sizin vâlid-i buzurgvârınız ki câmi'-i hezârân menâkıb idiler ve bu âlemden intikâlleri cihetinden bir dâğ-ı dil yâdgâr bıraktılar ki besdir. Anların ta'ziyeti takrîbiyle Ânvele'de hâzırım. Ve üç gün tevakkufdan sonra Senbhel'e mürâcaat ideceğim. Ve tahrîr-i ibârât-ı garrâ-i persî tekellüfden hâlî değildir. Zîrâ bizimle anlar hem-ömlük alâkasıyla bu hâk-dâna kudûm vaktinde birkaç kadem takdîm ve te'hîr ile hem-sefer idik. Hâlâ ki vatan-ı aslîye rücû' vaktidir. Kezâlik çend nefes fâsılasıyla hem-kâfileyiz.

امروز گراز رفته حریفان خبری نیست

فرداست درین بزم زماهم اثری نیست¹⁵²

¹⁵² Bugün bitmiş dostlar gitmiş hiçbir haber yok

Be-Seyyid Haşmet Hân-ı Bahâdır-ı Şehsuvâr-ı Ceng: Allah Hazretleri bî-arz u hâcet serkârın umûrunu [74b] ser-encâma irişdîrsün. Mısra':

میدهد یزدان مراد منقی¹⁵³

Ol nesne ki tahrîr-i fakîrden nevvâb-ı mezkûr cânibine terkîm olunmuş idi. Bu hareketi bu rabt-ı zaîf ile gayr-ı müfîd bilüb ikdâm göstermemişdir. Muâf buyurasız. Niçün ki ol buzurg bizim dervîşliğimiz cinsinin harîdârı değildir? Anın mürâcaatı dîger tarîkatadır ve ihlâsı dîger buzurgânadır. O buzurgânın bir îmâsı fakîrin yüz defterinden evlâdır. Ve o buzurgân ile zât-ı mihr-bânîlerinin dahi muârefesi vardır. Te'yîdât-ı makâlât-ı hazerâtdan her ne ki takdîme irişürse gazâ ve cihâd icrâ olur, تقبل الله تعالى منكم وجزاكم خيرا الجزاء

Be-Şahsî-i lâ-a'lem: Zevk-i sühan yazımızdan gidüb bir ömrden sonra tâze gazel zebân üzre cârî oldu. Andan iki üç beyt terkîm olundu:

باین فرصت چه حظ باشد زسیر گلستان مارا

که رفتن لازم افتادست چون اب روان مارا

نفس دانیم وبس راه چمن از ما چه میپرسی

که پیش از بال وپر بر داشتند از اشیان مارا

نفس تا میکشیم از سینه صد جابکسد تارش

چه زار و ناتوان گردست آن موی میان مارا¹⁵⁴

Be-Nevvâb Hân-ı Hânân Püser-i Nevvâb Kamereddîn Hân: Eyyâm be-kâm-ı sâhibân bâd! Bu hîç-kâre ziyâde tenhâlık ve kem-nâmlık ile hoşlanub kendini sâhibânın yâdına düşürmez. Şöyle ki: Bu revâbıt-ı kadîme ile berâber hizmet-i girâmîde gâhî bir emr tekîffini ya bir mülâkât işâretini yâhûd izhâr-ı iştiyâkî itmemişdir. Meger bugünkü gün ki, fakîrin hemşîre-zâdelerim vardır. Her ne kadar kemâlâtları yoğisede âdemiyetden hâlî değıllerdir. Lâkin iktizâ-yı zamâne ile perîşân-ı rûzgâr vâki' olmuşlardır. Husûsen anlardan birisi ıztırâr hâletine giriftârdır. Anların tafsîli cândan eazz olan sâhib-irşâd Hân Bahâdır

---

Yarın olunca bizdende bu mecliste hiçbir iz kalmaz

¹⁵³ Yüce Allah takva sahibinin murâdını verir.

¹⁵⁴ Bizim için gülîstanda gezmekten ne lezzet vardır?
Çünkü aşık olanın akarsu gibi gitmesi gerekir

Kafes biliyoruz, çimenliğin yolunu bize neden soruyorsun?
Yuvadan ayrılırken önce kol kanat kaldırılır.

tevassutuyla ma'rûz olacaktır. Ol ber-hurdâr ki, sırrında ziyâdesiyle câ-gîr-i serkâr temennâsı vardır.¹⁵⁵ Anın ismini hizmetlerine fîristâde eylemişim. Eger takdîr bu tedbîre müsâade buyuracak ise müyakkandır ki bilâ-tevakkuf dest-i hatt-ı münâsib ibrâz ideceksiniz. Ve eger müsâade olmaz ise miyânede ne semâcet vardır ve ne şikâyet, يفعل الله ما يريد . Şu kadar vardır ki [75a] bâis-i imdâd ve îânet-i dervîşân olan bu civânın refâkatini ta'vîz-i bâzû-yı feth u nusret anlamalıdır, ve's-selâm

Be-Nevvâb İrşâd Hân Bahâdır: Elhamdüli'llâhi alâ ni'mâtihi, Hakk Subhânehû ve Teâlâ sizi mühlîkeden selâmete götürür. Ve pâdişâh-ı vakte ki tevessül izhâr idersiniz. Anın meâli hûb değildir. Ve bu dünyâ-dârânın ahvâli biz kör bâtınlara mufassalen nasıl ma'lûm olur? Ve eger olursa anın tahrîri mûcib-i fesâddir. Bu kadarını dahi sizin hâtırınıza riâyeten gâhîce yazıverem ve miyân-ı azîmü'd-dînin hûbluğu andan ziyâdedir ki tahrîre gele. Resm-i tarîkadan kat'u'n-nazar fakîr anı anlayub âşinâ tutmuşum. Zîrâ her meydânda merdâne bir merddir. Gerek muâmele-i dînî olsun ve gerek dünyâvî olsun Hudâ anı ber-hayât eylesün ve maksûduna irişdîrsün. Pes bizim ol hudûda varışımız tervîc-i tarîkat içündür. Zîrâ bu şehir-i vîrânda tâlibler kalmamışdır ve orada çokdur. Ve bizim mihmân-dâr ve gam-güsârımız sizsiniz. Eger siz orada olmasanız vahşet ideceğim mukarrerdir. Her ne kadar sizin ferzendânınız gıyâbınızda ibrâz-ı hizmet iderler lâkin sizin adîl ve nazîriniz yokdur. Bir kimse kâim-i makâmınız olmağa kâdir değildir ve fûtûh ankâ hükmünü tutar ve karz bu şehirde kimyâ hükmündedir. Be-her-hâl tekâzâ-yı vakt her ne yaparsa aceleten amele getürmek gerekdir. Yâhûd tîz elden ma'lûmât virmelidir ki hârhar-ı seyr u sefer sîneden bedr kılınmış ola ve's-selâm!

Be-Hakîm Muhammed Fârûk: Umûmî hastalık ve emniyetsizlikden şehrin merdümleri ahvâli kande tahrîr oluna. Cenâb-ı Hudâ, bu mevrîd-i gazab-ı İlâhî olan beldeden acele kaldırub götüre. Ve ziyârât-ı hazerât-ı meşâyıhdan ferâğ hâsıl olub ta'lîm-i tarîkat ve subh u şâm yârân-ı halkanın perdâht-ı ahvâliyle meşgûlüz. Zîrâ bu hareketden maksûd hemân budur, elhamdüli'llâhi alâ ihsânihi

Be-Feyzullâh Hân: Muhammed Kulu Selîm'in eş'ârından münâsib-i hâl [75b] bir şi'r yâdıma geldi:

منصوبه وصال ميسر نشد دريغ

شترنج عشقباري ما غائبانه ماند¹⁵⁶

¹⁵⁵ "Câ-gîr-i serkâr" terkîb-i izâfî olub "serkâr" lafzı ma'lûmdur ki reîs ve müdebbir-i umûr ma'nâsına olarak burada kendiye arîza yazılan zât'dan kinâyedir. Fakat "câ-gîr" lafzının ma'nâsı teftîş ve tefahhus olunmuş ise de bulunamayub nihâyet emvâl-i mevkûfe ma'nâsına olduğu ba'zı zevâtdan işitilmişdir, fe-li-yeteemmel. li'l-mütercim

¹⁵⁶ Mansûbe-i visâl müyesser olmadı eyvâh!

Keşf-i kürûb vakti karîbdir. Hizbü'l-Bahr hûd nezdinizde bulunmak gerekdir. İcâzet olsun anı hall-i müşkilât için okuyasız. Ve okunmak tavrını Mîr Müselmân Sâhib'den sened idesiz. Eger bu duâ orada bulunmazsa iş'âr idesiz, tâ ki anı tavr-ı da'vetle berâber yazub irsâl idelim ve's-selâm

Be-Hazret-i Mevlevî Gulâm Yahyâ Sâhib: نحمده ونستعينه ونصلى على رسوله , Ser-gerde-i ulemâ-yı fuhûl, Câmî-i ulûm-ı ma'kûl ve menkûl, Seyyid Gulâm Yahyâ اوصله الله تعالى الى ما يتمنى , ki bu hîç-medân ya'nî Cân-ı Cânân ile uhuvvet-i tarîkat nisbetleri vardır. Fakîrin îmâsı hasebiyle vahdet-i vücûd ve vahdet-i şuhûd mes'elesinin tasvîrinde bir risâle-i muhtasara tahrîr idüb güzerânîde-i nazar kılmışlardır. Hak budur ki bu cümle îcâz ile berâber beyân-ı vâfî ile kadr-i kâfîdir, جزاهم الله تعالى خير الجزاء , Ammâ mes'ele-i tatbîka dahl ü tearruz bilâ-zarûret vâkî' olmuşdur. Zîrâ bu mekşûfeyn beynlerini tevîk biraz tekellüfden hâlî değilse de lâkin umde-i maslahatı mütezammındır, هي الاصلاح بين الفئتين العظيمين ,

فرحم الله عبداً أنصفَ ولم يتعسفَ والسلام على من اتبع الهدى والسلام

ZİKR-İ KEYFİYYET-İ KELİMÂT-İ VESÂYÂ Kİ HÂSS BE-FAKİR FERMÛDEND

Ey tâlib-i Hakk! Hazret-i Muhammed Mustafâ -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- 'e mütâbaatda libâs-ı takvâ ve tahâreti ârâste kıl. Ve akîde-i Ehl-i Sünnet ve Cemâate mülâzemetle zulmet-i hevâ ve bid'atden taşra gel. Ve hemîşe kendi ahvâlini Kitâb ve Sünnet'e arz eyle. Eger kabûl olunursa makbûldür ve eger redd olunursa merdûddur. Ve her hadîs-i sahîh ki, nazar-güzârın ola. Mehmâ-emken anınla ale'd-devâm âmil olmağa sa'y eyle. Ve illâ her ne kadar ki kâdir olasın o mertebe [76a] amelden gerü kalma. Egerçi tamâm-ı ömrde bir kere dahi olursa anın nûrundan mahrûm kalmayasın. Ve halvete mülâzemetle safâ-yı vakt hâsıl eylemek gerekdir. Fakîr bu müddet-i ömrde kesb itmiş olduğum amel, safâ-yı vaktidir. Ve bir kimse ki bir nesne bula, safâ-yı vaktiden bulmuşdur. Ve râh-ı talebde ser-germ ve mukayyed olmak gerekdir. Ve ekserî bu beyt zebân-ı şerîfleri üzre cârî olurdu. Beyt:

کار مردان روشنی و گرمیست

کار دونان حیلہ و بی شرمیست

Terceme:

Dilâ! merdân işi germiyet ile rûşenâlıktır

Denîler kârı ammâ hiledir hem bî-hayâlıktır

Her ne tutarsan muhtasar tut. Ve her nirede olursan Hudâ ile ol. Ve gerekdir ki kendi kadr ü mikdârını nasbü'l-ayn idesin, tâ ki medhden mesrûr ve zemmden meksûr olmayasın. Zîrâ ki tegayyür-i hâlin en ziyâde sebebi, insânın kendi ahvâl ve mertebesine adem-i ittîlâdır. Meselâ bir kimsenin mertebesi bir sîr vezninde olub ve anın üzerine itikâd ve yakîn itmiş olsa bu sûretde eger bir kimse anın mertebe ve mikdârına menkaset yâhûd menkabet nisbet eylemiş olsa aslâ bu vaz'dan mütegayyer olmaz. Niçün ki yakînen bilür ki, ben hemân ke-mâ-kân bir sîrim, bu kimse ki nîm-sîr dir, kâzibdir ve ol kimse ki du-sîr dir, fuzûldur.¹⁵⁷ Ve câdde-i şerîat ve tarîkat-ı müstakîme üzre sâbit kadem olasın. Ve meşâyih-ı kirâm'a mahabbetde cebel gibi râsih ve üstüvâr ol. Ve huzûr-ı pîrde gayra müteveccih olmamak ve bir kimseye iltifât itmemek gerekdir. Velev bir kimsenin hitâbına cevâb için iltifât dahi olursa. Nitekim nakldir ki, Hazret-i Muhammed Sıddîk -kuddise sırruhû- 'nun huzûrunda bir şahs, İşân'ın mürîdân-ı hâssından birine hitâb eyledi. Ol mürîd aslâ cevâb virmedi ve ana iltifât itmedi. Çün o şahs hitâbda çok [76b] mübâlağa eyledi. Hazret-i Muhammed Sıddîk kendi mürîdine hitâb idüb buyurdular ki: Anın cevâbında şu beyti söyle. Beyt:

من گم شده ام مرا مجوید

از گم شدگان سخن مگوید

Terceme:

Cüstücû eylemeniz hiç beni

Açmanız güm şodelerden sühanı

Ve râh-ı evkât-ı hayâtı kadem-i tevekkül ile başa çıkarmak lâzımdır. Ve aslâ bir kimseye arz-ı ihtiyâc eylemek ve mültecî olmak gerekmez. Zîrâ tevekkülde nazar-ı teveccüh Hakk Subhânehû ve Teâlâ tarafınadır. Ve adem-i tevekkülde halk cânibinedir. Ve bî-taleb ve suâl zuhûra gelen vech-i muayyen kalbden itimâd-ı küllî anın üzerine olmadıkça münâfi-i tevekkül değildir. Ve bir fütûh, ki mahall-i şübhe olmaya, anın reddi dahi makbûl değildir. Ve buyururlardı ki: Bu zamânda tevekkül, sırf cem'iyetsizliğe bâisdir ki re'sü'l-mâl-ı sûfiyye hemân bu cem'iyetdir. Ve kût-ı kefâf ile kanâat idüb ve kat'-ı tama' ile mâdde-i teşvîşi kat' eylemelidir. Ve buyururlardı ki: Fakîr üzre ecell-i niam-i Îlâhî'den olan iki nesnedir ki anınla ayş u hayât hoş geçer. Birisi her ne gerek olursa vaktiyle müheyyâ olur. İkincisi nihâl-i tama' zemîn-i dilden müste'sal ya'nî asl u bîhinden maktû' ve

¹⁵⁷ Sîr: Yâ-yı mechûle ile tok ve şeb'ân ma'nâsına olduğu gibi Horâsân'da bir vezn-i ma'hûd ismidir ki; onbeş miskâldir, kezâ fi-Tercemeti'l-Burhân. Bu makâmda ma'nâ-yı sâni murâddir, kemâ lâ-yahfâ. li'l-mütercim

nâ-peydâ olur. Ve yâr u ağıyardan nâ-ümîd olub anların vücûd ve ademini yeksân add eylemek gerekdir. Nitekim *Dîvân-ı şerîfleri*'nde bu ma'nâyâ işâret buyurdular. Ferd:

نومیدی از مطالب کلفت زدای من شد

هر کار بسته آخر مشکل گشای من شد

Terceme:

Metâlibden bana nevmîdlik külfet-zedâ oldu

Aceb her kâr-ı beste âkıbet müşkil-güşâ oldu

Ve kâdir oldukça nîk ü bede çeşm-i inkâr ve ihtikâr ile bakmalı değildir. Egerçi seg ü gürbe dahi olursa. Ve ibtidâ-yı sohbetde fakîre vasiyet buyurdıkları budur: Eger irâde-i taleb ile gelinmiş ise destâr-ı mevleviyyet ve mindîl-i fazîleti tâk-ı bülend üzre bırakınız. Ya'nî mâdde-i gîr ve enâniyyet olan sıfâtın tebdîlini der-uhde ve iltizâm idüb andan sonra bu yola kadem basmak gerekdir. Ferd:

پست شو تا فیض حق فائض شود

هر کجا پستیست آب آنجا رود

[77a] Terceme:

Engin ol, tâ olasin nâil-i feyz-i Yezdân

Hangi yer pest ise ol seviyye olur âb revân

Ve kendi tâat ve ibâdetine mağrûr olmalı değildir. Zîrâ ihtiyârı terk itmek ve kusûr-ı a'mâlini görmek bu tarîkanın levâzımındandır. Nitekim *Dîvân-ı şerîfleri*'nde buyururlar. Ferd:

انفعال جرم بهتر از غرور طاعتست

مظہرا دور از حقیقت بر نماز خود مناز

Terceme:

Yeğ olur infiâl-i cürm mağrûrî-i tâatden

Hakîkatden cüdâ nâzlanma Ey Mazhar namâzınla

Ve kâdir olduğu mertebe nefse muhâlefet iderse zîbâdır ki Ferd:

نفس اژدرهاست این کی مرده است

buyurulmuşdur. از غم بی آلتی افسرده است

Terceme:

Nefs ejderhâ dürür sen sanma anı mürdedir

Elde âlet yok anınçün gussadan efsürdedir

Lâkin nefse o kadar muhâlefet ve muânedet itmeli değil ki darlık âriz ola. Ve bâr-ı girân-ı fakr u fâkaya tâb-ı tahammülü kalmaya ve bî-tâkatlık sebebiyle zucret tarîkını tutub şûhluk ve ser-keşliğe âgâz eyleye. Ve tâlibi maksûd bi'z-zât olan şuglünden alıkoya. Gerekdir ki gâh ü bî-gâh anınla uylaşub muvâfakat göstere ve ârzûsuna irişdire. Zîrâ her ne ise nefis, mü'mindir. Abd-i mü'minin hizmeti gibi anın hizmetinde dahi ecr u sevâb vardır. Lâkin demek değildir ki, her ne talep iderse hemân o vakt kendiye ulaşıra. Belki şu tavr ile muâmele itmeli ki, her ne diler ve temennî iderse ibtidâ va'd eyleye. Eger gerü durursa fe-hüve'l-matlûb. Ve illâ tekrâr va'de vire. Eger durursa febihâ. Ve eger tekrâr tekâzâ iderse hem-çünîn leyte ve lealle ile geçüre. Tâ ki tadrîc ile ârzûsunu ferâmûş eyleye. Ve çün bile ki aslâ gerü durmayacaktır ve evkâtına hâlel bırakacaktır. Ârzûsunu kesmek için bir kere hâhiş eylediği nesneyi karın doyumunca vire. Lâkin meşrû' ve mübâh olmak şartdır. Ve buyururlardı ki: Fakîrin nefsim bir kere kendi sûret-i misâliyyesi ile temessül idüb müvâcehe-i fakîrde hâzır oldu. Ve sūd¹⁵⁸ ile pirinc [77b] temennâsını izhâr eyledi. Ve didi ki: Her kim bu vakt bana karın doyumunca yedirse her ne hâceti var ise revâ ola. Vaktâ ki fakîr bu kıssayı bir azîze söyledim. Ol azîz çok teessüf izhâr eyledi. Ve didi ki: Eger bir dahi bu muâmele zuhûra gelürse beni âgâh buyurun ki anın hizmetini yerine getürem. Fakîr didim: Muzâyaka yokdur. Pes bir müddetden sonra ittifâkan yine öylece vâkî' oldu. Çün ol azîzi muttali' kıldım. Çabuk sūd ve pirinc müheyyâ idüb benim önüme getürdü ve anı yidirdi. Birkaç gün sonra ol azîz didi ki: Bir müddetden beru gönlümde bir hâcet tutardım, hâsıl olmazdı. Bu amelin berekâtıyla Hakk Subhânehû ve Teâlâ hâcetimi revâ kıldı. Ve buradan anlamalıdır ki, bu hâlet nefis-i kâmilin hâssasıdır ki insân böyle nefsin hizmetinden dahi nâil-i feyz olur. Ve dahi buyururlardı ki: Mezesiz ya'nî lezzetsiz taâmı tahsîl-i şükr için bir nev'-i muslih ile tatlı ve lezîz kılmakda muzâyaka ve be's yokdur belki ziyâde hûb görünür. Ve ol kimseler ki tatlı ve lezîz olan taâmı su karışdurub bî-meze ve tatsız iderler, acîb şeydir. Zîrâ ki taâm bî-mezeden dolayı an-samîmi'l-kalb şükr edâ olunamaz. Ancak zâhiren lisân ile olur ki sûret-i şükrdür, hakîkat-i şükr değil. Belki hakîkatde bu şükr, inşîâb-ı sabrdandır. Zîrâ sabrın ma'nâsı habs-i nefsdür. Pes bu ma'nâ hilâf-ı şükrü müstelzim ve ittibâ'-ı sünnete münâfîdir. Ve'l-hâl ki nefse muhâlefet için bu ittibâ'dan as'ab bir nesne yokdur. Ve ol taâma taalluk iden tecellî-i hâssın telef olması hakkı dahi üzerine ilâvedir. Fakîr-i Râkım dir ki: Bir def'a huzûr-ı Hazret-i İştân'da bir kısım taâmı bir gûne tağyîr ve bî-meze itmiş idim. Bu muâmelenin

---

¹⁵⁸ Sūd: Süt.

müşâhededesinden ziyâde nâ-hoş oldular. Ve buyurdular ki: Bu taâmın zâyî' itmiş olduğun tecellî-i hâssının hûn u vebâli senin boynunadır. Ve bu kısım harekât-ı sehl, sikât-ı sûfiyân revîşinden değildir. Ve dahi buyururlardı ki: Hakk Subhânehû ve Teâlâ bizi dekâik-i mekr [78a] u firîb-i şeytâna ol kadar vâkîf ve âgâh buyurmuşdur ki, eger benim ceybimi yarmak dilese tâkat ve kudret bulamaz. Meger zûr ile olursa orası bahs-i âhardır. Ve mezârât-ı müteberrike ziyâretlerine gitmek gerekdir. Ve onların ervâh-ı tayyibesi vesîlesiyle fütûhât-ı zâhirî ve bâtinî taleb itmeli. Ve onların ervâhına her gün Fâtihâ okumak dahi lâzımdır. Zîrâ berekât-ı bisyâr ve fütûhât-ı bî-şümârı mûcibdir. Ve buyururlardı ki: Tarîk mübtedîlerine sohbet-i şeyh müfid ve sezâ-vârdır. Yoksa ziyârât-ı kubûr ve mücâveret-i mezâr değil. Görmez misin ki merdümler ziyâret-i ravza-i Hazret-i Resûlu'llâh -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- 'e giderler ve saâdet-i ziyâret ile müşerref olurlar. Lâkin adem-i münâsebet cihetiyle ol Hazret'in kemâlât-ı bâtinîsinden bî-behre ve bî-nasîb olarak öylece avdet iderler. Ferd:

خر عيسى اگر بكة رود

چن بيايد هنوز خر باشد

Terceme:

Har Îsâ giderse Mekke'ye dek

Gerü dönüb gelür ki yine eşek

Meger her kimse ki anın latîfe-i rûhu kavî ve Âlem-i Emr'e münâsebet-i tâmmesi olursa ziyâret için mezârât-ı şerîfeye gitmesinde be's yokdur. Belki sûd-mend vâkî' olıserdir. Zîrâ ki rûhen münâsebet cihetiyle ehl-i mezârın envâr-ı berekâtını bilâ-vâsita iktibâs idebilür. Nitekim Hazret-i Hâce Ubeydullâh Ahrâr -kuddise sırruhû- buyururlar ki: Ben kırk gün kadar Hazret-i Hâce Bahâeddîn Muhammed Nakşbend -kaddesa'llâhu sırrahû- 'nun halîfesi olan Hâce Alâeddîn Gücdüvânî -kuddise sırruhû- 'nun hizmetleriyle mülâkât ve ihtilât eyledim. Bir gün Hazret-i Hâce-i Buzurg -kaddesa'llâhu sırrahû- 'nun kemâl-i tasarruf ve berekât-ı meclis-i şerîflerini yâd eylediler. Ve âhirinde buyurdular ki: Her ne kadar eslâf-ı kirâm mertebesinde olmazlarsa da bu vaktin azîzlerinin [78b] sohbeti dahi ganîmetdir. Ve buyurdular ki: Hazret-i Hâce-i Buzurg -kaddesa'llâhu sırrahû- buyururlardı ki: Ekâbir dimişlerdir ki: گریه زنده به از شیر مرد ه ya'nî hayâtda olan kedi ölmüş arslândan hayırludur. Kıt'a:

تاکی بزیارت مقابر

عمری گذرانی ای فسرده

يك گربۀ زنده پيش عارف

بهتر ز هزار شير مرده

terceme:

Niçe bir idüb ziyârât-ı kubûr

Ömrünü böyle geçürürsün neden?

Ârifân nezdinde bir zinde kedi

Yeğrek olur bin ölü arslândan

Hazret-i Hâce Alâeddîn Attâr -kuddise sırruhû- buyururlar ki: Hazret-i Hâce-i Buzurg -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- buyururlardı ki: Hakk Subhânehû ve Teâlâ'ya mücâvir olmak Anın mahlûkuna mücâveretden ehakk ve evlâdır. Şu beyt zebân-ı mübâreklerinden çok cârî olurdu. Beyt:

تو تاکی کور مردانرا پرستی

بکرد گار مردان گرد ورستی

terceme:

Tâ niçe bir kör merdâna perestiş kılasın

Gel Hudûd-gâr-ı merdânı gözet kurtulasın

Ekâbir-i dîn hazerâtının meşhedlerini ziyâretten Hakk Subhânehû ve Teâlâ'ya teveccüh maksûd olmalı ve ol ber-güzîde-i Hazret-i Hakk olan zâtın rûh-ı şerîfini, Hakk Subhânehû ve Teâlâ'ya kemâl-i teveccühe vesîle kılmalıdır. Nitekim halka tevâzu' hâlinde gerekir ki her ne kadar zâhiren tevâzu' halka olursa da hakikatde Hakk Subhânehû ve Teâlâ'ya ola. Zîrâ ki tevâzu' bâ-halk ol vakt pesendîde ve makbûl düşer ki Hazret-i Hudâyı Azze ve Celle için ola. Şu ma'nâ ile ki: Mahlûkları, mezâhir-i âsâr-ı kudret ve hikmet olmak haysiyetiyle müşâhede eyleye. Ve illâ ol muâmele tasannu'dur, tevâzu' değildir, intehâ

Ve dahi urs¹⁵⁹ ve anın emsâli resmiyyât-ı örfî ile mukayyed olmak gerekmez. Zîrâ bunların irtikâbında çok şenâat vardır. Birisi: Kayd-ı resmiyyâtdan hâric olan tarikat-ı aliyye Hazerâtı'nın hilâfını iltizâmdır. İkincisi: Çadırlar ve mefrûşât ve gayrılarını talep ve suâl itmekliğı müstelzimdir. Üçüncüsü: Rûşenî ve çerâgân ihrâcâtında isrâf olunmaktadır. Dördüncüsü: Muhâfazası mühimm ve zarûrî [79a] olan evkâtı tazyî'dir. Beşincisi:

¹⁵⁹ Urs, ayn'ın zammıyla mecâzen Fâtiha-i buzurgân için akd olunan meclis-i taâma itlak olunur ki, vefâtdan bir sene sonra rûz-i vefâtda iderler, kezâ harrara li'l-mütercim

Mecâlisin aşağısı ve yukarısında bulunmaktan dolayı merdümün şikâyeti ve kesret-i izdihâm sebebiyle hıfz-ı merâtibe ihtimâmda kusûr olunmasıdır. Altıncısı: Bu resmiyyâtın istimrârında gâhîce şeriatda harâm olan fâizli akçe istikrâzını irtikâb itmek lâzım gelür. Zîrâ ki bu zamâne-i pür-fitnede fukarânın esbâb-ı maâş-ı hem-vâre nehc-i tesâvî üzere değildir. Ve âdet ve rusûm-ı ursu terk itmek anlara müteazzir ve düşvârdır. İztırâra binâen karza muhtâc olub resm-i mu'tâdı yerine getürürler. Yedincisi: Niyâz-ı gayr-ı meşrû' kabûle karîn olmayacağı ma'lûmdur. Zîrâ «إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا الطَّيِّبَ»¹⁶⁰ vârid olmuştur. Ve dahi hadîs-i şerîf'de gelür ki: Bir sadaka ki Hakk yoluna verilmiş ola, ol sadaka ibtidâ keff-i Rahmân'a ve ba'dehû keff-i fakîr ve miskine vâki' olur. Pes böylece niyâz ne gûne sezâvâr-ı Cenâb-ı Kuds ü Kibriyâ olur ki tâ anın sevâbı ol buzurga resîde ola. Bu cihetdendir ki urs-ı meşâyih -kaddesa'llâhu teâlâ esrârahum- 'da ma'mûl-i Hazret-i Şeyh böylece idi ki: Rûz-i ursda hânelerinde dilerdi ki: Bugün taâm-ı ma'mûla bir mikdâr izâfe itmelidir. Ve yârândan her kim hizmet-i şerîfde hâzır ise buyurlardı ki: Bugün burada birez¹⁶¹ nesne tenâvül idesiz. Ve çün fakîr taâm-ı bâzâr ile mu'tâdım. Nâ-çâr rûz-i ursda bir rupyelik tatlı bâzârdan taleb idüb hâzır bulunan yârâna taksîm iderim. Ve zer-nakd-i niyâz-ı hazret fütûhundandan resîde olan nesneyi istihkâkları der-kâr olan pîr-zâdeler hizmetlerine ve dul hâtûnlara tavr-ı mahfî ile îsâl iderim. Zîrâ ki bu tarîk riyâ ve sum'adan ve harâm ve gayrı cemî' âfât-ı mezkûreden mahfûzdur. Ve dahi bu cihetdendir ki, buyurlardı ki: Zer-nakd egerçi kalîlde olursa niyâz bâbında gayrısından niçe mertebe enfa'dır. Zîrâ anınla ya'nî nakd akçe ile havâic-i kesîre tesviye olunur. Ve hidemât aksâmından hizmet-i bedenî [79b] nef'de esra' ve kalbe râhat vusûlünde esbakdır. Bu cihettendir ki fakîr-i râkım, Hazret-i İştân'a bedenen hizmetim vaktinde ziyâdesiyle hoş olurlardı ve buyurlardı ki: Halk sizin hizmetinizi dahi çok ideceklerdir. Fi'l-hakîka öyle oldu ki, fakîr kadem-i tevekkül üzere sâbit olduğum hâlde hizmetinden dolayı sudâ' çekmezim. Ve salavât-ı şerîfe ve kelime-i istiğfâr vazîfelerini istiksâr için mübâlağa buyurlardı. Bir gün fakîr sordum ki: Âyâ üçyüz adedine istiksâr itlak olunabilir mi? Buyurdular ki: Olunamaz. Andan sonra beşyüz nâmını tutdum; yine o cevâbı virdiler. Çün nevbet bin aded mertebesine irişdi. Buyurdular ki: Belî bu mikdâra elbette istiksâr itlak olunmak revâdır. Nitekim fakîr her gün iki vazîfe-i mezkûrenin her birini bu mikdâr okurum. Ol günden beru fakîr-i râkım kadr-i mezkûr üzere müdâvemet idüb ihmâl ve tekâsül eylemem ve aslâ kazâyâ bırakmam. Ve hem-çünün buyurdular ki: Hizbü'l-Bahr duâsı her gün okunmalıdır ve Li-Îlâfi sûresi namâz-ı fecrden sonra evvel ve âhirinde beş kere salavât-ı şerîfe ile yüzbir kere ve yâhûd onbir kere okunmak def'-i şerr için mücerrebdir. Ve Hazerât-ı Hâcegân ve kezâ Hazret-i

¹⁶⁰ "Allah güzeldir ve ancak güzel olanı kabul eder", ed-Dârimî, Rikâk 9

¹⁶¹ Birez: biraz

Müceddid hatmlerine dahi eger yârân-ı tarîkat cem' olurlarsa halka-i subhdan sonra muvâzabet idesiz. Zîrâ ma'mûlât-ı meşâyihdandır ve fâide-i bisyâr ve bereket-i bî-şümârı vardır. Ve vaktâ ki bende-i fakîre mücelledât-ı selâse-i *Mektûbât-ı Kudsî-Âyât-ı Kayyûm-ı Râbbânî* Hazret-i Müceddid-i Elf-i Sânî -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-a'lâ- 'nın atâsı ni'metiyle ser-efrâzlık bahş eylediler. Buyurdular ki: Bu devlet ile ki sizi taltîf ve nevâziş eyledim. Yârân-ı tarîkatdan hiçbirini bununla mümtâz ve ser-efrâz kılmadım. Ve meşâyih-ı tarîkat ki kendi mürîdânına icâzet vaktinde hıl'at-i hilâfet virirler. Benim size erzânî kıldığım bu in'âm ve ikrâmdan bihter ve a'lâ olamaz. Gerekdir ki bu ni'met-i uz mânın şükürünü yerine getüresiz ve bu devlet-i kusvânın kadrini bilesiz. Zîrâ sizin hakkınızda bir hazîne-i zâhir ve zahîre-i bâtıdır. Ve te'dîb-i yârân ve terbiyet-i tâlibân için âlet ve câriha menzilesindedir. Ve cihet-i takviyet-i îmân ve tard-ı şeytân husûsunda mürşid ve mürebbî makâmındadır. Ve her ukde ve şübhe, ki bu yolda zuhûra gele, bu ni'met bereketiyle hall olsa gerekdir. Ve eger fırsat el virir ve tâlibân-ı Hudâ -celle ve alâ- cem' olurlarsa namâz-ı asrdan sonra her gün bu kelimâtdan bir mikdâr anların huzûrunda okuyasız. [80a] Zîrâ size ve dîger tâlibâna dest-gîr olur. Nitekim ba'zı meşâyihimizin hânkâhında böylece ma'mûl idi. Ve kezâlik hırka-i müteberrike atâsı vaktinde vesâyâ-yı kesîre ve nasâih-i belîğa buyurdular. Bu muhtasarda anın şerh u tafsîline güncâyîş ve vüs'at yokdur. Lâkin andan bir şemmesi îrâd olunmak münâsib görölür. Tâ ki bu evrâk anın berekâtından hâlf olmaya. Çün hırka-i melbûs-ı hâsslarını, ki kamîs ve külâh idi, huzûr-ı âlîlerine koydular. Buyurdular ki: Fakîr size atâ ideceğim bu hırkanın kadr ü kıymetini zenân-ı hâiz paçavrasından kemter bilürüm. Lâkin meşâyih-ı selevin âdetleri şu vechile cârîdir ki: İrşâd-ı tâlibân için ruhsat ve icâzet vaktinde hırka inâyet buyururlar. Fakîr dahi ol hazerâta ittibâı muhâfaza zeylinde bu amele mübâderet idiyorum. Pes gerekdir ki kâdir oldukça muhâfaza-i istikâmet ve mütâbaat-ı sünnet ve devâm-ı huzûr ve âgâhî be-Cenâb-ı Kuds ü Kibriyâ'dan ibâret olan devâm-ı ubûdiyyet ve mahabbet-i meşâyih ser-rîştesini elden bırakmayasız. Zîrâ kemâl-i insânî buna münhasırdır, lâ-gayr. Her kim bu yolda pîş-kademdir; devlet-i rüşd ü hidâyetde ekmel ve etemmdir. Ve bu mahabbet ve mütâbaat zımnında hırkanın berekâtı dahi zuhûr idecekdir ve semeresi hâsıl olacaktır. Ve sırf hırkaya i'timâd hatâ-yı mahzûr ve hiç fâide müterettib olmaz. Bu cihetdendir ki buyururlardı ki: Bu hazerât tarîkasının medâr-ı kârı istikâmetdir ki kerâmetin fevkindedir. Ferd:

بر اهل استقامت فیض نازل میشود مظهر

نمیدانی تجلی گرد کوه طور میگردد

Terçeme:

Füyûzât istikâmet ehline nâzil olur Mazhar

Zuhûr eyler tecellî gird-i kûh-i Tûr-ı Sînâ'da

Bu yolda keşfe rağbet ve kerâmete i'tibâr yokdur. Ve vecd ü semâın kadr ü mikdârı olmaz. Ve urs u çerâgân mertebe ve menzilet bulmaz. Nitekim sâbıkda işâret güzâr eyledi. Ve bu hânevâdenin hilâfeti şecere ve külâha mevkûf değildir. Ve bu bergüzîdegâna mürîdlik bey'at ve rusûm ile olmaz. Anların cem'iyet-i bâtınları cenbinde ezvâk ve mevâcîd-i müteârefeye i'tibâr ve Kitâb ve Sünnet'e ittibâa nisbetle âsâr ve ahvâl-i örfî için kadr ü mikdâr yokdur. Ve dahi bu cihetdendir ki, Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-a'lâ- buyururlar ki: [80b] Turuk-ı sûfiyye miyânında Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşbendiyye'yi ihtiyâr eylemek evlâ ve ensebdir. Zîrâ bu buzurgvârân mütâbaat-ı Sünnet ve ictinâb-ı bid'atı iltizâm buyurmuşlardır. Bu ecilden eger kendilerde devlet-i mütâbaat bulunursa dervîşlik ahvâlinde hiçbir şey' bulunmasa da kanâat iderler. Ve eger ahvâlin vücûduyla berâber mütâbaatde fütûr görürlerse o ahvâli kabûl eylemezler. Bu cihetdendir ki, semâ' ve raksı tecvîz itmemişlerdir ve anın üzerine terettüb iden ahvâli mu'teber tutmamışlardır. Belki zikr-i cehrî'yi bid'at bilüb men' buyurmuşlar ve anın üzerine müterettib olan semerâta iltifât göstermemişlerdir. Bir gün meclis-i taâmda Hazret-i Îşân ya'nî Hazret-i Hâce Bâkî Billâh -kuddise sırruhû- mülâzemetinde hâzır idim. Şeyh Kemâl, ki Hazret-i Hâce-i mâ -kuddise sırruhû- 'nun muhlisânından idi, vakt-i iftitâh-ı taâmda Îşân huzûrunda ismu'llâhı bülend söyledi. Bu muâmele Hazret-i Îşân'a ol mertebe nâ-hoş geldi ki zecr-i belîğ idüb buyurdular ki: "Şeyh Kemâl'i men' idiniz ki meclis-i taâma hâzır olmasun." Ve Hazret-i Îşân ya'nî kendi Hazret-i Hâcem'den işitdim ki: Hazret-i Hâce Nakşbend -kaddesa'llâhu sırrahû- ulemâ-yı Buhârâ'yı cem' idüb hânkâh-ı Hazret-i Emîr Külâl'e götürmüşler. Tâ ki Hazret-i Emîr'i zikr-i cehrî'den men' buyuralar. Ulemâ Hazret-i Emîr'e didiler ki: Zikr-i cehrî bid'atdır itmeyiniz. Cevâblarında buyurdular ki: İtmezim. İşte bu tarîkanın ekâbiri cehrînin men'inde bu kadar mübâlağa iderler, semâ' ve raks ve tevâcûdden ne dinilür!? Ahvâl ve mevâcîd, ki esbâb-ı nâ-meşrûa üzre müterettib olur, nezd-i fakîrde istidrâc kabîlindedir. Ehl-i İstidrâc için dahi ahvâl ve ezvâk husûle gelür ve keşf-i tevâhid ve mükâşefe ve muâyene, ki merâyâ-yı suver-i âlemde zuhûr ider, hukemâ-yı Yunan ve berâhime-i Hind bu ma'nâda şerîklerdir. Alâmet-i sıdk, umûr-ı muharreme ve müştebiheden ictinâb ile berâber ulûm-ı şer'iyeye muvâfakatdır, intehâ. Ve dahi bu cihetdendir ki Hazret-i Îşân buyururlardı ki: Hazret-i Şeyh Seyfeddîn -kaddesa'llâhu sırrahû- bir gece taht üstünde salât-ı teheccüd için âbdest alurlardı. Nâ-gâh zevk-i vecd ü semâ'dan, ki ol civârda [81a] oldu idi, hâlet-i bî-hôdî geldi. Yek-bâr zemîn üstüne düşdüler

ve dest-i mübârekleri üzre darb-ı şedîd irişdi. Çün sabâh vaktinde ifâkat buldular ve halk üşüb iyâdetlerine geldiler. Buyurdular ki: Erbâb-ı semâ' bizi bî-derd sanurlar. Hâlbuki te'sîr-i semâ'dan birdenbire hâlim bir dereceye irişmiş idi ki an-karîb rişte-i hayâtım munkatî' ola ve mürğ-ı rûhum kâlib-ı unsurîden pervâza gele. Ol kimseler ki semâa kesret-i meyleri vardır ne tavr ile yaşayub eyyâm-ı hayâtı başa sürerler. Pes insâf itmelidir ki, biz mi bî-derdiz yâhûd anlar mı? Lâkin ma'zûrlardır ki bizim derûnî derdimizden haberdâr değillerdir. Egerçi zâhirde hâkister gibi sükûnetimiz vardır lâkin âteş-gede-i bâtınımız sûz-i derd ü gamdan şu'le-zendir. Nitekim Mevlevî Bahâeddîn Sâhib buyurur:

با همه کس در میان وز همه کس بر گران

سوختن و ساختن دین فقیرست و بس

Terceme:

Kamu¹⁶² halk ile ben hem âşinâyım hem de bî-gâne

Bana zarlanma düzlenme yeter dîn-i fâkîrâne

Li-hâzâ vecd ü semâa meyl itmeziz ve mestûrât-ı derd ü gamı mû keşân ya'nî kıl kopararak hâss u âmma ifşâ kılmazız. Zîrâ bizim tarîkamız Hazret-i Sıddîk -radiya'llâhu teâlâ anhu- Cenâblarına mensûbdur ki anlar zâhirde kemâl-i temkîn ve vakâr ile müzeyyen ve nihâyet-i sükûn ve istikrâr ile mühezzeb ve müzehheb idiler. Bu ecilden ekser-i evkâtda ufak taşları dehân-ı mübâreklerinde tutarlardı. Ve ahvâl-i bâtınlarından mahremân-ı esrârlarından gayrısı haber-dâr olmadı. İllâ ba'de'l-vefât çün Hazret-i Ömer -radiya'llâhu teâlâ anhu- hâne-i ulyâlarına teşrîf buyurdular. Nâ-gâh gördüler ki sakf-ı hâne câ-be-câ sûhte ve siyâh olmuş. Sebebinden suâl eylediler. Mahremân-ı esrâr didiler ki: Müşârun ileyh hazretleri gâhîce dil-i pür-derdlerinden bir âh çekerlerdi anın eser-i dûd-i harâret ve germiyetinden bu hânenin sakfı sûhte ve siyâh olmuşdur. Beyt:

از درون شو آشناء وز برون بیگانه وش

اینچنین زیبا روش کم می بود اندر جهان

Terceme:

Derûndan âşinâ ol taşradan bî-gâne-veş ammâ

Cihân içre bulunmaz böyle bir zîbâ revîş hakkâ

Ve dahi buyururlardı ki: [81b] Tarîka-i Nakşbendiyye'den bir buzurg yolda giderdi nâ-gâh zahm-ı tîr-i semâ' gûş zevklerine dokundu ve yüreklerinden taşra çıkdı. Gâyetde

¹⁶² Kamu: Bütün, hep, her.

bî-tâb u tâkat olub oturdu ve “Semâ‘ beytü’l-mâl-i mühlikdir bu ecilden harâm olmadı” dedi. Ba‘d-ez-ân Hazret-i İŖân sırr-ı ifâdeden buyurdular ki: Fakîr için bâb-ı semâ‘da bir delîl kavî irtibât bulmuşdur ki erbâb-ı semâ‘ andan haber-dâr değillerdir. Ol delîl budur: السماع يورث الرقة والرقّة تجلبُ الرحمة فالنتيجة السماع يجلب الرحمة¹⁶³ Ve bunun cümlesiyle berâber erbâb-ı semâ‘, fakîri semâin ezvâk ve ahvâlini münkirlerden bilürler. Hâlbuki Hakk Subhânehû ve Teâlâ, mizâc-ı fakîrde gâyet-i i‘tidâl ve insâf ve nihâyet-i çâşnî-i her-zevk u mezâk atâ buyurmuşdur ki anınla her mezâkın dâdını virir. Çün pederim Kâdirî ve ceddîm Çiştî idi. Fakîr egerçi silsile-i Hazerât-ı Aliyye-i Nakşbendiyye‘de mültezimim. Lâkin şûr-mezâk-ı tıynet-i aşk u âşıkî sebebiyle nezâkethâ-yı ezvâk ve mevâcîd-i hazerât-ı Çiştîyye‘yi hûb bilürüm. Bu ecilden anların ahvâlini inkâra cür‘et idemem. Zîrâ bu buzurgvârân¹⁶⁴ السكاري “معذورون” hükmünce makâm-ı semâ‘da galebe-i sekrden vecd ü hâl zuhûrunda ma‘zûrlardır. Ve ammâ erbâb-ı sahv ki âdâb-ı meclise vâkîf ve âgâhlardır. Anların harekât ve sekenâtı fâidesiz olmaz. Ale‘l-husûs Hazerât-ı Tarîka-i Âliye-i Nakşbendiyye-i Müceddidiyye, ki mütâbaatdan nasîb-i vâfirleri vardır, hilâf-ı sünnet hareketi aslâ tecvîz itmezler. Pes bu bâbda tarîk-ı eslem oldur ki: Ne semâ‘ ve mevâcîdi inkâr ve ne irtikâb itmelidir. Ve Hazret-i Hâce-i Buzurg -kaddesa’llâhu teâlâ sırrahû- ‘nun kavli bu ma’nâyı müeyyiddir ki: نه اين¹⁶⁵ “كار ميکنم و نه انكار” buyurmuşlardır. Ve buyururlardı ki: Mürîd için meges hâssiyeti lâzımdır her ne kadar tard u ib‘âd iderlerse dûr olmaya. Ve dahi buyururlardı ki: Şeyhu‘l-İslâm Abdullâh Ensârî’nin kavlidir ki buyurmuşlar: “Her kim [82a] senin üstâdını rencîde ide ve sen o kimseden rencîde olmayasın; seg-i nâ-çîz senden bihter olur.” Ve dahi buyururlardı ki: Eger bir kimse senin nezdinde tarîkata mürâcaat gösterirse, o kimseyi kendi hakkında yırtıcı arslândan eksik tasavvur itmeyesin ve anın uhde-i hakk-ı hizmeti fevt olmak muâhazesinden tersân ve lertzân olmak gerekdir. Ve dahi buyururdular ki: Kendini kayd-ı hestî ve hûd-perestîden halâs eylemek lâzımdır. Nitekim buyururlar: Nazm:

رخت وا کردن همان رخت از جهان بر بستنش

در سبکباری خجل وضع حجابم کرده است

این قدرها غافل از اندیشه روز حساب

رحمت بیحد و لطف بیحسابم کرده است

رستن از قید خودی مظهر بحق پیوستنست

قطره بودم بحر يك گشتی شرابم کرده است

¹⁶³ Semâ, inceliği meydana getirir, incelik rahmeti celbeder. Netice olarak semâ rahmeti celbeder.

¹⁶⁴ Sarhoşlar ma‘zûrdur.

¹⁶⁵ Bu işi ne yaparım ne de inkâr ederim.

Ferd:

مظهر طلبی گر بجهان منزل راحت
بگذر تو ز خود در پس این پرده مقامست

[Nazm] Terceme:

Rahtın açmakla berâber bağlayub eyler sefer
İtdi mahcûb sebûk-bârî beni vaz'-ı hibâb
Bu kadar rûz-i hesâb endîşesinden gaflete
Bâis oldu rahmet-i bî-hadd ü lutf-i bî-hesâb
Kendiliğinden halâs olmaktadır Hakka vusûl
Katre iken bahre döndürdü beni feyz-i şarâb

[Ferd] Terceme:

Mazhar, istersen cihânda menzil-i râhat eger
Kendüzinden¹⁶⁶ geç ki var bu perde ardında makâm

ZİKR-İ KEYFİYYET-İ SİYER VE AHVÂL VE AHLÂK VE ÂDÂT-İ HAZRET-İ ÎŞÂN

Ma'lûmları ola ki ol Hazretin tavr-ı zindegânî ve tarz-ı taayyüşleri ki güzerân iderdi, anın beyânı safha-i tahrîre güncîde ve dervîşlik tavrıyla muvâfakatı olmayan mirzâiyyet ve nâzik mizâclığla berâber ol müşkil-pesendin ictimâ'-ı evzâ'ları ahvâli mîzân-ı takrîr ile sencîde olamaz. Nitekim *Dîvân-ı şerîfleri*'nde buyururlar: Ebyât:

در جنون هم میرزائی از مزاج ما نرفت
کز برای خویش حمای ز کلخن داشتیم
بجای سنگ طفلان پارهای شیشه باید زد
چو مظهر میرزا دیوانه نازک طبیعت را
در جای سنگ شیشه توان بر سرش زدن
طفلان دماغ مظهر دیوانه نازکست
مظهر زما برید و دگر یاد ما نکرد
دیوانه خوش نبود ز وضع کرخت ما

Terceme:

---

¹⁶⁶ Kendüzi: Kendisi, zâtı, şahsı, nefsi

Gitmedi hâl-i cünûnda dahi mîrzâlîğımız
Ki eyledik kendimize külhen evinden hamâm
Şîşe-pâre uralı¹⁶⁷ taşlar yerine tıflar
Tab'ı nâzik Mîrzâ Mazhar gibi dîvâneye
Mazhar kesildi bizden bir dahi itmedi yâd
Hoşlanmadı o şeydâ vaz'-ı kerahtimizden

[82b] Fakîr, şerh-i ba'zı ahvâl ve âdât-ı şerîfelerini terğîb-i tâlibân ve tahrîs-i yârân için âvorde-i kalem-i tahrîr iderim. Şöyle ki: Bu mecmû'-ı tevekkül ve teehhül ve maraz-ı dâimî-i müteallikân ve fesâd-ı zamân ve vîrânî-i şehîr ve kesret-i ihrâcât-ı bâlâî ve za'f-ı pîrî ve nâ-tüvânlık ile berâber evkât-ı azîzlerini kemâl-i cem'iyette geçürürlerdi. Ve dâimâ taâmı bâzârdan satun alub yerlerdi. Ve ittîbâ'-ı sünneti muhâfaza için bir câmelerinden başka yoğidi. Ve hâne-i aġniyâ taâmını yimezlerdi ve buyururlardı ki: Eger ahyânen andan bir lokma tenâvül kılınmış olsa nisbet-i bâtın mükedder olur, tâ fazalât bi'l-külliyeye def olmadıkça nisbet kendi hâline avdet eylemez ve bâtın safâ-pezîr olmaz. Ve da'vât-ı âmme ve mecâlis-i müteârefe-i sûfiyyeye gitmezlerdi. Ve şübhe havfıyla herkesin tavr-ı hâss ile olan da'vetine dahi icâbet itmezlerdi ve buyururlardı ki: Her-çend tarîk-ı icâbet-i da'vet turuk-ı mesnûnedendir. Lâkin bu zamânede niyetlerin fesâdı ve şerâitin fikdânı sebebiyle adem-i icâbet evlâdır. Zîrâ ki yârân-ı zamâne pek ziyâde diyk-ı maîşetden giriftârlık hâletinde çok ma'zûr ve bî-makdûrlardır, ziyâfete ne irişür. Ve fâizli akçe tekellüfüyle karz idinüb ziyâfet iderler. Pes bu tavr ziyâfetin nâ-meşrûiyyeti ma'lûmdur ve fakîr bu tavr ziyâfetin pek ziyâde mazarratlarını tecrübe tarîkiyle ve nûr-ı firâsetle anlayub terk itmişimdir. Zîrâ ¹⁶⁸ «المؤمن لا يلدغ في جحر مرتين» hadîs-i sahîhdir. Meger hâne-i mahsûsan-ı mu'temedden şübhe ihtimâli olmadığı cihetle bî-mudâyaka tenâvül iderlerdi. Ve âriyet hânede kirâ ile taayyüş iderlerdi ve imâret ile meşgûl olmazlardı ve buyururlardı ki: Bırakub gitmek için insânın kendi hânesiyle bî-gâne hânesi berâberdir. Ve dünyâ-dârân ile ihtilât itmezlerdi ve anların niyâzını almazlardı.¹⁶⁹ Nitekim azîzân-ı umdeden bir zât ya'nî Âsâf Câh¹⁷⁰ Nizâmü'l-Mülk bir kere otuz-bin nakd ruye berây-i niyâz getürüb ve çok ibrâm ve ilhâh itdiler, kabûl itmediler. Ve buyururlardı ki: Fakîr için kabûl-i niyâzda şerâit çokdur. Birisi: Sâhib-niyâz olan şahs, şerîf ve necîb olmalıdır. Binâenaleyh buyururlardı ki:

¹⁶⁷ Urmak: Vurmak, çarpmak.

¹⁶⁸ Mü'min bir delikten iki defa sokulmaz. Hadis

¹⁶⁹ Niyâz, hicâz vezninde hâcet ve ihtiyâc ma'nâsınadır ve muhtâc ve emel-dâr ve ârzü-mend ma'nâsına gelür ve meyl ve raġbet ve hâhiş ma'nâsınadır ve tuhfe-i dervîşâne ma'nâsınadır ki berg-i sebz ta'bîr olunur. Kezâ fi-*Tercemeti'l-Burhân* feteemmel, li'l-mütercim

¹⁷⁰ Kamerüddin Hân'dır. Hazırlayan

Benim nafakam merdüm-i şürefâ ve nücebâ üzredir. İkincisi: Mahall-i şübhe olan dünyâ-dârân ile çendân ihtilâtı olmalı değildir. Üçüncüsü: Birez salâh ve takvâsı dahi olmalıdır. Dördüncüsü: Harâmı helâlden [83a] fark u temyîz itmelidir. Beşincisi: Dâr-ı gasb u nehîbden yeni vurûd itmiş olmalı değildir. Altıncısı: Hulûs-i kalb ve ihlâs-ı niyet ile getürmüş olmalıdır, şu tavr ile ki an-samîmi'l-kalb itikâd itmeli ki eger Hazret bu niyâzı kabûl buyuracak olursa bizi memnûn ve merhûn idecektir. Pes bu tavr niyâz hayyiz-i kabûlde vâki' olur. Zîrâ ki Hakk Subhânehû ve Teâlâ bize bir firâset atâ buyurmuşdur ki anın nûru ile bu resme dekâik-i hafiyye zâhir ve rûşen olur. Ve bu akîdenin hilâfî sûretinde makbûl olmaz. Bu cihetdendir ki buyururlardı ki: Fakîr, şakî ve saîdî cebîninden tanurum ve mertebe-i abdâlı mestûru'l-hâl olub dururken gayrısından imtiyâz iderim. Nitekim buyururlardı ki: Bir def'a Dûjânî kavminden birisi, ki abdâl mertebesinde idi, nezd-i fakîrâneme geldi. Fakîr kendi kâide-i ma'hûdem ile anın mertebesini anlayub, siz misiniz? didim. Mücerred bu harfi işitmekle kalkdı ve sür'atle gitdi çün kapudan taşra çıkdı. Herçend izine düşüb tefahhus eyledim andan bir eser peydâ olmadı. Ve ekser-i selâtîn ve ümerâ binâ-yı mescid ve hânkâh için niyâz-mendlikler gösterdiler, ikbâl buyurulmadı. Ve ümerâ-yı nâm-dârdan ba'zıları karâbet temennâsını itdiler ruhsat virmediler. Ve çok kere mülâzemet-i sultân-ı zamân için teklîf olundular, ziyâde bî-iltifâtılık ve tecerrüd menişlikden dolayı meyl ü rağbet kılmadılar. Ve tarîka-i Nakşbendiyye'den bir azîz ki fenni kimyâda ve hubb u buğz ve tayy-ı arz ve dest-i gayb ve teshîr gibi dîger amellerde ziyâde mâhir ve bî-nazîr idi. Bir kere bu a'mâlin cümlesine icâzeti ve bir bûte iksîr¹⁷¹ ki bir ûkiyyeden ziyâde idi, minnet-i tamâm ile nezr u arz eyledi, kabûl buyurulmadı. Ve ol Hazret'e hulûs-i itikâdî olan bir azîz tevassutuyla fırka-i Abdâldan bir buzurgvâr mülâkât-ı seniyyelerinde bulunurdu. Ol buzurgvârdan hiçbir vaktde bir hâhiş ve ârzûlarının infâzını miyâneye getürmediler. Meger bir def'a bir şahs cihetinden, ki hadd-i bülûğa irüb ve henüz nikâh ve tezvîc olunmadık duhterleri var idi, sifâriş eylediler. Ol buzurgvâr nisfû'l-leylde pâdişâh Muhammed Şâh'ın istirâhat eyledikleri mekân-ı mahsûslarına gidüb ve pâdişâhı bîdâr iderek ruhsat ve icâzetleriyle bin ruype getürüb ol şahsa viridi. Sabâhleyin pâdişâh hazretleri bu ma'nâyı teffîş eyledi ve pâs-bânlara siyâset buyurdu ki gaflet ve bî-haberlikden nâşî böylece mâ-cerâ [83b] vâki' oldu. Ve bir def'a dahi bir şahs-ı Lahorî için sifâriş eylediler, ki mâ-beyninde husûmet tutardı, ol buzurgvâr Lahor'a gidüb ve infisâl-i kaziyye eyleyüb müşârun ileyhe ma'lûmât viridi. Pûşîde değildir ki her kimseye ki Hakk Subhânehû ve Teâlâ bu kısım devlet-i aşk ve kendi mahabbet-i Zâtiyyesini atâ buyurmuş ola, o kimse için ne nesne ilerü gelmiş ve ne zaruret vâki' olmuşdur ki kemterîn-i

¹⁷¹ İksîr, dilsîr vezninde kimyâ ta'bîr olunan cevherdir ki bakıra tilâ olunsa altun olur, kezâ fi-Tercemeti'l-Burhân, li'l-mütercim

bendegânından olan zâhir sultânının mülâzemetine tama' eyleye veya ümerâ ve ağniyânın kurb-i karâbetlerine meyl ü rağbet buyura ve yâhûd a'mâl-i kimyâ ve dest-i gayb ile pâ-bend ola. Nitekim *Dîvân-ı şerîfleri*'nde buyururlar:

نکرد میل بدنیاى قحبه مظهر ما

اگرچه حسن پرستست پارسای خوشست

terceme:

Bizim Mazhar hele meyl itmedi şu kahbe dünyâya

Egerçi hüsne mâildir velî hoş ehl-i takvâdır

Bu makâl üzre hüccet oldur ki: ﴿مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى﴾¹⁷² hükmünce müşâhede-i

Zât'da öyle müstağrak idiler ki kendilerde gün ve mekân pervâsı yoğidi. Belki mertebe-i tecellî-i zât'da kemâl-i istiğrâk sebebiyle tecellî-i zılâl ve sıfâta müteveccih olmazlardı. Zîrâ ki tâlibân-ı Zât ve sâirân fi'llâh nezdinde zılâl ve sıfâta teveccüh dahi ağıyâra teveccüh cümlesindendir. Beyt:

هر که مست عالم عرفان گشت

بر همه خلق وجهان سلطان گشت

terceme:

Kim ki mest-i meclis-i irfân olur

Halk u âlem üzre heb sultân olur

Ve tâlibândan her kimin dest-i gayb ve kimyâya rağbet itdiğin anlasalardı ziyâde nâ-hoş olurlardı. Ve buyururlardı ki: Anlara ne belâ zuhûra gelmişdir ki cemî' saâdât-ı dâreyn kendiye menût olan derece-i tevekkül ve istiğnâdan tedennî ve tenezzül idüb müzahrefât-ı sûriye meyelân iderler. Husûsen anlardan her kim dünyâ-dârân ile ihtilât itseydi husûl-i bereket-i sohbet ve teveccühden nâ-ümîd olurlardı. Ve buyururlardı ki: Fakîr kendi yârânımdan nâ-ümîd olmazım, meger iki nesneden dolayı ki birisi dünyâ-dârân ile ihtilât ve ikincisi pîrân hazerâtına sû'i-i i'tikâddir. [84a] Lâkin salâh-ı niyet ve muhâfaza-i nisbet şartıyla bi-kadri'l-hâce ihtilât eylemekde muzâyaka ve be's yokdur. Ve bunun cümlesiyle berâber buyururlardı ki: Dünyâ mebgûza-i Hakkdir, anı arsa-i zuhûra getürdüğü vaktten beru bir kere rahmet nazarıyla ana bakmamışdır. Eger mazhar-ı nazarı rahmet olaydı bir peşşenin kanadı kadar küffârın nasîbine irişmezdi, belki tamâm ve kemâliyle hisse-i müslimânânda hân-ı yağma olurdu. Elhamdü'lillâh ki bu vaktin dünyâ-

¹⁷² "(Peygamberin) göz(ü mi'râç'ta) gördüğünden kaymadı ve sınırı aşmadı", Necm, 53/17

dârânı fukarâya meyl ü rağbet itmezler ve illâ fukarâ için ne hâl kalurdu ve ne ferâğ-ı vakt. Nitekim Hazret-i Hâce Hâşim-i Keşmîrî¹⁷³, *Makâmât-ı Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-a'lâ-* 'da buyururlar ki: Bir gün bu bende Hazret-i Hâce Bâkî Billâh -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- 'nun hulefâsından Hâce Hüsâmeddîn Ahmed Hazretleri'nin hizmetlerinde hâzır idim. Meclisde hâzır olanlardan birisi, ağniyâ ve ümerâ-yı rûzgârdan şekvâya âgâz eyleyüb didi ki: Fukarâya meyl ü iltifât itmezler ve bu tâifenin hürmetini yerine getürmezler. Nitekim ümerâ-yı sâbık hürmet ve riâyet iderlerdi. Hazret-i Hâce buyurdular ki: Ey birâder, bu muâmeleyi bu ahdin fukarâsı hakkında hükm-i îlâhiyyeden bil! Zîrâ evvelki zamânın fukarâsında dünyâdan ve ehl-i dünyâdan o kadar ictinâbları var idi ki her ne kadar ağniyâ anlarla irtibât ve i'tikâd tarîkını güşâde kılsalardı, anlar ağniyânın sohbetinden daha ziyâde ihtirâz iderlerdi. Ve bizim bu vaktin ekser-i fukarâsı öyledir ki eger ümerâ ve ağniyâ anların cânibine iltifât eyleseler ve muhâletat ve meveddet tarîkını güşâde kılsalar nâ-çâr bu dervîşân için fakr u inzivâ mesleğine fütûr-ı tâmm peydâ olur. Pes kerem-i îlâhî [84b] bu fukarânın hâris ve hâfızı oluyor, intehâ.

Ve tahâret husûsunda ve isbâğ-ı vuzûda çok mübâlağa iderlerdi. Ve namâzları evkât-ı müstehabbede edâ buyururlardı ve salât-ı Cum'aya ve cemâate ihtimâm-ı tâmm kılsalardı. Ve yârâna dahi bunlara devâm için te'kid-i belîğ buyururlardı. Ve her kim bu bâbda müsâhele eylese ana unf ile muâmele iderlerdi. Ve dost-dâr-ı halvet iderler ve safâ-yı vakti ganîmet sayarlardı. Ve meşâyih-ı kirâm mahabbetinde cebel-i râsih gibilerdi. Hâssaten Cenâb-ı Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- husûsunda mertebe-i aşk u velveleleri var idi. Nitekim andan bir şemme olarak bir mektûb-ı şerîflerinde buyururlar ki: Bizim Cenâb-ı Mukaddes Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- 'ya müteallık olan aşkımız dîvâneliklerinden dem urmak münâsib değildir. Zîrâ harf u nutk âlem-i aklda cereyân ider. Rubâî:

هرگز در بیش و کم نمی باید زد

از حد برون قدم نمی باید زد

عالم همه مرأت جمال ازلیست

می باید دید و دم نمی باید زد

Terceme:

Kakımak¹⁷⁴ hiç gerekmez der bîş ile kemi

Hadden taşraya lâik değil atmak kademi

¹⁷³ Hâşim-i Kişmî

¹⁷⁴ Kakımak: 1.öfkelenmek 2.itirâz etmek

Cümle âlem ki cemâl-i ezel âyînesidir

Bakmalı âyîneye urmamalı lîk demi

Ve ifâdât-ı âliyeleri cümlesindendir ki bir def'a Sâhib-zâde-i âlî-mikdâr Sultânü'l-Meşâyih Hazretleri cedd-i buzurgvârları Hazret-i Müceddid-i Elf-i Sâni -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahu'l-a'lâ- 'nın ziyâreti için belde-i Sihrend kasdını itdiler. Hazret-i Îşân dahi onların tevassutuyla kendi selâm ve niyâzını ma'rûz kıldılar, ki ol Cenâb-ı Âlî'ye îsâl ideler. Çün Sâhib-zâde hazretleri ol hazretin selâmını ol Cenâb-ı Vâlâ'ya îsâl ve teblîğ eylediler. Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu sırrahu'l-a'lâ- tâ sîne-i mübâreklerine kadar mezâr-ı şerîflerinden zâhir olub "عليك وعليه السلام" buyurdular. Andan sonra buyurdular ki: Küdâm Mîrzâ ya'nî nasıl Mîrzâ bizim bizim¹⁷⁵ dîvâne ve şiftemizdir. [85a] Ve dahi buyururlardı ki: Bir yere ki peygamber-i Hudâ -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Hazretleri kadem-i mübâreklerini koymuşlardır, Hazret-i Siddîk-ı Ekber oraya baş koymuşlardır. Ve bir yere ki Hazret-i Siddîk -radiya'llâhu teâlâ anhu- kademlerini koymuşlardır, Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- oraya baş koymuşlardır. Ve bir yere ki Hazret-i Müceddid -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- kademlerini koymuşlardır, fakîr oraya baş koymuşum. Ya'nî bu tarîkada aslâ tasarruf itmemişlerdir meger iki yerde ki birisi teveccüh vaktinde birez hareket-i beden bulunması ikincisi nefes şümârıyla teveccüh virdikleridir. Ve bu dahi ba'zı ekâbir-i tarîka-i Nakşbendiyye'den ahz olunmuşdur. Zîrâ hareket sebebiyle eser-i teveccüh müteveccehun ileyhine kalbine kuvvet ve sür'atle irişür. Ve şümâr-ı nefes vesâtetiyile yârâna teveccühde müsâvâta riâyet olunur. Ve dahi bu amel ile tullâbın tefâvüt-i isti'dâdları ma'lûm olur. Ve mezârât-ı müteberrikenin ziyâretlerine giderlerdi. Ve hastayı iyâdet iderlerdi. Ve akîde-i pâk-ı Ehl-i Sünnet ve Cemâatı tutarlardı. Şöyle ki: Çok Şîalar, Îşân'ın feyz-i sohbetleri berekâtından Ehl-i Sünnet ve Cemâat mezhebiyle müşerref olmuşlardı ve li-hâzâ "Sünnî-terâş" lakabıyla meşhûr idiler. Ve herkesi iyilikle yâd iderlerdi, bi'l-hâssa sahâbe-i kirâm ve evliyâ-yı izâm-ı ümmet-i merhûmeyi ta'zîm ve tekrîmden gayrisıyla yâd itmezlerdi. Ve zevk-ı semâa rağbetleri yoğidi. Nitekim bir mektûb-ı şerîflerinde yazmışlardır ki: Elhamdülillâh fakîr mübâh olmayan semâ'dan tâib ve mübâh olan semâi târik ve ibâha ve adem-i ibâha akîdesinde Kitâb ve Sünnete tâbiim. Ve zevk-ı sühan için dahi yâdımızdan gitmişdir deyu buyururlardı. Beyt:

باين فرصت چه حظ باشد ز سير گلستان ما را

که رفتن لازم افتادست چون اب روان ما را

¹⁷⁵ Metinde bizim kelimesi tekrar edilmiştir. Hazırlayan

Terçeme:

Bu fırsatla ne hazz olur bize seyr-i gülistândan

Göçüb gitmek mukarrer oldu çün âb-ı revân-âsâ

Ve kadd-i mübârekleri güşîde ve bülend idi. Ve imâmeyi tavr-ı sünnet üzere bağlarlardı ve önü yırtmacı kamîs giyerlerdi. Ve evkât-ı hayâtlarını tavr-ı sünnete sarf iderlerdi ve yârânı dahi ana tergîb ve tahrîs buyurlardı. Ve bir amel ki sünnet-i seniyye veya âsâr-ı selef tavrı üzere sâdır olaydı anı ganîmet [85b] bilürlerdi. Ve herkese çeşm-i şefkat ve re'fette nazar iderlerdi. Ve halkın müzahrefât makûlesi kelâmı mahâmil-i haseneye haml iderlerdi. Ve gâibleri ve geçmişleri iyilikle yâd iderlerdi. Ve bir kimseyi gıybet itmezlerdi ve gıybet idenleri dost tutmazlardı. Ve kendinin aybını arayanlara rencîde-hâtır olmazlardı belki memnûn olurlardı. Nitekim buyurmuşlardır. Ferd:

عیب بینان واقف از نقصان خویشم کرده اند

همچو عینک ساخت چشم دیگران بینا مرا

Terçeme:

Ayb bînân itdiler noksânıma dâna beni

'Eynek-âsâ kıldı çeşm-i dîgerân bînâ beni

Ve hemîşe herkese çîn-i cebîn göstermeyüb gülec yüzlülükle muâmele iderlerdi. Ve kelâmı tamâm-ı nerm ve yumuşaklıkla söylerlerdi. Ve özr dileyenin özrünü kabûl buyurlardı ve bir kimseye i'tirâz itmezlerdi. Ve cûd u sehâ ile mevsûf idiler. Muhammed bin Sâlim Hazretlerinden suâl eylediler ki: Halk içinde Evliyâu'llâh ne alâmetle bilinür? Buyurdular ki:

بِكفِّ لسانهم و حُسنِ اخلاقهم وبشاشتِ وجوههم وسخاوةِ انفسهم وقلةِ اعتراضهم وقبولهم العذر من المعتذر اليهم وتما
الشفقت على جميع الخلق برهم وفاجرهم¹⁷⁶

Pes bu buzurgvârın kavli bu makâlin sıdkına şâhid-i âdildir ki fakîr ahvâl-i Hazret-i Îşân'da andan bir şemme beyân eylemişimdir.

اندکی پیش تو گفتم غم دل ترسیدم

که دل آزرده شوی ورنه سخن بسیارست

¹⁷⁶ Dillerine hakim olmak, ahlaklarının güzelliği, yüzlerinin güleçliği, nefislerinin cömertliği, itirazlarının azlığı ve kendilerinden özür dileyenin özrünü kabul etmeleri ve iyi olsun kötü olsun tüm yaratıklara şefkat göstermeleri ile (tanınırlar)

Terçeme:

Gam-ı dilden birezin sana didim havf itdim

Ki dil-âzurde olursun yoğise söz çokdur

Âsâr-ı velâyet ve envâr-ı hidâyet ve zuhûr ve sürûr-ı saâdet, hânkâh-ı Şemsiyye-i Mazhariyye'de dîde-i ulu'l-ebîsâra bi'l-fi'l hüveydâ ve bir feyz, ki ol Cenâb'ın sohbet-i şerîf-i mübâreklerinden müsterşidân-ı akîdet-nihâdâna resîde olur, zâhir ve peydâdır. Ve ziyâde iştihârından nâşî muhtâc-ı beyân ve izhâr değildir. Acîb-rek oldur ki akîdet-mendân-ı ihlâs-güzîn ve pîr-perestân-ı i'tikâd-âyînden çok kimseler, ki ba'zı mevânî sebebiyle hizmet-i huzûr-ı vâlâ ve idrâk-i sohbet-i bî-hem-tâdan mehcûrlardır, Hazret-i İştân'ın envâr-ı füyûz ve berekât-ı teveccüh-i gâibânelerinden mesâfât-ı baîdelerde hemîşe müstefiz ve pür-nûr olurlar. Ve medâric-i kurb-i huzûru gâibâne tayy idüb mertebe-i kemâl ve tekâmile vâsıl olurlar. Hakk Subhânehû ve Teâlâ Hazretleri, İştân'ın zât-ı fâizü'l-berekâtlarına [86a] bir kuvvet ve kudret atâ buyurmuşdur ki mahallât-ı mestûreleri ve dîger emsâr ve bilâd-ı muhazzerâtına nisbetle muâmelât-ı mezkûre zuhûra geldiği misillü mevtâyâ nisbetle dahi ol vechile füyûzât ve terakkiyât-ı pertev-endâz in'ikâs olurdu. İşbu husûsiyyet bu tarîkada Hazret-i İştân ve anların ashâb ve yârânına mahsûsdur. Ve ol Hazret'in cümle-i husûsiyyâtından biri dahi tafradır ki sâliki bir makâmdan dîger makâma teveccüh-i bâtın zoriyla götürürler ve istedikleri makâma def'aten îsâl ve sıçradüb¹⁷⁷ mütemekkin kılarlar. Ve ol sâlik isti'dâdı kadarınca o makâmdan nasîbini alır ve o makâmda seyr ider. Nitekim ekser-i evkâtda lisân-ı mübârekleriyle dahi bu ma'nâyâ işâret idüb buyururlardı ki: Fakîr kendi ezvâk ve mevâcîdimden ba'zısını, ki izhâr iderim, da'vâ-yı kemâl ve tezkiye-i nefse haml itmeli değildir belki tahdîs-i ni'metdir ki anınla me'mûruz. Eger sûfî na'mâ-yı İlâhîden üzerine nâzil olan bir ni'meti ihfâ eylese anın hakk-ı şükrünü telef itmiş olur. Meselâ tavîlü'l-kâme olan bir şahs vâkii beyân vaktinde kendini kasîru'l-kâme dimeğe kâdir olamaz ve eger dirse yalan söylemiş olur. Andan sonra buyurdular ki: Emsâl ve akrândan veya muâsır olan yârândan vâkıa mutâbık olarak teşhîs-i makâm iden yâhûd sâliki bu tarîkanın cemî' makâmâtından geçüren ve yâhûd tafra üslûbuyla aşağı dâirenin tamâmından mukaddem dâire-i bâlâyâ îsâl iden ve yâhûd bî-şart-ı sohbet ya'nî gâibâna tavr-ı işrâk ile tayy-ı makâmât itdiren bir zât görüldüğü yoktur. Ve dahi ol hazret'in husûsiyyâtındandır ki ibtidâ teveccühlerinde tecellî-i velâyet-i kübrâ, âyîne-i bâtın-ı sâlike pertev salar. Ve'l-hâsıl âsitâne-i feyz-nişâne-i İştân hâcet-revâ ve müşkil-güşâ-yı âlem olmuşdur. Ve ekser-i hâcât ve hall-i müşkilât anların ednâ iltifât-ı himmetleriyle peyveste-i insirâm olurdu. Ve niçe marîzlar ve bîmârlar, ki müşrif-i helâk olmuş idiler, bereket-i

¹⁷⁷ Sıçradüb: sıçradıb

teveccüh-i himmetleriyle resîde-i kenâre-i sıhhat ve şifâ ve hezârân kimseler anların dest-gîrî ve hidâyetleriyle varta-i gaflet ve mehleke-i dalâletden vâsıl-ı sâhil-i necât olmuşlardır. Ve hadden mütecâviz ya'nî yüzlerden ziyâde zevât [86b] mertebe-i kemâl ve tekmîle irişüb ve icâzet ve hilâfette ser-efrâz olub irşâd ve hidâyet-i âlem ile meşgûl oldular. Şöyle ki: Anlardan ba'zısı bir âlemi nûr-ı nisbet ve hidâyetle münevver kılub bu dâr-ı fenâdan raht-ı ikâmeti götürdüler ve kulûb-i âleme dâğ-ı hasret ve efsûs bıraktılar. Ve anlardan bir cemâat kayd-ı hayâtdadır, ki âlemi hidâyet ve nûr-ı nisbet ve ma'rifetle münevver kılarlar ve bu tarîkanın feyzini gereği gibi ifâza ve îsâl iderler. Hakk Subhânehû ve Teâlâ anları tâ inkırâz-ı kıyâmete kadar kâim ve ber-devâm buyursun. Nakldir ki: Hazret-i Şâh Veliyyu'llâh Sâhib -kaddesa'llâhu sırrahû- ki ekâbir-i Evliyâdan ve Hazret-i Îşân'ın muâsırlarındandır ve câmi'-i ulûm-ı zâhir ve bâtın ve muhaddis ve sadûkdur. Nitekim Hazret-i Îşân anların çok fezâil ve kemâlâtlarını beyân buyururlardı ki anın şerh u tafsîline bu muhtasarda güncâyış yoktur. Hazret-i Şâh-ı müşârun ileyhin huzûrunda bir şahs, kalbinde muzmer olan ihlâs-ı akîde yolundan Hazret-i Îşân'ın mezkûr olan evsâf-ı şerîfesini beyân ve izhâr eyledi. Müşârun ileyh hazretleri buyurdular ki: Hazret-i Îşân'ın kadrini bizim bildiğimiz gibi siz ne bilürsünüz? Hele Hindistân halkının ahvâli bize mahfî değıldir, zîrâ ki mevlid ve menşe'-i fakîrdir. Ve bilâd-ı Arab'ı dahi görmüş ve temâşâ itmişiz. Ve ol vilâyet halkının ahvâlini orada ki sikâtdan işitmişiz ve tahkîk itmişiz ki câdde-i şerîat ve tarîkat ve ittibâ'-ı Kitâb ve Sünnet üzre buncılayın üstüvâr ve müstekîm ve irşâd-ı tâlibânda nefis-i kavî ve şân-ı azîm sâhibi olan Îşân'a mûmâsil bir zât bu zamânda bilâd-ı mezkûrede bulunamaz, meger geçmişlerde bulunabilür. Belki her vaktde bu misillü azîzânın vücûdu pek az vâki' olur bu zamâne ki fitne ve fesâd ile doludur ne yeri vardır. Ve Hazret-i Şâh Sâhib-i müşârun ileyhin Hazret-i Îşân'a tahrîr eylemiş oldukları mektûbâtın ekserîsinin sûreti nezd-i fakîrde mevcûddur. Anların buraya indirâcı tatvîle müeddî olur. Ol Hazret'in âdâb ve elkâbına dâir nesnelere, ki tahrîr iderlerdi, kemâl-i fazl u istikâmete dâldır. Gâh şu elkâbla tahrîr iderlerdi ki: Hudâ-yı Azze ve Celle ol kayyım-ı tarîka-ı Ahmediyye dâî-i sünnet-i Nebeviyye'yi çok zamân ibkâ ve ber-hayât eyleyüb müslimîni [87a] mütemetti' ve müstefîd buyursun. Ve gâh şu tavr ile yazarlardı ki: Hudâ-yı Azze ve Celle ol Tarîka-i Ahmediyye'nin husûsen ve tarîka-i sûfiyyenin umûmen kayyımı ve ol envâ'-ı fezâil ve fevâzıl ile mütehallî olan zâtı çok zamân sıhhat ve selâmetde kılub envâ'-ı ebvâb-ı berekâtı kâffe-i enâm üzre meftûh eylesün. Ve gâh مَنَّ اللهُ الْمُسْلِمِينَ بِإِفَادَاتِ قِيمِ الطَّرِيقَةِ الْاِحْمَدِيَّةِ وَرَوَى resmiyle tahrîr iderlerdi. Ve dahi resîde-i sıhhat ve meşhûrdur ki: Hazret-i Şâh-ı müşârun ileyhin ferzendânından birisi ziyâde alîl ve bîmâr

¹⁷⁸ Yüce Allah müslümanları tarîka-i Ahmediyye imamının sözlerinden faydalandırın ve onun temiz nefsinin teveccühleriyle tarîkat bahçelerini suya kandırın. Amin

oldu ve aslâ hayâtına ümîd kalmadı. Ref-i bâr ve izâle-i maraz niyetiyle Hazret-i Îşân'ın huzûrlarına gönderdiler ve sıhhat ve şifâ der-hâst eylediler. Hakk Subhânehû ve Teâlâ Îşân'ın teveccüh-i nazarı berekâtıyla hemân der-sâat bir vechile şifâ bahş eylediler ki, Îşân hakkında âlemin mezîd-i i'tikâdını mûcib oldu. Hâlât-ı refîa ve makâmât-ı seniyye-i Îşân, dâire-i tahrîr ve takrîrden bülenddir, lâkin hayli müddetdir ki yârân bu sühanların takrîrine müştâk idiler ve bu metâlib-i ulyânın tahrîri için ibrâm ve ilhâh eylediler. Anları teskîn için bu kadar kafîdir. Gazel:

بسکه نخل فیض عامش سایبان عالمست
گلشن دل ایمن از باد خزان عالمست
چونکه هر دریا دلی ز ان گوهر مقصود یافت
سایه اش مانند ابر درفشان عالمست
چون نسیم باطنش آفاق را سر سبز کرد
غنچه دل سرخ رو در گلستان عالمست
بوستان دل ز فیض جاریش گلگل شکفت
حکم او بر قلب چون آب روان عالمست

Terceme:

Tâ ki nahl-i feyz-i âmmı sâyebân-ı dehrdir
Gülşen-i dil-i eymen bâd-ı hazân-ı dehrdir
Buldu her deryâ-dil andan gevher-i maksûdunu
Sâyesi mânend-i ebr-i direfşân-ı dehrdir
Çün nesîm-i bâtinî âfâkı ser-sebz eyledi
Gonca-i dil-i surh-rûy gülistân-ı dehrdir
Feyz-i cârîsiyle gülgül-i bâğ-ı dil-i üşkûftedir
Hükmü kalb üzre hemân âb-ı revân-ı dehrdir
Mevlânâ-yı Rûmî -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- buyurmuşlardır. Nazm:

تو نقش نقشبندان را چه دانی
تو شکل و پیکر جان را چه دانی
گیاه سبز داند قدر باران

تو خشکی قدر باران را چه دانی
هنوز از صورت کفرت خبر نیست
حقایقهای ایمان را چه دانی

Terceme:

Bilür misin hele sen nakş-i nakşbendânı
Ne mümkün anlayasın şekl ü peyker-i cânı
Giyâh-ı sebz bilür kıymetini bârânın
Bu hoşlukla sen idrâk ider misin anı
Senin ki sûret-i küfre henüz vukûfun yok
Hakikat üzre nice fehm idersin î mânı

Ve Hazret-i Ârif-i Nâmî Mevlânâ Nûreddîn Abdurrahmân-ı Câmî [87b] -
kaddesa'llâhu sırrahu's-sâmî- buyururlar. Rubâî:

قدر گل و مل باده پرستان دانند
نه خود منشان و تنگدستان دانند
از نقش توان بسوی بی نقش شدن
کین نقش غریب نقشبندان دانند

Terceme:

Gül ü mül kadrin anlar mı perestân
Ne bilsün hod menişler teng-destân
Nakşdan sûy-ı bî-nakşa sülûkun
Bilür nakş-ı garîbin Nakşbendân
Ve li'llâhi derrü men kâle fî medhihî alâ lisânî'l-Hindî

Mesnevî:

زهی پیر و مرشد زهی پیشوا
کوئی کیا کرے اوسکی مدح و ثنا
نیٹ مدح کا قافیہ تنگ ہے
کہ اس فخر سے اوسکے تئیں ننگ ہے

خدیو سخن میرزا جانجانان
 کہ حکم اوسکا ہے ناطقہ پر روان
 ہے اوسکا لقب ذوالجلال سخن
 کہ بندے ہیں اوسکے سب ارباب فن
 سب ارباب فن اس سے ہیں مستفید
 کہ علم و ادب اوسکے دونوں مرید
 کرے کیوں نہ مشکل دو عالم کی حل
 کہ اوسکا ید اللہ ہے بانہ بل
 کوئی آج اوسکے برابر نہیں
 وہ سب کچھ ہے الا پیمبر نہیں¹⁷⁹

Bu zerre-i bî-mikdâr içün ne kudret vardır ki bu tarîka-i aliyyenin medhi nâmına pervâz ideyim. Yâhûd ol mecmeu'l-hasenâtın fezâil ve kemâlâtı bâbında leb-güşâ olayım. Lâkin şu kadar bilürüm ki bu hânevâde azîzânının hâk-i pâki perverde-i kemâlât-ı tînet-i nübüvvedir, salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem. Her kemâlât ki anlardan zuhûr ider ol kemâlâtın bir pertev ve numûnesidir ki ol Hazret -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- 'e kemâl-i mahabbet ve mütâbaat sebebiyle anların bâtınlarına mütecellî olmuş ve pertev salmışdır. Bu cihettendir ki Hazret-i Hâce-i Buzurg -kaddesa'llâhu sırrahû- buyurmuşlardır ki: Her kim bizim tarîkatımızdan yüz çevirirse dînine hatar vardır. Ve kezâlik bu cihetdendir ki dâniş-mendândan bir cemâat Hazret-i Îşân'a sordular ki: Dîger meşâyih tarîkalarından tarîkat-ı Müceddidiyye'yi ihtiyâr eylemekde ne fazîlet buldunuz? Buyurdular ki: Bu tarîkayı

¹⁷⁹ Ne iyi pir ve mürşid ne iyi önder o,
 Herhangi bir kimse onu medh ü senâda ne yapabilir ki.

Onu tam anlamıyla övmek için kafiye dar gelir,
 Böylesi bir övmeden bizzat o kafiyyeye ar gelir.

Söz pâdişâhıdır Mirza Cân-ı Cânân,
 Bu sebeple nun sözü her şeyin üzerinde hükümfermâdır.

Onun lakabı zülcelâl-i suhandır (sözde/kelamda üstünlük sahibi),
 Söz söyleme sanatında bir yeri olan herkes onun bendesidir (kulu-kölesi).

Tüm sanat erbâbı ondan istifade etmektedir,
 Öyle ki, ilim ve edebiyattan her ikisi onun mürfîdîdir.

İki dünyanın müşkilini o neden halletmesin ki,
 Zira Allah'ın kudret eli onun gücünün kaynağıdır.

Bugün hiçbir kimse ona denk değildir,
 O her şeydir; ama dikkatli olun bir peygamber değildir.

Kitâb ve Sünnete müntabık oldum. Ve Kitâb ve Sünnetin sübûtu ise kat'îdir ve her nesne ki kat'î olan şey'e müntabık ola, o dahi kat'î olur. Pes bu tarîka kat'îdir. Ve dahi bu cihetdendir ki buyururlardı ki: Bizim nisbetimiz asîl ve karn-i ûlâya müşâbihdir. Aslâ tasarruf ana reh-yâb olmamışdır eger bir katredir, hem ol çeşmedendir ve eger bir cür'adır, hem ol hum-hânedendir. Ve yine bu cihetdendir ki Hazret-i Müceddid - kaddesa'llâhu sırrahu'l-a'lâ- buyururlar ki: Bizim tarîkamız tâ inkırâz-ı kıyâmete pây-dâr olsa [88a] gerekdir, ammâ ol şartla ki bir nesne ana mahlût olmaya. Elhamdüli'llâh ki tâ bu zamâna kadar bu tarîkat-ı aliyye gereği gibi cemî' turuk-ı bid'atden mahfûzdur. Ve bu azîzân berekâtıyla inşâa'llâhu teâlâ tâ kıyâmete kadar mahfûz olsa gerekdir. Nitekim Mahdûmî Mevlânâ Abdurrahmân-ı Câmî -kuddise sırruhû- Hazretleri *Nefehât*'da tabaka-i Hâcegânı -kaddesa'llâhu teâlâ esrârahum- zikr itdikten sonra buyururlar ki: Hânevâde-i Hâcegânın ba'zı ahvâl ve akvâlini zikrden ve Îşân'ın bi-tahsîsi hizmet-i Hâce Bahâeddîn - kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- ve ashâbının revîş ve tarîkasını beyândan ma'lûm oldu ki: Tarîka-i Îşân, i'tikâd-ı Ehl-i Sünnet ve Cemâat ve itâat-i ahkâm-ı şerîat ve ittibâ'-ı sünen-i Seyyidü'l-Mürselîn -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve âlihî ve ashâbihî ve sellem- ve devâm-ı ubûdiyyetdir ki ol ibâretdir Cenâb-ı Kuds ü Kibriyâ Subhânehû ve Teâlâ'ya bir vechile devâm-ı âgâhlıktan ki aslâ gayrın vücûduna şuûr-ı müzâhimesi olmaya. Pes bir gürûh ki bu azîzânı nefy iderler. Şu vâsita ile olmak mümkün ve muhtemeldir ki zulmet-i hevâ ve bid'at anların zâhir ve bâtınlarına istîlâ itmiş ve hased ve taassub dîde-i basîretlerini kör eylemişdir. Lâ-cerem Îşân Hazerâtının envâr-ı hidâyet ve âsâr-ı velâyetlerini görmezler. Ve ol maşrıktan mağrıbe kadar ihâta itmiş olan envâr ve âsârı cuhûd ve inkâr ile kendilerinin bu nâ-bînâlıklarını izhâr iderler, heyhat heyhat!

Nazm -li-Mevlânâ el-müşârun ileyh- :

نقشبندیہ عجب قافلہ سالارانند

کہ برند از رہ پنهان بحرم قافلہ را

از دل سالک رہ جاذبہ صحبت شان

می برد وسوسہ خلوت و فکر چلہ را

قاصری گو زند این طائفہ را طعن قصور

حاش لله کہ برارم بزبان این گلہ را

ہمہ شیران جہان بستہ این سلسلہ اند

روہ از حیلہ چہ سان بگسلد این سلسلہ را

Terceme:

Nakşbendiyye aceb kâfile serdârlarıdır
Gizli yoldan götürürler harama kâfileyi
Cezbe-i sohbet-i İştân dil-i sâlikden
Kat' ider vesvese-i halvet ve fikr-i çileyi
Eylese anlara bir kâsır eger ta'n kusûr
Hâşe li'llâh ki lisâna getürüm bu geleyi
Dehrin arslânları bu silsilenin bestesidir
Hile ile nite rûbe üze bu silsileyi

HÜSN-İ HÂTİME DER-BEYÂN-İ AHVÂL-İ ŞEHÂDET-İ ÂN-HAZRET

Çün ol Hazret'in -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- sinn-i şerîfleri sekseni tecâvüz eyledi, zikr-i rihlet ve taleb-i duâ-yı hayr-ı hâtîme [88b] ve intizâr-ı mele'-i a'lâ ve izhâr-ı temennâ-yı derece-i ulyâ-yı şehâdet ve vesâyâ ve mev'izeti mütezammın kelimât ve huzûr-ı a'lâ ve ednâda vedâ' ve ruhsat izhârına şurû' eylediler. Ve kendi dostân ve mahdûnânına söylemeğe ve tahrîr eylemeğe âgâz buyurdular. Nitekim Mollâ Abdürrezzâk'a yazarlar ki: Vakt-i rihlet karîbdir ve ömr sekseni tecâvüz eylemiş ve ümîd-i mülâkât kalmamışdır. Zîrâ bizim için tâkat-i seyr u sefer ve sizin için fırsat yokdur. Ve dahi Sâhib-zâde Mürîd Hüseyin'e yazarlar ki: Mülâkât vakt-i mukaddere mevkûfdur ve ömrün âhîridir. Eger hayâtda müyesser olmazsa, inşâa'llâhu teâlâ bi-şartı îmân cennetde vefk-ı hâtîr-hâh üzre mülâkâtlar eylesek gerekdir. Duâ-yı hayr-ı hâtîme ile yâd idesiz. Ve dahi Mîr Muhammed Mübîn Sâhib'e yazılmış ki: Hazret-i Mîr Müselmân Sâhib'in haber-i cân-güzâr-ı rihletinden ne yazayım ki, bana vâki' oldu. Beyt:

یار رفت وما چو نقش پا بخاک افتاده ایم

سایه میگردید کاش این نارسا افتادگی

Terceme:

Ol yâr gitdi bizde hâk-ı üftâdeyiz çün nakş-i pâ
Sâye olaydı kâşki bu nâr-âsâ üftâdecik

Elhamdüli'llâh biz dahi yol başındayız. Ve mukaddemâ Mîr Mekhû Sâhib hattından mağfûre-i merhûme Miglânî Begüm'ün haber-i vefâtı kalbi pür-dâğ ve cânı bî-dimâğ itmiş idi. Ve Begüm Hân Sâhib'in melûllüğü endîşesi ziyâde ıztırâb virmekdedir. Be-her-hâl

cümle musîbetler geçer ve bizim dahi geçüb gideceğimiz mukarrerdir. Bir nefes ki zikr-i Hudâ ile geçer ganîmetdir. Ve dahi Mîr Muhammed Muîn Sâhib'e yazılmış ki: Sizin vâlid-i buzurgvârınız, ki câmi'-i hezârân menâkıb idiler, bu âlemden intikâleri cihetinden bir dâğ-ı dil yâdgâr bıraktılar ki besdir. Ve tahrîr-i ibârât-ı garrâ-yı Persî tekellüfden hâlî değildir. Zîrâ bizimle anlar hem-ömrlük alâkasıyla bu hâk-dâna kudûm vaktinde birkaç kadem takdîm ve te'hîr ile hem-sefer idik. Hâlâ ki vatan-ı aslîye rücû' vaktidir. Kezâlik çend nefes fâsılasıyla hem-kâfileyiz. Beyt:

امروز گر از رفته عزیزان خبری نیست

فرداست درین بزم ز ما هم اثری نیست

Terceme:

Bugün ki yok eslâfımız olan azîzândan haber

Bu bezmde bizden dahi kalmaya yarın bir eser

Muharrir dir ki: Egerçi bu ibârât sâbikde kelimât-ı kudsiyye zımnında merkûm olmuşdur. Lâkin mezîd-i ihtimâm-ı tavzîh ve te'kîd için mükerreren burada derc olunmuşdur. Ve dîger ruk'ât-ı şerîf dahi hemân bu ibâret ve mazmûn ile memlûdur. Anların tamâmına bu muhtasarda [89a] güncâyış yokdur. Meger bir ruk'a, ki Miyân Muhammed Kâsım Sâhib'e yazmışlardır, burada nakl olunur: Sizin hattınız, ki tûmâr-ı melâldir, vâsıl oldu ve bizi melûl eyledi. Birâder-i men mükerreren yazmışım ki fakîr sizin hayr-duânızda taksîr itmiyorum te'sîr vaktine mevkûfdur. Bu cümle za'f u nâ-tüvânî ki hemîşe sizin hutûtunuzda merkûm oluyor beni ziyâde müşevveş idiyor ki hafakân-ı şedîd tutuyorum. Sûre-i یٰلٰه اِنَّا نُرِيكَ مَا نَعْمٰى لَكَ ki, def'-i şerr için andan a'lâ bir nüsha yokdur, anı ve duâ-yı Hizbü'l-Bahr'ı dahi okuyasız. Ve Mevlevî Naîmu'llâh Sâhib ve fakîr duâ ile mukayyediz ve tâ şimdiye kadar ki şerr-i merdûmden mahfûz kalmakdasız hemân bu sebebin eseridir. Ve bundan sonra dahi mütevakkı'-ı hıfz u emân olasız. Cüz'iyât makûlesi nesnelere ki fülân kimse size şöyle sülûk-i bed izhâr eylemiş ve fülân böyle yapmış deyu yazmak ne lâzımdır. Ve hutûtun cevâbını tahrîre zaafdan nâşî kâdir olamıyorum. Hâlâ dostâna yazmışım ki, cevâblara ümîd-vâr ve müntezır olmayalar yâhûd tahrîrât yazmayalar. Zîrâ ma'zûr ve mürdeyim. Ve benim için rûz-i Cum'ada mescid-i câmia gitmeğe tâkat kalmamışdır. Ve hâneye dahi gidemiyorum artık şu hâlete kuvvet kandedir ki ilm-i İlâhiye müteveccih olayım ve fülân kimsenin hakkında ne münâsib idüğünü anlayayım. Eger siz bu eyyâmde hâzır olsanızda benim hâlîmi anlasanızdı mütesaddî' olmazdınız. Ve yarın ve bir gün rihlet-i fakîrânem haberini işideceksiniz. Ve her ne sizin hâtırınıza irişürse amele getüresiniz. Lâkin evvelâ hadîsde sâbit olan istihâreyi idüb andan sonra her ne zuhûra

gelecek ise hayrlusu odur ve's-selâm. Za'f u nâ-tüvânî hadden aşmış ve emrâz-ı müteaddide müstevlî olmuşdur. Yalnız farz namâzını ayak üzerinde kılıyorum. Ve her iki vakt halkasında takrîben yüz kimse hâzır olmaktadır. Mütehayyirim ki, kuvvet-i teveccüh nireden gelür! Çehâr-dâm kadarı gızâ bâkîdir.¹⁸⁰ Ve beyt-i helâyâ değın gitmek sefer hükmünü tutar. Bu sene sukût-ı kuvvet ziyâde olmuşdur, bana kendi cesedimden bu tevakku' yoğıdi. Ve Hizmet-i Mevlevî Sâhib Naîmullâh'a diyesiz ki: Hatt-ı tûlânîleri vâsıl ve metâlib ma'lûm oldu. Yârân-ı halkaya [89b] selâmımızı teblîğ eylesünler. Ve cevâb tahrîrine tâkat yokdur. Duâ-yı hayr-ı hâtime eylesünler, intehâ. Ve çok kere buyururlardı ki: Zamân-ı tufûliyyetde fakîr ve hem-şîre-i fakîr ifrât-ı mahabbetden dolayı yekdîğirimizle muâhede ve mukâseme eylemişdik ki bizden her kim ibtidâ bu dâr-ı fenâdan intikâl iderse dîğirimiz dahi muvâfakata kadem-zen ola, ya'nî kendini helâk eyleye. Çün hem-şîre için âhir-i vakt irişdi bir kere benim cânibime bakdı ve ol va'deyi yâd ve kendinin sefer-i âhiretde tenhâliğına ağıladı. Fakîr didim ki: Kendi va'demin îfâsında sâbitim bir darb-ı ketâr ile iş tamâm olur. Lâkin bu sûretde ittifâkımız müşkildir. Zîrâ sizi ¹⁸¹ شهِيدًا hükmünce kâfile-i şühedâ ile berâber cennete götürseler gerekdir ve bizi mevt-i harâm sebebiyle râh-ı dîğere götürürler. Nâ-çâr fakîr kendi çadırımı çâk idüb kefen gibi örtündüm ve didim ki: موتوا قبل ان تموتوا hükmünce kendi zâhirimi meyyit menzilesinde kılub sizin refâkatinizi dil ü cân ile yerine getürdüm. Zîrâ ki hayâtdan maksûd, tahsîl-i huzûz-ı nefsanîdir, ben anı fedâ-yı râh-ı dostî eyledim. Hakkâ ki رَبِّ اشْعَثْ لَوْ اَقْسَمَ عَلَى اللهِ لَا بَرَّةُ hükmünce Hakk Subhânehû ve Teâlâ, Îşân Hazretlerini dahi derece-i şehâdete îsâl ve manzûr olan muvâfakat-ı tâmmeyi haklarında nasîb ve erzânî buyurdu. Ve dahi buyururlardı ki: Acebdir ki halk mevtden korkarlar. Hâlbuki hadîs-i sahîh'de vârid olmuşdur ki: Rûh için mücerred kâlıbdan inkitâ'la Hudâ ve Resûl-i Hudâ -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- 'in şeref-i mülâkâtı müyesser olur. Ve hazerât-ı aliyye'nin ervâh-ı tayyibeleriyle mülâkât devletinin husûlü için fakîrde bu emrin ziyâde ârzûsu vardır. Ol hazerâtdan birisi Cenâb-ı Risâlet-meâb -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Hazretleridir. İkincisi Hazret-i Ebû Bekr-i Sıddîk -radiya'llâhu teâlâ anhu- Cenâblarıdır. Üçüncüsü Hazret-i İmâm Hasan -radiya'llâhu teâlâ anhu- Dördüncüsü Seyyidü't-Tâife Hazret-i Cüneyd-i Bağdâdî ki tamâm-ı tasavvuf anların yenlerinden zuhûra gelmişdir. Beşincisi Hazret-i Hâce Bahâeddîn Muhammed Nakşebend -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- Altıncısı Hazret-i Müceddid'dir -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- Ve dahi buyururlardı ki: Fakîr bir def'a kendimi muâmelede gördüm ki gûyâ ölmüşüm ve nâs bizim cenâzemizi techîz ve tekfîn idüb, isterler ki kaldırub götüreler. Hemân cenâze birden havâyâ uçdu. [90a] Nâ-çâr hâzır olanların cem'îsi ol cenâzenin arkasında revân

¹⁸⁰ Bu makâmda "dâm" lafzı "tûle" ile müfesser olub ve Hindistan halkı iki buçuk miskâl mikdâra tûle ta'bîr itdikleri ve tûlce dahi bu ma'nâyâ geldiği *Terceme-i Burhân*'da mezkûrdur. li'l-mütercim

¹⁸¹ Loğusa (halde ölen) şehiddir.

oldular. Ve rûh-i fakîr dahi kâlıbdan cüdâ olub cenâzeye hem-râh olanlar kâfilesi bilesince¹⁸² gidiyor ve bu hâli temâşâ idiyor. Nâ-gâh şu rubâî, ki fakîr söylemiş idim, yâdıma geldi. Rubâî:

مظہر تشویش چشم وگوشی نشوی

سرمایه جوشی وخروشی نشوی

باید که بیای خود روی تا سر گور

ای جوهر پاک بار دوشی نشوی

Terçeme:

Mazhar, teşvîş-i çeşm ü gûş olmayasın

Halka sebeb-i cûş ü hurûş olmayasın

Kendi ayağınla olasın kabre revân

Ey cevher-i pâk bâr-ı dûş olmayasın

Ve dahi Sâhib-zâde Mürîd Hüseyin nakl eylediler ki: Benim küçük birâderim ol Hazret'in şehâdetinden birkaç gün mukaddem ıslâh-ı şî'r kasdıyla hizmet-i şerîflerine hâzır oldu ve niyâz ve istid'â eyledi, ki pederim bu Cenâb-ı Vâlâ'nın şâgirdi idi bendeleri dahi Cenâb-ı Âlî'ye şâgirdlik temennâsını tutarım. Mısra':

گر قبول افتد زهی عز و شرف¹⁸³

Buyurdular ki: Hâlâ fakîr için bu nesnelere dimâğ kandedir. Ve kimin için fırsat vardır, bir nefes ki zikru'llâh ile geçer ganîmetdir. Niçün ki bugün yarın fakîrin dâr-ı bekâya göç haberini işideceksiniz. Fakat yâdgâr vechiyle bu beyt hıfz u ezber idiniz. Beyt:

لوك كهتی هین مرگیا مظہر

فی الحقیقة هین گهر گیا مظہر¹⁸⁴

Ve şu kıssa zebân-ı mübâreklerinde çok cârî olurdu ki: "Vaktâ ki Emîrü'l-Mü'minîn Hazret-i Alî -kerrema'llâhu teâlâ vecchê- mecrûh oldular, Hazret-i İmâm Hasan - radiya'llâhu teâlâ anh- 'a vasiyet buyurdular ki: Eger rişte-i hayât bâkî olursa muâhaze bana müfevvezdir. Ve illâ kâtilden aslâ kısâs taleb itmeyesiz." Ve fakîr ol Cenâb-ı Âlî'nin kemter segânından olduğum hâlde safha-i hâtıra nakş olmuşdur ki, eger Hakk Subhânehû ve Teâlâ beni devlet-i şehâdet ile müşerref buyurursa benim kısâsım hederdir. Lâkin sad

¹⁸² Bilesince: yanında, birlikte

¹⁸³ Eğer kabul olursa ne şeref

¹⁸⁴ İnsanlar "Mazhar" öldü diyorlar
Gerçekte "Mazhar" ev(in)e gitti

hayf ki eyyâm-ı civânîde her vakt esbâb müheyyâ olub dururken ya'nî ma'rekelerde hâzır olmuşiken bu devlet müyesser olmadı pes pîrlik zamânı ve zaîflik hâletinde ne takrîble hâsıl olacaktır. Meger Cenâb-ı Hakk Subhânehû ve Teâlâ'dan nâ-ümîd olmalı değildir, ki her şey'e kâdir ve tûvânâdır. Çün takdîr-i İlâhî ve irâde-i Ezelî, zât-ı bâ-berekât-ı Hazret-i İştân'ı merâtib-i kemâlât-ı kesbî [90b] ve vehbîden geçürdü ve âlemi envâr-ı füyûzât ile münevver ve müstenîr kıldı. Pes şuna teveccüh ve taalluk eyledi ki, mevrûs-i âbâ'-i kirâmları olan devlet-i şehâdeti kerâmet buyura, bî-takrîb bu devlet-i me'mûl ile müşerref eyledi. Ve bu ni'met-i uzmânın husûlü duâsını muvakka' icâbete irişirdi. Tafsîli budur ki: Binyüzdoksanbeş sene-i hicrîsi mâh-ı Muharremü'l-Harâmı'nın yedisinde, dest-i nâ-hakk-perestân-ı bî-devlet-i Şîî'den sîne-i mübârekleri tapanca¹⁸⁵ kurşunu ile zahm-dâr olub ol darb-ı şedîdin derd ü eleminden bî-tâb ve tûvân ve mağşiyyün aleyh olarak hâk ü hûn içinde galtân oldular. Ve lisân-ı hâl ile kendi *Dîvân-ı şerîfleri eş'ârını* terennüm kıldılar. Ebyât:

بنا کردند خوش رسمی بخون و خاک غلطیدن
 خدا رحمت کند این عاشقان پاک طینت را
 سیل خون از سینۀ گرمم روان کردست عشق
 نازم اعجازشکه طوفان از تنور آورده است
 زخم دل مظهر مبادا به شود آگاه باش
 کاین جراحت یادگار ناوک مزگان اوست
 جای رحمت ای هجوم آه وای سیلاب اشک
 یادگار از من همین مشت غباری مانده است
 شکاف دانهها بیشک نشان سبجه میباشد
 دل مجروح میدانم که راهی با خدا دارد

Terceme:

Ne hoş vaz' itdiler galtîdegî-i hâk u hûn resmin
 Hudâ bu pâk-tıynet âşıkâna eylesun rahmet
 Akıtdı sîne-i germimden aşk-ı yâr seyl-i hûn
 Zihî i'câz kim tennûrdan tûfân çıkarmışdır
 Olmasun bihbûd Mazhar, zahm-ı dil kim yârimin

¹⁸⁵ Tapanca: tabanca

Bu cerâhat yâdigâr-ı nâvek-i müjgânıdır
Ey hücûm-ı âh u seyl-i eşk câ-yı rahmdır
Benden ancak kaldı bir avuç gubârım yâdigâr
Nişân-ı sübha olur dâneler sûrâhı bî-şübhe
Dil-i mecrûhda Mevlâ'ya bir yol vardır, bildim

Çün bir sâatden sonra ifâkat hâline geldiler ve halkın izdihâmını gördüler. Buyurdular ki: Elhamdüli'llâh benim ceddimin ya'nî Hazret-i Alî -kerrema'llâhu teâlâ vechehû- 'nun bir sünneti hâsıl oldu ve birisi henüz bâkîdir. Hudâ-yı Teâlâ anı dahi kendi fazl-ı amîminden atâ buyura. Zîrâ ki ârzû-yı dîrîn hemân ancak budur. Ve bu işâretidir ol ma'nâyâ ki nasıl Hazret-i Emîr -kerrema'llâhu vechehû- zahm resîde olduktan sonra üç gün mühlet-i hayât bulmuş idilerse, fakîr dahi bu kadar mühlet bulayım dimekdir. Ve öylece vâkî' oldu. Lâkin ma'lûm olmadı ki [91a] bunda ne hikmet mahfî idi. Ve zahm-dâr oldukları gecenin sabâhı sultân-ı zamân her ne kadar mücrimân-ı müfsidlerini tecessüs ve tefahhus eylediye resîde-i isbât olmadı. Ve haber gönderdiler ki, eger ol cemâat-i bî-devletin sürâğı ya'nî anlardan ihbâr ve delâlet idecek kimse hazrete ma'lûm olursa ittilâ' buyurular ki, hâl-i vâkî'le tedârik kılınmış ola ya'nî mücâzât-ı kısısiyyeleri icrâ oluna. Cevâbında buyururlardı ki: Şerâf-ı garrâ'da kısâs şahs-ı zinde içündür, mürde için değildir. Çün fakîr mürdeler cemâatindenim, kısâs câiz olmaz. Ve eger huzûr-ı sultâna esîr olarak gelürlerse nezd-i fakîrâneme göndereler, tâ ki tarîkatça lâzım olan muâhaze ve muâmele icrâ kılına, ya'nî taksîrleri afv oluna. Belki ihsân-ı hizmetleri yerine getürülmüş ola. Zîrâ bizim için âhir-i kâr bu cihândan göç ve rihlet mukarrer idi. Pes bu fırka vâsıtasıyla olmak evlâdır. Beyt:

آن کشته هیچ حق محبت ادا نکرد
کز بهر دست و بازوی قاتل دعا نکرد

Terceme:

Hiç o küşte itmedi Hakk mahabbeti edâ
Ki itmeye dest ü bâzû-yı kâtile hayrla duâ

Ve sevâb-ı sünnet-i ecdâd bunun tahtında manzûr ve mütesavverdir. Nitekim *Dîvân-ı şerîfleri'*nde buyururlar. Nazm:

يك طبيدن کار ما را ميتواند ساختن
همچو ماهی بر سر ما منت شمشیر نیست

کشتن ما ناتوانان نیست چندان جای خوف
خون ما چون رنگ گل گستاخ دامنگیر نیست
سوز دل از هر بُن مویم نمایان کرده اند
این جفا جویمان مرا سرو چراغان کرده اند
صبح امشب دیده ام خوابی که از اعجاز حسن
رو سفیدم روز حشر این موسیاهان کرده اند
تشنه مردن بود شخصی که سیراز زندگیست
از جفایم کشته اند اما چه احسان کرده اند
شفیعم روز حشر این دیده نمناک میگرد
ازین آب روان اخر حسابم پاک میگرد

Terceme:

Bize bir ıztırâb itmâm-ı kâr itmekde kâfidir
Bizim mâhî gibi yok başımızda minnet-i şemşîr
Zaîfânız bizi ihlâk çendân câ-yı havf olmaz
Değildir reng-i gül tek hûnumuz küstâh-dâmengîr
Her bün-i mûyumda sûz-i dil nümâyân itdiler
Bu cefâ-cûlar beni serv-i çerâgân itdiler
Hâbımda gördüm bu şeb i'câz-ı hüsn ile beni
Rûz-i mahşerde sefid-rû mûsiyâhân itdiler
Teşne-i merg olur ol kim ola sîrâb-ı hayât
Ben cefâ maktûlüyüm ammâ ne ihsân itdiler¹⁸⁶

[91b] El-kıssa: Nevvâb Nef Hân muâlece için Freng cerrâhlarını hizmet-i şerîflerine gönderdi. Buyurdular ki: Ba'de'd-duâ söyleyiniz ki, eger kâr-gâh-ı takdîrde rişte-i hayât sâlim ve bâkî ise Cenâb-ı Hudâ cerrâhân-ı müslimân destinden şifâ bâhş itse gerekdir. Ve eger değilse nefes-i ahîrde küffâr-ı Frengden istiânet ve anlara ilticâ eylemek hilâf-ı âyîn-i İslâmdır. Nazm:

¹⁸⁶ Metinde son iki beytin tercemesi bulunmadığından buraya yazılmıştır:
Şeffim rûz-i mahşerde bu yaşlı gözler olacak
Bu akan yaşlardan âhir-i hesâbım pâk olacak

زندگی بی منت ار آید میسر باک نیست

همتش نازم که ممنون مسیحا میشود

اگر مظهر باین همت ز حضر اب بقا خواهد

ز ننگ زندگانی تا دم مردن خجل باشد

Terçeme:

Hayât olursa bî-minnet müyesser pek güzel yoksa

Mesîhâ minnetin itmez tahammül himmet-i âlî

Bu himmetle dilerse Hızr'dan âb-ı bekâ Mazhar

Zamân-ı mevte dek âr-ı hayâtıyla olur mahcûl

Fî'l-cümle mecrûh olduklarının üçüncü gününde ahşam¹⁸⁷ vakti, Muharremü'l-Harâm'ın onuncu rûz-i Âşûrâ gecesini, cedd-i buzugvârları Hazret-i İmâm Hüseyin -radiya'llâhu teâlâ anhu- 'a iktidâen ¹⁸⁸ ﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تَحِبُّونَ﴾ hükmünce cân-ı şîrîni râh-ı Hakk'a fedâ eyleyüb dest-i sâkî-i ezelden şerbet-i şehâdeti nûş eylediler. Ve ﴿فادخلي في﴾ ¹⁸⁹ mûcib-i âlîsine dâhil-i zümre-i şehîdân-ı Kerbelâ oldular. Ve tâbût-ı mübâreklerini ta'ziyeye refâkatle götürüb cümle yârân ve azîzân mâtem-künân olarak cenâze-i şerîfeye hem-râh oldular.¹⁹⁰ Ve ba'de's-salât ol vücûd-i mes'ûd-i âlem-sûd, Dehlî'de Çitlî Gûr ittisâlinde vâki' Hazret-i Bîbî Sâhibe'nin havîlîsinde âsûde oldular. Ve zebân-ı hâl ile *Dîvân-ı şerîfleri'*ndeki şu beyti buyurdular: Beyt:

نکرد مظهر ما طاعتی رفت بخاک،

نجات خود بتولای بوترا ب گذاشت

Terçeme:

Bu Mazhar, itmedi hiç tâat oldu hâke defîn

Necâtın itdi tevellâ-yı Bû-Turâb'a rehîn

¹⁸⁷ Ahşam: akşam

¹⁸⁸ "Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) sadaka vermedikçe asla iyiye (hayra, takvâya, Allah'ın rızâsına) erişemezsiniz", Âl-i İmrân, 3/92

¹⁸⁹ "Haydi (iyi) kullarımın içine katıl ve cennetime gir! (denilir.)" Fecr 89/29

¹⁹⁰ Bu makâmda ta'ziyeden murâd ma'nâ-yı luğavîsi olmayub belki Hindistan'da müteâref olan bir vaz'-ı garîbdir ki mâh-ı Muharrem'de Cenâb-ı İmâm Hüseyin -radiya'llâhu teâlâ anhu- Hazretleri'nin meşhed-i mukaddesleri hey'etinde mukavvâ ve kâğıddan kubbe ve pencereler resm idüb ve nukre ve elvân ile tîlâ ve tezyîn iderek ve derûnuna kabr-i şerîf şeklini düzerek bununla âyîn-i mâtemi icrâ iderler. Ve bu esnâda vefât iden büyük zevât-ı kirâm'ın cenâzeleri önünde li-ecli't-ta'zîm resm-i mezkûru terfîkan götürürler. Ve bu keyfiyyetin muhteri' ve mûcidi gûyâ meşhûr-ı âfâk olan Timur Hân imiş vallâhu a'lem, kezâ sümia min ba'zı üdebâ'i'l-Hind, li'l-mütercim

Li'llâhi derrü men kâle fî-târîhi vefâtihî. Mısra':

شد بدل خادم امام حسین¹⁹¹

هست حدیثی از پیغمبر صلی الله علیه و آله. Ve bir azîz ibâre-i hadîs-i şerîfle şu târîhi bulmuşdur. عاشر حمیدا مات شهیدا
sâl-i vefât-i Mîrzâ Mazhar. Ve Refîu's-Sevdâ dimişdir:

مظہر کا ہوا جو قاتل اک مرتد شوم

اور اونکی ہوئی خبر شہادت کی عموم

تاریخ وفات اوسکی کہی بارو درد

سودا نے کہ ہای جانجانان مظلوم¹⁹²

Ve dahi Selâmullah Hân dimişdir. Kıt'a

جان جانان کہ جان جانان بود

در محرم شہید شد بجفا

سال تاریخ رحلتش ہاتف

گفت حشرش بسید الشهداء

[92a] Ve bir azîz dimişdir:

گفت تاریخ رحلتش مظہر رونق ملک ہند با او رفت ودخی مظہر کل و خلد مٹویہ و بجنت رفته اند

Ve bir aded ihrâciyla Mazhar-ı Müceddid terkîbleri târîh düşmüşdür. Ve kezâlik bi-tarîki't-teharruce bir şahs söylemişdir. Ferd:

ز اهل دنیا و از همه اسباب

بود بیزار میرزا مظہر

Ya'nî Mîrzâ'dan "zâr" lafzı hazf u iskât olundukda târîh-i tâmm husûle gelür. Ve çün dilediler ki levh-i mezâr-ı şerîfleri üzre bir nesne yazalar. *Dîvân*-ı âlî-şânları'nda zebân-ı hâl ile buyurmuş oldukları şu beyti bi-aynihî sebt eylediler. Beyt:

بلوح تربت من یافتند از غیب تحریری

¹⁹¹ İmâm Hüseyin'in hâdiminin bedeli oldu

¹⁹² Ma'lûm ola ki terkîbinden hâsıl olacak târîh ta'miye tarîkiyladır ya'nî روی درد ki dâldir ve dört adedine dâldir. Eger lafzının adedine ilâve olunursa tamâm-ı târîh olur. Nitekim nâzım bâ-ru درد ta'bîriyle buna işâret eylemişdir. Lâkin Selâmullâh Hân'ın حشرش بسید الشهداء lafzının lâmi hurûf-ı şemsiyyeden olan şîna kalb u idgâm olunduğu cihetle hesâbda dâhil olmayacaktır ve fîhi mâ fîh fe-li-yeteemmel. li'l-mütercim

¹⁹³ Mazhar'ın kâtîli bir mürted olmuştur, Ve onun şehadet haberi herkes tarafından bilinmektedir. Onun vefât tarihini şair Derd söylemiştir Şair Sevda da demiştir ki "Cân-ı Cânân mazlûm"

که این مقتول را جز بیگناهی نیست تقصیری

Terceme:

Bulundu gaybdan levh-i mezârım üzre bir tahrîr

Ki bu maktûl için bî-cürmlükden başka yok taksîr

Tezyîl:

Vaktâ ki bu haber etrâf ve cevânibe münteşir oldu. Her kim işitdiyse bî-ihtiyâr didi ki: Bu şehir, mevrîd-i gazab-ı İlâhî oldu. Zîrâ böyle ekâbir-i dînden olan zâtın hûn-ı nâ-hakkı anda rîzân olmuşdur. Fakîr-i muharrir bu vak'a hengâmında mahrûse-i Leknev'de idim. Ecille-i ulemâdan bir azîz ol hazret'in ta'zîyeti takrîbiyle yanıma geldi ve buyurdu ki: Bu hâdisе benim bî-nasîbliğimdendir. Zîrâ ki İşân'ın feyz u saâdet-i hizmetinden mahrûm kaldım. Andan sonra buyurdu ki: Vaktâ ki Hazret-i Osmân -radiya'llâhu teâlâ anhu- şerbet-i şehâdeti nûş itdiler, Abdullâh bin Selâm Hazretleri minber üzre suûd eyledi ve hamd ü senâ ve salât ve selâmdan sonra buyurdu ki:

ما قُتِلَ نَبِيُّ الْآءِ وَقَدْ قُتِلَ سَبْعُونَ الْفَءِ رَجُلٍ وَمَا قُتِلَ خَلِيفَةُ الْآءِ وَقَدْ قُتِلَ خَمْسَةٌ وَثَلَاثُونَ الْفَءِ رَجُلٍ¹⁹⁴

Ya'nî bu fitnenin şûrişi elbette teskîn bulmayacaktır tâ bu kadar mahlûk tîğ-i kahr-ı İlâhî tahtına gelmedikçe, demekdir. Ve ben yakînen bilürüm ki, «العلماءُ ورثةُ الانبياءِ»¹⁹⁵ hükmünce Hazret-i İşân, Cenâb-ı Risâlet-meâb -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Hazretleri'nin ale't-tahkîk halîfesi idiler. Tâ ki ol fırka-i ma'lûmeden birçok kimseler, alef-i seyf-i kahr-ı İzîdî ve mânend-i kavm-i Fir'avn garîk-ı bahr-i nîstî olmadıkça mütecâsir oldukları zulm-i sarîhin gubâr-ı mücâzâtı sükûnet bulmasa gerekir. Ve fi'l-vâki' öylece oldu. Zîrâ tâ bugünkü güne kadar ki tamâm on sene geçmiştir. Hâlâ ol fitne bîdâr ve ol gürûhun rüesâsı [92b] zaleme-i küffâr pençesinde giriftârlardır. Nasıl ki maktel-i Hazret-i İmâm Hüseyin -radiya'llâhu teâlâ anh- 'da hâzır olanlardan bir kimse bâkî kalmamışdı ki, sadme-i cezâyâ mübtelâ olmaya. Kezâlik o nevâhî ve etrâfda bahr-i hûn-rîzî ve hûn-hârî mevc urmaktadır. Ol hazret'in -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- intikâllerine karîb muttasıl üç sene bu bilâdda kaht ü vebâ vâki' oldu ve çok kimseler bu mühlikede helâke gitdiler. Beyt:

هیچ قومی را خدا رسوا نکرد

تا دل صاحب‌دلی نامد بدرد

Terceme:

¹⁹⁴ Bir peygamber öldürüldüğünde yetmiş bin adam daha öldürülür ve bir halife öldürüldüğünde otuzbeş bin adam daha öldürülür.

¹⁹⁵ "Alimler, nebilerin vârisleridir". Ebû Dâvûd, İlim 1

Hiç Hudâ bir kavmi rüsvâ itmedi

Tâ olar¹⁹⁶ bir kâmilî incitmedi

Bu cihetdendir ki Hazret-i Hâce-i Buzurg -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- buyururlar.

Ferd:

ما آڭگینه ایم شویم از شکست تیز

آزار یابد آنکه بود در شکست ما

Terceme:

Biz sırçayız işkestelik eyler bizi keskin

Her kim bizi işkeste iderse bulur âzâr

Ve hem bu mazmûnda birisi söylemiştir. Mesnevî:

نجف خان نمائد ونجيف خانيش

نه افراسياب ونه همدانيش

نه لشکر بماند ونه مرزا شفيع

شود حاکم نو بفصل ربیع¹⁹⁷

Ve ba'zılar bu ebyâtı Hazret-i Îşân'a nisbet iderler. Estağfiru'llâh ki ol hazret buncılayın eş'âr buyurmuş olalar, vallâhu a'lem. Nakldir ki: Nevvâb Necîbüddeve'nin püseri Nevvâb Zâbit Hân bir gün Nevvâb Necef Hân'ı iyâdete vardı; gördü ki bî-havâss ve bî-şuûr olarak oturmuş. Didi ki: Nevvâb hâtırını cem' idiniz. Cenâb-ı Hudâ âcilen şifâ atâ buyursa gerekdir. Cevâbında didi ki: Bu gece Hazret-i Aliyyü'l-Mürtezâ -kerrema'llâhu teâlâ vechehû- 'yu rü'yâda gördüm. Çün selâm virdim. Rû-yı mübâreklerini dîger tarafa döndürdüler. Tekrâr o tarafa gidüb selâm virdim. Yine i'râz buyurdular ve didiler ki: "Ey Mîrzâ, Necef Hân henüz zindedir." Çün def'aten gördüm ki Hazret-i Mîrzâ Cân-ı Cânân arka taraflarında durmuşlardır. Ol vaktten beru peymâne-i ömrü leb-rîz ve câm-ı hayâtı derd-âmîz görüyorum. Ya'nî ol vaktten beru rişte-i ümîd-i zindegânî munkatı' olub aslâ yaşamak tevakkuu kalmamıştır. Ve dahi bir azîz, ki sadûk ki Hazret-i Hâce-i Buzurg -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- 'nun evlâd-ı emcâdından ve Hazret-i Îşân'ın yârânından idi, bu fakîre nakl eyledi ki: Bir gece Hazret-i Îşân'ı muâmelede gördüm. Dehli'nin cümle meşâyih-ı izâmıyla bir mekân-ı mürtefi'de oturmuşlar ve Nevvâb Necef Hân huzûrlarında

¹⁹⁶ Olar: onlar

¹⁹⁷ Ne Necef Han kaldı, ne de evinin pislikleri
Ne Efrasyab kaldı, ne de onun tanıdıkları
Ne ordu kaldı, ne de Mirza Şefi'
Sonbaharda yeni hakim ortaya çıktı.

durmuş idi. [93a] Hemân Hazret-i İşân bir ağır zencîri Nevvâb-ı mezkûr'un boğazına takub beni taleb eylediler ve buyurdular ki: Tut, işte zencîr! Ve tamâm-ı zûr ile çek. Çün dest-i mübâreklerinden zencîri alub var kuvvetimle çekdim, iş tamâm oldu. O gecenin sabâhı bu mâ-cerâyı bir tâcire söyledim ki anın Nevvâb-ı mezkûr ile muâmele-i dâd ü sited ya'nî alış-virişi ve benimle muârefe-i sâbikası var idi. Ol azîz bu kıssanın istimâından bî-havâss ve muztarib olub letâif-i hiyel ile Nevvâb-ı mezkûr'da olan karz akçesini istihlâs eyledi. Nâ-gâh Nevvâb'ın haber-i rihleti fâş oldu. Ol azîz yanıma gelüb çok teşekkür eyledi ve didi ki: Bu meblağ-ı hatîr sizin teveccüh-i enfâs-ı şerîfeniz berekâtıyla husûl ve vusûle peyveste oldu. Cenâb-ı Hakk selâmet ve âfiyet ve cezâ-yı hayr ihsân buyursun.

الحمد لله على نواله والصلاة على رسوله محمد وآله , ki bu ma'mûlât ve siyer ve ahvâl-i Hazret-i İşân -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- ibtidâdan tâ intihâya kadar ihlâs-âyîn ber-güzîde-i erbâb-ı yakîn Mevlevî Sâhib Hazret-i Bahâeddîn - Cenâbları'nın اوصله الله تعالى الى منتهى همتهم - جزاه الله عنى خير الجزاء والسلام على من أتبع الهدى , ihtimâmıyla silk-i intizâm ve sûret-i ihtitâm buldu, والتزم متابعة المصطفى صلى الله عليه وعلى اله واصحابه الأتقى

Tekmile: Her-çend bu nüsha-i müteberrike sûret-i ihtitâm buldu. Lâkin bâtında şöylece merkûz idi ki tâ ki kıdve-i erbâb-ı meânî, hulâsa-i kitâb-ı heme-dânî Mevlânâ Mevlevî Senâullâh Pânîpetî Cenâbları'nın ve diğeri hulefâ-yı kirâm-ı Hazret-i İşân'ın - kaddesa'llâhu esrârahum- nazar-ı kimyâ-eserlerinden güzer eylemeye ve zîver-i imzâlarıyla muhallâ olmaya; kâbil-i kabûl ve şâyân-ı i'timâd-ı ulu'l-ebşâr ve'l-basâir olamaz. İttifâkan binikiyüzbeş sene-i hicriyyesi'nde ta'mîr-i mezâr-ı mübârek-i Hazret-i İşân için Şâhcihânâbâd¹⁹⁸ seferi bu fakîre dâmen-gîr-i hâl idi. Çün esnâ-yı râhda Pânîpet'e ubûr vâki' oldu. Bu nüshayı Hazret-i Mevlevî Sâhib kible -دامت بركاتهم- hizmet-i kesîru'l-bereketlerine takdîm eyledim. Nazar-ı tashîh ile mütâlaa buyurub şu ibâreyi dest-i hatt-ı mahsûslarıyla kitâbın âhirine yazdılar: Binikiyüzbeş sene-i hicriyyesi mâh-ı Ramazân-ı Mübârek'in aşere-i ûlâsında bu nüsha-i müteberrike, fakîr-i hakîr Muhammed Senâullâh Pânîpetî mütâlaasına resîde oldu. Ziyâde mahzûz [93b] ve mütelezziz¹⁹⁹ kıldı, Bu nüshanın terkîmi ki Cenâb-ı Hazret-i İşân ve hazerât-ı âlî-derecâta kemâl-i mahabbeti müşîrdir. Musannifi hakkında beşâret maiyyetedir; kavli-i Resûlü'llâh -salla'llâhu aleyhi ve sellem- ile ki, «المرء مع من أحب»²⁰⁰, رواه الشيخان في الصحيحين . Andan sonra buyurdular ki: Hazret-i İşân âhir-i hayâtlarında âti'z-zikr vasiyet-nâme'yi yazub fakîre virmiş idiler. Anı dahi bu kitâba dâhil kılmak pek münâsibdir. Zîrâ yârân için münâsib olsa gerekir:

¹⁹⁸ Şâhcihânâbâd: Dehli

¹⁹⁹ "متلذذ" metinde bu şekilde yazılmıştır. Fakat mütelezziz olarak yazılması uygun görülmüştür.

²⁰⁰ "Kişi sevdiğiyle beraberdir".

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ba'de'l-hamdi ve's-salât, fakîr Cân-ı Cânân-ı Muhammedî Müceddidî şer'î şerîf hükmünce mukırrın ikrârı sahîh ve mu'teber olan hâletde, bu fakîrden tarîkat ahz iden ahbâba birkaç vasiyet iderim ki techîz-i cenâze ve defn-i fakîrde sünnetden bir dakîkayı terk ü ihmâl itmeyeler. Ve andan sonra mezârım üzre dükkân-çîde kılmasunlar. Ve urs ve anın emsâli resmiyyât-ı örfiyye icrâsıçün mecma'-ı nâs olmasun. Zîrâ hâl-i hayâtda dahi bu âdâtdan ber-kenâr olmuş idim. Ben bendegân-ı Hudâ'dan bir kimse idim ve nâm-ı Hudâ'yı kullarına ta'lîm iderdim, başka yokdur. Ve bundan birkaç gün mukaddem halîlem benden der-hâst eyledi ki, kendi umûr-ı uhreviyyem tedbîrini anın re'yine havâle ve tefvîz ideyim ve bu bâbda bir hatt yazub vireyim tâ ki benden sonra muhlislerim kendiye muhâlefet göstermeyeler ve her nirede dilerse beni defn itdire. Ve ben dahi bu ma'nâyı ikrâr-ı lisânî ile kabûl itmiş idim. Lâkin o eyyâmda ol mestûrenin taht-ı temellükünde bir kıt'a zemîn yoğidi, şimdi bir menzil-i havîlî iştirâ eylemişdir. Ve ben ol buk'adan cân ile bîzârım. Eger dilerse ki beni orada medfûn kıla, dostân-ı fakîr üzre Hakk dostu hükmünce vâcibdir ki aslâ tecvîz itmeyeler. Bundan başka her nirede müyesser olursa merkûmenin marzîsini riâyet ideler ve Türkmân dervâzenin bîrûnu ziyâde münâsibdir. Ve bu mestûre sevdâ ârızasına binâen tûl-i ömrde fakîr ile çok nâ-sâzlıklar yapmışdır. Nitekim eizzeden mahfî değıldir. Fakat ben anın cümlesini afv itdim ve anın Cenâb-ı Hudâ ve Resûl-i Hudâ -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Hazretlerine olan mahabbeti belki benim üzerime sâbit olan mahabbetine ihtirâmen benden sonra bi-kadri'l-makdûr ana dil-cûluk [94a] ve dil-nevâzlık eylemek be-hakkı vefâ benim muhlislerime lâzımdır. Ve anlara ya'nî benim muhlislerime hemân şu vasiyyet-i câmia kâfîdir ki tâ âhir nefese kadar ittibâ'-ı sünnete sa'y u gûşîş ideler ve Hakk Teâlâ'dan mâ-adâyı maksûd-i hakîkî ve Resûlu'llâh -salla'llâhu teâlâ aleyhi ve sellem- Hazretleri'nden gayrısını metbû'-ı vâcibü'l-ittibâ' bilmeyeler ve dervîşânın rusûm-ı müteârefesinden ve dünyâ-dârân ile ihtilâtdan ictinâb ve ihtirâz üzre olalar. Ve ulûm-ı dînî şuglünden kendilerini ma'zûr tutmayalar, اللهم وفقهم intehâ

Tekrâr müşârun ileyh Mevlânâ Senâullâh Hazretleri buyurdular ki: Fakîr, Hazret-i İşân'ın târîh-i şehâdetini âyet-i kerîmede ve bir azîz mazmûn-ı hadîs-i şerîf'de bulub fakîr bu iki târîhi iki kıt'ada tazmîn itmişimdir. Anı dahi buraya derc eylemek gerekdir, ve hüve hâzâ:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ , Fakîr Muhammed Senâullâh Pânîpet'de idi ki, Hazret-i İşân -kaddesa'llâhu teâlâ sırrahû- 'nun şehâdeti haberini işitdi bî-karâr ve perîşân oldu ve târîh-i şehâdet fikrini itmeğe dimâğı yoğidi. Lâkin o bî-karârlık hâlinde hemân cânib-i gaybdan şu

âyet-i kerîme kalb üzre rîhte oldu: ²⁰¹﴿أُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ﴾ , fakîr gümân eyledim ki şâyed bundan târîh çıka. Çün hesâb eyledim târîh zuhûr eyledi. Bir eyyâm sonra her ne kadar şi'rde mahâretim yoğisede bu târîh için kıt'a mevzûn kıldım değme nezd-i şuarâda belîğ olmasun. Kıt'a-i ûlâ:

آنحضرت میرزای مظہر، جان جانان حبیب اللہ
شمس دین بود و قطب ارشاد، فرزند رشید حضرت شاه
در وصف کمال او زبان لال، دست عقل و خیال کوتاہ
ان تابع سنت پیمبر، انگشت شہادت ید اللہ
غواص بحار بطن معنی، از رمز مقطعات آگاہ
ز اطراف جهان مرید حق را، بود عتبه عالیش گذر گاہ
از دست نظیر ابن ملجم، زخمی برداشت بر تہیگاہ
از حب رسول و یار غارش، کینہ نگرفته ز ان علی جاہ
آن شب کہ صباح بود عاشور، با ابن رسول گشت ہمراہ
تاریخ شہادتش از ان شد، اولئک مع الذین انعم اللہ²⁰²

Kıt'a-i sâniye:

آن قبلہ ارباب تقی عاش حمیداً، وان قدوہ اصحاب رضا مات شہیداً
مجموعہ ہر دو صفت سال وفاتش، مظہر رضی اللہ لقد کان سعیداً
عاش حمیداً مات شہیداً²⁰³، انتہی

[94b] Ve çün Dehli'ye irişdim. Mecma'-ı kemâlât-ı sûrî ve ma'nevî Hazret-i Şâh Gulâm Alî -sellemehu'llâhu'l-Aliyy- bu tedvîni mütâlaadan sonra âhirine şu fıkrayı yazdılar: Ve Seyyidü's-Sâdât Seyyid Abdülbâkî bu kitâbı şu fıkra-i muazzam ile muazzez ve mükerrem buyurdular عبدُ غفر الله له

²⁰¹ "İşte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği kimselerle beraberdir", Nisâ, 4/69

²⁰² Bu Hazret Mîrzâ-yı Mazhar, Cân-ı Cânân Habîbullâh Şems-i dîn ve kutb-ı irşâd oldu, Hazret-i Şâh'ın reşîd oğlu O'nun kemâlini vasfette dil lâl, Aklın ve hayâlin eli de kısadır Bu (Hazret) Peygamber sünnetinin tâbii, Yedu'llâh'ın şehâdet parmağıdır Ma'nâ denizlerinin dalgıcı, Mukattaât sırrından âgâh Cümle cihandan Hakk mürîdine, Onun yüce eşiği güzergâh oldu İbn Mülcem benzeri elden, Sînesine bir yara aldı Resûl ve O'nun mağara arkadaşı sevgisinden, Hz. Ali gibi ona kin gütmedi Sabâhı âşûra olan o gece, Resûl'ün oğluna yoldaş oldu Onun vefât tarihi şöyledir, اولئک مع الذین انعم اللہ

²⁰³ مات شہیداً O takvâ sahiplerinin kiblesi عاش حمیداً, Ve o rızâ sahiplerinin önderi مات شہیداً Her iki sıfatın mecmuu onun vefât yılıdır, Mazhar radiyallâh le-kad kâne saîden (1195) عاش حمیداً مات شہیداً

إِسْتَفَادَ بِمِطَالَعَةِ هَذِهِ الرَّسَالَةِ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ الْبَاقِيَ الْعَاصِي
Ve ber-güzîde-i erbâb-ı yakîn Hazret-i Şâh
Kutbeddîn Dâmân zebân-ı ilhâm-tercümânlarından şu vechile gevher-efşân beyân oldular:
این نسخه را بآب زر باید نوشت ya'nî bu nüshayı altun suyuyla yazmak gerekdir. Bi'l-cümle bu
nüsha, cemî' ekâbir-i tarîka-i Şemsiyye-i Müceddidiyye'nin kabûl-i hâtırları vâki' olmuşdur,
elhamdüli'llâh alâ-zâlike. Ve hâlen resîde-i hadd-i itmâm ve kâbil-i kabûl ve şâyân-ı
i'timâd-ı ehl-i fikret düşmüşdür. Hemân Hudâ-yı Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri bu nüshayı
dervîşân-ı hânkâh-ı âlî-câh'ın nazarları berekâtıyla makbul-i hâss u âmm-ı bendegân-ı
dergâh illa'llâh buyursun, بحرمة حبيبه صلى الله تعالى عليه وعلى آله وصحبه اجمعين امين تمت وبالخير عمت,

Li'llâhi'l-hamdü ve'l-minneh mücerred yâverî-i tevfi-kı Bârî ve dest-gîrî-i inâyet-i
Kird-gârî ile terceme-i *Kitâb-ı Ma'mûlât* binüçyüzbir senesi mâh-ı Rebûlâhiri'nde resîde-i
hadd-i itmâm olarak Cenâb-ı Mürşid-i âlî-câh Abdullah Gulâm Alî Şâh Dihlevî -kuddise
sırruhû- Hazretleri'nin "Silsile-i Hâcegân" beyânında keşîde-i silk-i güftâr buyurdıkları
nazm-ı âb-dâr ve kezâlik halîfe-i ber-güzîde-i hâlidü'l mehâmidleri Hazret-i Mevlânâ
Hâlid'in ol siyâk-ı meâlî-ittisâkda çekîde-i kilik-i cevâhir-nisârları olan manzûme-i belâgat-
şîârın teyemmünen ve teberrüken sebt ü tahrîri ile işbu nâme-i nâmı ve nüsha-i kirâmı
هنينا لارباب النعيم نعيمهم وللعاشق المسكين ما يتجرع

[95a] لمولانا غلام علی شاه قدس الله تعالی سره و افاض علینا بره

الهی از برای شاه لولاك، شفیع روز محشر احمد پاك، پی بو بکر صدیق خردمند
کز و شد دین حقرا زیب ده چند، بسلمان کوز اصحاب عظیمست، طریق شرع از وی مستقیمست
پی قاسم که از اهل یقین بود، بسی ثابت قدم در راه دین بود، بحرمت گلبن باغ هدایت
امام جعفر شاه ولایت، بحق بایزید عارف حق، که شد واصل بذکر و فکر مطلق
بحرمت بو الحسن آن خواجه معروف، که در زهد ورع بس بود موصوف، به بوا القاسم که بوده گرگانی
نبودش در عبادت مثل و ثانی، برای بو علی مهر حقیقت، که بوده سالک چرخ طریقت
به یوسف خواجه صاحب تمیزی، که جانرا کس ندارد زو عزیزی، به عبد الخالق آن مهر آفاق
که همتایش نیاور دست خلاق، برای عارف کامل فلك فر، محمد عارف تا بنده اخستر
بحضرت خواجه محمود کامل، که گنج معرفت و راست حاصل، پی میر علی سردار عالم
که از وی یافت رونق نسل آدم، بحضرت خواجه بابا سماسی، که از بس داشت در خود حق شناسی
پی میر کلال مست توحید، که بر چرخ طریقت بود ناهید، پی خواجه بهاء الدین یکتا
که نامد درجهانش مثل و همتا، پی خواجه علاء الدین عطار، که گشت از وی معطر مغز و پندار
بحضرت خواجه مولانای یعقوب، که چون یوسف بعالم بود محبوب، پی حضرت عبید الله احرار
که مثلش در جهان کم بود ابرار، بمولانا محمد معدن الجود، که از وی دید هر کس روی بهبود
پی حضرت محمد محرم راز، که اندر فقر او بود او شاه ممتاز، برای خواجه امکانگی خوشخو
که در زهد و تقاوت بود نیکو، بفیض عام خواجه باقی بالله، که از سر حقیقت بود آگاه
پی حضرت مجدد الف ثانی، که چون احمد ورا محمود خوانی، برای حضرت خواجه محمد
که در خلق و مروت بود احمد، بحضرت شیخ سیف الدین درویش، که تیغ جوهر حق داشت در خویش
پی نور محمد کو جو خورشید، شعاع حق بدل میداشت جاوید، بحضرت شیخ شمس الدین تابان
حبیب الله مرزا جان جانان، پی شاه نعیم الله مغفور، که از نور الهی بود معمور
پی شاه مراد الله ذی جاه، شریعتدان حقیقتخوان حق آگاه، برای بو الحسن اکلیل سادات
رفیع المنزله نوا المجد والبرکات، بحق این بزرگان در جهان باد، مریدان ورا ایمان و دل شاد
علی التخصیص این بیچاره عاصی، غلام پر خطا و پر معاصی

[96a] لمولانا خالد قدس الله روحه وزاد في غرف الجنان فتوحه

خداوندا بحق اسم اعظم، بنور سید اولاد آدم
بسوز سینئه صدیق اکبر، بسلمان وبقاسم بار دیگر
بشاه صفدر کرار حیدر، که از نیروش واشد باب خیبر
نَبْدُ فصل هنر درکار زارش، ز عزرائیل ضرب ذو الفقارش
بان سر وگلستان نبوت، بآن شمع شبستان فتوت
حسن کز محض لطف خیرخواهش، فرود آمد ز تخت پادشاهش
بآن نوباوه باغ رسالت، بان یکتای میدان بسالت
حسین آن سرور جمع سعیدان، سپهسالار افواج شهیدان
بان چشم چراغ اهل بینش، که بروی بُد مدار افرینش
علی بن الحسین آن زین عباد، که بد از غیر ذات بحت ازاد
بآن کان صفا و منبع نور، که بد اندر قیاب عز مستور
محمد باقر آن کوه مفاخر، که از تحریریش گفتند باقر
بحق مجمع البحرین انوار، که شد او را ز صدیق وعلی یار
امام صادق و مصدوق جعفر، که این دو منصب او را شد میسر
بحق جمله اهل بیت یکبار، کلان و خرد و مرد و زن بیکبار
که هر يك کشتی بحر یقینند، چه کشتی لنگر روی زمینند
بد ان سرمست صحبای محبت، که بد غَوَاص دریای محبت
شه ارباب عرفان قطب بسطام، که در این ره نزد چون وی کسی کام
بشرب بو الحسن از جام عشقت، که بد شایسته اقدام عشقت
بحق بو علی آن قطب فائق، بخواجه یوسف آن غوث الخلائق
بعبد الخالق آن البرز تمکین، امام پیشوایان ره دین
که پا ننهاد آن فرخنده اختر، بجز اندر قدمگاه پیمبر
بحق خواجه عارف کان معنی، به محمود آن شه انجیر فغنی
بتمکین عزیزان پیر نساج، که بر چرخ برین سود از شرف تاج
بحق خواجه بابای سماسی، بان خورشید برج حق شناسی
امیر سید کلال ان پیر کامل، که فکر غیر نگذشتیش در دل

بحق پیر پیران بخارا، کزو شد سنگ خارا زر سارا
 بهاء الدین والدینیا محمد، که این راه هدی زو شد ممد
 به بی نقشی چو کردی سر بلندش، نهادی نام شاه نقشبندش
 ز بس از وی گره از کار و اشده، خطابش خواجه مشکل گشا شد
 بقطب حق علاء الدین عطار، که از عالم گشادی قفل اسرار
 بآن پیری که چرخ آمد مقامش، از ان یعقوب چرخ گشت نامش
 بحق آبروی پیر احرار، کزو زیب دگر بگرفت این کار
 چه گویم من ز وصف آن کرامی، که رو صفش چنین سفلتست جامی
 مقام خواجه برتر از گمانست، برون از حد و تقریر بیانست
 دلش بحریت ز اسرار الهی، ازو یقطره از مه تا ماهی
 بخواجه زاهد آن پیر صفاکیش، بجان بازی مولانای درویش
 بحق خواجه کاندنر بدایت، نمودی درج اسرار نهایت
 بآن مهر سپهر ارجمندی، ختام خواجهگان نقشبندی
 که صهبای محبت راست ساقی، در دریای عرفان خواجه باقی
 بان سیار سیر بی نهایت، بان سر هنگ ارباب درایت
 بآن ینبوع اسرار نهانی، که کس او را نمیداند تو دانی
 بان دریای زخار معانی، بآن سالار اوج لا مکانی
 ز نورش شد سواد هند روشن، وزو سرهند شد وادی ایمن
 بنور دیده فاروق احمد، کزو شرع محمد شد ممجد
 چراغ محفل باریک بینان، سپهسالار فوج پاک دینان
 نسنجد هر که داند ارتقایش، کلاه هیچکس با نقش پایش
 بهر دو دیده آن غوث قیوم، سعید و عروة الوثقاء معصوم
 بشیخ عبد الاحد آن نجم ثاقب، محمد عابد والا مناقب
 بسیف الدین سید نور محمد، بشمس الدین حبیب الله ارشد
 به پیر ما که هست اندر زمانش، هدایت حضر اندر آستانش
 نشد جز بندگی ارامگاهش، ازان شد نام عبد الله شاهش
 نگویم از کمالاتش که چونست، زهر و صفش که اندیشم فزونست

غریب بیکسم بر من ببخشای، چو کس مشکل گشا نبود تو بگشای
دری بگشای از خوشنودی خویش، برین سرگشته مهجور دلریش
بهر گش از کرم کردی نگاهی، دو عالم را نمی سنجد بگاهی
ز بحری کز فیوضت گشت ریزان، ز عین مکرمت بر این عزیزان
برحمت رشحه هم بر دل من، اگر ریزی شود حل مشکل من
زمن هرگز نشد کاری که باید، گنه زان سان بگفتن در نیاید
ز اعمال بد خود شرمسارم، نه طاعت نه زبان عذر دارم
چو بر خود بینم از بس شرمساری، بدوزخ خوشترم از رستگاری
بیامر زومپرس از کار خامم، بر سوایی نیر زد انتقامم
اگر چه بس ستم بر خویش کردم، قباحتهای از حد بیش کردم
چومی اندیشم از دریای جودت، خوشم با این همه نقض عهودت
بمحض فضل تو امیدوارم
تو خود فرموده آفردگارم

SONUÇ

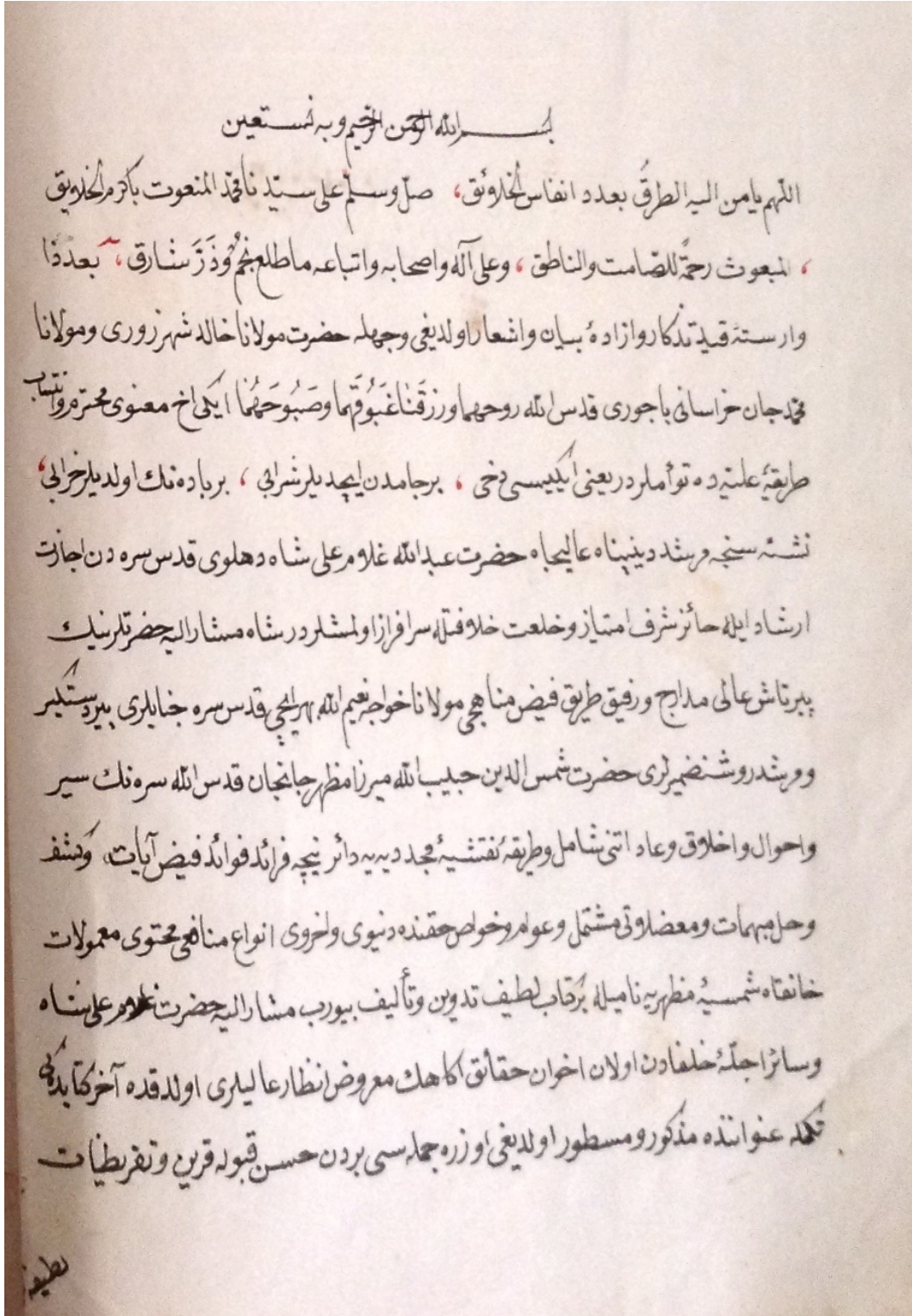
Müctehid âlim ve sûfî Şâh Veliyyullah ed-Dihlevî'nin Mazhar Cân-ı Cânân ile ilgili, “sünnete ittibâ ve tâlibânı irşâd konusunda onun misâli ne Hindistan ne de Arap beldelerinde müşâhede edilmiştir” dediği gibi, Mazhar XVIII. yy.'da yaşayan önemli ve etkin bir Nakşbendî-Müceddidî şeyhidir. Mirza Mazhar'ın kurucusu olduğu Mazhariyye, Nakşbendiyye tarîkatı'nın iki ana kolu Müceddidî ve Hâlidî kolları arasında tabiri yerindeyse bir eşik görevi îfâ eder.

Ma 'mûlât-ı Mazhariyye, bu değerli sûfnin hayatı ve uygulamaları esasına dayanmakla birlikte genel çerçevede Nakşbendîlik ve Müceddidîliğe dair nice değerli bilgileri ihtivâ etmektedir. Buradan hareketle Nakşbendîliğin ve onun Müceddidiyye-Mazhariyye kolunun şeriatı merkeze alan, ehl-i sünnet inancına sahip, ulûm-ı şer'iyeye üzerine bina edilen, yaşadığı toplumda şeriat dışı uygulamalara şiddetli-net bir tavırla karşı koyan hususiyetleri müşâhede edilmektedir.

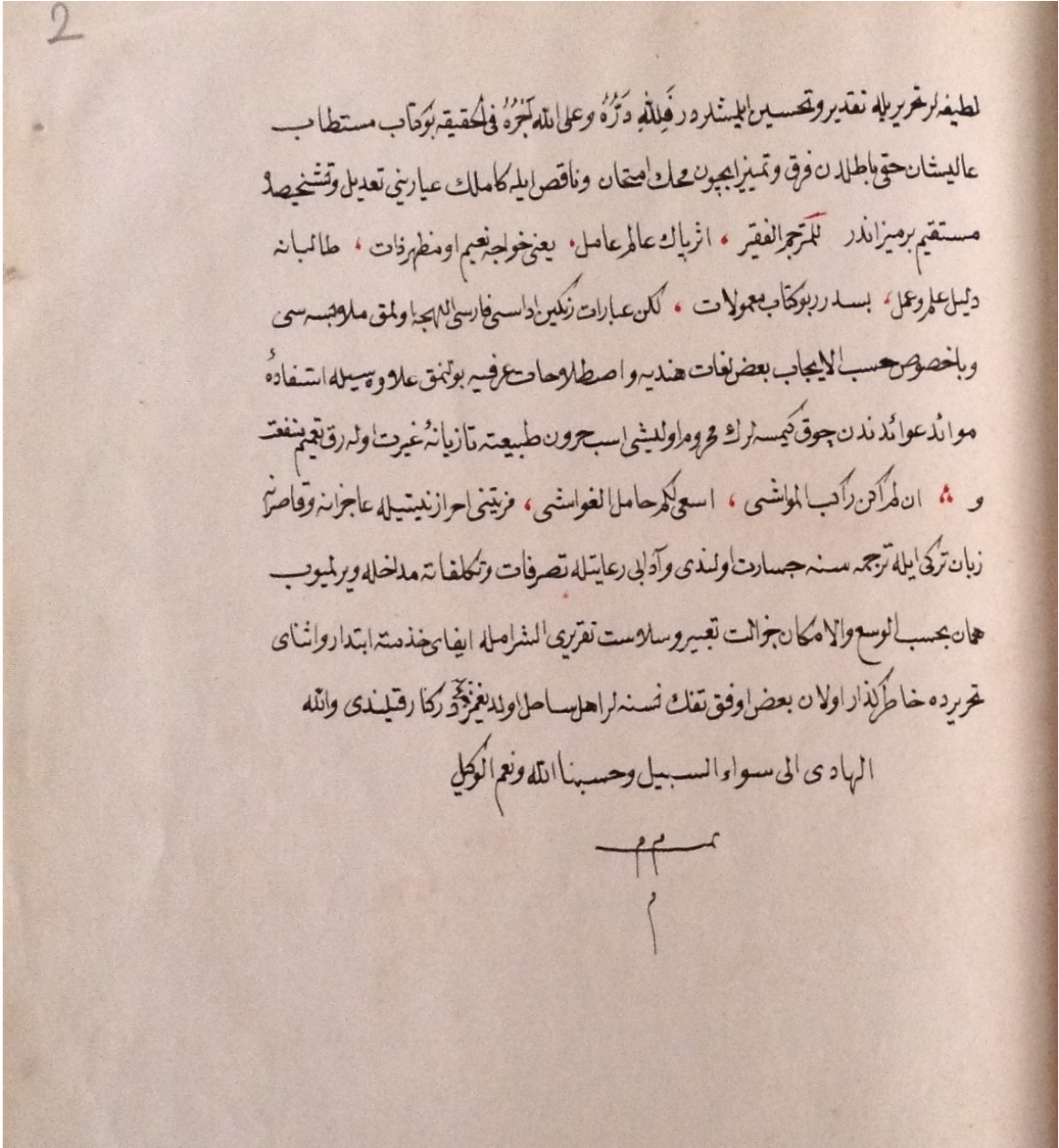
Özetle ifâde etmek gerekirse söz konusu eser, Mazhar'ın ta'lîm-i tarîkatı'ndan geçen üç büyük halifesi “Behrâyiçî, Pânîpetî ve Dihlevî” 'nin hüsn-i kabulüne mazhar olarak, Nakşbendiyye-Müceddidiyye-Mazhariyye tarîkatı'nın tarih, silsile, usul, erkân, fikir ve uygulama anlamında hemen her veçhesine dair verdiği bilgilerle muteber bir temel kaynak eser olma hüviyetini hâizdir.

EKLER

Ek.1. Terceme Metnin İlk Sayfası

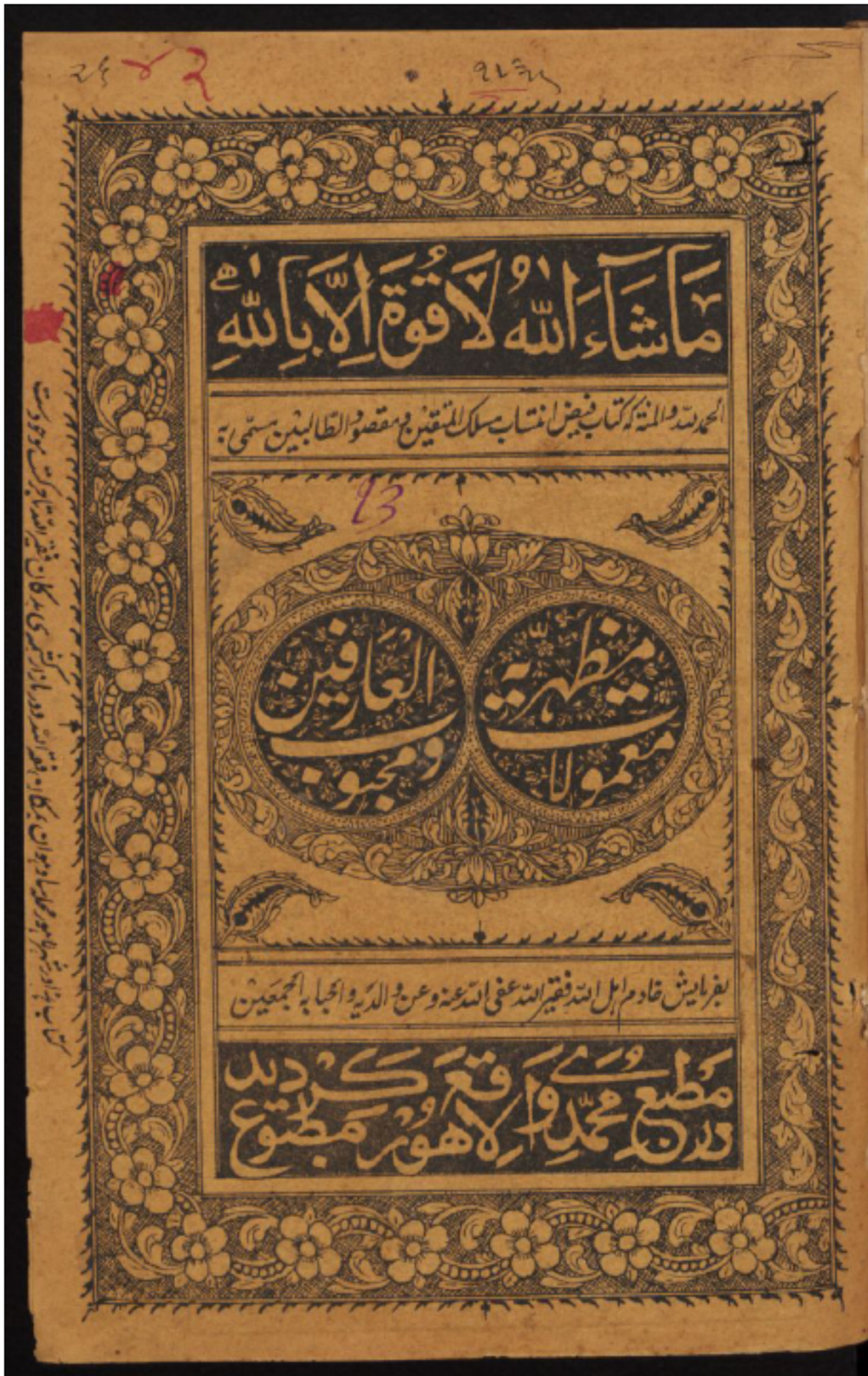

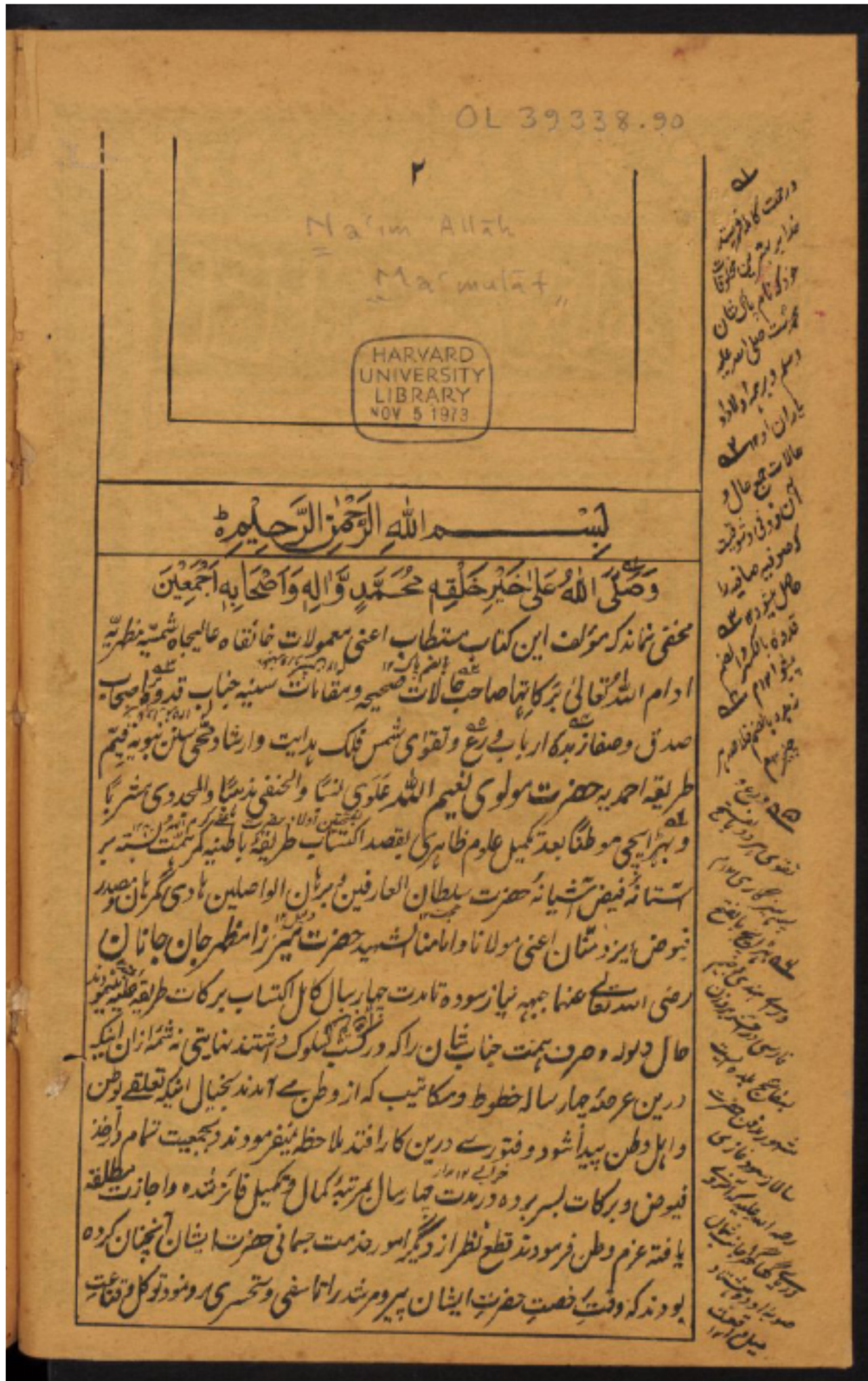

عاشق حیدر گمانات شهید الهی و چون دہلی بیا پرشدم جمع کالات صورتی و معنوی حضرت سناہ
 غلام علی سہلہ اللہ علی ہوند و بی مطالعد و نکرہ اخرینہ شو فقہہ بی یازدیو شہد ہما بشیرہ المؤلف
 سلمہ اللہ من بشارۃ المعینہ الفقیر غلام علی عنی عنہ و سید السادات سید الباقی بوکتابی شوقہ
 معظم الیہ معزز و مکرم سیوردیہ استغافہ مطالعہ ہذہ الرسالہ من اولہ الی آخرہ عبد الباقی العاصر
 غفر لکلمہ و برتریدہ ارباب یقین حضرت سناہ قطب الدین زبانا رہا ترجمان نردن شور و جہد
 کوہ رفتان بیان اولدیر . این نسخہ را باب زریا بدینوست . یعنی بونسخہ بی التون صویلیہ یازموت
 کلکد باجہ بونسخہ جمیع اکابر طریقتہ شمسینہ مجد دینک قبول خاطر لری واقع اولمشد کہ اللہ علی ذلک
 و حال رسیدہ حد اتمام و قبایل قبول و فسانان اعتماد اہل قدرت و شمشد جوآن خدی عالی و تقدس
 حضرت لری بونسخہ بی درویشان خانقاہ عالیجاہک نظر لری برکاتیلہ مقبول خاصر عام بندکان درکا
 الامانہ بیورسون مجرمہ حبیبہ صلی اللہ تعالی علیہ و علی آلہ و صحبہ اجمعین امین تمت و بالحریمت
 اللہ لحد و المنہ جرد یاوری توفیق باری و دستگیری عنایت کردا ری بلہ ترجمہ کتاب معمولات
 سیک اوچوز برسنتہ سی ماہ ربیع الاخر زندہ رسیدہ حد اتمام اولرق جناب مرشد عالیجاہ
 عبد اللہ غلام علی سناہ دہلوی قدس سرہ حضرت نیک سلسلہ خواجگانہ بیاندہ
 کشیدہ سلسلہ کتب سیورد قلدی نظر آبدار و لذت خفیف بر کزیدہ خالد الحامد لری
 حضرت مولانا خاالدک اول سیاق معالی اتساق قدہ چکیدہ کتک
 جوہرنا لرری اولان منظومہ بلوغت شعاریک تمینا و تبرکا
 ثبت و تحریری الیہ اشبنو ما ثانی و نسخہ کرامی مسکی
 الحام قیدہ ہنیثا لا باب النعمین ہم واللہ شوق
 المسکین ما یجمع

Ek.4. Farsça Matbu Metnin Kapağı

Harvard University - Middle Eastern Division, Widener Library, Harvard College Library / Na'im Allah Bahraychi, 1740 or 1-1803 or 4, Maṭmūlat Mazharīyah va Maḥbūb al-Tarīfīn. Lahur : Maṭbaʿat-i Muḥammadi, 1310 [1892].
Widener Library, Harvard University, Cambridge, Mass.

Harvard University - Middle Eastern Division, Widener Library, Harvard College Library / Na'im Allah Bahrychi, 1740 or 1-1803 or 4, Ma'mulat Mazhariyah va Ma'hub al-Tarfin. Lahur : Matba'at-i Muhammadi, 1310 [1892]. ۰۰۰۰۰ ۰۰۰۰۰ ۰۰۰۰۰۰۰. ۰۰۰۰۰۰۰ ۰۰۰۰۰۰۰ ۰۰۰۰۰۰۰. ۰۰۰۰۰۰۰ : ۰۰۰۰۰ ۰۰۰۰۰. Widener Library, Harvard University, Cambridge, Mass.

KAYNAKLAR

- Abdülmeccid Hânî, **el-Hadâiku'l-Verdiyye**, trc. Abdülkadir Akçiçek, Rehber Yayınları, İstanbul 1986.
- Ahmed Cevdet, **Kâmûs-i Türkî**, İkdâm Matbaası, İstanbul 1317/1899-1900.
- ALGAR Hamid, “Bahâeddin Nakşbend”, **T.D.V. İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, İstanbul 1991, c.IV, s.458-460
- ALGAR Hamid, “Bedâûnî, Nur Muhammed”, **T.D.V. İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, İstanbul 1992, c.V, s.296
- ALGAR Hamid “Hâlid el-Bağdâdî”, **T.D.V. İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, İstanbul 1997, c.XV, s.283-285
- ALGAR Hamid, “Mazhar Cân-ı Cânân”, **T.D.V. İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, İstanbul 2003, c.XXVIII, s.195-196.
- ALGAR Hamid, “Nakşbendîlik”, **T.D.V. İslam Ansiklopedisi (DİA)**, İstanbul 2006, c.XXXII, s.335-342.
- ALGAR Hamid, **Nakşbendîlik**, İnsan Yayınları, İstanbul 2013.
- BEHRÂYİÇÎ Naîmullah, **Ma'mûlât-ı Mazhariyye**, trc. bilinmiyor, yazma eser
- DEVELLİOĞLU Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, Ankara 2012.
- DİLÇİN Cem, **Yeni Tarama Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983.
- ERGİNLİ Zafer (editör), **Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kalem Yayınevi, Trabzon 2006.
- FEYİZLİ Hasan Tahsin, **Feyzü'l-Furkân Kur'ân-ı Kerîm Meâli**, Server İletişim, İstanbul 2006.
- HÂNÎ Muhammed bin Abdullah, **el-Behçetü's-seniyye**, el-Matbaatü'l-Yemeniyye, Kahire 1319/1901
- KANAR Mehmet, **Farsça-Türkçe Sözlük**, Say Yayınları, İstanbul 2013.
- MUTÇALI Serdar, **Arapça-Türkçe Sözlük**, Dağarcık Yayınları, İstanbul 1995.
- MÜCEDDİDÎ Muhammed İkbâl, “Behrâiçî”, **Dânişnâme-i Cihân-ı İslâm**, c.IV, Tehran 1999.
- RİZVÎ Saiyid Athar Abbas, **A History Of Sufism In India Vol. II**, Suhail Academy, Lahore 2004.
- Seyyid Muhammed Hoca Efendi, **Tasavvuf Tarikatlar ve Silsileleri**, Ustaoglu Kitabevi, İstanbul 2005.
- ES-SİRHİNDÎ İmâm-ı Rabbânî Ahmedü'l-Fârûkî, **el-Mektûbât**, c.I, Yasin Yayınevi, İstanbul 2013

TOSUN Necdet, **Bahâeddîn Nakşbend**, İnsan Yayınları, İstanbul 2012.

TOSUN Necdet, **İmâm-ı Rabbânî Ahmed Sirhindî**, İnsan Yayınları, İstanbul 2013.

ULUDAĞ Süleyman, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2012

YILMAZ Hasan Kamil, **Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar**, Ensar Neşriyat, İstanbul 2010.

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı	Hatice		Gargu
Doğum Yeri ve Yılı	Ilgaz		28.10.1984
Bildiği Yabancı Diller	Arapça		İyi
ve Düzeyi	İngilizce		Orta
	Farsa		Başlangıç
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	1988	2001	Kazım Karabekir İmam Hatip Lisesi
Lisans	2008	2012	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans			
Doktora			
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.			
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayınlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta):	hatice_gargu34@hotmail.com		
	Tarih	İmza	
		Adı Soyadı	Hatice Gargu